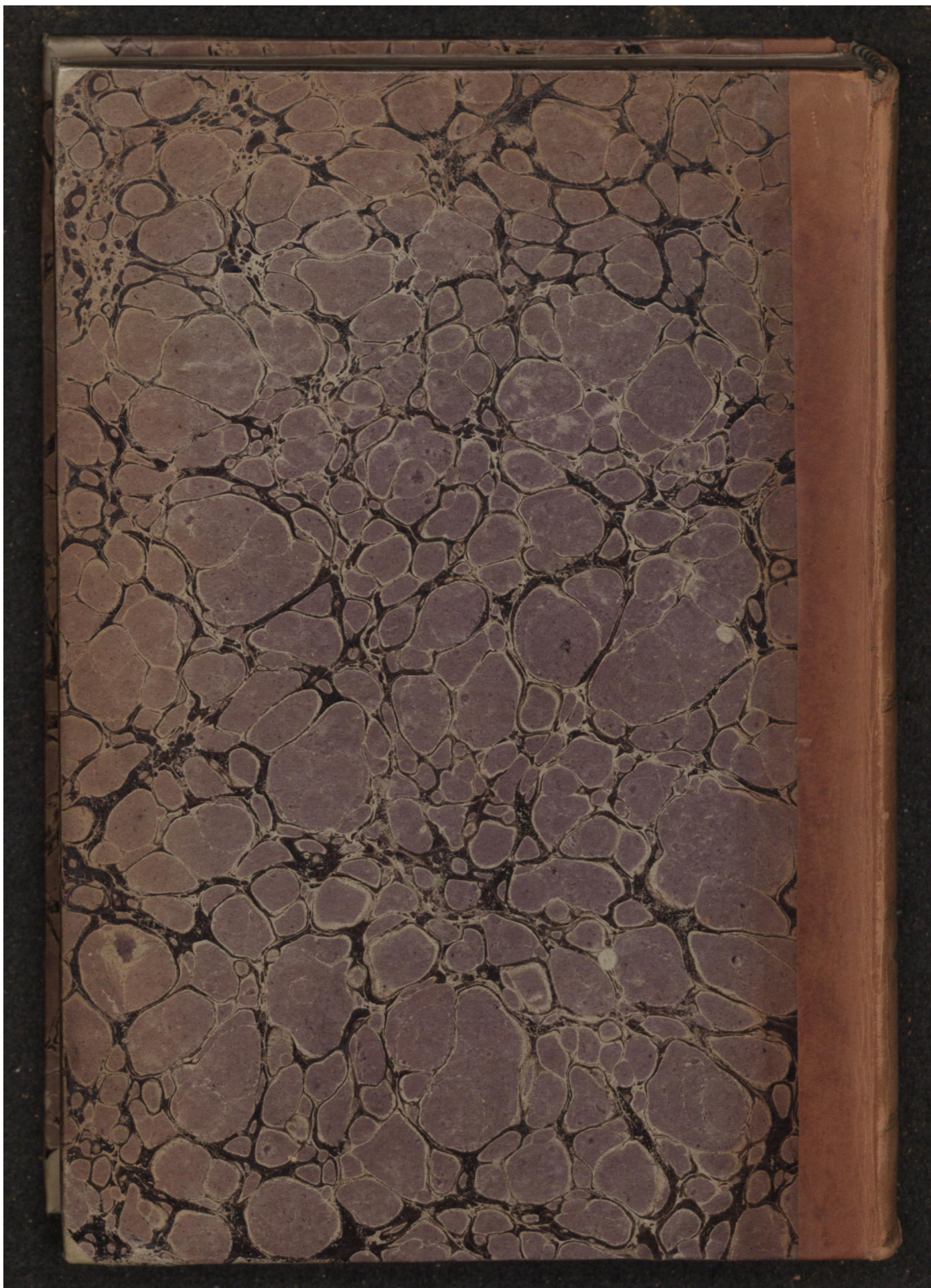

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl.K.5.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl.K.5.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl.K.5.20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. K.5.20

K. 5. 20

1

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS DE OFFICIIS
LIBER PRIMVS.

Non arrogans uideri arbitror si inter
filios suscipiam affectum docendi : cum
ipse humilitatis magister dixerit uenite
filii audite me timorē domini docebo
uos . In quo licet & humilitatem uerecū
diæ eius spectare & gratiam : Dicendo enim timorem
domini qui communis uidetur esse omnibus expressit
insigne documentum uerecundiæ . Et tamen cum ipse
timor initium sapientiæ sit & effector beatitudinis :
quoniam timentes dominum beati sunt : præceptorem
se sapientiæ edocendæ & demonstratorē beatitudinis
adipiscendæ euidenter significauit . Et nos ergo ad
imitandam uerecundiam seduli ad conferendam gratiā
non usurpatores quæ illi spiritus infudit sapientiæ ea
per illū nobis manifestata & usu cōperta atq; exemplo
uobis quasi liberis tradidimus cum iam effugere non
possemus officium docendi quod nobis refugientibus
imposuit sacerdotii necessitudo . Dedit enim deus quos
dam quidem apostolos quosdam autem prophetas alios
uero euangelistas alios autem pastores & doctores .
Non igit̃ mihi apostolorum gratiam uendico . Quis
enim hoc audeat nisi quos ipse filius elegit dei ? Non
prophetarum gratiam non uigilantiam & uirtutem

euangelistarum non circūsp̄ctionem pastorum sed tā
tūmodo ītentionem & diligentiam circa scripturas diui
nas opto assequi quā ultimā posuit apostolus īter officia
sanctorū & hanc ipsā ut docendi studio possim discere :
Vnus enī uerus magister est qui nō didicit solus quod
homines doceret . Homines autē discunt prius quod
doceant & ab illo accipiunt q̄ aliis tradant Quod ne
ipsum quidem mihi accidit Ego enim raptus de tribu
nalibus atq; administratiōis īfulis ad sacerdotiū docere
uos cœpi quod ipse non didici . Itaq; factū est ut prius
docere inciperem quam discere . Discendum igit̄ mihi
simul & docendū est quoniā non uacauit ante discere .

CAP. II. DE RATIONE SILENTII

Vid autem præ cæteris debemus discere quā
tacere . ut possimus loqui . ne prius me uox con
demnet mea quam absoluat aliena . Scriptum
est enim ex uerbis tuis condemnaberis . Quid opus ē
igit̄ ut properes periculum suscipere condemnationis
longuendo cum tacēdo possis esse tutior ? Complures
uidi loquendo peccatū incidisse uix quemquā tacendo
Ideoq; tacere nosse quā loqui difficilius est . Scio loqui
plerosq; cum tacere nesciant . Rarum est tacere quēquā
cum sibi loqui nihil profit . Sapiens est ergo q̄ n̄cuit ta
cere . Deniq; sapientia dei dixit dominus dedit mihi
linguam eruditionis quando oporteat sermonē dicere .
Merito ergo sapiens q̄ a domino accepit quo tempore
sibi loquendum sit . Vnde bene ait scriptura . Homo

sapiens tacebit usq; in tempus . Ideo sancti domini qui
sciebāt quia uox hōinis plerūq; peccati ānuntiatio est &
initiu erroris humani sermo ē hominis amabat tacere .
Deniq; sanctus dauid ait . Dixi custodiam uias meas
ut non delinquā in ligua mea . Sciebat enim et legerat
diuinā esse ptectionis ut homo aflagello linguæ suæ ab
sconderet & a conscientia suæ testimonio . Verberāur
enim tacito cogitationis nostre ob pbrio & iudicio con
scientia: uerberamur etiā uocis nostræ uerberæ cū loq
mur ea quorū sono cedit aūis noster & mēs consauciat
Quis est autem qui mundum cor habeat a peccatorum
colluione aut non delinquat in lingua sua ? Et ideo qā
neminē uidebat castum os seruare posse ab immūdia
sermonis ipse sibi silentio legē imposuit innocentia ut
tacendo culpam declinaret . quam uix effugere posset
loquendo . Audiamus ergo cautionis magistrū . Dixi
custodiā uias meas hoc est mihi dixi tacito cogitationis
præcepto indixi mihi ut custodirem uias meas . Alie
sunt uia quas debemus sequi . Alia quas debemus cu
stodire . Seq uias domini custodire nostras ne in culpā
dirigant . Potes autem custodire si non cito loquaris .
Lex dicit Audi israhel dominū deum tuum Non dicit
loquere sed audi . Ideo eua lapsa est qā locuta est uiro
quod non audierat a domino deo suo . Prima uox dei
dicit tibi Audi Si audias custodis uias tuas . Et si lap
sus es cito corrigis . In quo enim corrigit iunior uiam
suam nisi incustodiēdo uerba domini ? Tace ergo pri
us & audi : ut nō delinquas in lingua tua . Graue malū

ut aliquis ore suo condemnet. Et enī si p ocioso uerbo
reddet unusq; rationem quanto magis pro uerbo im-
puritatis & turpitudinis. Grauiora sunt enim uerba
præcipitatiois q̄ ociosa. Ergo si pro ocioso uerbo ratio
poscit quāto magis pro sermōe impietatis pœna exoluit.
Quid igitur. mutos nos esse oportet. minime. Est
enim tempus tacendi & est tempus loquendi. Denide
si pro uerbo ocioso reddimus rationem uideamus ne
reddamus & p ocioso silentio. Est enim & negociosum
silentium ut erat susannæ quæ plus egit tacendo quam
si esset locuta. Tacendo enim apud homines locuta est
deo. Nec ullum maius iudiciū suæ castitatis inuenit q̄
silentium. Conscientia loquebat ubi uox non audiebat.
Nec quærebat pro se hominum iudicium quæ habebat
domini testimoniū. Ab illo igitur uolebat absolui quē
sciebat nullo modo posse falli. Ipse dōinus in euāgelio
tacens operabatur salutem omniū. Recte ergo dauid
non silentium sibi indixit perpetuum sed custodiam.
Custodiamus ergo cor nostrum custodiāus os nostrū.
utrūq; enim scriptum est hic ut os custodiamus. Alibi
tibi dicitur omni custodia serua cor tuū. Si custodiebat
dauid; tu nō custodies. Si immunda labia habebat esai-
as qui dixit o miser ego quoniā compunctus sum quia
cum sim homo & imunda labia habeam. Si propheta
domini imunda habebat labia quomodo nos munda ha-
bemus. Et cui nisi unicuiq; nostrum scriptum est sepi
possessionem tuam spinis; & argentum tuum & aurum
alliga & ori tuo fac hostium & uectē & uerbis tuis iugū

et stateram : Possessio tua mens tua est Aurum tuum
cor tuum est Argentum tuū eloquiū tuum est . Eloqa
domini eloqa casta argentū igni examinatū . Bona etiā
possessio mens bona Deniq; possessio præciosa homo
mundus . Sepi hanc ergo possessionem & circūuallato
cogitationibus munito spinis sollicitudinū ne in eam ir
ruant & captiuam ducant irrationabiles corporis passio
nes ne incurserint motus graues ne diripiant uindemiā
eius transeūtes uiam . Custodi interiorē hominē tuū
noli eū quasi uilē negligere ac fastidire quia præciosa
possessio est : Et merito præciosa cuius fructus non ca
ducus & t̄p̄ralis sed stabilis atq; æternæ salutis ē . Cole
ergo possessionem tuā ut sint tibi agri Alliga sermonē
tuū ne luxuriēt ne lasciuiat & multiloquio peccata sibi
colligat . Sit restrictior & ripis suis coherceat . Cito lu
tū colligit amnis exundās Alliga sensum tuum nō sit re
missus ac defluus ne dicatur de te : Non est malagma
apponere neq; oleū neq; alligaturam . Habet suas habe
nas mentis sobrietas quibus regitur & gubernat . Sit
ori tuo hostium ut claudat ubi oportet & obseret di
ligentius ne quis in iracundiam excitet uocem tuam &
contumeliā rependas contumeliā : Audisti hodie lectū
Irafcimini & nolite peccare Ergo & si irascimnr q̄a affec
tus nature est non potestatis : malum sermonem non
proferamus de ore nostro ne in culpā irruamus : sed
iugum sit uerbis tuis & statera hoc est humilitas atque
mensura : Vt lingua tua menti subdita sit restringatur
habenæ uinculis frenos habeat suos quibus reuocari

possit ad mensuram Sermones pferat libra exāinatos
iusticiæ ut sit grauitas ī sēsu ī sermōe pōdus atq; ī uerbis
modus. Hæc si custodiat aliq; fit mitis māsuetus mode
stus Custodiēdo enī os suū & retinēdo linguā suā nec
prius loquēdo quam īterroget & expēdat atq; exāinet
uerba sua si dicēdū hoc si dicēdū aduersū hūc si tps ser
monis huius : pfecto exercet modestiā ac māsuēdinē
& patiētiā ut nō ex īdignatiōe & ira in sermonē erūpat
nō alicuius passiōis indiciū det in uerbis suis nō ardorē
libidinis flāmare ī sermone suo indicet & ineffe dictis
suis stiulos iracūdiæ : ne sermo postremo q; cōmēdare
interiora debet uiciū aliquod esse in moribus aperiat &
pdat . Tūc enī maxīe īsidiāt aduersarius qndo uidet in
nobis passiōes aliq; generari Tunc fomites mouet laq;
os parat Vnde nō immerito sicut audisti hodie legi p
pheta dicit qā ipse liberabit me de laqo uenātiū & a uer
bo aspero : Symmachus irritatiōis uerbū dixit alii ptur
batiōis : Laqueus aduersarii sermo noster est Sed etiā
ipse nō minus aduersarius nobis : loqmur plerūq; quod
excipiat īimicus : & qsi gladio nostro nos uulneret Quā
to tollerabilius est aliēo gladio q; nostro pīre Explorat
ergo aduersarius nostra arma & cōcutit sua tela . Si ui
derit moueri me inserit aculeos suos ut sēminaria iur
giorū excitet . Si emisero uerbū indecorum laqueū suū
stringit . Interdū mihi qsi escā pponit uindictæ possibi
litate ut dū uindicari cupio ipse me inferam laqueo &
nodū mortis astringā mihi Si qs ergo hūc aduersarium
fērit præsentiē esse tūc magis custodiā adhibere debet

ori suo ne det locū aduersario : Sed nō multi hūc uidēt,
Sed etiā ille cauēdus est q̄ uideri pōt q̄cūq; irritat q̄cūq;
īcitāt q̄cūq; exaspāt q̄cūq; īcentiua luxuriā aut libidinīs
suggerit. Quando ergo aliqs nobis cōuiciat̄ laceffit ad
uiolētiā puocat adiurgiū uocat : tūc silētiū exerceamus
tūc muti fieri nō erubescamus. Peccator ē enī q̄ nos puo
cat q̄ iniuriā facit & nos similes sui fieri desiderat. Deni
q; si taceas si dissimules solet dicere Quid taces? Loq̄re
si audes sed nō audes mutus es elingūe te feci. Si ergo
taceas plus rūpit̄ uictū sese putat irrīsū posthabitū atq;
illusū: Si respōdeas supiorē se factū arbitrat̄: q̄a parē in
uenit. Si enim taceas dicet̄ ille cōuiciatus est huic cōtē
psit iste: Si referas cōtūeliā dicet̄ ambo conuiciati sunt
uterq; cōdēnat̄ nemo absoluit̄. Ergo illius ē studiū ut
irritet ut similia illi loquar similia agā. Iusti est aut̄ dissi
mulare nihil loq̄ tenere bonæ fructū cōsciētīæ plus com
mittere bonorū iudicio quā criminātis insolētiæ cōtētū
esse grauitate morū suorū. Hoc est .n. silere a bonis q̄a
bene sibi cōsciū falsis nō debet moueri nec extīare plus
pōderis in aliēo esse conuicio quā in suo testimōio. Ita
fit ut etiā humilitatē custodiat Si aut̄ nolit humilior ui
deri talia tractat & dicit ip̄e secū hic ergo ut me cōtēnat
& incōspectu meo loq̄t̄ talia aduersū me: q̄si nō possim
ego ei apire os meū? Cur non etiā ego dicā in q̄bus eū
mestificare possim? Hic ergo ut mihi iniurias faciat q̄si
uir nō sim q̄si uindicare me nō possim? Hic ut me crimi
net̄ q̄si ego nō possim grauiora in eū componere? Qui
talīa dicit nō est mitis atq; hūilis non est sine tēptatione

ad hunc modum . . .

temptator eū exagitat ip̄e ei tales opiniōes īserit Plerū
q; adhibet hominē atq; apponit neq; sp̄ritus qui hāc illi
dicant: Sed tu in petra fixū uestigiū tene. Et si seruus
cōuiciū dicat iustus taceat & si infirmus cōtūeliā faciat
iustus tateat & si puap̄ erumnet iustus nō respōdeat.
Hāc sūt arma iusti ut cādēdo uincat sicut periti iaculan
di cādētes solēt uincere & fugiētes grauioribus sequētē
uulnerare ictibus. Quid enī opus est moueri cū audi
mus conuicia? Cur nō imitamur dicētē obmutui & hu
miliatus sū & filui a bonis? An hoc dixit tātūmodo nō
etiā fecit dauid? Immo & fecit: Nā cū ei cōuiciaret̄ sc̄ei
filius tacebat dauid & quīs septus armatis nō retorq̄bat
cōuiciū Non ultionē q̄rebat eo usq; ut dicētī sibi saruiā
filio q̄ uindicare ī eū uellet non pmiserit. Ibat ergo tāq̄
mutus & hūiliatus ibat tacēs nec mouebatur cū uir ap
pellaretur sāguīs q̄ erat cōsciū p̄pria māsuetudīis. Nō
ergo mouebat̄ cōuiciis cui habūdabat bonorū opū cōsci
ētia. Itaq; is q̄ cito īiuria mouet̄ facit se dignū cōtūelia
uideri dū uult ea indignus p̄bari. Melior est itaq; qui
contēnit īiuriā q̄ qui dolet Qui enī contēnit q̄si nō sētiat
ita despicit Qui aut̄ dolet q̄si senserit. Neq; im̄uide ad
uos filios meos scribens huius psalmi p̄hemio usus sum
quē psalmū p̄pheta dauid sancto idithi canēdum dedit
ego uobis tenēdū suadeo delectatus eius sēsū pfūdo &
uirtute sētētiarū. Aduertimus. n. ex iis quā breuiter li
bauimus & filēdi patiētīā & opportunitatem loquendi
& in posterioribus contēptū diuitiarū quā maxima uir
tutum fundamenta sunt hoc psalmo doceri.

CAP. III.

Vm igitur hunc psalmum considero successit animo de officiis scribere De quibus etiam si quidam philosophia studentes scripserunt ut panetius & filius eius apud graecos tullius apud latios : non alienum duxi nostro munere ut etiam ipse scriberem . Et sicut tullius ad erudiendum filium ita ego quoque ad uos informandos filios meos : Neque enim minus uos diligo quos in euangelio genui quam si coniugio suscepisset : Non enim uehementior est natura ad diligendum quam gratia . Plus certe diligere debemus quos perpetuo nobiscum putamus futuros quam quos tantum in hoc saeculo : Illi degeneres nascuntur frequenter qui dedeant patrem : uos autem elegimus ut diligamus : Itaque illi necessitate diliguntur quae non satis idonea atque diuturna est ad perpetuitatem diligendi magistra : uos iudicio quo magnum caritati pondus ad uim diligendi adiungit probare quos diligas & diligere quos elegeris . Ergo quoniam persone conueniunt uideamus utrum res ipsa conueniat scribere de officiis : & utrum hoc nomen philosophorum tantummodo scholae aptum sit an etiam in scripturis repit atque diuinis . Pulchre itaque dum legimus hodie euangelium quasi adhortaretur ad scribendum spiritus sanctus obtulit nobis lectionem quam confirmaremur etiam in nobis officium dici posse : Nam cum zacharias sacerdos obmutuisset in templo & loqui non posset factum est inquit ut impleti sunt dies officii eius abiit in domum suam : Legimus igitur officium dici a nobis posse nec ratio ipsa abhorret quandoque officium ab efficiendo dictum putamus quam efficium

sed pp decorem sermōis una īmutata littera officiū nū-
cupari uel certe ut ea agas quæ nulli officiāt p̄sit oībus.

CAP. IIII. DE OFFICIORVM FON- TIBVS.

Officia aut̄ ab honesto & utili duci extiauerūt
& de hīs duobus eligere qd prætet : deīde in
cidere ut duo cōcurrāt honesta & duo utilia &
quærat̄ qd honestius & quid utilius. Primū igit̄ in tres
ptes officiū diuidit̄ honestū & utile & qd prætātius De
inde hæc tria in quinq; genera diuiserūt in duo honesta
& duo utilia & eligendi iudiciū : Prima ptinere dicūt ad
decus honestatēq; uitæ Secunda ad uitæ cōmoda copias
opes facultates : De his eligendi sub esse iudiciū . Hæc
illi : nos aut̄ honestū nihil omnīo nisi quod deceat & ho-
nestū sit futuroꝝ magis q̄ præsentiū metimur formula :
nihil q; utile nisi q̄ ad uitæ illius æternæ p̄sit gratiā de
finimus : Nō quod ad delectationē p̄sentis neq; aliq̄ cō-
moda infacultatibus & copiis opū constituimus : sed in
cōmoda hæc putamus si non reiiciātur : ea q̄ oneri cum
ueniūt magis extimāt̄ q̄ dispedio cū erogāt̄ . Nō igitur
supfluū scriptionis nostræ ē opus : qa officiū dtuersa ex
stimāus regula atq; illi extimauerūt : Illi seculi cōmo-
da in nobis ducunt nos hæc etiā indetrimentis : quoniā
qui hic recipit bona ut ille diues illic cruciat̄ : & lazarus
qui mala hic ptulit illic consolationē iuenit : Deinde qui
illa non legūt nostra legēt si uolēt q̄ non sermonū sup
pelectilē neq; artē dicēdi sed s̄plicē rerū exqrūt grām.

CAP. V. DE OFFICIO LOQVENDI

Ecorum autem in nostris scripturis primo cō
stitui loco quod græce ppon dicit̃ instruimur
& docemur legētes te decet hymūs deus ī syō

Vel græce .

& apostolus ait loquere quæ decēt sanam doctrinā : &
alibi decebat aut̃ per quē omnia & ppter quē ōnia multis
filiis in gloriā adductis ducem salutis eorū p passionem
cōsumari . Nūqd prior panetius nūquid aristotiles qui
& ip̃e disputauit de officio quā dauid : cū & ip̃e pithago
ras q legit̃ socrate antiqor pphetā secutus dauid legē
silentii dederit suis : Sed ille ut p qnqueniū discipulis usū
in hiberet loquēdi : dauid aut̃ non ut naturæ munus im
minueret sed ut custodiā pferēdi sermōis doceret : Et
pithagoras qdem ut nō loquēdo loq doceret : dauid ut
loquēdo magis disceremus loqui . Quomō enī sine ex
ercitio doctrina aut sine usu pfectus : Qui disciplinā bel
licā uult asseq quotidie exercet̃ arīs & tāq ī p̃ciū posī
tus pludit plū & uelut corā posito prætēdit hoste atq;
adperitiā uiresq; iaculādi uel suos explorat lacertos uel
aduersarioꝝ declinat ictus & uigilanti exit obtutu Qui
nauē in mari regere gnbernaculis studet uel remis du
cere prius ī fluuiō pludit . Qui canēdi suauitatē & uocis
affectant præstantiā prius sensim canendo uocē excitāt
Et qui uiribus corporis legitimo q; luctandi certamine
coronam petunt quotidiano usu palestræ durantes
membra nutrientes patientiam labori adsuescūt . Hæc

Nota

ipsa natura nos ī paruulis docet q̄ prius sonos meditāt
loquendi ut loqui discāt . Itaq; sonus excitatio quādam
& palestra uocis est : Ita ergo et qui uolunt discere cau
tionē loquēdi quod naturæ est nō negēt quod custodiæ
est exerceant Vt qui in specula sunt spculādo itendant
non dormiendo Omnis enim res ppriis ac domesticis
exercitiis augetur . Ergo dauid tacebat non semp sed p
tēpore Nō iugiter neq; ōnibus sed irritanti aduersario
prouocanti peccatori non respondebat Et sicut alibi ait
Loquentes uanitatem et cogitantes dolum nō audiebat
quali surdus et q̄si mutus non apiebat os suum Quia et
alibi habes Noli respondere imprudēti ad īprudentiā
eius ne similis illi fias Primū igit̄ officiū est loquēdi
modus : hoc sacrificiū laudis deo dependitur : hoc reue
rentia exhibetur cum scripturæ diuinæ leguntur : hoc
honorantur parentes . Scio loq̄ plerosq; cum tacere ne
sciant Rap̄ est tacere quenq̄ cum sibi non profit loqui
Sapiens ut loquatur multa prius considerat quid dicat
aut cui dicat quo in loco aut tēpore Est ergo & tacendi
et loq̄ndi modus est etiam factis modus . Pulchrum
igit̄ est tenere mensuram officii .

CAP. VI. DE OFFICIO MEDIO ET PERFECTO.

Officiū autem ōne aut mediū aut perfectū est
quod æque scripturæ autoritate pbare pos
sūus Habēus & enī ī euāgelio dixisse dominū

si uis in uitā æternam uenire serua mandata . Dicit ille
Quæ si iesus autem dicit illi . Non homicidiū facies . nō
adulterabis nō facies furtū nō falsum testimoniū dices
honora patrem & matrem & diliges proximū tuū sicut
te ipsum : Hæc sūt media officia quibus aliquid deest .
Deniq; dicit illi adolescēs . Omnia hæc cnstodiui a iuue
tute mea Quid adhuc mihi deest ? Ait illi iesus si uis
pfectus esse uade & uēde ōnia bona tua & da paupibus
et habebis thesaurū in cœlo & ueni seqre me Et supra
habes scriptū ubi diligendos inimicos & orandum dicit
pro calūniantibus & psequētib; nos & benedicere
maledicētib; hoc nos facere debere si uolumus pfecti
esse sicut pater noster qui in cœlo est qui sup bonos &
malos solem iubet radios suos fundere & pluuiam &
rorem terras uniuersorū sine ulla discretiōe piguescere .
Hoc igit ē pfectū officiū quod catortoma dixerūt græci
quo corrigūt ōnia quæ aliquos potuerūt lapsus habere

CAP. VII. DE MISERICORDIA IN PAUPERES.

Ona etiā misericordia quæ & ipsa perfectos
facit quia imitat perfectū patrē . Nihil tam
cōmendat xpianam animā q̄ misericordia pri
mū in pauperes ut cōmunes iudices partus nature quæ
ōnibus ad usum generat fructus terrarū ut quod habes
largiaris paupī & consortem & conformē tuū adiuues .
Tu minimū largiris ille uitam accipit tu pecuniam das

ille substantiā suam exstimat tuus denarius cēsus illius
est . Ad hæc plus ille tibi confert cū sit debitor salutis.
Si nudum uestias te ipsum induis iusticiam . si pegrinū
sub tectū inducas tuū si suscipias egentē ille tibi adq̄ret
sanctorū amicitias & eterna tabernacula . Nō mediocris
ista gratia : Corporalia seminas & recipis spiritualia .
Miraris iudicium domini de s̄cto iob . Mirare uirtutē
eius qui poterat dicere oculus eram cœcorū & pes clau
dorū ego erā infirmorū pater uelleribus agnorū meorū
calefacti sunt humeri eorum . Foris nō habitabat pegri
nus hostium autem meum omni uenienti patebat . Be
atus plane de cuius domo nūq̄ uacuo sinu paup̄ exiuit :
Neq̄ enī q̄sq̄a magis beatus q̄ qui itelligit sup̄ paup̄is
necessitatē & infirmi atq̄ iopis erūnā . In die iudicii habe
bit salutē a domino quē hēbit sue debitorē misericordie .

CAP . VIII . DE IIS QVI PVTANT DE VM NEGLIGERE IVSTORVM AFFLICTIONES .

Ed pleriq̄ reuocant̄ ab officio dispensatricis
misericordiæ dū putāt hōinis actus nō curare
dominū aut nescire eū quid ī occultis gerāus
quid teneat nostra conscientia aut iudicium eius nequa
quam iustum uideri quando peccatores diuitiis habun
dare uident gaudere honoribus sanitate liberis : contra
autem iustos inopes degere inhonoros sine liberis
infirmos corpore luctu frequeniti . Nec mediocris

ea questio quādo quidem tres illi reges amici iob pro
terea eum peccatorem ꝓnunciabant ꝓa inopem factū
ex diuite orbatū liberis ex facūdo parente perfusum
ulceribus inhorrentemq; uili cibo exaratū uulneribus
a capite usq; ad pedes uidebant . Quibus hanc sanctus
iob proponit assertionem . Si ergo proter mea hec pati
or cur impii uiuunt ? Inueterauerūt autem & in diuitiis
semen eorum secundū uoluntatem filii eorum in oculis
domus ipsorum habundant timor autem nūq; flagellū
autem a domino non est in ipsis . hæc uidens infirmus
corde exagitat & studium auertit suū . Cuius dicturus
sermones ante sanctus ꝓæmisit iob dicens portate me
ego autem loquar deinde ridete me ; Nam & si arguor
q̃si homo arguor ; portate ergo onus sermonum meorū .
Dicturus enim sum quod non probō sed ad ues redar
guendos proferam sermones iniquos . Aut certe quia
ita est uersus quid autē ; nūquid ab homine arguor ; hoc
est homo me non potest redarguere quia peccaui . Et
si argui dignus sum quia nō ex euidenti culpa me argui
tis sed ex iniuriis æstimatis merita delictorū . Videns
ergo infirmus habundare iniustos successibus ꝓsperis
se autem atteri dicit domino . Discede a me uias tuas
scire nolo . Quid prodest ꝓa seruiuimus ipi . Aut quæ
utilitas ꝓa occurrimus ipsi ? In manibus eorū ōnia bona
opa autē impiorum nō uidet . Laudat in platone quod
in politica sua posuit eū qui contra iusticiam disputandi
partes recepiſſet postulare ueniam dictorū que non im
probaret & uerū inueniēdi atq; examiāde disputatiois

gratia illam sibi impositam personam dicere. Quod
eo usque tullius probauit ut ipse in libris quos scripsit
de re publica in eam sententiam dicendum putauerit.
Quanto antiquior illis iob qui hæc prius repperit? Nec
eloquentiæ falerandæ gratia sed ueritatis probandæ
p̄mittenda extimauit statimq; ipse quæstionem enodē
reddidit subiiciens q̄ extingatur lucerna impiorū &
futura sit eorum euersio nō falli deum doctorem sapi
entiæ & disciplinæ sed esse ueritatis iudicem: et ideo
non secundum forensem habundantiam æstimandam
beatitudinem singulorum sed secundum interiorem
conscientiam quæ inocentium & flagitiosorū merita dis
cernit uera atq; i corrupta pœnarū præmiorūq; arbitra
Moritur innocens in potestate simplicitatis suæ in habū
dantia propriæ uolūtatis sicut adipe repletam animam
gerens. at uero peccator quamuis foris habundet &
deliciis defluat odoribus fragret in amaritudine aīæ
suæ uitam exigit et ultimum diem claudit Nihil eorū
quæ epulatus fuerit referens boni nihil secum auferēs
nisi precia scelerum suorū. Hæc cogitans nega si potes
diuini esse iudicii remunerationem. Ille suo affectu be
atus hic miser ille suo iudicio absolutus hic reus. ille in
exitu letus hic moerens. cui absolui potest qui nec sibi
innocens est? Dicite inquit mihi. Vbi est protectio
tabernaculorum eius? Signum eius non inueniet. Vita
etenim facinorosi ut somniū. Aperuit oculos transiuit
requies eius euanuit delectatio licet ipsa quæ uidetur
etiam dum uiuunt impiorum requies in inferno est.

Viuentes enim in inferna descendunt Vites cōuiuium
peccatoris interroga eius cōscientiam Non ne grauius
omnibus fetet sepulcris? Intueris leticiā eius & salubri
tatem miraris corporis filiorū atq; opum habūdātiā:
Introspecte ulcera & uibices animæ eius & cordis mesti
tudinē: Nam de opibus quid loquar? cū legeris quia
non in habundantia est uita eius cum scias quia & si tibi
uideat diues sibi pauper est & tuū iudiciū suo refellat.
De multitudine quoq; filiorum & de indolentia quid
loquar? cum se ipse lugeat & sine hærede futurū iudicet
cum imitatores sui successores suos esse nolit Nulla
enī hæreditas peccatoris. Ergo impius ipse sibi pœna
est iustus autem ipse sibi gloria Et utriq; aut bonorum
aut malorū operum merces ex se ipso soluit.

CAP. VIII. SOLVTIO QVESTIONIS PROPOSITAE.

Ed reuertamur ad propositum ne diuisionem
factam præteriisse uideamur qua occurrimus
opinionī eorū qui uidentes sceleratos quosq;
diuites letos honoratos potentes cum pleriq; iustorū
egeant atq; infirmi sint putent uel nihil de bonis deum
curare ut epicurei dicunt uel nescire actus hominū ut
flagiciosi putant uel si scit omnia iniquum esse iudicem
ut bonos egere patiat habundare improbos. Nec sup
fluus uelut qdam excursus fuit ut opinionī huiusmodi
ipsoꝝ affectus responderet quos beatos iudicant cum

ipsi se miseros putent . Arbitratus enim sum q̄ ipsi sibi
facilius quam nobis crederent Quo decurso procliue
extimo ut refellam cætera Et primo eorū assertionem
qui deum putant curam mundi nequaquā habere sicut
aristoteles asserit usq; ad lunam eius descendere proui
dentiam . Et quis operator negligat operis sui curam ?
Quis deferat & destituat quod ipse condēdū putauit ?
Si iniuria est regere non ne est maior iniuria fecisse ? cū
aliquid non fecisse nulla iniusticia sit : non curare quod
feceris sūma in clementia : Quod si aut deum creatorē
suum abnegant aut bestiarū & ferarū se haberi numero
censent : quid de illis dicamus qui hac se condemnāt
iniuria ? Per omnia ire dominū ipsi asserūt & omnia in
uirtute eius consistere uim & maiestatem eius p̄ omnia
elementa penetrare terras cælum maria Et putant in
iuriam eius si mentem hominis qua nihil nobis ipse præ
stantins dedit penetret & diuinæ maiestatis īgrediatur
scientia . Sed horū magistrum uelut ebriū & uoluptatis
patronū ip̄i q̄ putāt sobrii irridēt philosophi : Nam de
aristotelis opinione quid loquar ? q̄ putat deū suis con
tentum esse finibus & præscripto regni modo degere
Vt pœtarū loquūt fabulæ qui mūdū ferūt īter tres esse
diuisum ut alii cælum alii mare alii inferna coercenti
imperio sorte obuenerint : eos q; cauere ne usurpata
alienarum partium sollicitudine intra se bellū excitent :
Similiter ergo asserunt q̄ terrarum curam non habeat
sicut maris uel inferni non habet Et quomodo ipsi ex
cludunt quos sequuntur pœtas . Sequitur illa respōsio

10
utrum deum si operis sui cura non præterierit prætereat
scientia Ergo qui plantauit aurem non audit qui finxit
oculum non uidet Non præteriit hæc uana opinio sanctos
prophetas . Denique dauid inducit eos loquentes quos
superbia inflatos asserit : Quid enim tam superbium
quam cum ipsi sub peccato sint alios indigne ferant pec-
catores uiuere dicentes usquequo peccatores domine usque
quo peccatores gloriabuntur & infra Et dixerunt non
uidebit dominus nec intelliget deus iacob : quibus re-
spondit propheta dicens Intelligite nunc insipientes in
populo & stulti aliquando sapite Qui plantauit aurem
non audit & qui finxit oculum non considerat : Qui cor
ripit gentes non arguit : aut qui docet hominem scientiam
Dominus scit cogitationes hominum quoniam uanæ
sunt Qui ea quecumque uana sunt deprehendit : ea
quæ facta sunt nescit : & ignorat quod ipse fecit : Potest
artifex opus suum ignorare : Homo est : & in opere suo
latentia deprehendit : & deus opus suum nescit : Alius
ergo profundum in opere quam in autore Et fecit ali-
quid quod supra se esset cuius meritum ignoraret autor :
cuius affectum nesciret arbitrer . Hæc illis : Cæterum
nobis satis est ipsius testimoniū qui ait Ego sum scrutans
corda & renes Et in euangelio quod ait dominus iesus
quid cogitatis mala in cordibus uestris : Sciebat enim
quod cogitarent mala : denique euangelista testatur dicens
Sciebat enim iesus cogitationes eorum : quorum nos poterit
satis mouere opinio si facta eorum consideremus Nolunt
supra se esse iudicem quem nihil fallat : nolunt ei dare

oculorum scientiam cui metuunt oculta sua prodi Sed
etiam dominus sciens opera eorum tradidit eos in tene-
bras : in nocte inquit erit fur & oculis adulteri seruabit
tenebras dicens Nō considerabit me oculus & latibulū
personæ opposuit suæ Omnis enim qui lucem fugit di-
ligit tenebras studens latere cum deū latere non possit
qui intra profundum abissi & intra hominum mentes
non solum tractata sed etiā uoluēda cognoscit Deniq;
& ille qui dicit in ecclesiastico quis me uidet : & tenebræ
operiūt me & parietes quem uereor : quamuis in lecto
suo positus hæc cogitet ubi nō putauerit cōpræhēdit :
Et erit inquit dedecus quod nō intellexerit timorē dei .
Quid autem tam stolidum quam putare quod deum
quidquam prætereat : cum sol qui minister luminis est
etiam abdita penetret : & in fundamēta domus uel se-
creta conclauia uis caloris eius irrumpat : Quis neget
uerna temperie tepescere interiora terrarum quos gla-
cies hiberna constrinxerit : Norunt ergo arboræ occulta
uim caloris uel frigoris adeo ut radices arborum aut
uratur frigore aut fotu solis uirescāt : Deniq; ubi clemē-
tia cœli arriserit uarios terra se fundit in fructus Si igitur
radius solis fundit lumen suum super omnē terram &
in ea quæ clausa sunt inserit nec uectibus ferreis aut gra-
uium ualuarum obicibus quo minus penetret impeditur
quomodo non potest intelligibilis dei splendor in cogi-
tationes hominū & corda quæ ipse creauit inserere : sed
ea quæ ipse fecit non uidet : & fecit ut meliora sint quæ
facta sunt & potētiora quā ipse est qui ea fecit ut possit

quando nolunt cognitionem sui operatoris latere ?
 Tantam ergo uirtutem & potestatem inseruit mētibus
 nostris ut eam comprāhēdere cum uelit ipse nō possit.
 Duo absoluimus . & ut arbitramur non incongrue no
 bis huius modi cecidit disputatio . Tertiū genus quæ
 stionis residet huiusmodi cur peccatores habundent
 opibus & diuitiis epulentur iugiter sine merore sine
 luctu Iusti autem egeant & afficiantur aut coniugum
 amissione aut liberorum Quibus satisfacere debuit illa
 euangelii parabola q̄ diues bisso & purpura induebat
 & epulas copiosas exhibebat quotidie . Pauper autem
 plenus ulcerum de mēsa eius colligebat reliquias . Post
 obitum uero utriusque pauper erat in sinu abraæ re-
 quiem habens diues autem in suppliciis : Nō ne euīdēs
 est meritoꝝ aut prēmia aut supplicia post mortē ma-
 nere . Et recte quia ī certamine labor est post certamē
 aliis uictoria aliis ignōinīa . Nūquid prius quā cursus
 conficiatur palma cuiquam datnr aut defertur corōa ?
 Merito paulus certamen inquit bonum certauī cursū
 consumaui fidem seruaui . quod reliquum reposita est
 mihi corona iusticiæ quam reddet mihi dominus in illa
 die iustus iudex Non solum autem mihi sed etiam iis
 qui diligunt aduentum eius . In illa inquit die reddet
 non hic Hic autem in laboribus ī periculis ī naufragiis
 quasi athleta bonus decertabat quia sciebat quoniam
 per multas tribulationes oportet nos introire in regnū
 dei . Ergo non potest quis prēmīū accipere nisi qui
 legitime certauerit . Nec est gloriosa uictoria nisi ubi

fuerint laboriosa certamina Nonne iniustus est qui ãre
dat præmiũ quam certamen fuerit absolutum Ideoq;
dominus in euangelio ait Beati pauperes spiritu quo-
niam ipsorum est regnum celorum Non dixit beati
diuites sed paupes Inde incipit beatitudo iudicio diuino
ubi erumna extimatur humana Beati qui esuriunt quia
ipsi saturabunt Beati qui lugent quoniam ipsi cõsolationẽ
habebunt Beati misericordes quoniam ipsis miserebitur
deus Beati mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt
Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam
quoniam ipsorum est regnum celorum Beati estis cũ
uobis maledicent & persequentur & dicent omne malũ
aduersum uos propter iusticiam : gaudete & exultate
quoniam merces uestra copiosa est in cœlo. Futuram
non præsentem in cœlo non in terra mercedem p̃misit
esse reddendam Quid alibi poscis quod alibi debetur?
Quid præpropere coronam exigis ante quam uincas
Quid detergere puluerem quid requiescere cupis qd
epulari gestis ante quam stadiũ soluatur . Adhuc po-
pulus spectat adhuc athletæ in schemate sunt. & tu iam
ocium petis ? Sed forte dicas Cur impii letantur :
Cur luxuriantur : Cur etiam ipsi nõ mecum laborant ?
Quoniam qui non subscripserint ad coronam nõ tenent
ad laborem certaminis Qui non ad stadium descende-
rint non se perfundunt oleo non oblinunt puluere Quos
manet gloria expectat iniuria . Vnguentati spectare
solent non decertare non solem æstus puluerem ibres
q; perpeti . Dicant ergo & ipsi athletæ Venite nobiscũ

laborate Sed respondebunt spectatores Nos hic iterim
de uobis iudicamus uos autem sine nobis coronæ si ui
ceritis gloriam uindicabitis Isti igitur qui in deliciis qui
i luxuria rapinis quæstibus honoribus studia posuerunt
sua spectatores magis sunt quam præliatores . Habent
lucrum laboris fructum uirtutis non habent . Fouent oculum
astutia & improbitate aggerant diuitiarum aceruos sed
exoluent seram licet nequiciæ suæ poenā Horum reges
in infernis tua uero in cælo Horum domus in sepulchro
tua in paradiso Vnde pulchre uigilare eos in tumultu iob
dixit quia soporem quietis habere non possunt quem
ille dormiuit qui resurrexit Noli igitur ut paruulus scire
ut paruulus loqui ut paruulus cogitare ut paruulus
uendicare ea quæ sunt posterioris ætatis Perfectorum
est corona Expecta ut ueniat quod perfectum est quando
non per speciem in enigmate sed facie ad faciem formam
ipsam redoperte ueritatis possis cognoscere Tunc qua
causa ille diues fuerit qui erat improbus & raptor alie
ni : qua causa potens alius : qua causa ille habundauerit
liberis : ille fulgens honoribus reuelabitur : fortasse ut
dicatur raptori diues eras : qua causa aliena rapiebas :
egestas non compulit inopia non coegit Nonne ideo te di
uitem feci : ut excusationem habere non possis : Dicant
etiam potenti cur non affuisti uidue orphanis quoque
iniuriam patientibus : Nunquid tu infirmus eras : Nun
quid non poteras subuenire : Ideo te feci potentem ut
non inferres uiolentiam sed repelleres . Non tibi scri
ptum est : eripe iniuriam accipientem Non scriptum est

eripite pauperem & egenum de manu peccatoris libe-
rate. Dicatur etiam habundanti liberis honoribus te
cumulaui salubritatem corporis concessi tibi Cur non
secutus es praecepta mea. Famule meus quid feci tibi
aut quid contristavi te. Non ne ego tibi liberos dedi
honores contuli salutem donavi. Cur me negabas.
Cur extimabas quod ad scientiam meam que gere-
res non peruenirent. Cur tenebas dona mea despi-
ciebas mandata mea. Denique de iuda proditore
hac colligere licet Qui & apostolus inter duodecim
electus est Et loculos pecuniarum quas pauperibus
erogaret commissos habebat : ne uideatur aut quasi
inhonorus aut quasi egenus dominum prodidisse. Et ideo
ut iustificaretur in eo dominus hoc ei contulit : ut non
quasi iniuria exasperatus : sed quasi prauaricatus gra-
tia maiori esset offensus obnoxius.

CAPITVLVM . DECIMVM . DE OF- FICIO ADOLESCENTIAE ET VE- RECVDIA.

Voniam igitur & poenam improbitati &
uirtuti fore praemium satis claruit : de officiis
aggrediamur dicere quae nobis ab adolescen-
tia spectanda sunt : ut cum aetate ad crescant simul.
Est igitur bonorum adolescentium timorem dei habere

15
deferre parentibus honorem habere senioribus casti-
tatem tueri non aspernari humilitatem diligere clemē-
tiam ac uerecundiam quæ ornamenta sunt minori
ætati. Vt enī in senibus grauitas ī iuuenibus alacritas
ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote cō-
mendatur naturæ. Erat ysaac dominum timens ut
pote abraæ indoles deferens patri honorē usque adeo
ut aduersus paternam uoluntatem nec mortem recusa-
ret. Ioseph quoque cum somniasset quod sol & luna
& stellæ adorarent eum sedulum tamen obsequium
deferbat patri: castus ita ut ne sermonem quidem
audire uellet nisi pudicum humilis usque ad seruitutē
uerecundus usque ad fugam patiens usque ad carcerē
remissor iniuriæ usque ad remunerationem. Cuius
tanta uerecundia fuit ut compræhensus a muliere uestē
in manibus eius fugiens mallet relinquere quam uere-
cundiam deponere. Moyse quoque & ieremias electi
a domino ut oracula dei prædicarent populo quod po-
terant per gratiam excusabant per uerecundiam. Pul-
chra igitur uirtus est uerecundia & suauis gratia quæ
non solum in factis sed etiam in ipsis spectatur sermoni-
bus ne modum progrediari loquēdi ne quid indeco-
rum sermo resonet tuus: speculum enim mentis plerū-
que in uerbis refulget: Ipsum uocis sonum libret mo-
destia. Ne cuiusquam offendat aurem uox fortior.
Denique in ipso canendi genere prima disciplina uere-
cundia est Immo etiam in omni usu loquendi ut sēsī
quis aut psalere aut canere aut postremo loq̄ īcipiat ut

4
uerecunda principia cōmēdēt p̄cessū . Silentium quoq;
ipsum in quo est reliquarum uirtutum ocium maxīus
actus uerecundiæ est . Deniq; si aut infantiæ putatur
aut superbiæ p̄bro datur si uerecundiæ laudi dicit̄ . Tace
bat in periculis susanna & grauius uerecundiæ quam
uitæ damnum putabat . Nec arbitrabatur periculo
pudoris tuendam salutem ; Deo soli loquebatur cui
poterat casta uerecūdia eloqui ; refugiebat ora intueri
uirorum ; Est enim & in oculis uerecundia ut nec uide
re uiros fœmina nec uideri uelit . Neque uero quisquā
soli hāc laudem castitatis putet ; Est enim uerecūdia
pudiciæ comes cuius societate castitas ipsa tutior est .
Bonus enī regēdæ castitatis pudor ē comes q̄ se p̄tēdat
& quæ prima pericula sūt pudiciā temptari nō sinat .
Hic primus in ipso cognitionis ingressu domini matrē
cōmendat legentibus & tanquam testis locuples dignā
quæ ad tale munus eligeretur astruit q̄ in cubiculo q̄
salutata ab angelo tacet & mota est ī introitu eius quod
ad uirilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus
uirginis . Itaq; quamuis esset humilis præ uerecundia
tamen salutantem nō resalutauit nec ullum responsum
intulit nisi ubi de suscipienda domini generatione co
gnouit ut qualitatem effectus disceret non ut sermonē
præferret . In ipsa quoque oratione nostra multū uere
cūdia placet multū cōciliat gratiæ apud deū nostrū . Nō
ne hāc p̄tulit publicanū & cōmēdauit eū q̄ nec oculos su
os audebat ad cœlū leuare ; Ideo iustificat̄ magis dñi iu
dicio q̄ ille phariseus quē deformauit præsūptio . Ideoq;

17
orēus ī incorruptiōe q̄eti & modesti spiritus qui est āte
deum locuples ut ait petrus . Magna est igit̃ modestia
quæ cum sit e natura sui iuris remissior nihil sibi usur
pans nihil uindicans & quodam modo intra uires suas
cōtractior diues est apud deū apud quē nemo diues .
Diues est modestia quia dei portio est . Paulus quoq;
orationem deferri præcepit cum uerecundia & sobrie
tate . Primam hanc & quasi præuiā uult esse orationis
futuræ ut non gloriatur peccatoris oratio sed q̄si colorē
pudoris obducatur & quo plus defert uerecundiæ de re
cordatione delicti hoc uberiores mereatur gratiam .
Est etiā in ipso motu gestu incessu tenenda uerecūdia:
Habitū enim mentis in corporis statu cernitur . hinc
homo cordis nostri absconditus aut leuior aut iactātor
aut turbidior aut cōtra grauior & constantior & purior
& maturior extimatur . Itaq; uox quædam est animi
corporis motus . Meministis filii quendam amicū cum
sedulis se uideretur commendare officiis hoc solum in
clerum a me nō receptum quod gestus eius plnrimū
dedeceret : Alterū quoq; cū in clero repperissē iubere
me ne unquā præiret mihi quia uelut quodā insolētis
incessus uerbere oculos feriret meos Idque dixi cum
redderetur post offēsam muneri hoc solum excepī nec
fefellit sententia . Vterq; enim ab ecclesia recessit ut
qualis incessus prodebat talis perfidia animi demon
straretur . Namq; alter arriane infestationis tempore
fidem deseruit alter peccuniæ studio ne iudiciū sub
iret sacerdotem se nostrum negauit : Lucebat in illorū

14
icessu imago leuitatis species quedā scurrax pcurfatiū.
Sunt etiā qui leusim ambulando imitātur histrionicos
gestus & quasi qdam fericula pomparum & statuarum
motus imitantium ut quocienscūq; gradum transferūt
modulos quosdam seruare uideant. Nec cursim ambu
lare honestū arbitror nisi cū causa exigit alicuius piculi
uel iusta necessitas Nam plerumq; festinantes anhelos
uidemus torquere ora quibus si causa delit festinatiōis
necessariā neuus iustæ ofēfionis est Sed nō de his dico
quibus rara properatio ex causa nascitur sed quibus
iugis & continua in naturam uertitur. Nec in illis ego
tanquam simulacrorum effigies probo nec in istis tāq;
excussorum ruinas. Est enim gressus probabilis ī quo
sit species autoritatis grauitatis pōdus tranquillitatis ue
stigium: Ita tamen si studium desit atq; affectatio sed
motus sit purus ac simplex: Nihil enim fucatū placet:
Motum natura informet Si quid sane in natura uicii
est industria emendet ut ars delit non desit correctio.
Quod si etiam ista spectantur altius quanto magis ca
uendum est ne quid turpe ore exeat Hoc enī grauitē
coinquinat hominem Non enim cibus inquinat sed in
iusta obtrectatio sed uerborum obscenitas: Hæc etiam
uulgo pudori sunt: In nostro uero officio nullum uer
bum quod inhoneste cadat non incutit uerecundiam
Et non solum nihil ipsi indecorum loqui sed ne aurem
qdē debemus huiusmodi præbere dictis: sicut ioseph
ne incongrua suā audiret uerecūdiæ ueste fugit relicta:
Quouiā quem delectat audire alterum loqui puocat.

14
Intelligere quoq; quod turpe sit pudori maximo est .
Spectare uero si quid huiusmodi fortuitu accidat quāti
horroris est . Quod ergo in aliis displicet nunquid pōt
in se ipso placere ? Hæc ipsa natura nos docet quæ per
fecte quidem omnes partes nostri corporis explicauit
ut & necessitati consuleret & gratiam uenustaret . Sed
tamen eas quæ decori ad aspectū forent in quibus for
mæ apex quasi in arce quadam locatus ut & figuræ sua
uitas & uultus species emieret operandi que usus esset
paratior obuias atq; apertas reliquit : Eas uero ī quibus
esset naturale obsequium necessitatis ne deforme sui
præberet spectaculū partim tanquam in ipso emēdauit
atq; abscondit corpore partim docuit & suasit tegendas
Nōne igitur ip̄a natura est magistra uerecūdiæ ? Cuius
exemplo modestia hominum quam a modo scientiæ
quid deceret appellatum arbitror id quod ī hac nostri
corporis fabrica abditum repperit operuit & texit : ut
hostium illud quod ex transuerso faciēdum in arca illa
noe iusto dictum est in qua uel ecclesiæ uel nostri figu
ra est corporis per quod hostium egeruntur reliquiæ
ciborum . Ergo naturæ opifex sic nostræ studuit uere
cūdiæ sic decorum illud & honestū in nostro custodiuit
corpore : ut uelut ductus quosdam atque exitus cunicu
lorum nostrorum post tergū relegaret atq; ab aspectu
nostro auerteret ne purgatio uētris uisū oculorū offēde
ret . De quo pulchre apostolus ait Quæ uidēt inq̄t mē
bra corporis īfirmiora necessaria sūt & quæ putāus
ignobiliora esse mēbra corporis iis habūdātiorē hōorē

circundamus & quæ inhonesta sunt nostra honestatem
habundantiorē habent : Et enim imitatione naturæ
industria auxit gratiam quod alio loco etiam altius iter
prælati sumus : ut non solum abscondamus ab oculis uerū
etiam quæ abscondenda accipimus eorum indicia usus
q; membrorum suis appellationibus nuncupare inde-
corum putemus . Deniq; si casu aperiātur hæ partes
confunditur uerecundia si studio impudentia extiat :
Vnde & filius noe cham offensam retulit quia nudatū
uidens patrem risit : qñ autem opuerunt patrem acce-
perunt benedictionis gratiam . Ex quo mos uetus &
in urbe roma & in plerisq; ciuitatibus fuit ut filii cum
parentibus puberes uel generi non lauarent ne paterne
reuerentiæ autoritas minueretur : Licet plerique se
& in lauacro quantum possunt tegant ne uel illic ubi
nudum totum est corpus huiusmodi intecta portio sit .
Sacerdotes quoq; ueteri more sicut in exodo legimus bra-
chas accipiebāt sicut ad moysen dictū est a domino Et
facies illis brachis lineas ut tegatur turpitudine pudoris
A lumbis usq; ad femora erunt Et habebit eas aaron
& filii eius cum intrabūt in tabernaculum testimonii &
cum accedent sacrificare ad aram sancti & non inducēt
super se peccatum ne moriantur : Quod nonnulli no-
strorum seruare adhuc feruntur . Plerique spiritali in-
terpretatione ad cautionem uerecundiæ & custodiam
castitatis dictum arbitrantur . Delectauit me diutius
in partibus demorari uerecundiæ quia ad uos loque-
bar : qui aut bona eius ex uobis recognoscitis aut

damna ignoratis Quæ cū sit omnibus ætatibus psonis temporibus & locis apta tamē adolēscētes iuuenilesq; annos maxime decet. In omni autē seruandum ætate ut deceat quod agas & conueniat & quadret sibi ordo uitæ tuæ. Vnde tullius etiā ordinem putat in illo decorā seruari oportere Idq; positum dicit in formositate ordine ornatu ad actionē apto quæ difficile ait loquēdo explicari posse: Et ideo satis esse intelligo Formositatem autē cur posuerit non intelligo: Quamuis etiā ille uires corporis laudet: nos certe in pulchritudine corporis locum uirtutis non ponimus gratiam tamen non excludimus: quia & uultus ipse uerecundia solet pudore effundere gratiores que reddere. Vt enim artifex in materia commodiore melius operari solet sic uerecundia in ipso quoq; corporis decore plus eminet: Ita tamen ut etiā ipse non sit affectatus decor corporis sed naturalis simplex neglectus magis quā expetitus non preciosis & albensibus adiutus uestimentis sed cōmunibus: ut honestati uel necessitati nihil desit nihil accedat nitori. Vox ipsa nō remissa nō fracta nihil scēminum sonans qualem multi grauitatis specie simulare consueuerūt: sed formā quādam & regulam ac sūcū uirilem resonans. Hoc enim est pulchritudinem uiuēdi tenere conuenientia cuiq; sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed ut molliculum & īfractū aut uocis sonū aut gestū corpis nō pbo ita neq; agrestē ac rusticā naturā īitemur: eius effigies formula disciplinæ

forma honestatis est . habet sane suos scopulos uerecū
dia nō quos ipsa iuehit sed quos sepe icurrit si in intem
perantiū incidamus cōsortia qui sub specie iocūditatis
uenenum infundunt bonis . Hi si assidui sunt & maxime
in cōuiuio ludo ac ioco eneruant grauitatē illam uirilē.
Caueamus itaque ne dum relaxare animum uolumus
soluamus omnem armoniam quasi concentum quendā
bonorū operum : Vfus enī cito iflectit naturam . Vnde
quod prudenter facitis conuenire ecclesiasticis & maxie
ministeriorum officiis arbitror declinate extrāeorum
cōuiuia uel ut ipsi hospitaletis sitis pegrinātibz uel ut ea
cautione nullus sit obprobrio locus : Conuiuia quippe
extraneorū occupationes habent Tum etiam epulandi
producūt cupiditatē Subrepunt etiā fabulæ frequēter
de seculo ac uoluptatibus : Claudere aures non potes
prohibere putat superbiæ : Subrepunt etiam præter
uoluntatē pocula : Melius est tuæ domi semel excuses
quā alienæ frequēter Et ut ipse sobrius surgas : tamen
ex aliena insolentia condemnari non debet præsentia
tua . Viduarū ac uirginum domos nisi uisitandi gratia
iuniores adire non est opus : & hoc cum senioribus
hoc est cum p̄bris uel si grauior est causa cū episcopo.
Quid necesse est ut demus secularibus obtrectandi lo
cum : Quid opus est ut ille quoq; uisitatiōes crebræ ar
ripiāt autoritatē ? Q. si aliqua illarum forte labat : cur
alieni lapsus subeas inuidiam ? Quam multos etiam
fortes illecebra decipit . Quanti non dederunt errori
locum & dederunt suspicioni ? Cur non illa tempora

quibus ab ecclesia uacas lectioni impendas? Cur non christū reuistas xpm alloquaris christum audias? Illum alloquimur cū oramus illum audimus cum diuina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Vna est domus quæ omnes capit. Illi potius ad nos ueniāt qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altaribus xpi nō obsequium hominibus deferēdū recepimus. Hūiles decet esse mites mansuetos graues patientes modum tenere in omnibus ut nullum uiciū esse in moribus uel tacitus uultus uel sermo annūtiēt.

CAP. XI. DE COHIBENDA IRACUNDIA ET INDIGNATIONE.

Aueatur iracundia aut si præcaueri nō potest cohibeatur. Mala enim index peccati indignatio est quæ ita animum perturbat ut rationi non relinquat locum. Primum est igitur si fieri potest ut motum tranquillitas usu quodam & affectatione propositū i naturā uertat Deinde quoniā motus ita plerūq; est infixus naturæ ac moribus ut euelli atque euitari nō queat si prouideri potuerit ratione reprimatur Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione quam consilio prospici ac prouideri potuerit ne occuparetur meditare quo modo motum animi tui uincas iracundiā temperes Resiste iræ si potes cede si non potes quia scriptum est date locum ire. Iacob fratri indignāti piæ cessit & rebeccæ id est patiētiae instructus cōsilio abesse

maluit & peregrinari quā excitare fratris indignationē
& tūc redire cum fratrem mitigatum putaret : Et ideo
tantam apud deum inuenit gratiam : Quibus deinde
obsequiis quantis muneribus fratrem ipsum reconcilia
uit sibi ut ille præreptæ benedictionis non meminisset
mēinisset delatæ satisfactiōis : Ergo si p̄uenerit & præoc
cupauerit mentem tuam iracūdia & ascenderit in te nō
relinquas locū tuū . Locus tuus patientia est locus tuus
est ratio sapientia est locus tuus locus tuus sedatio indi
gnationis est Aut si te cōtumacia respondētis mouerit
& peruersitas ipuluerit ad indignationē si non potueris
mitigare mentem reprime linguā tuam Sic . n . scriptū
est cohibe linguam tuam a malo & labia tua ne loquā
dolum deinde inquire pacem & sequere eam . Pacem
illam iacob sancti uide quanta sit . Primū sedato animū
Si non præualueris frenos lingue impone tue . deinde
recōciliationis studiū nō prætermittas . Hæc oratores
seculi de nostris usurpata in suis posuere libris : Sed ille
sensus huius habet gratiam qui prior dixit : Vitemus
ergo aut temperemus iracundiam ne sit eius aut in lau
dibus exceptio . aut ī uicijs exaggeratio . Nō mediocre
est mitigare iracundiam non inferius quā omnino nō
commoueri . Hoc nostrum est naturæ illud . Denique
commotiones in pueris innoxia sunt quæ plus habent
gratiæ quā amaritudinis Et si cito pueri iter se mouēt
facile sedāt & maiori suauitate in se recurrunt nesciūt
se subdole artificiosq; tractare . Nolite hos cōtēnere
pueros de quibus dominus ait Nisi conuersi fueritis &

15
efficiamini sicut puer iste nō introibitis in regnū celorū .
Itaque & ipse dominus hoc est dei uirtus sicut puer iste
cum malediceretur non remaledixit cū percuteret nō
repercussit . Ita ergo te cōpara ut quasi puer iniuriā nō
teneas maliciam non exerceas Omnia a te innocenter
p̄ficiscātur . Non confideres quid ab aliis in te referat
locum tuū serua simplicitatē & puritatem tui pectoris
custodi Noli respoudere irato ad iracundiam eius siue
imprudenti ad imprudentiā . Cito culpa culpā excutit .
Si lapides teras non ne ignis erūpit ? ferunt gentiles ut
in maius omnia uerbis extollere solēt architæ tarentini
dictum philosophi quod ad uilicum suū dixerit O te in
felicem quā afflictarē nisi iratus essem ? Sed iam dauid
& armatā dexteram in indignatione compræsserat . Et
q̄nto plus est non remaledicere quā non uindicare : Et
bellatores aduersus nabal ad ultionem paratos abigail
depræcatiōe reuocauerat . Vnde aduertimus tēpestiuis
quoque intercessionibus nō solum cedere nos sed etiā
delectari oportere . Eo usque autem delectatus est ut
benediceret interuenientem quod ab studio uindictæ
reuocatus foret : iam dixerat de inimicis suis quoniam
declinauerūt in me iniquitates & in ira molesti erant mihi .
Audiamus turbatus ī ira quid dixerit Quis dabit mihi
pennas sicut columbæ & uolabo & requiescam ? Illi
ad iracundiā prouocabāt Hic eligebat trāquilatē Iam
dixerat Irascimini & nolite peccare . Moralis magister
qui naturalem affectum inflectendum magis ratione
doctrinæ quam extirpandū nouerat moralia docet hoc

est irascimini ubi culpa est cui irasci debeatis : Non pōt
enim fieri ut non rerum indignitate moueamur : Alio
quin non uirtus sed lentitudo & remissio iudicatur . Ira
scimini ergo ita ut a culpa abstineatis . Vel sic si irasciini
nolite peccare sed uincite ratione iracundiam uel certe
sic : si irascimini uobis irascimini quia commoti estis &
non peccabitis Qui enī sibi irascitur quia cito cōmotus
est desinit irasci alteri Qui autem uoluerit iram suam
iustam probare plus inflammatur & cito in culpā cadit .
Melior est autem secundum salomonem qui iracundiā
cōtinet quam qui urbem capit quia ira etiam fortes de
cipit . Cauere igitur debemus ne in pturbationes prius
incidamus quam animos nostros ratio componat : Ex
animat enim mentem plerunque aut ira aut dolor aut
formido mortis . & improviso percellit ictu : ideo prae
uenire pulchrum est cogitatione quae uoluendo mentē
exerceat ne repētinis excitetur cōmotionibus sed iugo
quodam rationis & habenis astricta mitescat Sunt autē
gemini motus hoc est cogitationum & appetitus alteri
cogitationum alteri appetitus non confusi sed discreti
& dispares . Cogitationes uerum exquirere & quasi
emolere muneris habent : appetitus ad aliquid agendū
impellit atque excitat . Itaque ipso genere naturae suae
& cogitationes tranquillitatem sedationis infundunt &
appetitus modum agēdi excurit . Ita ergo informati si
mus ut bonarum rerum subeat animum cogitatio : ap
petitus rationi obtemperet : si uere ut illud decorum
custodiamus animum uolumus indētere : ne rationē

12
excludat rei alicuius affectus sed ratio qd honestati con-
ueniat examinet. Et quoniam ad cōseruationē decoris
spectare diximus ut sciamus in factis dictis ue q modus
sit. Prior autē ordo loquēdi quam faciendi est: Sermo
in duo diuiditur i colloquium familiare & in tractatum
disceputationem que fidei atque iusticiæ. In utroque
seruandum ne sit aliqua perturbatio sed tanquā mitis
& placidus & beniuolentiæ plenus & gratiæ sine ulla
sermo ducatur contumelia Absit pertinax in familiari
sermone contētio quæstiōes enī magis excitare inanes
q̄ utilitatis aliquid afferre solet. Disceptatio sine ira sua
uitas sine amaritudine sit monitio sine asperitate horta-
tio sine offensione Et sicut in omni actu uitæ id cauere
debemus ne ratiōem nimius animi motus excludat sed
teneamus consilii locum ita etiam in sermone formulā
eam teneri conuenit ne aut ira excitetur aut odium aut
cupiditatis nostræ aut ignauitiæ aliqua exprimamus in-
dicia. Sit igit̃ sermo huius nōi de scripturis maxie Quid
enim magis nos oportet loqui quam de conuersatione
optimæ adhortationes disciplinæ custodia. Habeat
caput eius ratiōem & finis modum Sermo enim tedio
sus irā excitat. Quā uero indecorum est ut cum omnis
confabulatio habere soleat incrementum gratiæ habeat
neuū offensionis. Tractatus quoque de doctrina
fidei de magisterio continētiæ de disceptatione iusticiæ
de adhortatione diligentia non unus semper sed ut se
dederit lectio nobis & arripiēdus est & p̄ut possumus
prosequēdus neque nimium prolixus neque cito inter

ruptus ne uel fastidium derelinquat uel desidium pro
dat atque incuriam. Oratio pura simplex dilucida atq;
manifesta plena grauitatis & ponderis non affectata
elegantia sed non intermissa gratia. Multa præterea
de ratione dicēdi dant præcepta sæculares uiri quæ no
bis prætereunda arbitror ut de iocandi disciplina: Nā
licet interdum honesta ioca ac suauia sint tamē ab eccle
siastica abhorrent regula: quoniam quæ ī scripturis nō
repperimus ea quem ad modum usurpare possumus?
Cauendum est etiam infabulis ne inflectant grauitatē
seuerioris propositi. Ve uobis qui ridetis quia flebitis
dominus ait: & nos ridendi materiam requirimus ut
hic ridentes illic fleamus. nō solum profusos sed ōnes
etiam iocos declinandos arbitror nisi forte plenum gra
uitatis & gratiæ sermonem esse nō indecorum est. Nā
de uoce quid loquar? quam simplicem & puram esse
satis arbitror Canoram autem esse naturæ est non in
dustriæ. Sit sane distincta pronuntiationis modo &
plena suti uirilis ut agrestē ac subrusticū fugiat sonū nō
ut richimum affectet scenicum sed mysticū seruet: De
ratione dicendi satis dictum puto Nūc de actione uite
quid congruat consideremus.

CAP. XII. QUID VITAE ACTIO NI CONGRVAT.

Ria autem in hoc genere spectanda cernimus
Vnum ut rationi appetitus nō reluctetur hoc

enim solummodo possunt officia nostra illi decroo conuenire Si enim appetitus rationi obediat facile id quod deceat in omnibus officiis conseruari potest : Deinde ne maiore studio quam res ipsa est quæ suscipitur uel minore aut paruam magno ambitu suscepisse aut magnam inferiore destituisse iudeamur : Tertium de moderatione studiorum operumque nostrorum de ordine quoque rerum & opportunitate temporum non dissimulandum puto . Sed primum illud quasi fundamentum est omnium ut appetitus rationi pareat secundum & tertium idem est hoc est in utroque moderatio : Vacat enim apud nos speciei liberalis quæ pulchritudo habetur & dignitatis contemplatio . Sequitur de ordine rerum & de opportunitate temporum Ac per hoc tria sunt quæ uideamus utrum in aliquo sanctorum consummata possimus dicere : Primum igitur ipse pater abraam qui ad magisterium futuræ successionis informatus & instructus est iussus exire de terra sua & de cognatione sua & de domo patris sui non ne multiplicatæ necessitudinis præstrictus affectu tamen appetitum rationi obedientem præbuit : Quem enim terræ suæ cognatiōis domus quoque propriæ gratia non delectaret : Et hūc ergo mulcebat suorum suauitas sed imperii cœlestis & remuneratiōis æternæ consideratio mouebat ap̄lius : Nonne considerabat uxorem inbecillem ad labores teneram ad iniurias decoram ad incētiua insolentium sine summo non posse duci periculo : Et tamen subire omnia quam excusare consultius diiudicauit : Deinde

cum descenderet in ægyptum monuit ut diceret se sororem esse nō uxorem ipsius. Aduerte quanti appetitus: Timebat uxoris pudori timebat ppriæ saluti suspectas habebat ægyptiorū libidines Et tamen præualuit apud eum ratio exequendæ deuotionis Considerauit enim quod dei fauore ubique tutus esse posset cffenso autē domino etiam domi non posset illesus manere. Vicit igitur appetitum ratio & obedientem sibi præstitit: Capto nepote non perterritus neque tot regum turbatus populis bellum repetiit Victoria potitus prædæ partē cuius ipse fuit auctor recusauit. Promisso quoq; sibi filio cum consideraret emortui corporis sui uires depositas sterilitatem coniugis & supremam senectutem contra usum etiam naturæ deo credidit. Aduerte conuenire omnia: appetitus non defuit sed repressus est animus æqualis gerendis q nec magna pro uilibus nec minora pro magnis duceret Moderatio pro negociis Ordo rerum Opportunitas temporum Mēsurā uerborum Fide primus iusticia præcipuus in prælio strenuus in uictoria non auarus domi hospitalis uxori sedulus. Sanctum quoque eius nepotem iacob delectabat domi securum degere sed mater uoluit peregrinari ut daret fraternæ iracundiæ locum. Vicit appetitum consilii salubritas: exul domo profugus a parentibus ubique tamē conuenientem mensuram negociis tenuit & temporibus opportunitatem reseruauit: acceptus domi parentibus ut alter maturitate prouocatus obsequi benedictionem daret alter amore pio propenderet:

21
Fraterno quoque iudicio prælatus cum cibum suum
fratri cedendum putasset delectabatur utique alimento
secundum naturam sed secundum pietatem cessit peti-
to. Pastor domino gregis fidus socero gener sedulus
in labore impiger in cōuiuio parcus in satisfactione præ-
uius in remuneratione largus Denique sic fraternam
mitigauit iracūdiam ut cuius uerebatur inimicicias adi-
pisceretur gratiam. Quid de ioseph loquar qui utique
habebat cupiditatē libertatis & suscepit seruitii neces-
sitatem? Quam subditus in seruitute quam in uirtute cō-
stans quam benignus in carcere: Sapiens in interpretati-
ōe in potestate moderatus in ubertate puidus ī fame
iustus ordinem laudis rebus adiungens & opportunita-
tem tēporibus æquitatē populis officii sui moderatiōe
dispensans. Iob quoque iuxta secundis atque aduersis
rebus inreprehensibilis patiens gratus deo atque acce-
ptus uexabatur doloribus sed se consolabatur. Dauid
etiam fortis in bello patiens in aduersis in ierusalem pa-
cificus in uictoria māsuetus ī peccato dolens ī senectute
prouidus rerum modos uices temporum per singularū
sonos seruauit ætatum ut mihi uideatur nō minus uiuē-
di genere quam canēdi suauitate prædulcis immortalē
deo sui fuisse meriti cantilenam. Quod his uiris uir-
tutum principalium officium defuit.

CAP. XIII. DE .IIII. VIRTVTIBVS.

Varum primo loco constituerunt pruden-
tiam quæ in ueri inuestigatione uersatur &

scientiæ plenioris infūdīt cupiditatem : secundo iusticiæ
quæ suum cuique tribuit alienum non uendicat utilita-
tem propriā negligit ut cōmunē æquitatem custodiat :
tertio fortitudinē quæ & in rebus bellicis excelsi animi
magnitudine & domi eminet corporis que præstat
uiribus : quarto temperantiam quæ modum ordinem
que seruat omnium quæ uel agenda uel dicenda arbi-
tramur Hæc forsitan aliquis dicat primo loco poni
oportuisse quoniam ab his quatuor uirtutibus nascunt
officiorum genera Sed hoc artis est ut primo officium
definiatur postea certa in genera diuidatur Nos autem
artem fugimus exempla maiorum proponimus quæ
neque obscuritatem afferunt ad intelligendum neque
ad tractādum uersutias : Sit igitur nobis uita maiorum
disciplinæ speculum non calliditatis cōmentarium imi-
tandi reuerentia non disputandi astutia . Fuit igitur
in sancto abraam primo loco prudentia de quo dicit
scriptura Credidit abraam deo & reputatum est ei ad
iusticiam Nemo enim prudens qui deum nescit Deni-
que insipiens dixit quia non est deus Nam sapiens non
diceret . Quomodo enim sapiens qui non requirit auc-
torem suum qui dicit lapidi pater meus es tu qui dicit
diabolo ut manicheus auctor meus es tu ? Quomodo
sapiens ut arrianus qui mauult imperfectum auctore
habere atque degenerem quam uerum atque per-
fectum ? Quomodo sapiens ut marcion atque eu-
nomius qui mauult deum malum quam bonum habe-
re ? Quomodo sapiens qui deum suum non timet ?

Initium enim sapientiæ timor domini Et alibi habes
Sapientes nō declinant de ore domini sed tractant in
confessionibus suis . Simul quoque dicente scriptura
reputatum est ei ad iusticiam alterius uirtutis ei gratiā
detulit . Primi igitur nostri definierunt prudentiam in
ueri cōsistere cognitiōe . Quis enim illorum ante abra
am dauid salomonem ; Deinde iusticiam spectare ad
societatem generis humani . Denique dauid ait Disper
sit dedit pauperibus iusticia eius manet iāternū Iustus
miseretur iustus commodat Sapienti & iusto totus
mundus diuiciarum plenus est . Iustus communia pro
suis habet sua pro communibus . Iustus se ipsum prius
quam alios accusat Ille enim iustus qui nec sibi parcat &
occulta sua latere non patitur . Vide quam iustus abra
am ; Susceperat in senectute filium per repromissionē ;
repositi domui negandum ad sacrificium quamuis
unicū nō putauit . Aduerte hic ōnes uirtutes quatuor in
uno facto : fuit sapientiæ deo credere nec filii gratiam
āteferre autoris pcepto : fuit iusticiæ acceptū reddere ;
fuit fortitudinis appetitum ratione cohibere . Ducebat
hostiam pater interrogabat filius temptabatur affectus
patrius sed nō uicebat . Repetebat filius appellatiōem
paternā conpungebat paterna uiscera sed nō minuebat
deuotionem Accidit & quarta uirtus temperantia :
tenebat iustus & pietatis modum & executionis ordi
nem Denique dum sacrificio necessaria uehit dum
ignem adolet Dum filium ligat dum gladium educit
Hoc imolandi ordine meruit ut filium reseruaret .

Quid sapientius sancto iacob qui dominum uidit facie
ad faciem & benedictionem meruit Quid iustius qui
ea quæ adquisierat oblatiis muneribus cū fratre diuisit
Quid fortius qui cū deo luctatus est Quid modestius
eo qui modestiam ira & locis & temporibus deferebat
ut filiæ iniuriā mallet prætexere coniugio quam uindi
care eo quod inter alienos positus amoris potius consu
lendum quā odia colligēda censebat Noe quam sapiēs
qui tantam fabricauit arcam quam iustus qui ad semen
omnium reseruatus solus ex omnibus & præterite ge
nerationis superstes est factus & autor futuræ mundo
potius & uniuersis magis quam sibi natus . Quā fortis
ut diluuium uinceret Quam temperans ut diluuium
tolleraret q̄ndo introiret qua moderatiōe degeret q̄ndo
coruum quando columbam dimitteret quādo reciperet
reuertentes quando excundi opportunitatem captaret
& agnosceret . Itaque tractatum in ueri inuestigatione
tenendum illud decorum ut summo studio requiratur
quid uerum sit non falsa pro ueris dicere non obscuris
uera inuoluerē non superfluis uel implexis atq; abiguis
occupare animum Quid tam indecorum quam uene
rari ligna quod ipsi faciunt Quid tam obscurum quā
de astronomia & geometria tractare quod probant &
profundi aeris spatia metiri cœlum quoque & mare nu
meris includere relinquere causas salutis erroris quæ
rere An non ille eruditus in omni sapientia egyptiorū
moyses probauit ista Sed illam sapiētiam detrimētū &
stulticiam iudicauit & auersus ab ea itimo deū quæsiuit

23
affectu ideoque uidit interrogauit audiuit loquentem
Quis magis sapiēs quā ille quē docuit deus qui omnē
ægyptiorum sapientiam omnesque artium potentias
operis sui uirtute uacuauit Nō hic incognita ꝑ cognitis
habebat his que temere assentiebatur quæ duo in hoc
maxime naturali atque honesto loco uitanda dicant q
sibi nec contra naturam esse nec turpe iudicant saxa
adorare & a simulacris auxiliū petere quæ nihil sentiāt
Quanto igitur excelsior uirtus est sapiētia tanto magis
enitendum arbitror ut assequi eam possimus. Itaque
nequid contra naturam ne quid turpe atque indecorū
sentiamus duohæc id est & tempus & diligentiam ad
coasiderationem rerum examinandi gratia conferre de
bemus Nihil est enim magis quo homo cæteris animā
tibus præstet quā quod ratiois est particeps. Causas
rerum requirit generis sui autorem inuestigandum pu
tat in cuius potestate uitæ necisque nostræ potestas sit
qui mūdum hunc suo nutu regat cui sciamus rationem
esse reddendam nostrorum actuum Nihil est enī quod
magis proficiat ad honestam uitam quam ut credaūs
eum iudicem futurum quem & occulta non fallant &
indecora offendant & honesta delectent Omnibus igit
hominibus inest secundum naturam humanam uerum
inuestigare quæ nos ad studium cognitionis & scientiæ
trahit & inquirendi infundit cupiditatem In quo excel
lere uniuerſis pulchrum uidet sed paucorum est asseq
qui uoluēdo cogitationes cōsilia examinādo nō medio
crē impendunt laborem ut ad illud beate honesteque

uiuēdū peruenire possint atq; operibus appropinquē.
Non enī qui dixerit inqt mihi domine dōine intrabit in
regnū cœlorū sed q fecerit ea quæ dico Nam studia sciē
tiæ sine factis haud scio an etiā inuoluant magis.

CAP. XIII. DE PRIMO FONTE OF FICII PRVDENTIA.

Rimus igit̃ officii fons prudentia est Quid
enim tam plenum officii quam deferre auctori
studium atque reuerentiā. Qui tamen fons
& in uirtutes deriuatur cæteras neq; enim potest iusti
cia sine prudentia esse cum examinare quid iustum qd
ue iniustum sit non mediocris prudentiæ sit: summus
in utroque error Qui enim iustum iudicat iniustum In
iustum autem iustum execrabilis est apud deum. Ut
quid habūdant iniusticiæ imprudēti Salomō ait: Neq;
iterum prudentia sine iusticia est Pietas enim in deum
iniciū intellectus quod aduertimus ab huins seculi trās
latū magis quā inuentū sapiētibus qā pietas fundamētū
est uirtutū omniū Iusticiæ autē pietas est prima i deū
secūda in patriā tertia in parentes item in ōnes quæ &
ipā secūdū naturæ est magisteriū Si qdē ab ineūte ætate
ubi primū sensus ifundi cœpit uitam amamus tanquam
dei munus patriam parētesq; diligimus deinde æqles
qbus sociari cupimus Hic charitas nascit̃ quæ alios sibi
pfert nō quærēs quæ sua sūt i qbus ē p̃cipatus iusticiæ
Omnibus quoque animātibus innascitur primo salutē

tueri cauere quæ noceant expetere quæ prosint ut pastū
ut latibula quibus se a periculo imbribus sole defendāt
quod est prudentiæ. Succedit quoque ut omnium ge-
nera animātiū cōgregabilia natura sint primo generis
sui ac formæ cōfortibus tū etiā cæteris ut boues uidēus
armentis equos gregibus & maxime pares paribus de-
lectari ceruos quoque ceruis & plerunque hominibus
adiūgi. Iam de procreādi studio & sobole uel etiā gene-
rantium amore quid loquar in quo est iusticiæ forma
præcipua? Liquet igitur & reliquas cognatas sibi esse
uirtutes. Si quidem & fortitudo quæ uel in bello tuet
a barbaris patriam uel domi defendit infirmos uel a la-
tronibus socios plena iusticiæ sit & scire quo consilio
defendat atque adiuuet Captare etiam temporum &
locorū opportunitates prudentiæ atq; modestiæ sit &
temperantia ipsa sine prudentia modum scire nō possit
Opportunitatem noscere & secūdum mēsurā reddere
sit iusticiæ & in omnibus istis magnanimitas necessaria
sit & quædam fortitudo mentis plerunque & corporis
ut quisquod uelit implere possit.

CAP. XV. DE IVSTICIA SECVNDO FONTE OFFICII.

Iusticia igitur ad societatem generis humani
& ad cōmunitatem refertur: Societatis enim
ratio diuidit ī partes duas iusticiā & beneficē-
tiā q̄ eādē liberalitatē & benignitatē uocāt. Iusticia mihi

excelsior uidet̃ liberalitas gratior Illa censuram tenet
ista bonitatem . Sed primum ipsum quod putant phi-
losophi iusticiæ munus apud nos excluditur : Dicunt
enim illi eam primam esse iusticiæ formam ut nemini
quis noceat nisi laceffit̃ iniuria quod euangelii autori-
tate uacuatur : Vult enī scriptura ut sit in nobis spiritus
filii hominis qui uenit conferre gratiam non inferre in-
iuriam . Deinde formam iusticiæ putauerunt ut quis
communis id est publica pro publicis habeat priuata p̃
suis . Ne hoc quidem secundum naturam : Natura enī
omnia omnibus in commune profudit : Sic enim deus
generari iussit omnia ut pastus omnibus cōmunis esset
& terra foret omnium quædam communis possessio .
Natura igitur ius commune generauit usurpatio ius
fecit priuatum : Quo in loco aiūt placuisse stoicis quæ
in terris gignant̃ omnia ad usus hominū creari homīes
autem hominū causa esse generatos ut ipsi inter se aliis
alii p̃desse possint . Vnde hoc nisi de scripturis nostris
dicendū assumpserunt . Moyses enim scripsit quia dixit
deus faciamus hominem ad imaginem & similitudinē
nostram habeat potestatem piscium maris & uolatiliū
cœli . & pecorū omnium & reptantium super terram .
Et dauid ait . Omnia subiecisti sub pedibus eius oues
& boues uniuersas insuper & pecora campi uolucres
cœli & pisces maris . Ergo omnia subiecta esse homini
de nostris didicerunt & ideo censent propter hominem
esse generata : Hominem quoque hominis causa gene-
ratum esse in libris moysi repperimus dicēte domino .

Non est bonum hominem esse solum faciamus ei adiu-
toriū simile sibi : Ad adiumentū ergo mulier data est
uiro quæ generaret ut homo homini adiumento foret .
Denique ante quam mulier formaretur dictum est de
adam Non est inuentus adiutor similis illi : Adiumētū
enim homo nisi de homine habere non poterat : Ex om-
nibus igitur animalibus nullum animal simile & ut
absolute dicamus nullus adiutor hominis similis iuen-
tus est Muliebris igitur sexus adiutor expectabatur .
Ergo secundum dei uoluntatem uel naturæ copulam
inuiçē nobis auxilio esse debemus certare officiis uelut
in medio omnes utilitates ponere : Et ut uerbo scriptu-
ræ utar adiumentum ferre alter alteri uel studio uel
pecunia uel operibus uel quolibet modo ut inter nos
societatis augeatur gratia : Nec quisquam ab officio uel
piculi terrore reuocetur sed ōnia sua ducat uel aduersa
uel prospera . Denique sanctus moyses pro populo pa-
triæ bella suscipere grauiā non reformidauit nec regis
potētissimi trepidauit arma nec barbaricæ immanitatis
expauit ferociā sed abiecit salutē suā ut plebi libertatē
reddderet . Magnus itaque iusticiæ splendor quæ aliis
potius nata quam sibi communitatē & societatē nostrā
adiuuat excellitātē tenet ut suo iuditio omnia subiecta
habeat opem aliis ferat pecuniam conferat officia non
abnuat pericula suscipiat aliena . Quis non cuperet hāc
uirtutis arcem tenere nisi prima auaritia īfirmaret atq;
inflecteret tantæ uirtutis uigorem . Et enī dum augere
opes aggerare pecūias occupare terras possessiōibus

cupimus præstare diuitiis iusticiæ formam exuimus
beneficentiam communem amissimus. Quomodo enī
potest iustus esse qui studet eripere alteri quod sibi
querat? Potentiæ quoque cupiditas formam iusticiæ
uirilem effœminat. Quomodo enim potest pro aliis
interuenire qui alios sibi subiicere conatur? & infirmo
aduersum potentes opem ferre qui ipse grauem liber-
tati affectat potētiam? Quanta autem iusticia sit ex hoc
intelligi potest quod nec locis nec personis nec tempo-
ribus excipitur quæ etiam hostibus reseruatur: ut sic cō-
stitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælii aduersū
iusticiam putetur aut loco præuenire aut tempore. In-
terest enim utrū aliquis pugna aliqua & conflictu graui
capiatur an superiore gratia uel aliquo euentu. Siqui-
dem uehemētioribus hostibus & īfidis & iis qui āplius
leserint uehementior infertur ultio ut de madianitis q
per mulieres suas plerosque peccare fecerant ex plebe
iudeorum. Vnde & dei in populum patrum iracundia
effusa est. & ideo factum est ut nullum moyses uictor
supereffe pateretur Gabaonitas autē qui fraude magis
quam bello temptauerant plebem patrū non expugna-
ret iesus sed condiōis īpositæ afficeret iniuria. Syros
uero heliseus quos obsidentes inciuitatem induxerat
momentaria cœcitate percussos cum quo ingrederent
uidere non possent uolenti regi israhel percutere non
adquiesceret dicens Non percuties quos nō captiuasti
in gladio & lancea tua Pone eis panem & aquā ut man-
ducent & bibant & remittātur & eant ad dominū suū

ut humanitate prouocati gratiam repræsentarēt. Denique postea in terram israel uenire piratæ syriæ destiterunt. Si ergo etiam in bello iustitia ualet quāto magis in pace seruanda est. Et hanc gratiam propheta his detulit qui ad eum corripienpū uenerāt: Sic .n. legimus quod in obsidione eius miserat rex syriæ exercitum suum cognito quod heliseus esset qui consiliis et argumentationibus eius obuiaret omnibus. Quē uidens exercitum giezi seruus prophetæ de salutis periculo trepidare cœpit Cui dixit ppheta Noli timere quoniā plures nobiscum sunt quam cum illis & rogāte ppheta ut aperirentur oculi seruo suo aperti sunt uidet itaque giezi totum montem equis repletum & curribus in circuitu helisei Quibus descendantibus ait propheta Percutiat dominus cœcitate exercitum syrie Quo ipetrato ad syros dixit Venite post me & ducā uos ad hominē quem quæritis & uiderunt heliseum quem corripere gestiebant & uidentes tenere non poterant.

CAP. XVI. QVOD FIDES EST FVNDAMENTVM IVSTICIAE.

Iquet igitur etiam in bello fidem & iusticiam seruari oportere nec illud decorum esse posse si uioletur fides. Denique etiam aduersarios molli ueteres appellatione nominabant ut peregrinos uocarent: hostes enim antiquo ritu peregrini dicebāt Quod æque etiam ipsum de nostris assumptum dicere

possumus. Aduersarios enim suos hebrei allophilos
hoc est alienigenas latino appellabant uocabulo Deni-
que in libro regnorū primo sic legimus Et factū est in
diebus illis cōuenerūt alienigenæ in pugnam ad israel.
Fundamētum ergo est iusticiæ fides Iustorum enim
corda meditantur fidem. Et qui se iustus accusat iusti-
ciam supra fidem collocat. Nam tūc iusticia eius appa-
ret si uera fateatur denique & dominus per isaïam ecce
iquit mitto lapidem in fundamētum syon id est christū
in fundamētum ecclesiæ Fides enim omnium christus
ecclesia autem quædā forma iusticiæ est commune ius
omnium in commune orat in commune operatur in
commune temptatur Denique qui se ipsum sibi quoti-
die abnegat ipse iustus ipse dignus est xpō. Ideo &
paulus fundamentum posuit christum ut supra eū opa
iusticiæ locaremus qā fides fundamentum est. In ope-
ribus autem aut malis iniquitas aut bonis iusticia est.

CAP. XVII. DE BENEFICENTIA.

Ed iam de beneficētia loquamur quæ diuidit̃
etiam ipsa in beniuolentiam & liberalitatem.

Ex his igitur duobus cōstat beneficentia ut sit
perfecta: Non enim satis est bene uelle sed etiam
benefacere Nec satis iterum benefacere nisi id ex bono
fonte hoc est bona uoluntate proficiscatur. Hilarem
enim datorem diligit deus. Nam si inuitus facias quæ
tibi merces est? Vnde apostolus generaliter Si uolēs
hoc ago mercedem habeo: Si inuitus dispensatio inqt

mihi credita est In euangelio quoque multas disciplinas
accepimns iustæ liberalitatis : Pulchrum ē igitur bene
uelle & colargiri consilio ut prosis non ut noceas Nam
si luxurioso ad luxuriæ effusionē adultero ad mercedē
adulterii largiendum putes nō est beneficentia ista ubi
nulla est beniuolentia : Officere enī est istud non pdes
se alteri si largiaris ei qui conspiret aduersus patriam
qui congregare cupiat tuo sumptu pditos qui ī pugnēt
ecclesiam Non est hæc probabilis liberalitas si adiuues
eum qui aduersus uiduam & pupillos graui decernit
iurgio aut ui aliqua possessiones eorum eripere conat̃
Non probatur largitas si quod alteri largitur alteri qs
extorqueat si iniuste quærat & iuste dispensandum pu
tet: nisi forte ut ille zacheus reddas prius ei quadruplū
quem fraudaueris & gentilitatis uicia fidei studio &
credentis operatione compenses . Fundamentum igit̃
habeat liberalitas tua . Hoc primum quæritur ut cum
fide cōferas fraudem nō facias oblati ne dicas te plus
conferre & minus conferas Quid enim opus est dicere
fraus promissi est in tua potestate largiri quod uelis
Fraus fundamentum soluit & opus corrui . Nunquid
petrus ita indignatione efferbuit ut ananiam extingui
uelleret uel uxorem eius? Sed exemplo eorum noluit per
ire cæteros . Nec illa perfecta est liberalitas si iactantie
causa magis quam misericordiæ largiaris . Affectus
tuus nomen imponit operi tuo Quomodo a te pficisci
tur sic æstimatur . Videas quam moralem iudicem ha
beas te consulit quomodo opus suscipiat tuum Mētem

tuā prius interrogat: Nesciat iquit sinistra tua qd facit
dextera tua Nō de corpore loquitur sed etiā unanimes
tuus frater tuus quid facias nesciat ne dum hic mercedē
quæris iactantiæ illic remunerationis fructum amittas
Perfecta autem est liberalitas ubi silentio quis tegit
opus suū & necessitatibus singulorum occulte subuenit
quem laudat os pauperis & non labia sua. Deinde per
fecta liberalitas fide causa loco tempore commendatur
ut primum operis circa domesticos fidei: Grandis cul
pa est si sciente te fidelis egeat si scias eum sine sumptu
esse famem tolerare erumnā perpeti qui præsertim
egere erubescat Si in causam ceciderit aut captiuitatis
suorū aut calumniæ & nō adiuues Si sit ī carcere & pœ
nis & suppliciis pter debitū aliquod iustus excruciet
Nam et si omnibus debetur misericordia tamen iusto
amplius Si tempore afflictionis suæ nihil a te impetret
Si tempore periculi quo rapitur ad mortem plus apud
te pecunia tua ualeat quam uita morituri. De quo pul
chre iob dixit Benedictio perituri in me ueniebat;
Personarum quidem deus acceptor non est quia nouit
omnia nos autem ōnibus quidem debemus misericor
diam. Sed qā plerique fraude eā quærunt & affingūt
erūnam ideo ubi causa manifestatur persona cognoscit
tēpus urget largiūse debet profundere misericordia:
Non enim auarus est dominus ut plurimum quærat
Beatus quidem qui dimittit omnia & sequit eum sed
& ille beatus est qui quod habet ex affectu facit Deni
que duo minuta æra uiduæ illius diuitum muneribus

prætulit quia totum illa quod habuit contulit illi autē
ex habundantia partem exigua contulerunt. Affectus
igitur diuitem collationem aut pauperem facit & p̄cium
rebus imponit. Cæterū aut dominus nō uult simul effū
di opes sed dispensari nisi forte ut heliseus qui boues
suos occidit & paut paupes ex eo quod habuit ut nulla
cura teneret domestica sed relictis ōnibus in disciplinā
se prophetica daret. Est etiam illa p̄bāda liberalitas ut
p̄xios seminis tui ne despicias si egere cognoscas: Me
lius est enī ut ip̄e subuenias tuis qbus pudor est ab aliis
sūptū deposcere aut alicui postulare subsidiū necessita
ti non tamē ut illi ditiores eo fieri uelint quod tu potes
cōferre inopibus. Causa enī præstat nō gratia. Neq; .n.
propterea te domino dicasti ut tuos diuites facias: sed ut
uitam tibi perpetuam fructu boni operis adquiras &
p̄cio miserationis peccata redimas tua. Putant se parū
poscere: p̄ciū tuū quærūt uitæ tuæ fructū adiere cōtēdūt
& accusat quod eū diuitē nō feceris cū te ille uelit æter
næ uitæ fraudare mercede. Cōsiliū p̄misimus auctori
tem petamus. Primū nēinē debet pudere: si ex diuite
pauper fiat dū largit̄ paup̄i: q̄a christus paup̄ factus est
cū diues esset: ut ōnes sua iopia ditaret. Dedit regulā
quā sequamur ut bona ratio sit exinaniti patrimonii: si
quis pauperū famē repulit iopiam subleuauit. Vnde &
cōsiliū in hoc do apostolus dicit: Hoc enī uobis utile est
ut christū imitemini. Cōsiliū bonis datur: correptio er
rantes cohercet. Deniq; quasi bonis dicit: quia nō tantū
facere sed & uelle cœpistis ab anno p̄terito. Perfectorū

Ho

utrumque est nō pars Itaque docet & liberalitatem sine
beniuolentia & beniuolentiam sine liberalitate non esse
perfectam Vnde ad perfectum hortatur dicens. Nunc
autem & facere cōsumate ut quem ad modum prōpta
est in uobis uoluntas faciendi ita sit & perficiendi ex
eo quod habetis : Si enim uoluntas prompta est se-
cundum id quod habet acceptum est non secundum
id quod non habet . Non enim ut aliis refectio sit uobis
autem angustia sed ex æqualitate ī hoc tempore uestra
habundantia ad illorum inopiam ut & illorum habun-
dantia sit ad uestram inopiam ut fiat æqualitas sicut scri-
ptum est Qui multum non habundauit & qui modicū
non minorauit . Aduertimus quem ad modum & beni-
uolentiam & liberalitatem & modum comprahendit
& fructum atque personas . Ideo modum quia imper-
fectis modum dabat & consilium Non enim patiuntur
angustias nisi imperfecti Sed si quis ecclesiam nolens
grauare in sacerdotio aliquo constitutus aut ministerio
non totum quod habet conferat sed operetur cum ho-
nestate quantum officioⁱ satis est non tamen mihi im-
perfectus uidet̃ & puto quod hic angustiam non animi
sed rei familiaris dixerit de personis autem puto dictū
ut uestra habundantia sit ad illorum inopiam & illorū
habundantia ad uestram inopiam idest ut populi habū-
dantia sit bonæ operatiōis ad illorum subleuandā alēdi
inopiam & illorum habundantia spiritalis adiuuet ī ple-
be inopiam meriti spiritalis & conferat ei gratiā . Vnde
exemplum optimū posuit qui multum nō habūdauit

& qui modicum non minuit Bene hortatur ad officium
misericordiae omnes homines istud exemplum quonia
& qui plurimum auri possidet non habundat quia nihil
est quiddam in seculo est & qui exiguum habet non minuit
quia nihil est quod amittit. Res sine dispendio est quae
tota dispendium est Est etiam sic intellectus bonus qui
plurimum habet & si non donat non habundat quia quan-
tum ius adgrat eget semper quia plus concupiscit & qui
exiguum habet non minuit quia non multum est quod
pauperem pascit Similiter ergo & ille pauper qui confert
spiritalia pro pecuniariis & si plurimum habeat gratiae
non habundat non enim onerat gratia sed alleuat mentem
Sed etiam sic potest intelligi: Non habundas o homo
quantum est enim quod accepisti & si tibi multum est
Ioannes quo nemo maior est inter natos mulierum
inferior tamen erat eo qui minor est in regno caelorum.
Potest & sic intelligi. Non habundat dei gratia corpo-
raliter quia spiritalis est. Quis eius potest aut magni-
tudinem aut latitudinem comprehendere quam non
uidet. Fides si fuerit sicut granum sinapis montes trans-
ferre potest & tibi non datur ultra granum sinapis si
habundet in te gratia. Non est uerendum ne mens tua
tanto munere incipiat extolli quia multi sunt qui ab
altitudine cordis sui grauius corruerunt quam si nul-
lam habuissent dei gratiam: Et qui parum habet non
minuit quia non est corporeum ut diuidatur &
quod parum uidetur: habenti plurimum est cui
nihil deest. Consideranda etiam in largiendo

ætas atque debilitas nonnunquam etiam uerecundia
quæ ingenuos prodit natales ut senibus plus largiaris
qui sibi labore iam non quæunt uictum quærere Simi
liter & debilitas corporis & hæc iuuanda promptius .
Tum si quis ex diuitiis cecidit in egestatem & maxime
si non uicio suo sed aut latrociniis aut proscriptione aut
calumniis quæ haebat amisit . Sed forte dicat aliquis
Cæcus uno loco sedet & præteritur & iuuenis ualidus
frequenter accipit Et uerum est quia obripit per im
portunam non est illud iudicii sed tediū nam & do
minus ait in euāgelio de eo q̄ iā clauferat ostiū suū si q̄s
ostiū eius percipiat pulset q̄ surgit & dat illi propter im
portunam . Pulchrum quoque est propensioem eius
haberi rationem q̄n tibi aut beneficium aliquod aut mu
nus contulit si ipse in necessitatem incidit Quid enim
tam contra officium quam nō reddere quod acceperis?
Nec mensura pari sed uberiore reddendum arbitror
& usum pensare beneficii ut tanto subuenias q̄nto eius
erumnam repellas Et enim superiorem non esse in re
ferendo quam conferendo beneficio hoc est minorem
esse quoniam qui prior contulit tempore superior est
humanitate prior . Vnde imitanda nobis est in hoc quo
que natura terrarum quæ susceptum semen multiplica
tione solet numero reddere q̄ accepit . Ideo tibi scriptū
est . Sicut agricultura est homo insipiens & tanquam
uinea homo egens sensu Si reliqueris eum desolabitur
sicut agricultura Ergo etiam sapiens ut tanquam fene
rata sibi maiore mensura semina suscepta restituat .

30
Terra ergo aut spontaneos fructus germinat aut creditos
uberiore cumulo refundit ac reddit. Vtrunque debes
quodam hereditario usu parentis ne relinquare sicut
infecundus ager. Esto tamen ut aliquis excusare possit
quod non dederit. Quo modo excusare potest quod non
reddiderit? Non dare cuiquam uix licet non reddere
uero non licet. Ideo pulchre salomon ait Si sederis coe
nare ad mensam potentis sapienter intellige ea quae
apponunt tibi & mitte manum tuam sciens quod oportet
te talia praeparare Si autem in satiabilis es noli concupisce
re escas eius Haec enim optinent uitam falsam. Quas nos
imitari cupientes sententias scripsimus conferre gratiam
bonum est. Atqui referre nescit durissimus Human
tatis exemplum ipsa terra suggerit spontaneos fructus
ministrat quos non seueris multiplicatum quoque red
dit quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratam
non licet quomodo licet acceptam non referre gratiam?
In prouerbiis quoque habes quod ita plurimum redhi
bitio ista gratiae apud domum consuevit ualere: ut
etiam in die ruinae inueniat gratiam quando possunt pra
ponderare peccata Et quid aliis utar exemplis? cum
dominus ipse remunerationem uberiores sanctorum
meritis in euangelio polliceatur atque hortetur ut ope
remur bonum opus dicens Dimittite & dimittetur date
& dabitur uobis Mensuram bonam & confertam super
effluentem dabunt in sinum uestrum. Itaque & illud
conuiuium salomonis non de cibis sed de operibus est
bonis Quo .n. melius epulantur animi quam bonis factis?

Aut quid aliud tam facile potest iustorū explere mētes
quam boni operis conscientia Quis autem iocundior
cibus quam facere uoluntatem dei? Quem cibum sibi
solum dominus habundare memorabat sicut scriptum
est in euangelio Meus cibus est ut faciam uoluntatem
patris mei qui in cœlo est. Hoc cibo delectemur de quo
ait propheta Delectare in domino. Hoc cibo delectantur
qui superiores delectationes mirabili ingenio compræ
henderunt qui possunt scire quæ sit illa munda & intelli
gibilis mentis delectatio. Edamus ergo panes sapiētiæ
& saturemur in uerbo dei quia nō in solo pane sed in omni
uerbo dei uita est hominis facti ad imaginē dei De po
culo uero satis expresse dicit sanctus iob. Sicut terra ex
pectans pluuiam sic & isti sermones meos Pulchrum
est ergo ut diuinarum scripturarū humescamus eloquio
& quasi ros sic in nos dei uerba descendant. Cū igitur
federis ad illam mensam potentis intellige quis iste sit
potens; Et in paradiso delectationis positus atque in
conuiuio sapientiæ locatus considera quæ apponuntur
tibi Scriptura diuina conuiuium sapientiæ est Singuli
libri singula sunt fercula; Intellige prius quid habeant
ferculorum dapes & tunc mitte manum ut ea quæ le
gis uel quæ accipis a domino deo tuo operibus exar
is & collocatam in te gratiam officiis repræsentantes ut pe
trus & paulus qui euangelizando uicem quandam lar
gitori muneris reddiderunt Ut possint singuli dicere
Gratia autē dei sum id quod sum & gratia eius egena
in me non fuit sed habundantius illis omnibus laboraui.

Alius ergo fructū accepti beneficii ut aurū auro argētū
argento rependit alius labore alius haud scio an etiam
locupletius solum restituit affectum.

CAP. XVIII. DE BENIVOLENTIA.

Vid enim si reddendi nulla facultas suppetit?
In beneficio referendo plus animus quam cē
sus operatur magisque præponderat beniuo
lentia quam possibilitas referendi muneris: gratia enī
in eo ipso quod habetur refertur Magna igitur beniuo
lentia quæ etiam si nihil cōferat plus exhibet & cum in
patrimonio nihil habeat largitur pluribus id que facit
sine ullo sui dispendio & lucro omnium & ideo præstat
beniuolentia supra ipsam liberalitatē Ditiore hæc mori
bus quam illa muneribus. Plures enim sunt qui indigēt
beneficio quam qui habūdāt Est autem beniuolentia &
coniūcta liberalitati a qua ipsa liberalitas proficiscit cū
largitatis affectum sequit largiendi usus & separata at
que discreta ubi enī deest liberalitas beniuolētia manet
Communis quædam parens omnium quæ amicitiam
connectit & copulat in consiliis fidelis in prosperis leta
in tristibus mœsta ut unusquisq; beniuolētis se magis
quam sapientis credat consilio ut dauid cum esset pru
dentior Ionathæ tamen iunioris consiliis adquiescebat
Tolle ex usu hominū beniuolētiā tanquā solem emūdo
tuleris ita erit Quia sine ea usus hominum esse non
potest ut peregrinanti monstrare uiam reuocare er
rantem deferre hospiciū Non igitur mediocris uirtus

De qua sibi plaudebat iob dicens Foris autem non habitabat hospes Ianua mea omni ueniēti patebat : A quā de aqua profluenti dare lumen de lumine accendere . Beniuolentia itaque in his est omnibus tanquam fons aquæ reficiens sitientem tāquam lumen quod etiā aliis luceat Nec illis desit qui de suo lumine aliis lumen accēderint Est etiam illa beniuolētiae liberalitas ut si quod ius habes debitoris chirographum scindens restituas nihil a debitore confectus debiri Quod exemplo sui nos facere debere iob sanctus admonet . Nā qui habet non mutuatur qui non habet non liberat syngrapham Quod igitur etiam si ipse non exigas auaris hæredibus seruas quam potes cum beniuolentie tuæ laude sine dāno pecuniæ repræsentare . Atq; ut plenius discutiamus beniuolētiā a domesticis primum profecta personis id est a filiis parentibus fratribus per coniunctionum gradus in ciuitatum peruenit ambitum & de prradiso egressa mundum repleuit . Denique cum in uiro & in fœmina beniuolentem deus posuisset affectum dixit Erunt ambo in una carne & uno spiritu ; Vnde se eua serpenti credidit quoniam quæ beniuolentiam acceperat maliuolentiam esse nō opinabatur . Augēt beniuolētiā cœtu ecclesiæ fidei cōsortio initiandi societate picipiendæ gratiæ necessitudinē misteriorū cōmuniōe . Hæc enī etiā appellationes necessitudinū reuerentiā filiorum auctoritatem & pietatem patrum germanitatem fratrum sibi uindicāt . Multum igitur ad cumulādā spectat beniuolētiā necessitudo gratiæ adiuuāt etiā non parū studia uirtutū

Si quidem beniuolētia etiam morum facit similitudinē .
Denique ionathas filius regis imitabatur sancti dauid
mansuetudinem propter quod diligebat eum . Vnde &
illud cum sancto sanctus eris non solum ad conuersatio-
nem sed etiam ad beniuolentiam deriuandum uidetur .
Nam utique & filii noe simul habitabant & non erat in
his morū concordia . Habitabant etiam in domo patris
esau & iacob sed discrepabant Non erat enim beniuolē-
tia inter eos quā sibi praeferet alterū sed magis cotētio
quā praeipperet benedictionem Nam cum alter prae-
dux alter māsuētus esset inter dispares mores & studia
compugnantia beniuolentia esse non poterat Adde quā
sanctus iacob paternae degenerem domus uirtuti prae-
ferre nō poterat Nihil autem tam cōsociabile quam cū
aequitate iusticia quā uelut compar & socia beniuolētia
facit ut eos quos pares nobis credimus diligamus .
Habet autē in se beniuolentia fortitudinē nā cum ami-
cicia ex beniuolentia fonte procedat non dubitat pro
amico grauiā uitae sustinere pericula & si mala inquit
mihi euenerint per illum sustineo Beniuolentia etiam
gladium iracundiae extorquere consueuit Beniuolentia
facit ut amici uulnera utilia quam uoluntaria inimici
oscula sint Beniuolentia facit ut unus fiat ex pluribus
quoniā si plures amici sint unus fiunt in quibus spiritus
unus & una sententia est Simul aduertimus etiam cor-
reptiones in amicicia gratas esse quā aculeos habent
dolores non habent Compungimur enim censoriis
sermonibus sed beniuolentiae delectamur sedulitate

Ad summā non omnibus eadē semper officia debētur
nec personarum semper sed plerunque causarum &
temporum praelationes sunt ut uicinum quis interdū
magis quam fratrem adiuuerit : quoniam & salomon
dicit melius est uicinus in proxio q̄ frater lōge habitās
Et ideo plerunque amici se beniuolentiæ quisque com-
mittit quam fratris necessitudini. Tantum ualet beni-
uolentia ut plerunque pignora uincat naturæ.

CAP. XIX. DE FORTITVDINE TER- TIO FONTE OFFICII.

Atis copiose iusticiæ loco honesti naturam &
uim tractauimus . Nunc de fortitudine tracte-
mus quæ uelut excelsior cæteris diuiditur in
res bellicas & domesticas : sed bellicarum rerū studiū
a nostro officio iā alienū uidet̃ q̄ animi magis q̄ corpo-
ris officio itēdimus : nec ad arma iā spectat usus noster
sed ad pacis negocia. Maiores autē nostri ut iesus naue
hieroboam sanfon dauid summam rebus quoque bel-
licis retulere gloriā . Est itaq; fortitudo uelut excelsior
cæteris sed nunquam incommutata uirtus . Non enim
se ipsam committit sibi Alioquin fortitudo sine iustitia
iniquitatis materia est Quo enim ualidior est eo prōp-
tior ut inferiorem opprimat . Cum in ipsis rebus bel-
licis iusta bella an iniusta sint spectandum putetur .
Nunquam dauid nisi laceffit bellum intulit . Iraque
prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio : nā

& aduersus goliath immanem mole corporis uirum singulari certamine dimicaturus arma quibus honeraret respuit Virtus enim suis lacertis magis quam alienis integumentis nititur Deinde eminus quo grauius feriret ictu lapidis hostem interemit : postea nunquam nisi consulto domino bellum adorsus Ideo in omnibus uictor praeliis usque ad summam senectam manu proptus bello aduersus titanas suscepto ferocibus bellator miscbatur agminibus gloriæ cupidus icurius salutis. Sed nō hęc solum præclara fortitudo est Sed etiā illoꝝ gloriosam fortitudinem accepimus qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora extinxerūt uirtutem ignis effugauerunt aciem gladii conualuerūt de infirmitate forres qui non comitatu & legionibus succinti communem cum multis uictoriam sed nuda uirtute animi singularem de perfidis retulerūt triūphum Quā in superabilis daniel qui circa latera sua rugientes non expauit leones : Fremebāt bestia & ille epulabat. Non igitur in uiribus corporis & lacertis tātummodo fortitudinis gloria est sed magis in uirtute animi. Neque in inferenda sed depellenda iniuria lex uirtutis est: Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest tam ē in uicio quam ille qui facit : Vnde sanctus moyses hinc prius orsus est temptamenta bellicæ fortitudinis : Nā cum uidisset hebreum ab ægyptio iniuriam accipiētem defendit ita ut ægyptium sterneret atque in harena absconderet. Salomon quoque ait Eripe eum qui ducitur ad mortem. Vnde igit hoc uel tullius uel etiā panætius

aut ipse aristoteles trāstulerit apertum ē satis quāq̃ etiā
his duobus antiquior dixerit iob saluum feci paupem
de manu potentis & pupillum cui adiutor non erat ad
iuui Benedictio perituri in me ueniebat . Non ne hic
fortissimus qui tam fortiter pertulit impetus diaboli &
uicit eum uirtute mentis suæ? Neque uero de eius dubi
tandū fortitudie cui dicit dōinus Accīge sicut uir lūbos
tuos suscipe altitudinem & uirtutem omnem autem in
iuriosum humiliato . Apostolus quoque ait Habetis
fortissimā consolationē. Est ergo fortis q se ī dolore cō
solatur . Et re uera iure ea fortitudo uocatur quando
unusquisque se ipm pter christū uincit iram cōtinet nul
lis illecebris emolitur atque īflectitur non aduersis per
turbatur non extollitur secundis & quasi uento quodā
uariarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem
excellius & magnificentius quam exercere mentem af
ficere carnem & in seruitutem redigere ut obediat im
perio consiliis obtemperet ut in adeūdis laboribus im
pigre exequatur ppositum animi ac uoluntatem? Hæc
igit̃ prima uis fortitudinis quoniam in duobus generi
bus fortitudo spectatur animi Primo ut externa corpo
ris pro minimis habeat & quasi supflua despiciēda ma
gis quam expetenda ducat Secundo ut ea quæ sum
ma sunt omnes que res in quibus honestas & illud idē
decorum præponendum cernitur præclara animi inten
tione usque ad effectum prosequatur . Quid enim tam
præclarum quam ut ita animum informes tuum ut ne
que diuitias neque uoluptates neque honores ī maxīs

constituas neque in his studium omne conteras qui cū
ita affectus animo fueris necesse est ut illud honestū ac
decorum præponendum putes illi que mentem ita intē
das tuam ut quidquid acciderit quo frangi animi solent
aut patrimonii amissio aut honoris imminutio aut ob-
trectatio infidelium quasi superior non sentias : Deide
ut te salutis ipsius pericula pro iusticia suscepta non mo-
ueant . Hæc uera fortitudo est quā habet christi athleta
qui nisi legitime certauerit non coronabitur . An me-
diocre tibi uidet̃ præceptum fortitudinis ? Tribulatio
patientiam operatur patientia probationem probatio
autē spem : Vide quot certamina & una corona Quod
præceptum non dat nisi qui est confortatus in christo
iesu cuius caro requiem non habebat A flictio undique
foris pugnae intus timores : Et quamuis in periculis in
laboribus plurimis in carceribus in mortibus positus
animo tamen non frangebatur sed præliabatur adeo ut
potentior suis fieret infirmitatibus . Itaque considera
quem ad modū eos qui ad officia ecclesiæ accedūt despi-
cientiam rerum humanarum habere debere doceat : Si
ergo mortui estis cum christo ab elementis huius mun-
di quid adhuc uelut uiuentes de hoc mundo decernitis ?
Ne tetigeritis ne attaminaueritis ne gustaueritis quæ
sunt omnia ad corruptelam ipso usu Et infra Si ergo cō-
surrexistis cū christo quæ sursum sunt quærite Et iteꝝ :
Mortificate membra uestra quæ sunt super terram Et
hæc quidem adhuc omnibus fidelibus : tibi autem fili
contemptum diuitiarum profanarum quoq; & aniliū

fabularum suadet declinationem nihil permittens nisi
quod te exerceat ad pietatem quia corporalis exerci-
tatio nulli rei usus est pietas autem ad omnia utilis Ex-
erceat ergo te pietas ad iusticiam cōtinentiam mansue-
tudinē ut fugias iuuenilia opa confirmatus & radicans
in gratia bonum fidei subeas certamen non te implices
negociis secularibus quoniā deo militas Et .n. si ii qui
imperatorī militant a susceptionibus litium actu negoci-
orum forensium uenditione mercium prohibentur
humanis legibus: quāto magis qui fidei exercet militiā
ab omni usu negotiationis abstinere debet agelluli sui
contentus fructibus si habeat & si non habet stipēdiorū
suorum fructu. Si quidem bonus testis est qui dicat Iu-
uenis fui & senui & nō uidi iustum derelictum nec semē
eius quærens panem. Ea est enim tranquillitas animi
& temperantia quæ neque studio quærēdi afficit neq;
egestatis metu angitur Ea est etiam quæ dicit uacuitas
animi ab āguoribus ut neq; ī doloribus moliores simus
neque in prosperis elatiores Quod si ii qui ad capeffen-
dam rem publicam adhortantur aliquos hęc præcepta
dāt quanto magis nos qui ad officiū ecclesiæ uocamur
talīa debemus agere quæ placeant deo ut prætendatur
in nobis uirtus christi & ita simus nostro probati impe-
ratori ut membra nostra arma iusticiæ sint arma non
carnalia ī quibus peccatum regnet sed arma fortia deo
quibus peccatum destruatur Moriatur caro nostra ut
in ea omnis culpa moriatur & quasi ex mortuis uiuen-
tes nouis resurgamus operibus ac moribus. Hęc sunt

plena honesti & decori officii stipendia fortitudinis.
Sed quia in omnibus quæ agimus non solum quid honestum sed etiam quid possibile sit quærimus ne forte aggrediamur aliquid quod non possimus exequi unde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatē concedere imo ut uerbo ipso utar fugere uult dominus Ne temere aliquis dū martyrii desiderat gloriā offerat se periculis quæ fortasse caro infirmior aut remissior animus ferre ac tolerare non queat: Nec rursus propter ignauiam cedere quis ac deferere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparandus est animus exercenda mens stabilienda ad cōstantiam ut nullis perturbari animus possit terroribus nullis frangi molestiis nullis suppliciis cedere quæ difficile quidem sustinent. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorum uincuntur formidine Ideo si consilio firmes animū tuū nec a ratione discedendum putes & præponas diuini iudicii metum perpetui supplicii tormenta potes animi subire tolerantiam. Hoc igitur diligentia est ut quis ita se comparet: Illud ingenii si quis potest uigore mentis præuidere que futura sunt & tanquam ante oculos locare quid possit accidere & quid agere debeat si ita acciderit definire interdum duo & tria simul uoluere animo quæ coniiciat aut singula aut coniuncta accidere posse & aut singulis aut cōiunctis disponere actus quos intelligat profuturos. Fortis ergo est uiri non dissimulare cum aliquid immineat sed prætendere & tanquam explorare de speccula quidā mētis & obuiare cogitatione

prouida rebus futuris ne forte dicat postea ideo in ista
incidi quia non arbitrabar posse euenire . Denique nisi
explorētur aduersa cito occupant . Vt in bello impro-
uissus hostis uix sustinetur & si imparatos inueniat sa-
cile opprimit ita animum mala inexplorata plus fran-
gunt . In his igitur duobus illa est animi excellentia ut
primum animus tuus bonis exercitatus cogitationibus
mūdo corde quod uerum & honestum est uideat beati
enim mundo corde quia ipsi etiam deum uidebunt :
Atque id quod honestum est solum bonum iudicet :
deinde nullis perturbetur occupationibus nullis cupidi-
tatibus fluctuet . Neque uero id facile quisquam faciet :
Quid enim tam difficile quam despiciere tanquam ex-
arce aliqua sapientiæ opes aliaque omnia quæ pleris-
que uidentur magna & præcella : Deinde ut iudicium
tuum stabili ratione confirmes & quæ iudicaueris leuia
tanquam nihil profutura contemnas : deinde ut si quid
acciderit aduersi idque graue & acerbum putetur ita fe-
ras ut nihil præter naturam accidisse putes cum legeris
nudus sum natus nudus exhibo quæ dominus dedit do-
minus abstulit & utique ille & filios amiserat & facul-
tates : seruesque in omnibus personam sapientis & iu-
sti sicut ille seruauit qui ait sicut domino placuit ita fac-
tum est sit nomen domini benedictum & infra sicut
una insipientium mulierum locuta es Si bona suscep-
imus de manu domini quæ mala sunt non sustineamus :
Non est igitur mediocris nec discreta a cæteris animi
fortitudo quæ nō solum bellum cum uirtutibus gerat

36
sed quæ sola defendat ornamenta uirtutum omnium
& iudicia custodiat & que inexpiabili prælio aduersus
omnia uicia decernat Inuicta ad labores fortis ad peri-
cula rigidior aduersus uoluptates dura aduersus ille-
cebras quibus aurem deferre nesciat nec ut dicitur au-
dicat pecuniam negligat auariciam fugiat tanquam
labem quandam quæ uirtutem effœminet : Nihil enī
tam contrarium fortitudini quam lucro uinci Frequē-
ter pulsus hostibus & inclinatus in fugam aduersariorū
acie dum exuuiis cœsorū capitur præliator iter ipos
quos strauit miserandus occubuit & triumphis suis
deiectæ legiones dum spoliis occupantur hostem in
se reuocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam imma-
nem pestem repellat & proterat nec temptetur cupi-
ditatibus nec frangatur metu : quia uirtus sibi constat
ut fortiter omnia persequatur uicia tanquam uirtutis
uenena : Iracundiā uelut quibusdam propulset armis
quæ tollat consilium & tanquam ægritudinem uitet :
Gloriæ quoque caueat appetentiam quæ frequenter
nocuit immoderatus expetita semper autem usurpata
Quid horum sancto iob uel in uirtute defuit uel in ui-
cio obrepserit Quomodo laborem ægritudinis frigo-
ris famis ptulit quomodo despexit salutis periculū ?
Nunquid rapinis diuitiæ coarceruante de quibus tanta
inopibus afluebant ? Nunquid auariciam census
aut uoluptatis studia cupiditates que excitauit ? Nun-
quid trium regum iniuriola contentio uel seruorum
contumelia in iram excussit ? Nunquid gloria sicut

leuem extulit qui imprecabatur grauiā sibi si unquam
uel nō uolūtariam celauerit culpam uel reueritus esset
multitudinem plebis quo minus ānunciaret eam in
conspēctu omniū Neque enim consentaneæ sunt ui-
ciis uirtutes sed sibi constant Quis igitur tam fortis
quam sanctus iob ? Cui secundus adiudicari potest
qui parem uix repperit Sed fortasse aliquos bellica
defixos gloria tenet ut putent solam esse præliarem
fortitudinem & ideo me ad hæc deflexisse quia illa
nostris deforet Quam fortis iesus naue ut uno præ-
lio quinque reges captos sterneret cum populis suis ?
Deinde cum aduersum gabaonitas surgeret præliū
& uereretur ne nox impediret uictoriam magnitudi-
ne mentis & fidei clamauit stet sol & stetit donec
uictoria consumaretur . Gedeon in trecentis uiris
de ingenti populo & acerbo hoste triumphum reuexit
Ionathas adulescens uirtutem fecit in magno prælio :
Quid de machabeis loquar ? Sed prius de populo
dicam patrum qui cum essent parati ad repugnandum
pro templo dei & pro legitimis suis dolo hostium
die laceßiti sabbati maluerunt uulneribus offerre nu-
da corpora quam repugnare ne uiolarent sabbatum :
Itaque omnes leti se morti obtulerunt : Sed machabei
considerantes quod hoc exemplo gens omnis posset
perire sabbato etiam ipsi cum ī bellum prouocarentur
ulti sunt innocentium necem fratrum suorum . Vnde
postea stimulatus rex antiochus cum bellum accen-
deret per duces suos lisiam nicanorem gorgiam ita

37
cum orientalibus suis & assyriis attritus est copiis ut
quadraginta & octo milia in medio campi a tribus mi-
libus prosterneretur. Virtutem ducis iudæ machabei
de uno eius milite considerate: Nam eleazarus cum
supereminentem cæteris elephantum lorica uestitum
regia aduerteret arbitratus quod in eo rex esset cursu
concitus in medium legionis se proripuit & abiectione
clipeo utraque manu interficiebat bestiam atque in-
trauit sub eam & subiecto gladio interemit eam: Ita-
que cadens bestia oppressit eleazarum atque ita mor-
tuus est. Quanta igitur uirtus animi? Primo ut mor-
tem non timeret: deinde ut circumfusus legionibus
inimicorum in confertos raperetur hostes medium
penetraret agmen & contempta morte ferocior abie-
cto clipeo utraque manu uulnerare molem bestię sub-
iret ac sustineret: Post intra ipsam succederet quo
pleniore feriret ictu: Cuius ruina inclusus magis quā
oppressus suo est sepultus triumpho nec fefellit opi-
nio uirum quamuis regius fefellerit habitus. Tan-
to enim uirtutis spectaculo defixi hostes inermem
occupatum incurfare non ausi post casum ruentis
bestię sic treppidauerunt ut impares se omnes unius
uirtuti arbitrarentur. Denique rex antiochus lysię
filius qui cum centum uiginti hominum milibus ar-
matus uenerat & cum triginta duobus elephantis
ita ut ab ortu solis per singulas bestias uelut montes
quidam armorum corusco tanquam lampadibus

ardentibus refulgerent : unius territus fortitudine pacem rogauit : Itaque eleazarus hæredem uirtutis sue pacem reliquit sed hæc triumphorum sint . Verum quia fortitudo non solum secundis rebus sed etiam aduersis probatur spectemus nunc iudæ machabei exitum : Is enim post uictum nicanorem regis demetrii ducem securior aduersus uiginti millia exercitus regis cum nongentis uiris bellum adorsus uolentibus his cedere ne multitudine opprimerentur gloriosam magis mortem quam turpem fugam suauit ne crimen inquit nostre relinquamus gloriæ : Itaque commisso prælio cum a primo ortu diei in uesperam dimicaret dextrum cornu in quo ualidissimam manum aduertit hostium adgressus facile auertit Sed dum fugientes sequitur atergo uulneri locum præbuit : ita gloriosiorē triumphis locum mortis inuenit Quid ionathan fratrem eius adtexam qui cum parua manu aduersus exercitus regios pugnans desertus a suis & cum duobus tantum relictus reparauit bellum auertit hostem fugitantes suos ad societatem reuocauit triumphus : Habes fortitudinem bellicam in qua non mediocris honesti ac decori forma est quod mortem seruituti præferat ac turpitudini . Quid autem de martirum dicā passionibus : Et ne longius euagemur non minorem de superbo rege antiocho machabei pueri reuexerunt triumphum quam parentes proprii Si quidem illi armati isti sine armis uicerunt Stetit inuicta septem puerorum choors regis cincta legionibus defecerunt supplicia

cesserunt tortores non defecerunt martyres : Alius
 corium capitis exutus speciem mutauerat uirtutem
 auxerat : Alius linguam iussus ad amputandum pro-
 mere respondit : Non solos dominus audit loquen-
 tes qui audiebat moysen tacentem : Plus audit taci-
 tas cogitationes suorum quam uoces omnium . Lin-
 guæ flagellum times flagellum sanguinis non times ?
 Habet & sanguis uocem suam qua clamat ad dominum
 sicut clamauit in abel : Quid de matre loquar que ex-
 pectabat leta filiorum quot funera tot trophea & mori-
 entium uocibus tanquam psallentium cantibus delecta-
 batur pulcherrimam uentris sui citharam in filiis cer-
 nens & pietatis armoniam omni lyræ numero dulcior-
 rem Quid de bimulis loquar qui ante palmam uictoriæ
 acceperunt quam sensum naturæ ? Quid de sancta agne
 loquar que in duarum rerum posita maximarum peri-
 culo castitatis & salutis castitatem protexit salutem cum
 immortalitate commutauit ? Non prætereamus etiam
 sanctum laurentium qui cum uideret xistum episcopum
 suum ad martyrium duci flere cepit non passionem illius sed
 suam remanentem : Itaque his uerbis eum appellare cepit
 Quo progredieris sine filio pater quo sacerdos sancte
 sine diacono properas tuo Nunquam sacrificium sine ministro
 offerre consueueras : Quid in me ergo displicuit pater ?
 Num degenerem probasti ? Experire certe utrum idoneum
 ministrum elegeris ? Cui commisisti dominici sangui-
 nis consecrationem cui consummandorum consortium sa-
 cramentorum Huic sanguinis tui consortium negas ?

Vide ne periclitetur iudicium tuum dum fortitudo
laudat Abiectio discipuli detrimentum est magistri.
Quid quod illustrius præstantes uiri discipulorum cer
taminibus quam suis uincunt? Denique abraam filium
obtulit petrus stephanum præmisit Et tu pater ostēde
in filio tuo uirtutem tuam offer quē erudisti ut securus
iudicii tui comitatu nobili peruenias ad coronam: Tūc
xistus ait Nō ego te desero fili ac derelinquo sed maio
ra tibi debentur certamina Nos quasi senes leuioris
pugnæ cursum recepimus te quasi iuuenem manet glo
riolior de tyrāno triumphus Mox uenies flere desiste
post triduum me sequeris Inter sacerdoteū & leuitam
hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magi
stro uicere quasi adiutorem quæreres Quid consortiū
passionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem eius
dimitto Quid præsentiam meam requiris? Infirmi di
scipuli magistrum præcedant fortes sequantur ut uicāt
sine magistro qui iam non indigent magisterio: Sic &
helias heliseū reliquit & uirtutē non abstulit: Tibi ergo
mādo nostræ uirtutis successiōem: Talis erat contentio
digna sane de qua certarent sacerdos & minister quis
prior pateretur pro christi nomine. In fabulis ferunt
tragicis excitatos theatri magnos esse plausus cum se
pylades horestē diceret horestes ut erat horestē se
eē asseueraret ille ut p horeste necaret horestes ne py
ladē p se pateret necari sed illis nō licebat uiuere quāt q
esset paricidii reus alter q fecisset alter q adiunisset Hic
laurētiū sactū ad hoc nullus urgebat nisi amor deuotiōis

39
Tamen & ipse post triduum cum illuso tyranno impo-
situs super craticulam exureretur assum est iquit uersa
& manduca Ita uirtute animi uincebat ignis naturam .
Cauendum etiam reor ne dum aliqui nimia gloriæ du-
cuntur cupiditate insolentius abutantur potestatibus
& plerunque auersos a nobis animos gentiliū in studia
persecutionis excitent atque inflamment ad iracundiā:
Itaque ut illi perseuerare possint & supplicia uincere
quātos perire faciunt: Prospiciendum etiam ne adulan-
tibus aperiamus aurem Emoliri enim adulatione non
solum fortitudinis non esse sed etiam ignauix uidetur .

CAP .XX .DE TEMPERANTIA QVARTO FONTE OFFICII.

Voniam de tribus uirtutibus diximus restat
ut de quarta uirtute dicamus quæ temperantia
ac modestia uocatur in qua maxime tranquil-
litas animi studium mansuetudinis moderatiōis gratia
honesti cura decoris consideratio spectatur & quæritur .
Ordo igitur quidam uitæ nobis tenendus est ut a uerecū-
dia prima quædam fundamenta ducantur quæ socia ac
familiaris est mētis placiditati pteruā fugitans ab ōni
aliena luxu sobrietatem diligit honestatem fouet de-
corum illud requirit : Sequatur conuersationis electio
ut adiugamur probatissimis quibusq; senioribus: Nāq;
ut æqualium usus dulcior ita senum tutior est qui magi
sterio quodā & ductu uitæ colorat mores adoleſcētū &

uelut murice probitatis inficit Namque si ii qui sunt
ignari locorum cum solertibus uiarum iter adoriri ge-
stiunt quanto magis adulescentes cum senibus debent
nouum sibi iter uitæ aggredi quo minus errare possint
& a uero tramite uirtutis deflectere Nihil enī pulchri-
us quam eosdem & magistros uitæ & testes habere.
Querendum etiam in omni actu quid personis tempo-
ribus conueniat atque ætatibus quid etiam singulorum
ingeniis sit accomodum Sepe enim quod alterū decet
alterum non decet Aliud iuueni aptum aliud seni aliud
in periculis aliud rebus secundis Saltauit ante arcam
domini dauid nō saltauit samuel Nec ille repræhensus
sed magis iste laudatus Mutauit uultum contra regem
cui nomē achis At hoc si remota fecisset formidie quo
minus cognosceretur nequaquam leuitatis repræhen-
siōe carere potuisset Saul quoque uallatus choro pro-
phetarū etiam ipse prophetauit & de solo quasi indigno
memoratum est & saul inter prophetas. Vnusquisque
igitur suum ingenium nouerit & ad id se applicet quod
sibi aptum elegerit Itaque prius quid sequatur confide-
ret Non solum nouerit bona sua sed etiam uicia cogno-
scat æqualemque se iudicem sui præbeat ut bonis in-
tendat uicia declinet Alius distinguēdæ lectioni aptior
alius psalmo gratior alius exorcizandis qui malo la-
borant spiritu sollicitior alius sacrario opportuni-
or habetur Hæc omnia spectat sacerdos & quid cui-
que congruat id officii deputet: Ad quod enim unū-
quenque suum ducit ingenium aut quod officium

40
deceat id maiore impletur gratia . Sed id cum in omni
uita difficile sit tum i nostro actu difficillimū est : Amat
enim unusquisque seq uitam parentum . Denique ple-
rique ad militiam feruntur quorum militauerunt parē
tes alii ad actiones diuerfas . In ecclesiastico uero officio
nihil rarius inuenias quam eum qui sequatur institutū
patris uel quia grauis deterret actus uel quia in lubrica
ætate difficilior abstinencia uel quia alacri adulescentiæ
uidetur uita maiorū obscurior . Et ideo ad ea conuertū
tur studia quæ plausibilia arbitrantur præsentia quip-
pe plures qnā futura peæferunt Illi autem præsentibus
nos futuris militamus Vnde quo præstantior causa eo
debet esse cura attentior . Teneamus igitur uerecundiā
& eam quæ totius uitæ ornatum attollitq modestiam :
Nō enim mediocre est rebus singulis modum seruare
atque ipartire ordinem i quo uere præluceat illud quod
decorum dicitur quod ita cū honesto iūgitur ut separari
non queat Si quidē & quod decet honestū est & quod
honestum est decet ut magis in sermone distinctio sit
quam in uirtute discretio . Differre enim ea inter se in-
telligi potē explicari nō potest . Et ut conemur aliqd
eruere distinctionis honestas uelut bona ualitudo est
& quædam salubritas corporis decus autem tanquam
uenustas & pulchritudo . Sicut ergo pulchritudo supra
salubritatem ac ualitudinem uidetur excellere & tamen
sine his esse non potest neque ullo separari modo quo
niam nisi bona ualitudo sit pulchritudo esse ac uenustas
non potest : sic honestas decorum illud in se continet ut

ab ea profectum uideatur & sine ea esse nō possit uelut
salubritas. Igit̃ totius operis actusque nostri honestas
est & sicut species est decorum quod cum honestate cō
fusum opinione distinguit̃ Nam & si in aliquo uideatur
excellere tamen in radice est honestatis sed flore præci
puo ut sine ea decidat ī ea floreat Quid ē .n. honestas
nisi quæ turpitudinem q̃si mortem fugiat? Quid uero
inhonestum nisi quod ariditatem ac mortem afferat ui
renti? Igitur substantia uirtutis decorum illud tanquā
flos emicat quia radix salua est. At uero propositi no
stri radice uiciosa nihil germinat habes hoc in nostris
aliquāto expressius Dicit enim dauid Dominus regna
uit decorē induit Et apostolus ait Sic ut in die honeste
ambulate Quod græci dicunt euschemos hoc autem
proprie significat bona habitudo bona species Deus er
go primum hominem cum conderet bona habitudine
bona membrorum compositione formauit & optimam
ei speciem dedit remissionem non dederat peccatorum
sed posteaquam renouauit eum spiritu & infudit ei
gratiam qui uenerat in serui forma & hominis specie as
sumpsit decorem redemptionis humanæ & ideo dixit p
pheta dominus regnauit decorem induit Deinde alibi
dicit Te decet hymnus deus in sion Hoc est dicere ho
nestum est ut te timeamus te diligamus te precemur
te honorificemus. Scriptum est enim Omnia uestra
honeste fiant Sed possumus & hominē timere diligere
rogare honorare Hymnus specialiter deo dicit̃ hoc tā
q̃ excellētius cæteris credere ē decor̃ quod deferimus

deo. Mulierē quoque in habitu ornato orare cōuenit
sed spetialiter eam decet orare uelatam & orare pro
mittentem castitatem cum bona conuersatione. Est
igitur decorum quod præminet cuius diuifio gemina
est Nam est decorum quasi generale quod per uniuer
sitate funditur honestatis & quasi in toto spectatur
corpore. Est etiā speciale quod in parte aliqua enitet.
Illud generale ita est ac si æquabilem formam atque
uniuersitatem honestatis in omni actu suo habeat con
tinentem cum omnis sibi eius uita consentit nec in illo
aliqua re discrepat. Hoc speciale cum aliquem actum
in suis habet uirtutibus præminentem. Simul illud ad
uerte quod & decorum est secundum naturam uiuere
secundum naturam degere & turpe est quod sit cōtra
naturam Ait enim apostolus quasi interrogans decet
mulierem non uelatam orare deum? Nec ipsa natura
docet nos? quod uir quidem si comam nutriat ignomi
nia est illi quoniam cōtra naturam est. Et iterum dicit
Mulier uero si capillos habeat gloria est illi Est enim
secundum naturam quoniam quidem capilli pro uela
mine sunt Hoc est enim naturale uelamen. Personā
igitur & speciem nobis natura ipsa dispensat quam
seruare debemus Vti namque & innocentiam eius cu
stodire possemus nec acceptā nostra mutaret malicia.
Habes hūc decorem generalem quia fecit deus mūdi
istius pulchritudinem: Habes & per partes quia cum
faceret deus lucem & diem noctem que distingueret
cum conderet cōelum cum terras & maria separaret cū

170
solem & lunam & stellas constitueret lucere sup terrā
probauit singula . Ergo decorum hoc quod in singulis
mundi partibus elucebat in uniuersitate resplenduit
Sicut probat sapientia dicens Ego eram cui applau-
debat cum letaretur orbe perfecto . Similiter ergo &
in fabrica humani corporis grata est uniuscuiusq; mē-
bri portio sed plus ī commune compositio membrorū
apta delectat quod ita sibi quadrare & conuenire uide-
antur . Si quis igitur æquabilitatem uniuersæ uitæ &
singularum actionum modos seruat ordinem quoque
& constantiam dictorum atque operum moderationē
que custodiat in eius uita decorum illud excellit & q̄si
in quodam speculo elucet . Accedat tamen suauis ser-
mo ut conciliet sibi affectum audiētiā gratumque se
uel familiaribus uel ciuibus uel si fieri potest omnibus
præbeat neque adulātem se neque adulandum cuiquā
exhibeat Alterū enim calliditatis est uanitatis alterū .
Non despiciat quid de se unusquisque & maxime uir
optimus sentiat ; hoc enim modo discit bonis deferre
reuerentiam : Nam negligere bonorum iudicia uel
arrogantiæ uel dissolutiōis est quorum alterum super-
biæ ascribitur alterum negligentia . Caueat etiam mo-
tus animi sui Ipse enim sibi & obseruandus & circum-
spiciendus est & ut aduersum se cauendus ita etiam de
se tuēdus : Sūt enim motus in quibus est appetitus ille
qui quasi quodam prorumpit impetu Vnde græce
hormē dicitur quod in quadam se repente proripiat
Non mediocris in his uis quedā est animi atq; naturæ

4-
est. Quæ tamen uis gemina est una in appetitu altera
in ratione posita quæ appetitum refrenet & sibi obedi-
entem præstet & ducat quo uelit & tanquam sedulo
magisterio edoceat quid fieri quid euitari oporteat ut
bonæ domitrici obtæperet. Solliciti enī debemus esse
ne quid temere aut incuriose geramus aut quidquam
omnino cuius probabilem nō possimus rationem red-
dere. Actus enim nostri causa & si non omnibus red-
ditur tamen ab omnibus examinatur; Nec uero habemus
in quo possimus nos excusare nam & si uis quædam
naturæ in omni appetitu sit tamen idē appetitus ratioi
subiectus est lege naturæ ipsius & obedit ei Vnde boni
speculatoris est ita prætereundum animo ut appetitus ne
que præcurrat rationē neque deserat ne præcurrendo
perturbet atque excludat eamque deserendo destituat.
Perturbatio tollit constantiam destitutio prodit igna-
uiam accusat pigritiam; Perturbata enim mēte latius
se ac longius fundit appetitus & tanquam efferato im-
petu frenos rationis non suscipit nec ulla sentit aurigæ
moderamina quibus possit reflecti; Vnde plerunque
non solum animus exagitat & amittitur ratio sed etiā
inflammatur uultus uel iracundia uel libidine pallefcit
timore uoluptate se non capit & nimia gestit letitia.
Hæc cum fiunt abiicitur illa naturalis quædam censura
grauitasque morum nec teneri potest illa quæ i rebus
gerendis atque consiliis sola potest auctoritatem suam
atque ad illud quod deceat tenere cōstantiā. Grauior
autem appetitus ex indignatione nimia nascitur quam

accepte plerunque accendit iniuriæ dolor De quo satis
nos psalmi quem in præfatione posuimus præcepta in
struunt. Pulchre aut & hoc accidit ut scripturi de officiis
ea præfationis nostre assertionem uteremur quæ & ipsa
ad officii magisterium pertineret. Sed quia supra ut
oportebat perstrinximus quem ad modum unusquis-
que cauere possit ne excitetur accepta iniuria uerentes
ne prolixior præfatio fieret nunc de eo uberius dispu-
tandum arbitror: Locus enim opportunus est ut in
partibus temperantiæ dicamus quem ad modum repri-
mat iracundiā. Tria itaque genera esse hominū iniuriā
accipientiū in scripturis diuinis demonstrare uolumus
si possumus: Vnum est eorum in quibus peccator in-
sultat conuiciatur inquietat. His quia deest iusticia pu-
dor crescit augetur dolor: Horum similes plurimi de
meo ordine de meo numero: Nam mihi infirmo si quis
iniuriam faciat forsitan licet infirmus donem iniuriam
meam si crimen obiciat nō sum tantus ut sim cōtentus
conscientiā mea etiam si me eius obiectu alienū nouerim
sed cupio abluere ingenium pudoris notam tanquam
infirmus: Ergo oculum pro oculo & dentem pro dente
exigo & conuicium conuicio rependo: Si uero is sum
qui proficiam & si nondū perfectus non retorqueo cōtu-
meliā Et si influat ille conuicium & inundet aures
meas contumeliis ego taceo & nihil respōdeo: Si uero
perfectus sim uerbi gratia loquar Nam ueritate infir-
mus sū Si ergo perfectus sim benedico maledicentē sicut
benedicebat & paulus q ait maledicimur & benedicimus

43
Audierat enim dicentem Diligite inimicos uestros
orate pro calumniantibus & persecutibus uos Ideo
autem paulus persecutiōem patiebatur & sustinebat
quia uincebat & mitigabat humanum affectum propo-
sitæ mercedis gratia ut filius dei fieret si dilexisset ini-
micum. Tamen & sanctū dauid in hoc quoque genere
uirtutis imparem paulo non fuisse edocere possumus
qui primo quidem cum malediceret ei filius semei &
crimīa obiiceret tacebat & humiliabat & silebat ab onis
suis hoc est bonorum operum conscientia Deinde ex-
perebat uerba maledicētis sibi quia maledictio illo diuinā
adquirebat misericordiam. Vide autem quo modo &
humilitatem & iusticiam & prudentiam emerende a
domīo gratiæ reseruauerit: Primo dixit ideo maledicit
mihi quia dominus dixit illi ut maledicat Habes humi-
litem quia ea quæ diuinitus imperātur æquanīmiter
quasi seruulus ferenda arbitrabatur: Iterum dixit Ecce
filius meus qui exiuit de uentre meo quærit animam
meam Habes iusticiam Si enim a nostris grauiora pa-
timur cur indigne ferimus que inferuntur ab alienis?
Terrio ait Dimitte illum ut maledicat quoniam dixit
illi dominus ut uideat humiliationem meā & retribuatur
mihi benedictionem dominus pro maledictio hoc. Nec
solum conuiciantem pertulit sed etiam lapidantem &
sequētem illesum reliquit: quin etiam post uictoriam
petēti ueniam libenter ignouit: Quod ideo inferui ut
euangelico spiritu sanctum dauid non solum inoffensū
sed etiā gratum fuisse docerem cōuicianti & delectatū

potius quam exasperatū iniuriis pro quibus mercedē
sibi reddendam arbitrabatur Sed tamen quamuis per
fectus adhuc perfectiora quærebat: Incalecebat iūriæ
dolore quasi homo sed uincebat quasi bonus miles
tolerabat quasi athleta fortis. Patientiæ autem finis
promissorum expectatio & ideo dicebat Notum mihi
fac domine finem meum & numerum dierum meorū
quis est ut sciam quid desit mihi: Finem illum quærit
promissorum cœlestium uel illum quando unusquisq;
surgit in suo ordine: primitiæ christus: deinde hi qui
sunt christi qui in aduentum eius crediderunt deinde
finis: Tradito enim regno deo & patri & euacuatis
omnibus potestatibus ut apostolus ait perfectio inci-
pit. Hic ergo impedimentū hic infirmitas etiam per-
fectorum illic plena perfectio: Ideo & dies illos requi-
rit uitæ æternæ qui sunt non qui prætereunt ut cogno-
scat qd sibi desit quæ terra sit repromissionis ppetuos
fructus ferens quæ prima apud patrem manlio quæ
secunda & tertia in quibus pro ratione meritorū unus-
quisque requiescet. Illa igitur nobis experenda sunt
in quibus perfectio in quibus ueritas est. Hæc ūbra
hic imago illic ueritas: Umbra in lege imago in euan-
gelio ueritas in cœlestibus. Ante agnus offerebatur
offerebatur uitulū nunc christus offertur: Sed offert
quasi homo quasi recipiens passionem: & offert se ipse
quasi sacerdos ut peccata nostra dimittat: hic in ima-
gine ibi in ueritate ubi apud patrem pro nobis quasi
aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ābulamus

44
in imagine uidemus : illic facie ad faciem ubi plena
perfectio quia perfectio omnis in ueritate est . Ergo
dum hic sumus seruemus imaginem ut ibi pueniamus
ad ueritatē . Sit in nobis imago iusticiæ sit imago sa-
pientiæ quia uenietur ad illum diem & secundum ima-
ginem æstimabimur . Non inueniat in te aduersarius
in imaginē suam nō rabiem non furorem in his enim ima-
go nequiciæ est : Aduersarius enim diabolus sicut leo
rugiens querit quem deuoret : non inueniat auri cupi-
ditatem non argenti acruos non uiciorum simulacra
ne auferat tibi uocem libertatis Vox enim libertatis
illa est ut dicas ueniet huius mundi princeps & in me
inueniet nihil : Itaque si securus es quod nihil in te inue-
niat cum uenerit perscrutare dicēs illud quod dixit ad
laban iacob patriarcha Cognosce si quid tñorum est
apud me : Merito beatus iacob apud quem nihil laban
suum potuit reperire : Absconderat enim rachel simu-
lacrā deorum eius aurea & argentea . Itaque si sapien-
tia si fides si contemptus seculi si gratia tua abscondat
omnē perfidiam beatus eris quia nō respicis in uanita-
tes & insanias falsas . An mediocre est tollere uocem
aduersario ut arguendi te non possit habere auctorita-
tem Itaque qui non respicit in uanitates non cōturbat :
qui enim respicit conturbatur Et uanissime quidem .
Quid est enim congregare opes nisi uanum quia ca-
duca quærere uanum est satis : cum autem congrega-
ueris quid scias an possidere liceat tibi ? Non ne uauū
est ut mercator noctibus ac diebus conficiat iter quo

aggregare possit thesauri aceruos : merces congreget
conturbetur ad precium ne forte minoris uendat quā
emerit Acupetur locorum precia & subito aut latro-
nis in se inuidiam famosæ negotiationis immensitas
excitet Aut non expectatis serenioribus flatibus dum
lucrum quærit naufragium impatiens moræ incidat :
An non conturbatur etiam ille uane qui summo labo-
re coaceruat quod nesciat cui hæredi relinquat : Sæpe
quod auarus summa congefferit sollicitudine præcipi-
tata effusione dilacerat hæres luxuriosus : & diu quæ-
sita turpis elluo præsentium cæcus futuri improuidus
quadam absorbet uoragine . Sæpe etiam speratus suc-
cessor inuidiā partæ acquirit hæreditatis & celeri obi-
tu extraneis aditæ successiōis transcribit compendia .
Quid ergo uane araneā tæxis quæ inanis & sine fructu
est & tanquam casses suspendis inutiles diuitiarum
copias : Quæ & si fluant nihil profunt imo exuunt te
imaginem dei & induunt terreni imaginem . Si tyrāni
aliquis imaginem habeat non ne obnoxius est damna-
tioni Tu deponis imaginem æterni imperatoris & eri-
gis in te imaginem mortis Eice magis de ciuitate ani-
mæ tuæ imaginem diaboli & attolle imaginem christi.
Hæc in te fulgeat in tua ciuitate hoc est in anima tua
resplendeat quæ obliterat uiciorum imagines de qui-
bus ait dauid Domine in ciuitate tua ad nihilum de-
duces imagines eorum Cum .n. pinxerit ierusalem
dominus ad imaginem suam tunc aduersariorum ōnis
imago delebitur . Quod si euangelio domini etiam

44
apostolus ipse ad despiciētiā opum informatus atq;
institutus est quanto magis uos leuitas oportet terre
nis non teneri cupiditatibus quorum deus portio est.
Nā cum diuideret a moyse possessio terrena populo
patrum excepit leuitas dominus æternæ possessionis
consortio quod ipse illis esset funiculus hæreditatis.
Vnde ait dauid Dominus pars hæreditatis meæ & ca
licis mei Denique sic appellatur leuita ipse meus uel
ipse pro me. Magnum ergo munus eius ut de eo domi
nus dicat ipse meus uel quem ad modum petro dixit
de statere in ore piscis reperto dabis his p me & p te.
Vnde & apostolus cum episcopum dixisset debere
esse sobrium pudicum ornaum hospitalem docibilem
non auarum nō litigiosum domui suæ bene præpositū
addidit. Diaconos similiter oportet esse graues nō bi
lingues nō multo uino deditos nō turpe lucrū sectātes
habentes misterium fidei in cōscientia pura Et hi aut p
bēt primū & sic ministrēt nullū crimē habētes. A duer
timus q̄nta in nobis reqrant ut abstinēs sit a uino mini
ster domini ut testimonio bono fulciat nō solū fideiū
sed etiā ab his qui foris sunt Decet .n. actū opumque
nostroꝝ testē esse publicā existimationē ne derogetur
muneri: Vt qui uidet ministrū altaris congruis ornatū
uirtutibus auctorē prædicet & dominū ueneret q̄ tales
seruulos habeat Laus .n. domini ubi mūda possessio &
inocēs familiæ disciplina. De castimonia aut qd loqr̄
quando una tantum nec repetita permittitur copula
& in ipso ergo coniugio lex est nō iterare cōiugiū nec

secundæ coniugis sortiri coniunctionē Quod plerisque
mirum uidetur cur etiam ante baptismum iterati con-
iugii ad electionem muneris & ordinationis præroga-
tiua impedimenta generentur cum etiam delicta ob-
esse non soleant si lauacri remissa fuerint sacramento
Sed intelligere debemus quia baptismo culpa dimitti
potest lex aboleri non potest. In coniugio non culpa
sed lex est Quod culpæ est igit in baptismo relaxa-
tur quod legis est in coniugio non soluitur. Quo modo
autem potest hortator esse uiduitatis qui ipse coniugia
frequentauerit? Inoffensum autem exhibendum esse
& immaculatum ministerium nec ullo coniugali coitu
uiolandū cognoscitis qui integri corpore incorrupto
pudore alieni etiam ab ipso consortio coniugali sacri
ministerii gratiam recepistis Quod eo non præterii
quia in plerisque abditioribus locis cum ministerium
ingererent uel etiam sacerdotiū filios susceperunt &
id tanquam usu ueteri defendunt quando per inter-
ualla dierum sacrificium deferebatur & tamē castifica-
batur etiam populus per biduum aut triduum ut ad
sacrificium purus accederet ut in ueteri testamento le-
gimus & lauet uestimenta sua: Si in figura tanta ob-
seruantia quanta in ueritate? disce sacerdos atque leui-
ta quid sit lauare uestimenta tua ut mundum corpus
celebrandis exhibeas sacramentis Si populus sine ab-
lutione uestimentorum suorum prohibebatur accedere
ad hostiam suam: tu illotus mente pariter & corpore
audes pro aliis supplicare audes aliis ministrare. Non

mediocre officium leuitarū de quibus dicit dominus
Ecce eligo leuitas de medio filiorū israel pro omni
primogenito aperiente uuluā in filius israel præcium
redemptionis erunt isti & erūt mihi euitæ Mihi enim
sanctificaui primogenitum in terra ægypti Cogno-
uimus quia non inter cæteros leuitæ computantur sed
omnibus præferuntur qui eliguntur ex omnibus &
sanctificantur ut primogenita fructuū atque primiciæ
quæ domino deputantur in quibus est uotorum so-
lutio & redemptio peccatorum. Non accipies inquit
eos inter filios israel & constitues leuitas super taber-
naculum testimonii & super omnia uasa eius adstare
& super ea quæcunque sunt in ipso: Ipsi tollant taber-
naculum & omnia uasa eius & ipsi ministrent in eo &
in circuitu tabernaculi castra ipsi constituāt & promo-
uendo castra tabernaculum ipsi deponant leuitæ & cō-
stituendo castra rursum ipsum tabernaculum ipsi statu-
ant: Alienigena quicumque accesserit morte mori-
atur. Tu ergo electus es ex omni numero filiorum israel
iter sacros fructus quasi primogenitus extimatus præ-
positus tabernaculo ut præendas in castris sanctita-
tis & fidei ad quæ si alienigena accesserit morte mori-
atur positus ut operias arcam testamenti. Non enim
omnes uident alta misteriorum quia operiuntur a leui-
tis ne uideant qui uidere non debent & sumant qui
seruare non possunt. Moyses denique circumcisionem
uidit spiritalem sed operuit eam ut i signo circūcisionē
p̄scriberet Vidit & azima ueritatis & sicceritatis uidit

passionē domini Operuit azimis corporalibus azia
ueritatis opuit passionē dñi agni uel uituli imolatione
Et boni leuitæ seruauerūt misterium fidei suæ tegniē
& tu mediocre putas quod commissum est tibi primū
ut alta dei uideas quod est sapientiæ deinde ut excubi
as p populo deferas quod est iusticiæ castra defendas
tabernaculū que tuearis quod est fortitudinis te ipm
continētem ac sobriumpræstes quod est temperatiæ .
Hæc uirtutum genera principalia constituerunt etiam
hi qui foris sunt Sed communitatis superiorem ordinē
quam sapientiæ iudicauerunt cum sapientia fundamen
tum sit iusticiæ opus sit quod manere non potest nisi
fundamentum habeat fundamētū autem christus est.
Prima ergo fides quæ est sapientiæ ut salomon dicit
secutus patrem initium sapientiæ timor domini Et lex
dicit diliges dominum deum tuum diliges proximum
tuum: pulchrū est enim ut gratiam tuam atque officia
in societatem humani generis conferas . Sed primum
illud decorum ut quod habes præciosissimum hoc est
mentē tuam qua nihil habes præstantius deo deputes.
Cū solueris auctori debitum licet ut opera tua i bene
ficentiam & adiumenta hominum conferas atque opē
feras necessitatibus aut pecunia aut officio aut etiam
quocūque munere quod late patet i nostro ministerio
pecunia ut subuenias debito ut obligatū liberes officio
ut seruanda suscipias quæ metuatur amittere qui depor
nenda credidit . Officiū ē igitur depositum seruare ac
reddere . Sed interdum cōmutatio fit aut tēpore aut

97
necessitate ut non sit officium reddere quod acceperis
ut si quis cōtra patriam opem barbaris ferens pecuniā
apertus hostis reposcat aut si cui reddas cum adsit qui
extorqueat si furenti restituas cum seruare non queat
si insanienti gladium depositum non neges quo se ille
interimat nonne soluisse contra officium est: si furto
adquisita sciens suscipias ut fraudetur qui amiserat nō
ne contra officium est? Est etiam contra officium non
nunquam promissum soluere sacramētum custodire
ut herodes qui iurauit quoniam quidquid petitus esset
daret filiae herodiadis & necem iohannis præstitit ne
promissum negaret. Nā de iepthe qd dicam qui imolauit
filiam quæ sibi uictori prima occurrerat quo uotum
impleret quod sponderat ut quidquid sibi primum
occurrisset offerret deo melius fuerat nihil tale promitte
re quā promissum soluere patricidio. Hæc quanti sit
consilii prospicere non ignoratis. Et ideo eligatur le-
uita qui sacrarium custodiat ne fallatur consilio ne
fidem deserat ne mortē timeat nequid intemperātius
gerat ut specie ipsa grauitatem præferat nec solum ani-
mum sed etiam oculos cōtinentes habere quē deceat
ne uel ipse frontē sobrietatis fortuitus uiolet occurfus
quoniam qui uiderit mulierem ad concupiscendū eam
iam adulterauit eam in corde suo. Ita adulterium non
solum facti colluuiōe sed etiam aspectus intentione
committitur. Magna hæc uidentur ac nimis seuera sed
in magno munere nō superflua quando tanta est leui-
tarū gratia ut de his moyses in benedictiōibus diceret

.H.

Date leui ueros eius date leui manifestos eius date leui sortem suffragii eius & ueritatem eius uiro sancto quem temptauerunt in temptationibus maledixerunt super aqua contraditiōis Qui dicit patri suo & matri non noui te & fratres suos non cognouit & filios suos abdicauit hic custodit uerba tua & testamentum tuum obseruabit : Illi ergo ueri eius & manifesti eius q nihil in corde doli habeant nihil fraudis occultent sed uerba eius custodiant & in corde suo conferant sicut conferebat & maria qui suos parentes officio suo non nouerit praeferendos qui uiolatores oderit castitatis pudicitiae ulciscantur iniuriam nouerint officiorū tempora quod maius quod minus sit quod cui aptum tempore est & ut id solum sequantur quod honestum est . Sane ubi duo honesta id quod honestius est praeponendū putet hi iure benedicti . Si quis ergo manifestae iustitias dei incensum imponat benedic domine uirtutē ipsius opa manū eius suscipe ut gratiā propheticae benedictiōis inueniat .

.FINIS LIBRI PRIMI.

78
PRINCIPIVM SECVNDI LIBRI.

Vperiore libro de officiis tractauimus
quæ conuenire honestati arbitraremur
in qua uitam beatam positam esse nulli
dubitauerunt quam scriptura appellat
uitam æternam. Tantus enim splendor
honestatis est ut uitam beatam efficiat tranquillitas cō-
scientiæ & securitas innocentiae: Et ideo sicut exortus
sol lune globum & cætera stellarum abscondit lumina
Ita fulgor honestatis ubi uero & incorrupto uibrat de
core cætera quæ putantur bona secundum uoluptatem
corporis aut secundū seculū clara & illustria obūbrat.
Beata plane quæ nō alienis exstimatur iudiciis sed do-
mesticis percipitur sensibus tanquam sui iudex: Neq;
enim populares opiniones pro mercede aliqua requi-
rit neque pro supplicio pauet: Itaque quo minus se
quitur gloriam eo magis super eam eminet: Nam qui
gloriam requirunt iis ea merces præsentium umbra
futurorum est que impediat uitā æternam quod in euā-
gelio scriptum est Amen amen dico uobis perceperūt
mercedem suam De iis scilicet qui uelut tuba canenti
uulgare liberalitatem suam quam faciunt circa pau-
peres gestiunt: Similiter & de ieiunio quod ostenta-
tionis causa faciunt Habent inquit mercedem suam.
Honestatis igitur est uel misericordiam facere uel
ieiunium deferre in abscondito ut mercedem uidea-
ris a solo deo tuo quærere non etiam ab hominibus:

Nam qui ab hominibus quærit habet mercedem suā
qui autem a deo habet uitam æternam quam præstare
non potest nisi auctor æternitatis sicut illud est Amen
dico tibi hodie mecum eris in paradiso : Vnde expref-
sius scriptura uitam æternam appellauit eam quæ sit
beata ut non hominum opinionibus extimandum re-
linqueretur sed diuino iudicio committeretur. Itaque
philosophi uitam beatam alii in nō dolendo posuerunt
ut hieronimus alii in rerum scientia ut herilus qui audi-
ens ab aristotele & theophrasto mirabiliter laudatam
esse rerum scientiam solam eam quasi summum bonū
posuit cum illi eam quasi bonum nō quasi solum bonū
laudauerint Alii uoluptatem dixerūt ut epicurus Alii
ut calipho & post eū diodorus ita interpretati sunt Ut
alter ad uoluptatem alter ad uacuitatem doloris cōsor-
tium honestatis adiungerent quod sine ea non possit
esse beata uita . Zenon stoicus solum & summū bonū
quod honestū est Aristoteles autem uel theophrastus
& cæteri peripathetici i uirtute qdē hoc est honestate
uitam beatam esse Sed compleri eius beatitudinem
etiam corporis atque externis bonis asseruerūt . Scri-
ptura autem diuina uitam beatam in cognitione posuit
diuinitatis & fructu bonæ operationis : Denique utriq;
assertioni euangelicum suppetit testimonium Nam &
de scientia ita dixit dominus iesus : Hæc est autem uita
æterna ut cognoscant te solum uerum dominū & quē
misisti iesum christum . Et de operibus ita respondit .
Omnis qui reliquerit domum uel fratres aut sorores

aut patrem aut matrem aut filios aut agros pter nomē
meum centuplum accipiet & uitam æternam posside-
bit. Sed ne extimet hoc recēs esse & prius tractatum
a philosophis quā in euangelio prædicatum anteriores
enim euangelio philosophi id est aristoteles & theo-
phrastus uel zenon atque hieronimus sed posteriores
prophetis: accipiant quam louge ante quam philoso-
phorum nomen audiretur per os sancti dauid utrum
que aperte uideatur expressum: Scriptum est enim
Beatus homo quem tu erudieris domine & de lege tua
docueris eum: Habemus & alibi Beatus uir qui timet
dominum in mandatis eius cupiet nimis. Docuimus
de cognitione cuius primum æternitatis fructum esse
meuorauit adiiciens ppheta quia in domo huius timētis
dominum uel cruditi in lege & cupientis in mandatis
diuinis gloria & diuitiæ & iusticia eius manet in seculū
seculi. De operibus quoque in eodē psalmo subiūxit
uitæ æternæ suppetere præmium uiro iusto. Denique
ait Beatus uir q miseretur & cōmodat disponet sermo-
nes suos in iudicio qā ī seculū non cōmouebitur In me-
moriam æterna erit iustus Et infra Disperisit dedit pau-
peribus iusticia eius manet in æternum. Habet ergo
uitam æternam fides quia fundamentum est bonum.
Habēt & bona facta Quia uir iustus & dictis & rebus
probat: Nam si exercitatus sit in sermonibus & de-
sidiosus in operibus prudentiam suam factis repellit.
Et grauius est scire quid facias nec fecisse quod facien-
dum cognoueris: Contra quoque strenuum esse in

operibus affectu infidmu Ita est ac si uicioso funda-
mēto pulchra culminum uelis eleuare fastigia: Quo
plus struxeris plus corrui quia sine munimento fidei
opera non possunt manere. Infida statio in portu na-
uem perforat & harenosum solū cito cedit nec potest
impositæ ædificationis sustinere onera. Ibi ergo pleni-
tudo præmii ubi uirtutū perfectio & quædam in factis
atque in dictis æqualitas sobrietatis. Et quoniā sola
rerum scientia explosa est uel quasi inanis secundum
philosophiæ disputationes superfluas uel quasi semip-
fecta sententia: Consideremus quam enodem de eo
scriptura diuina absoluit sententiam. De quo tā mul-
tiplices & implicatas atq; cōfusas uidemus quæstiōes
esse philosophiæ: Nihil .n. bonum scriptura nisi quod
honestum asserit: Virtutē que in omni rerum statu
beatam iudicat quæ neque bonis augeat corporis uel
externis neque minuatur aduersis: Nihil que tā beatū
nisi quod a peccato alienum sit plenum innocentia &
plenum gratia dei. Scriptum est enim Beatus uir qui
non abiit in consilio impiorum & in uia peccatorū non
sterit & in cathedra pestilentia non sedit sed in lege
domini fuit uoluntas eius: Et alibi Beati immaculati
in uia qui ambulant in lege domini. Innocentia igitur
& scientia beatum faciunt. Bonæ quoque operatiōis
mercedem esse beatitudinem uitæ æternæ superius ad-
uertimus. Restat igitur ut spreto patrocinio uolupta-
tis aut doloris metu quorum alterum quasi infractū
& moliculum alterū quasi euiratum & infirmū despicit

in ipsis doloribus uitam beatam eminere demonstrē
Quod facile doceri potest cum legerimus Beati estis
cum uobis maledicent & persequentur & dicent omne
malum aduersum uos propter iusticiam gaudete & ex
ultate quoniam merces uestra copiosa est in cœlo Sic
enim persecuti sunt & prophetas qui erant ante uos
Et alibi Qui uult uenire post me tollat crucem suam
& sequatur me. Est ergo beatitudo & in doloribus
quos plena suauitatis uirtus comprimit & coercet ipsa
sibi domesticis opibus abundans uel ad conscientiam
uel ad gratiam Neque enim parum beatus moyses cū
ægyptiorum uallatus populis & mari clausus p fluctus
sibi & populo patrum pedestrem uiam piis meritis in
uenisset. Quando autē fortior quam tunc cū extremis
circumuentus periculis non desperabat salutem sed
exigebat triumphum? Quid aaron? quando beatio
rem se credidit quam tunc quando medius stetit inter
uiuos ac mortuos & obiectu sui statuit mortem ne ad
uiuorum transiret agmina a cadaueribus mortuorū?
Quid de puero daniel loquar? qui tā sapiens erat Ut
inter leones fame exasperatos nulla bestialis se uiciæ
frāgeretur formidine Ita alienus a metu ut posset epu
lari nec uereret ne ad pastum exemplo sui feras pro
uocaret? Est ergo & in dolore uirtus quæ sibi bonæ
suauitatem exhibeat cōsciētix Et ideo indicio est quod
non minuat dolor uirtutis uoluptatē. Sicut ergo nulla
uirtuti decessio beatitudinis per dolorem ita etiā nulla
accessio per uoluptatem corporis aut commodorum

gratiam de quibus pulchre apostolus ait . Quæ mihi fuerunt lucra hæc duxi proter christum detrimenta esse Et addidit Proter quem omnia damna duxi & æstimo ut stercora ut christum lucrifaciam Denique moyses damnū suū credidit thesauros esse ægyptiorū & obprobrium dominicæ crucis prætulit Nec tunc diues cum abundaret pecunia nec postea pauper cū egeret alimento : Nisi forte tunc alicui minus beatus uideretur fuisse cum in deserto quotidiana alimonia sibi & populo suo deforet & quod summi boni ac beatitudinis nemo negare audeat manna ei hoc est panis angelorū ministrabatur e coelo carnis quoque quotidiana pluuia totius plebis epulis redundabat . Helix quoque sancto panis ad uictum deerat si quæreretur sed non uidebatur deesse quia non quærebatur Itaque diurno coruorum obsequio mane panis caro ad uesperam deferebatur . Nunquid ideo minus beatus quia erat pauper sibi ? Minime : Imo eo magis beatus quia erat deo diues : Aliis enim esse quam sibi diuitem præstat ut iste erat qui tempore famis cibum a uidua petebat largiturus ut ydria farinæ per trienium & sex menses non deficeret & ad quotidianos usus olei uas uiduæ inopi sufficeret ac ministraret . Merito ibi uolebat petrus esse ubi istos uidebat . Merito in monte cum christo in gloria apparuerunt quia & ipse pauper factus est cū diues esset Nullum ergo amminiculum præstāt diuitiæ ad uitam beatam Quod euidenter dominus demonstrauit in euangelio dicens beati pauperes quoniam uestrum

est regnū dei Beati qui nunc esuriūt & sitiunt quia satu-
rabuntur Beati qui nunc fletis quia ridebitis . Itaque
paupertatem famem dolorem quæ putātur mala non
solum impedimento non esse ad uitam beatam sed etiā
adiumento euidentissime pronunciatum est . Sed &
illa quæ uidentur bona diuitias satietatem leticiam ex
pertem doloris detrimento esse ad fructum beatitu-
dinis dominico declaratum iudicio liquet : cum dicitur
Ve uobis diuitibus qui habetis consolationem uestrā
Ve uobis qui saturati estis quia esurietis & illis qui ri-
dent quia lugebunt . Sic ergo non solum aminiculo nō
sunt ad uitam beatam corporis aut externa bona sed
etiam dispendio sunt . Inde enim beatus nabuthe etiā
cum lapidaretur a diuite : q̄a paup & infirmus aduersū
opes regias solo erat affectu & religione diues : ut pe-
cunia regali non cōmutaret paternæ uineæ hereditatē
Eo que perfectus quia sanguine proprio defenderet
iura maiorum suorum . Inde quoque miser achab etiā
suo iudicio quia pauperem necari fecerat ut eius possi-
deret uineam . Certum est solum & summum bonum
uirtutem esse Eam quæ habundare solam ad uitæ fru-
ctum beatæ nec externis aut corporis bonis sed uirtu-
te sola uitam præstari beatam per quam uita æterna
adquiritur . Vita enim beata fructus præsentium uita
autem æterna spes futurorum est . Et sunt tamen qui
in hoc corpore tam infirmo tam fragili impossibilem
uitam beatam putent in quo necesse est angi dolcre de-
plorare egrescere : q̄si uero ego in corporis exultatiōe

dicam uitam beatam consistere & non in altitudine
sapientiæ suauitate conscientia uirtutis sublimitate .
Non enim in passione esse sed uictorem esse passionis
beatum est & nec frangi temporalis metu doloris : po
ne accedere hæc quæ grauia ad uim doloris feruntur
Cæcitatē exilium famem stuprum filia amissionem
liberorum : Quis neget beatum ysaac : qui non uide
bat in senectute & beatitudines suis benedictionibus
conferebat . An non beatus iacob : q profugus patria
domo mercenarius pastor exilium sustinuit : filia pu
diciam ingemuit esse temeratam : famem pertulit .
Non ergo beati quorum fide deus accepit testimoni
um : cum dicitur Deus abraam deus ysaac deus iacob :
Misera est seruitus sed non miser ioseph Imo plane
beatus cum dominae libidines in seruitute positus coer
ceret . Quid de sancto dauid loquar : qui trium filio
rum deplorauit obitum & quod his durius incestum
filia . Quo modo non beatus de cuius successione bea
titudinis auctor exortus ē : Qui plurimos fecit beatos
Beati enim qui non uiderunt & crediderunt : fuerunt
& ipsi insensu infirmitatis sed conualuerunt de infir
mitate fortes . Quid laboriosius autem sancto iob : uel
in domus incendio uel filiorum decem interitu momē
tario uel in doloribus corporis : Nunquid minus bea
tus quam si illa non pertulisset in quibus magis proba
tus est : esto tamen fuisse in illis aliquid acerbitalis :
Quem uirtus animi non abscondit dolorem : Neque
enim profundum mare negaueri quia uadosa littora

42
sunt : neq; cœlū lucidū q̄ interdū obtexit nubibus: ne
que terrā fœcūdā q̄ aliquibus locis ieiuna est glarea : aut
letas segetes quia iter mixtā solēt habere sterilē auenā .
Similiter puta beatæ messē cōsciētīæ iterpellari aliquo
acerbo doloris. Nōne totius māipulis uitæ beatæ Si qd
forte aduersi accidit atq; amaritudinis tāq̄ sterilis auena
abscōdit̄ aut tanq̄ lolii amaritudo frumētī suauitate ob
ducit̄. **CAP. II. DE VTILITATE.**

Ed iā ad pposita pergamus . Superiori libro
ita diuisionē fecimus ut primo loco esset hone
stū & decorū a quo officia ducerentur Secūdo
loco qd utile Et quē ad modū ī primo diximus q̄ inter
honestū & decorū ē quædā distinctio quæ magis itelligi
q̄ explicari possit sic & cū utile tractamus cōsiderādū ui
det̄ qd utilius: Vtilitatē aut̄ nō pecuniariū lucri æstiatio
ne subducimus sed adq̄sitione pietatis : Sicut apostolus
ait pietas aut̄ ad oīa utilis est p̄missionē habēs uitæ p̄sen
tis & future. Itaque in scripturis diuinis si diligēter quæ
ramus sæpe inueniemus quod honestū est utile uocari:
Omnia mihi licent sed non omnia sunt utilia . Supra
de uitis loquebatur hoc ergo dicit licet peccare sed
nō decet In potestate sunt peccata sed nō sūt honesta lu
xuria prōptū sed nō iustū: nō. n. deo esca sed uētri collgi
tur. Ergo q̄a quod utile id etiā iustū iustū ē ut seruiāus
xp̄o q̄ nos redemit . Ideo iusti q̄ pro eius noīe se morti
obtulerūt Iniusti q̄ declīauerūt. De q̄bus dicit q̄ utilitas
in sāguine meo id ē q̄ iusticiæ meæ p̄fectus Vnde & illi
Alligemus iustū q̄a iūtilis ē nobis Id est iustus qui nos

arguit cōdenat corripit Licet hoc possit etiā ad auariciā
īpiorū hominū deriuari quæ pfidiæ uicina ē sicut ī iuda
pditore legiū q auariciæ studio & pecuniæ cupiditate
laqueū pditiōis ī currit atq; icidit. De hac igit tractādū
ē utilitate quæ sit plena honestatis sicut īpīs uerbis diffi
uiuit apostolus dicēs Hoc aut ad utilitatē uestrā dico nō
ut laqū iniiciā uobis sed ad id quod honestū ē. Liq̄t igit
quod honestū ē utile esse & quod utile iustū & q̄ iustū
utile. Neq; n. mihi ad mercatores lucri cupidie auros
sed ad filios sermo ē & sermo de officiis quæ uobis quos
elegi ī ministeriū dñi īculcare gestio atq; īfūdere: ut ea
quæ mētibus ac moribus uestris usu atq; īstitutiōe mo
lita atq; īpssa sūt etiā sermōe ac disciplīa apiāt. Itaq; de
utilitate dicturus utar illo uersiculo pphetico Declina
cor meū ī testionia tua & nō ī auariciā: ne utilitatis sōus
excitet pecūiæ cupiditatē deīq̄ aliq̄ habēt declīa cor meū
ī testimōia tua & nō ad utilitatē Hoc ē illā q̄stū nūdias
aucupātē utilitatē Illā usu hominū ad pecuniæ studia in
flexā ac deriuatā: Vulgo. n. hoc solū dicūt utile quod q̄
stuosū: Nos aut de utilitate tractāus quæ dānis quærit̄
ut xpm lucremur cuius quæstus est pietas cū sufficiētia
Magnus pfecto quæstus quo pietatē adq̄rius q̄ apud
dominū diues ē nō caducis facultatibus sed muneribus
æternis Inq̄bus nō tēptatio lubrica sed cōstās & ppetua
sit gratia. Est igit utilitas alia corporalis alia pietatis sic
diuisit apostolus Corporalis igit exercitatio ad modi
cū iqt utilis ē pietas aut ad oīa ē utilis Quid aut tā hone
stū q̄ ītegritas: qd tā decoꝝ q̄ īmaculatū seruare corpus
& īuiolatū atq; intāinatū pudorē: Quid etiā tā decoꝝ q̄

ut uidua uxor defuncto coniugi fidē seruet? Quid etiā hoc
 utilius quo regnū cœleste adgrit? Sūt .n. q̄ se castraue
 rūt p̄ter regnū cœlorū. Est igit̄ nō solū familiare cōtur
 berniū honestatis & utilitatis sed eadē quoque utilitas
 quæ honestas Ideo & ille q̄ regnū cœlorū uolebat oībus
 apire nō quod sibi utile quærebat sed quod oībus Vnde
 ordo qdā nobis & gradus faciendus ē etiā ab his usitatis
 & cōmunibus ad ea quæ sūt p̄cellētia ut ex pluribus utili
 tatis colligāus p̄fectū. Ac primū nouerius nihil tā utile
 q̄ diligī nihil tā iutile q̄ nō amari: Nā odio haberi exici
 ale ac nimis capitale arbitror. Itaq; id agamus ut omni
 sedulitate cōmēdemus extiationē opinionēq; nostrā ac
 primū placiditate mētis & animi benignitate iſluamus
 affectū hominū Popularis .n. & grata est oībus bonitas
 nihil que quod tam facile humanis illabatur sensibus:
 Ea si manluetudine morum ac facilitate animi modera
 tione p̄cepti & affabilitate sermonis uerborū honore
 patienti quoque sermonum uice modestiæque adiuuet
 gratia: incredibile est quantum procedit ad cumulum
 dilectionis. Legimus enim non solum in priuatis sed
 etiam in iplis regibus quantum facilitas blandæ affabi
 litatis profecerit aut superbia uerborum que obfuerit
 tumor ut regna ip̄a labefactaret & potestātē solueret.
 Iam si quis consilio usu ministerio officiis popularem
 compræhendat gratiam aut si quis periculum suum
 pro uniuerſa plebe offerat: non est dubium quod tan
 tum charitatis a plebe in eum refuudatur ut populus
 salutē eius & gratiam sibi p̄ferat. Quantas moyſes
 a populo illatas absoluebat cōtumelias: & cū dominus

in insolētes uīdicare uellet: se tamen p populo offerebat
frequenter ut indignationi diuinæ plebem subduceret
Quā miti fermōe post iūrias appellabat populū: cōso
labat i laboribus delinibat oraculis fouebat opibus: Et
cū deo cōstāter loqret: homines tamē humili & grata
appellatiōe affari solebat. Merito extīatus ē sup hōines
ut & uultū eius nō possēt itēdere & sepulturā eius nō re
ptā crederēt qa sic sibi totius plebis mētes deuīxerat ut
plus eū p māluetudie diligerēt q̄ p factis admirraent.
Quid eius imitator sanctus dauid electus ex oībus ad
plebē regēdā q̄ mitis & blādus hūilis spū sedulus corde
facilis affectu Ante regnū se p oībus offerebat Rex cū
omībus æq̄bat suā militiā & partiebat laborē Fortis in
prælio māuetus in iperio patiēs i cōuitio Ferre magis
p̄mptus q̄ referre iūrias: Ideo tā charus erat omībus ut
iuuenis ad regnū etiā iuitus peteret Resistēs cogeret
Senex ne p̄lio iterēet a suis rogaret: quod mallēt omēs
p ip̄o piclitari q̄ illū p oībns. Itaq; sibi gratis officiis ple
bē obligauerat Primū ut i idscordiis populi exulare in
heborn mallet q̄ regnare i iherusalē Deīde ut etiā i ho
ste positā uirtutē diligeret iusticiā etiā his qui arma cō
tra se tulerāt æq; ac suis p̄standā putaret. Deniq; fortis
simū aduersæ partis ppugnatorē abner ducē & inferē
tē p̄lia miratus est & orantē pacis gratiā nō aspernatus
honorauit cōuiuio iterēptū īfidiis doluit & fleuit p̄secu
tus exequias honestauit mortē ultus cōsciētix fidē præ
stitit quā filio iter hæreditaria iura trāsscripsit Magis
solicitus ne īnocētis mortē inultā reliq̄ret q̄ quo suā do
leret. Non mediocre istud præsertim in rege sic obire

humilitatis munia ut communem se exhiberet etiam
infirmis Alieno periculo cibum non quarere potum
recusare peccatum fateri seq; ipsum p populo offerre
morti : ut in se diuina indignatio conuerteretur : cum
ferienti angelo offerens se diceret Ecce sum ego pec-
caui Et ego pastor malum feci Et iste grex quid fecit ?
fiat manus tua in me . Nam quid alia dicam ? quod do-
lum meditantibus non apperiebat os suum & tanquā
non audiens nullum sermonem referendum putabat
Non respondebat conuitiis Cū sibi derogaret orabat
cum malediceretur benedicebat Ambulans in simpli-
citate superborum fugitans sectator imaculatoꝝ Qui
cinerem miscebat alimentis suis cum peccata propria
deploraret & potum suum temperabat fletibus . Me-
rito sic expetitus est ab uniuerso populo ut uenirēt ad
eū omnes tribus israel dicētes Ecce nos ossa tua & caro
tua sumus Heri & nudius tertius cū esset saul & regna-
ret sup nos tu eras qui procedebas & inducebas israel
Et dixit tibi dominus tu pascis populum meum : Et
quid plura de eo dicā ? de quo huiusmodi dei processit
sententia ut de eo diceret inueni dauid secundum cor
meum . Quis enim in sanctitate cordis & iusticia sicut
iste ambulauit ut impleret uolūtātē dei ? propter quē &
delinquētibus posteris eius uenia data & prærogatiua
est reseruata hæredibus . Quis igitur nō diligeret eū ?
quē uidebat ita charū amicis ut qā ipse sincere amicos
diligebat æque diligi se a suis amicis arbitraretur . De-
nique parentes eū filiis suis filii præferebāt parētibus :

Vnde grauit̃ indignatus laul percutere ionatham
filium hasta uoluit: quia pluris apud eum ualere dauid
amiciciam iudicabat quam uel pietatem uel auctorita-
tem paternam. Et enim ad incentiuum charitatis com-
munis plurimum proficit si quis uicem amantibus red-
dat nec minus redamare se probet quam ipse amatur:
Idque amiciciae fidelis fiat exemplis. Quid enim tam
populare quam gratia? quid tam insitum naturae quā
ut diligentem diligas? quid tam molitum atque im-
præsum affectibus humanis quā ut eū amare inducas
in animum a quo te amari uelis? Merito sapiens dicit
Perde pecuniam p̃toter fratrem & amicum. Et alibi
Amicum salutare non erubescam & a facie illius non
me abscondam. Si quidem uitae & immortalitatis me-
dicamentum in amico esse ecclesiasticus sermo testat̃.
Et summum in charitate præsidium nemo dubitauerit
cū apostolus dicat Omnia suffert omnia credit omnia
sperat omnia sustinet charitas nunquam cadit. Ideo
dauid nō cecidit q̃a charus fuit omibus & diligi a subie-
ctis quam timeri maluit. Timor enim temporalis tuta-
minis seruat excubias nescit diuturnitatis custodiam.
Itaq; ubi timor decesserit audacia obripit quoniā fidē
timor non cogit sed affectus exhibet. Prima ergo ad
commendationē nostri est charitas. Bonum est ergo
testimonium habere de plurimorum dilectione: hinc
nascitur fides ut committere se tuo affectui non uere-
antur etiam alieni quem pluribus charum aduerterit.
Similiter etiam per fidem ad caritatem peruenitur ut

qui uni aut duobus præstiterit fidem tanquam influat
in animos uniuersorum & omnium adquirat gratiam.
Duo igitur hæc ad commendationem nostri plurimū
operantur charitas & fides. Et tertium hoc si habeas
quod in te admiratione dignum plerique existimēt &
iure honorandum putent. Et quia consiliorum usus
maxime conciliat homines: Ideo prudentia & iusticia
in unoquoque desiderantur & ea spectantur a pluri
bus ut in quo ea sint illi deferatur fides: quod possit
utile consiliū ac fidele desideranti dare. Quis enī ei se
cōmittat? quē nō putet plus sapere q̄ ip̄e sapiat q̄ quæ
rit consiliū? necesse est igitur ut præstantior sit a quo
consilium petitur quam ille est qui petit. Quid consu-
las hominem quē non arbitreris posse melius aliquid
reperire quam ip̄se intellegis? Quod si eum inuene-
ris qui uiuacitate ingenii mentis uigore atque auctori-
tate præstet & accedat eo ut exemplo & ulu paratior
sit præsentia soluat pericula prospiciat futura denūciat
imminentia argumentum expediat remedium ferat
in tempore paratus sit non solum ad consulendum sed
etiam ad subueniendum: huic ita fides habeatur ut
dicat qui cōsiliū petit. Et si mala mihi euenerit p̄ illū
sustineo: Huiusmodi igitur uiro salutē nostrā & existē-
tiā cōmittimus q̄ sit ut supra diximus iustus & prudēs:
Facit. n. iusticia ut nullus sit fraudis metus: Facit etiā
prudentia ut nulla erroris suspicio sit. Promptius ta-
men nos iusto uiro quā prudēti cōmittimus ut secūdū
usum uulgi loquar. Denique sapientium diffinitione

in quo una uirtus est cōcurrunt cæteræ nec potest sine
iusticia esse prudentia quod etiã in nostris inuenimus
Dicit enim dauid Iustus miseretur & fenerat: Quod
feneret iustus alibi dicit locūduſ homo qui miseretur
& fenerat Disponet sermones suos in iudicio . Ipsum
illud nobile salomonis iudicium nō ne sapientiæ plenū
ac iusticiæ est: Itaque spectemus illud si ita est . Duæ
inquit mulieres in conspectu regis salomonis steterūt
& dixit una ad eum Audi me domine ego & hæc mu-
lier in uno habitantes cubiculo ante diem tertiuū partu
edito singulos filios suscepimus & eramus una arbiter
nullus domi nec ulla alia nobiscū fœmina nisi nos solæ
& mortuus est filius eius hac nocte ut obdormiuit sup
eum & surrexit media nocte & accepit filium meum
de sinu meo & collocauit eum in gremio suo & filium
suum mortuum posuit in sinu meo & surrexi mane ut
lactarem paruulum & inueni mortuum & consideraui
illum diluculo & nō erat filius meus Et respondit alte-
ra non: Sed filius meus est hic qui uiuit filius autē tuus
qui mortuus est Et hæc erat contentio . Cum utraque
sibi filium uindicarent superstitem defunctum autem
suum negarent: tum rex iussit afferri macheram & in
fantem diuidi ac singulas partes dari singulis dimidiā
uni & dimidiā alteri . Exclamat mulier quæ erat
affectu pcita Nequā dnē ifantē diuidas: Deū potius
illi & uiuat & nō iterficias eum . At illa respōdit altera
Neq; meus neq; huius sit ifans diuidite eū . Et statuit
rex dari ifantē ei mulieri q̄ dixerat nolite iterficere eū

66
Sed date eum illi mulieri quia mota sunt inquit uiscera
eius in filio suo . Itaque non immerito extimatus est
intellectus dei in eo esse quoniam quæ occulta sunt dei
per ipsum reuelata sunt : Quid autem occultius inter
norum uiscerū testimonio: in quæ sapientis intellectus
uelut quidam pietatis descendit arbiter & uelut quan-
dam genitalis alui uocem eruit quia maternus patuit
affectus Qui elegerit filium suum uel apud alienam ui-
uere quam in conspectu matris necari . Sapientia igitur
fuit latentes distinguere conscientias ex occultis eruere
ueritatem Et uelut quadā machera ita spiritus gladio
penetrare non solum uteri sed etiam animæ & mentis
uiscera . Iustitiæ quoque ut quæ suum necauerat alienū
non tolleretur sed uera mater reciperet suum . Denique
etiam scriptura hoc pronunciauit Audiuit inquit omnis
israel hoc iudiciū quod iudicauit rex salomō & timuerūt
a facie regis eo quod intellectus dei in eo esset ut face-
ret iusticiam . Denique & ipse salomon ita poposcit sa-
pientiam ut daretur sibi cor prudēs audire & iudicare
cum iusticia . Liquet igitur etiam secundum scripturā
diuinā quæ antiquior est sapientiam sine iustitia esse
nō posse quia ubi una earū uirtutū ibi utraq; est . Daniel
quoque quā sapienter alta interrogatiōe fraudulētā accu-
satiōis dephēdit mēdaciū ut calumniatorū sibi respōsio
non cōueniret . Prudentiæ igitur fuit uocis suæ testimo-
nio reos perdere iusticiæ quoque nocentes supplicio dare
innocentē subducere . Est ergo indiuiduum sapientiæ
atque iusticiæ contubernium sed uulgi usu diuiditur .

quædā forma uirtutū ut temperantia sit in despiciēdis
uoluptatibus fortitudo spectetur in laboribus & peri-
culis prudentia in delectu bonorum sciens commoda
& aduersa distiguere Iusticia que sit bona custos iuris
alieni & uindex proprietatis suum cuique conseruās
Sit ergo nobis communis opiniōis gratia quadripartita
hæc facta diuisio ut ab illa subtili disputatione philoso-
phiæ sapiētixque limādæ ueritatis causa quasi ex adito
quodam erutum retrahentes pedem forensem usum
ac popularem sensum sequamur. Hac igitur diuisione
seruata ut reuertamur ad ppositū prudentissimo cuiq;
causam nostram committimus & ab eo consilium pro-
ptius quā a cæteris poscimus præstat tamē fidele iusti
consilium uiri & sapientissimi ingenio frequenter præ-
pōderat. Vtilia enim uuluera amici quam aliorū oscula.
Deinde quia iusti iudicium est sapientis autem argu-
mentum In illo censura disceptationis in hoc calliditas
inventionis. Quod si utrunque connectas erit magna
consiliorum salubritas quæ ab uniuersis spectatur ad-
miratione sapientiæ & amore iusticiæ ut omnes quærant
audire sapientiam eius uiri In quo utriusque uirtutis
copula sit: Sicut quærebāt omnes reges terre uidere
faciem salomonis & audire sapientiam eius: Ita ut sab-
ba regina ueniret ad eum & temptaret eum in quæstio-
nibus & uenit & omnia locuta est quæ habebat in corde
suo & audiuit omnem sapientiam salomonis nec ullū
uerbum præteriuit eam. Quæ sit ista quam nihil præ-
tereat nec sit aliquid quod ei non adnuntiauerit uerus

17
salomon cognosce o homo ex his quæ audis loquētem
Verus est inquit sermo quem audiui in terra mea de
sermonibus tuis & de prudentia tua non credidi his
qui dicebant mihi donec ueni & uiderunt oculi mei Et
nunc non est nec dimidia quidem pars secundum ea
quæ adnūtiabant mihi . Apposuit bona sup omnia
quæ audiui in terra mea . Beatæ mulieres tuæ & beati
pueri tui qui adstant tibi qui audiunt omnem pru-
dentiam tuam . Intellige conuiuium ueri salomonis &
quæ apponuntur in eo conuiuium Intellige sapienter &
cōsidera in q̄ terra congregatio nationū audierit famā
sapientiæ ueræ atque iusticiæ & quibus eum uiderit
oculis contemplantibus utique quæ non uiderentur .
quoniam quæ uidentur temporalia sunt quæ autē non
uidentur æterna . Quæ sunt beatæ mulieres nisi ille de
quibus dicitur quia multæ uerbū dei audiunt & pariūt
Et alibi quicunq; enim fecerit uerbum dei ipse meus
& frater & soror & mater est . Qui etiā pueri beati q̄
assistent nisi paulus qui dicebat Vtq; in hunc diem sto
protestans minori ac maiori & Simeon qui expecta-
bat in templo ut uideret consolationē israel . Quomō
enī dimitti poscerot nisi quia assistens domino disce-
dendi habere facultatem non poterat nisi uoluntatem
domini adeptus esset . Exēpli causa propositus nobis
salomon est a quo certatim ut audiretur eius sapientia
postulabatur . Ioseph quoque nec in carcere feriatas
erat quo minus de rebus incertis consuleretur Cuius
consiliū ægypto uniuersæ profuit ut non sentiret septē

annorum sterilitatem aliosque populos miseræ famis
leuaret ieiunio : Daniel ex captiuis regaliū consultorū
arbiter factus consiliis suis emendauit præsentia adnū
tiauit futura: Ex his .n. quæ frequenter interpretatus
ostenderat uere se esse adnuntium fides ei in omnibus
deferebat. Sed etiā tertius locus de his q̄ admiratiōe
digni extimarentur ioseph & salomonis & danielis ex
emplo decursus uidetur. Nam quid de moyse loquar?
cuius omnis israel quotidie consilia præstolabat cuius
uita fidem sociabat prudentiæ admirationem que eius
augebat. Quis se non committeret consilio moyse? cui
seniores siqua supra suum intellectum & uirtutem esse
arbitrarentur diiudicanda seruabant. Quis danielis
consilium refugeret? de quo deus ipse dixit Quis da
niele sapientior? aut quomodo homines de eorum
dubitare mentibus possent quibus deus tantam confe
rebat gratiam? Moyse consilio bella conficiebantur
moysi meritis de cœlo affluebat alimōia potus e petra.
Quam purus danielis animus? ut mulceret barbaros
mores mitigaret leones. Quæ in illo temperantia?
quanta animi corporisque cōtinentia? Nec immerito
mirabilis factus omnibus quando quod uehementer
admirantur homines regalibus fultus amicitiis aurū
non quærebat nec delatum sibi honorem plus faciebat
quam fidem. Quinetiam periclitari malebat p̄ lege
domini quam pro gratia hominis inflecti. Nam de
sancti ioseph quem pene præterieram castimonia &
iusticia quid dicam? quarum altera illecebras heriles

18
respuit refutauit præmia altera mortē cōtempnit meū
reppulit carcerē præoptauit. Quis hunc priuatæ causæ
ad consulendum idoneum non iudicaret? cuius ferax
animus & mens fertilis temporis sterilitatem quodā
consiliorum & cordis ubere fecundauit. Aduertimus
igitur quod ī adquirendis cōsiliis plurimum adiungat
uitæ probitas uirtutum prærogatiua beniuolentiæ usus
facilitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat
quis e turbida aqua potum petat? Itaque ubi luxuria
est ubi intemperantia ubi uiciorū confusio quis inde sibi
aliquid hauriendū existimet? quis non despiciat moræ
colluuiōem? quis utilem causæ alienæ iudicet quem
uidet inutilem suæ uitæ? quis iterum improbum mali
uolum contumeliosum nō fugiat & ad nocendū paratū?
quis non eum omni studio declinet? quis uero quis in
structum ad cōsiliū opem difficilem tamen accessu am
biat? In quo sit illud tanquam si quis aquæ fontem præ
cludat. Quid enim prodest habere sapientiā? si cōsi
liū neget si consulendi intercludas copiam? clausisti
fontem ut nec aliis influat nec tibi prolit. Pulchre aut
& de illo conuenit qui habēs prudentiam commaculat
eam uiciorū sordibus eo quod aquæ exitū contaminet.
Degeneres animos uita arguit. Quomodo enī potes
eum iudicare consilio superiore? quem uideas inferi
orem moribus: Supra me debet esse cui me cōmittere
paro. An uero eum idoneum putabo qui mihi det con
siliū quod non det sibi? & mihi eū uacare credam qui
sibi non uacet? Cuius animum uoluptates occupent

libido deuiciat auaricia subiuguet cupiditas perturbet
quiat metus: quomodo hic consilii locus ubi nullusq̄ti?
Admirandus mihi & suscipiendus consiliarius quem
propicius dominus patribus dedit offensus abstulit.
Huius imitator debet esse qui potest consilium dare
& alienam a uiciis custodire prudētiā quoniam nihil
inquinatum in illam incurrit. Quis igitur tanquam
uultu speciem præferat pulchritudinis & belluinis po
sterioribus ac ferinis unguibus forme superioris de
honestet gratiam cum tam admirabilis & præclara for
ma uirtutum sit & specialis pulchritudo sapientiæ sicut
series scripturæ indicat Est enim speciosior sole & sup
omnem stellarum dispositionem: Luci comparata in
uenitur prior luce Et enim hanc suscipit nox sapientiā
autem nō uincit malicia Diximus de eius pulchritudine
& scripturæ testimonio comprobauimus: Superest ut
doceamus scripturæ auctoritate nullum ei cōuberniū
cum uiciis esse sed indiuiduam cum cæteris uirtutibus
coniunctionē Cuius spiritus est discretus sine inquina
mento certus sanctus amans bonum accutus qui nihil
uetet benefacere bēignus stabilis certus securus omnē
habens uirtutem omnia p̄spiciens. Et infra Sobrie
tatem docet & iusticiam & uirtutem. Omnia igitur
operatur prudētia cum omnibus bonis habet cōfortiū
Nā quo modo potest utile consilium dare nisi habeat
iusticiam Vt induat constantiam mortem nō reformi
det nullo terrore nullo reuocet metu nulla adulatione
a uero deflectendum putet exilium nō refugiat: quæ

12
nouerit sapienti patriam mundum esse: Egestatem
nō timeat quæ nihil deesse sapiēti sciat cui totus mun-
dus diuitiarum est. Quid enī præcellius eo uiro? qui
auro moueri nesciat contemptum habeat pecuniarum
& ueluti ex arce quadā despiciat hominū cupiditates
Quod qui fecerit hunc homines supra hominem esse
arbitrantur. Quis est inquit & laudamus eum? fecit
enim mirabilia in uita sua. Quo modo enim non admi-
rāus qui diuitias spernit? quas plerique saluti ppriæ
prætulerunt. Decet igitur omnes censura fragilitatis
continentiæ auctoritas & maxime eū qui honore pster
ne præminentem uirum thesauri possideant sui & pe-
cuniis seruiat qui præest liberis. Illud magis decet ut
supra thesaurum sit anō & infrra amicum obsequio.
Humilitas .n. auget gratiam Hæc plena laudis & di-
gna primario uiro non communem cum tyriis negoti-
atoribus & galathis mercatoribus habere turpis lucri
cupidinem Nec omne bonum locare in pecunia & tan-
quam mercenario munere quotidianos numerare
quæstus calculari compendia. Quod si ab his sobriū
gerere aimū laudabile ē Quāto illud pstatius? si dile-
ctionē multitudinis liberalitate adquiras? Neq; super-
flua circa importunos neque restricta circa idigentes
Plurima autem genera liberalitatis sunt Non solum
quotidiano sumptu egentibus quo uitam sustinere suā
possint disponere ac dispēsare alimoniam: uerum etiā
his qui publice egere uerecundātur consulere ac subue-
nire Quatenus communis egenorum ailmonia non

exhauriatur : De eo enim loquor qui præest alicui
muneri Vt si officiū sacerdotis gerat aut dispensatoris
ut de his suggerat episcopo Nec reprimat si quem po
situm in necessitate aliqua cognouerit aut deiectum
opibus ad inopiæ necessitatem redactū maxime si non
effusione adolescentiæ sed direptione alicuius & amissi
one patrimonii in eā reciderit iuriā ut sūptū exercere
diurnum non queat. Summa etiam liberalitas captos
redimere eripere ex hostiū manibus subtrahere neci
homines & maxime fœminas turpitudini redimere pa
rentibus liberos parētes liberis ciues patriæ restituere
Nota sunt hæc nimis illirici uastitate & traciæ: Quanti
ubique uenales erāt toto captiui orbe quos si reuoces
unius prouinciæ numeꝝ explere non possint Fuerūt
tamen qui eos etiam quos ecclesiæ redemerunt in ser
uitutem reuocare uellent ipsa grauiores captiuitate q
iūderent alienam misericordiam. Ipsi si in captiuitatē
uenissent seruirent liberi si uenditi fuissent seruitutis
ministerium non recusarent Et uolunt alienam liber
tatem rescindere qui suam seruitutem non possent
rescindere nisi forte precium recipere emptori place
ret In quo tamē non rescinditur seruitus sed redimit̃.
Præcipua est igitur liberalitas sed non communis re
dimere captiuos & maxime ab hoste barbaro qui
nihil deferat humanitatis ad misericordiam nisi quod
auariciæ reseruauerit ad redemptionem Aes alienum
subire si debitor soluendo nō sit atque artetur ad solu
tionem quæ sit iure debita & inopia destituta Nutrire

paruos pupillos tueri. Sūt etiā qui uirgines orbatas
parentibus tuendæ pudiciæ gratia connubio locent
non solum studio sed etiam sumptu adiuuent. Est etiā
illud genus liberalitatis quod apostolus docet ut si qs
fidelis habet uiduas subministret illis ut earū alimoniis
ecclesia non grauetur ut his quæ uere uiduæ sunt suffi-
ciat. Vtilis igit huiusmodi liberalitas sed non cōmunis
omnibus: Sunt enī plerique etiā uiri boni qui tenues
sunt censu contenti quidem exiguo ad sui usum sed nō
idonei ad subsidium leuandæ paupertatis alienæ: tamē
suppetit aliud beneficentiæ genus quo iuuare possint
interiorem: Est enim duplex liberalitas una quæ sub
sidio rei adiuuat id est usu pecuniæ altera quæ operum
collatione impenditur multo frequenter splendidior
multoque clarior. Quanto illustrius abraam captum
armis uictricibus recepit nepotem quam si redemisset
Quāto utilius regem pharaonem sanctus ioseph con-
silio prouidentia iuuit quam si contulisset pecuniam:
Pecunia enim unius ciuitatis non redemit ubertatem.
Prospicientia totius ægypti per septenium famem rep-
pulit: Facile autem pecunia consumitur: consilia ex
hauriri nesciunt: Hæc usu augentur: pecunia minuit
& cito deficit atque ipsam destituit benignitatē ut quo
pluribus largiri uolueris eo pauciores adiuues & sæpe
tibi desit quod alii conferendum putaueris: Consilii
autem operis que collatio quo in plures diffunditur eo
redundantior manet & in suum fontem recurrit In se
enim refluit ubertas prudentiæ & quo pluribus fluxerit

eo exercitatus sit omne quod remanet. Liquet igitur
debere esse liberalitatis modum ne fiat iūtilis largitas
cuius sobrietas tenenda est maxime a sacerdotibus ut
non pro iactantia sed pro iusticia dispensēt. Nusquam
enim maior auiditas petitionis Veniunt ualidi ueniunt
nullam causam nisi uagandi habētes & uolunt subsidia
euacuare pauperum exinanire sumptum nec exiguu
contenti maiora quærunt ambitu uestium captantes
petitionis suffragium & natalium simulatione licitan-
tes incrementa quæstum : His si quis facile fidem
deferat cito exhaurit pauperum alimoniis futura com-
pendia. Modus largiēdi adsit ut nec illi inanes recedāt
neque transcribatur uita pauperum in spolia fraudu-
lētorum. Ea ergo mensura sit ut neq; humanitas dese-
ratur nec destituatur necessitas. Plerique simulant
debita : Sit ueri examen : Exutos se per latrocinia de-
plorant. Aut iniuria fidem faciat aut cognitio persone
quo propensius iuuetur ab ecclesia relegatis sumptus
impertiendus si desit eis alendi copia. Itaque qui mo-
dum seruat auarus nulli sed largus omnibus est Non
enim solas aures prebere debemus audiendis precan-
tum uocibus sed etiam oculos considerandis necessita-
tibus plus clamat bono operatori debilitas quam uox
pauperis Neq; uero fieri potest ut nō extorqueat am-
plius importunitas uociferantium sed non semper im-
pudentiæ locus sit. Videndus est ille qui te non uidet
Requirendus est ille qui erubescit uideri : Ille etiam
clauus i carcere occurrat tibi : ille affectus ægritudine

61
mentem tuam perfonet qui aures non potest. Quo
plus te operari uiderit populus magis diliget. Scio
plerosque sacerdotes quo plus contulerunt plus habū
dasse quoniam quicunque bonum operarium uidet
ipsi cōfert quod ille suo officio dispenset securus quod
ad pauperem sua perueniat misericordia: Nemo
enim uult nisi pauperi proficere suam collationē: Nā
si quem aut immoderatum aut nimis tenacem dispen
satorem uiderit utrunque displicet si aut superflue ero
gationibus dissipet alieni fructus laboris aut recondat
saculis. Sicut igitur modus liberalitatis tenēdus est ita
etiam calcar plerunqne adhibendum uidetur. Modus
ideo ut quod bene facis id quotidie facere possis ne
subtrahas necessitati quod indulseris effusioni Calcar
pterea quia melius operatur pecunia in pauperis cibo
quā in diuitis saculo. Caue ne itra loculos tuos icludas
salutē inopū & tanquā in tumultis sepelias uitā paupū:
Potuit donare ioseph totas ægypti opes & effundere
thesauros regios: noluit tamē de alieno effusus uideri
Maluit frumenta uendere q̄ donare esurientibus quia
si paucis donasset plurimis defuisset: Eam liberalitatē
pbauit quæ habūdaret omībus Patefecit orea ut omēs
emerent subsidium frumentariū ne gratis accipiendo
cultus terrarū reliquerēt: Quoniā qui alieno utit suū
neglegit. Itaque primo omniū coarcerauit pecunias
deīde instrumēta cætera ad postremū iura terrarū regi
adquisiuit Nō ut omnes exueret suo sed fulciret publi
cum tributū cōstitueret quo sua tutius habere possent

quod ita fuit gratum omnibus quibus terras ademerat
ut non uenditionem sui iuris sed redemptionē salutis
putarent. Denique dixerunt Sanaſti nos inuenimus
gratiam in conſpectu domini noſtri: Nam & de pro-
prietate nihil amiſerant q̄ ius receperant & de utilitate
nihil perdiderant q̄ adquiſierant perpetuitatē. O uirū
magnum qui nō largitatis ſup̄fluæ tēporalem captauit
gloriam ſed perpetuam commoditatem cōſtituit pro-
uidentia: fecit enim ut tributis populi ſc̄ iuuarent ſuis
nec in tempore neceſſitatis aliena ſubſidia deſiderarēt
Melius enim fuit conferre aliquid de fructibus quam
totum de iure amittere. Quintā portionē collationis
ſtatuit & in prouidendo proſpicacior & in tributo libe-
ralior. Deniq; nuquam poſtea ægyptius huius modi
famen pertulit. Quam præclare autem collegit futura
primum quam argute regalis interpræs ſomnii ueritatem
expreſſit. Somnium regis primū hoc fuit. Septē
iuuence aſcendebant de flumine uiſu decoræ & p̄gnes
corpore & ad orā paſcebāt flūinis. Aliæ quoq; uitule
uiſu deformes ac ieiunæ corpore poſt illas iuuenas
aſcendebant de flumine & iuxta eas in ipſo riparum
thoropāſcebāt. Et uiſæ ſūt he uitulæ tenues atq; exiles
deuorare illas quæ p̄ſtabāt & forma & gratia. Et ſōniū
ſecūdū hoc fuit. vii. ſpicæ p̄gnes electæ & bonæ de ter-
ræ surgebāt ſinu & poſt eas .vii. ſpicæ exiles & uento
corruptæ ac madidæ ſe ſubiicere moliebāt. Et uiſū ē q̄
letas & uberes ſpicas ſpicæ ſteriles & tenues deuora-
uerūt. Hoc ſōniū ita apuit ſanctus ioſeph eo quod. vii.

62
iuueneæ .vii. anni forent & vii spice similiter ex foetu
& fructu interpretamur tempora foetus enim iuuenæ
annum exprimit & fructus segetis annum consumat
integrum Quæ ideo ascēdebāt de flumine quod dies
anni ac tempora fluminum prætereūt modo & cursim
labuntur Annos itaque .vii. priores uberes terre fer
tiles ac fecundos declarat futuros posteriores autem
alios vii annos steriles atque infecundos Quorū steri
litas absumptura foret ubertatem superiorum. Qua
gratia prospiciendum admonuit ut uberioribus annis
congregaretur subsidiū frumentarium quod sustērare
posset inopiam futuræ infecunditatis. Quid primum
mirer? ingeniū quo in ipsum ueritatis descendit cubile
an consilium quo tam graui atque diurne prospexit
necessitati an uigilantiam atque iusticiam Quarū altera
imposito sibi tanto munere congregauit tā multiplices
comineatus altera quæ æqualitatem per omnes reser
uauit. Nam de magnitudine animi quid loquar? q̄
uenditus a fratribus in seruitutem non rettulit iniuriam
sed famem depulit Quid de suauitate q̄ dilecti fratris
præsentia pia fraude quasiuit quem simulato per ele
gantiam furto reum statuit rapinæ ut obsidē teneret
gratiæ Vnde merito ei a patre dicitur filius meus am
plius ioseph filius meus amplius zelotes filius meus
adolescentior adiuuet te domus meus & benedicat te
benedictione cœli a summo benedictione terræ habētis
omnia p̄ter benedictiones patris tui & matris tuæ Præ
ualuit sup̄ benedictiones mōtiū manentiū & desideria

collum æternorum. Et indeutreononio. Qui uisus
es inquit in rubo ut uenias super caput ioseph & super
uerficē ipius honorificus inter fratres primituus tauri
decus eius cornua unicorni cornua ipius. In ipis gētes
uētilabit simul usq; ad extremū terre. Ipsi decē millia
effrem & ipsi milia manases Talis itaq; debet esse qui
consilium alteri dat ut se ipsum formam aliis præbeat
exemplum bonorum operū in doctrina in integritate
in grauitate Vt sit eius sermo sãubris atque inrepre-
hensibilis consilium utile uita honesta sententia decora
Talis erat paulus qui consilium dabat uirginibus ma-
gisterium sacerdotibus ut primum se ipsum formam
nobis præberet ad imitandū. Ideo & humiliari sciebat
sicut sciuit & ioseph. Qui summo ortus patriarcharum
genere non dedignatus degenerem seruitutem exhi-
bebat eā obsequiis illustrabat uirtutibus sciuit hūiliari
q̃ & uēditorē & ēptorē passus ē & dominū appellabat
eū. Audi humiliatē se Si doīnus meus præter me nihil
scit in domo sua & omnia quecunque habet dedit in
manus meas neq; subtractum est a me quiddā præter
te que uxor illius es quo modo faciā uerbum hoc malū
& peccabocoram domino? Plena uox humilitatis ple-
na castimonie humilitatis quia domino deferebat ho-
norificentie quia referebat gratiam plena castimonie
quia turpi flagitio contaminari graue peccatū putabat
Talis igit̃ debet ēē cōsiliarius q̃ nihil nebulosū habeat
nihil fallax nihil siulatū q̃ uitā eius ac mores refellat ni-
hil i pbū ac maliuolū quod auertat cōsulētes alia. n. sūt

quæ fugiuntur alia quæ contemnuntur fugimus ea quæ
possunt nocere quæ maliciose possunt in noxâ serpere
Vt si is q̄ consilium dubia sit fide & pecuniæ auidus ut
possit præcio mutari si iuriosus hic fugitur ac declinat
qui uero uoluntarius intemperas & si alienus a fraude
tamē auarus & cupidior lueri turpis hic contemnitur :
quod enim specimen industriæ quem fructū laboris
edere potest quā recipere animi curam ac solitudinē
qui se torpori dedit atque ignauia Ideo boni uiri con
siliū dicit Ego enim didici in quibus scio sufficiens esse
Sciebat enim omniū malorum radicem esse auariciā
& ideo suo contentus erat alienū non requirebat Satis
est mihi inquit quod habeo siue parū siue plurimū haheā
mihi plurimū ē Expius aliquid dicēdū uidet Signato
uerbo usus est Efficit mihi inquit i quo sū id est nec de
est nec superfluit Nō deest quia nihil quæro amplius
non superfluit quia nō solum mihi habeo sed pluribus
hoc de pecunia cæterū de omib; dici potest quia effi
ciebant illi præsentia: hoc est non honorem maiore nō
obsequia uberiora desiderabat non gloriæ immodicæ
cupidus aut gratiam indebitam quærebat sed debiti
finem certaminis patiens laboris securus meriti præ
stolabatur Scio inquit & humiliari . Non ergo indocta
humilitas sed quæ habeat sui modestiam & scientiā lau
dat Est .n. humilitas formidinis est impitiæ atq; igno
rantia Et ideo scriptura ait & hūiles spū saluabit Præ
clare ergo dixit scio & humiliari id est quo in loco qua
moderatione quo fine in quo officio in quo mnnere .

Nesciuit phariseus humiliari ideo deiectus . Sciuit
publicanus ideo iustificatus est Sciebat & habundare
paulus quia animam habebat diuitem & si thesaurum
diuitis non habebat . Sciebat habundare qui non quæ
rebat datū in pecunia sed requirebat fructum ī gratia:
possumus & sic intelligere quia sciebat habundare qui
poterat dicere : Os nostrum patet ad uos o corinthii
cor nostrum dilatātū est In omnibus erat imbutus &
saturari & esurire Beatus qui sciebat saturari ī christo.
Non ergo illa corporalis sed spiritalis est satietas quā
operatur scientia Et merito scientiæ est opus quia nō
in solo pane uiuit homo sed in omni uerbo dei Ergo q
sic sciebat saturari & sic esurire sciebat ut semper noua
quæreretur esuriret deum sitiret in dominū sciebat esuri
re qui sciebat quia esurientes manducabant Sciebat &
poterat habundare qui nihil habebat & possidebat oīa
Egregie itaque uiros alicui præsidentes muneri com
mendat iusticia & cōtra iniquitas destituit atque īpugnat
Exemplo nobis est scriptura quæ dicit qd cū populus
israel post mortem salomōis rogasset filiū eius roboā
ut releuaret ceruices eorum a seruitute dura & paterni
imperii temperaret austeritatem Ille spreto senili con
silio de suggestionē adolescentiū responsum fertur
dedisse huiusmodi : Quia & onus adiiceret super pa
triū iugum & leuiora grauioribus supplitiis mutaret
quo responso exasperati respōderunt populi : Non
est nobis portio cum dauid neque hæreditas in filiis
iesse reuerrere unusquisque in tabernacula tua israel

67
quoniam hic homo neque in principem neque in ducē
itaq; desertus a populo ac destitutus uix duarū tribuū
propter dauid meritum habere potuit societate. Claret
ergo quoniam æquitas imperia cōfirmet & iniusticia
dissoluat. Nam quomodo potest malicia regnū possi
dere quæ ne unam quidem priuatam potest regere fa
miliam? Summa igitur benignitate opus est ut non
solum publica gubernacula sed etiam priuata iura tue
amur. Plurimum iuuat beniuolētia quæ omnes studet
beneficiis āplecti deuicere officiis oppignerare gratia
Affabilitatem quoque sermonis diximus ad concilian
dam gratiam ualere plurimum Sed hāc uolumus esse
sinceram ac sobriam sine ulla adulatione ne simplicitatē
ac puritatem alloqui dedecet sermonis adulatio: For
ma enim esse debemus cæteris non solum in opere sed
etiam in sermone in castitate ac fide: Quales haberi
uolumus tales simus Et qualem affectū habemus talē
aperiamus: Neque dicamus in corde nostro uerbum
iniquum quod abscondi putemus silentio qā audit in
occulto dicta qui occulta fecit & cognoscit secreta uisce
rum qui sensum uisceribus infudit. Ergo tāquam sub
oculis constituti iudicis qdquid gerimus in luce positū
putemus ut omnibus manifestetur: plurimum itaque
prodest unicuique bonis iungi: adolescentibus quoq;
utile ut claros & sapientes uiros sequantur: quoniam q
congregatur sapientibus sapiens est: qui autē cohæret
īprudētibus īprudēs agnoscit. Et ad instructionē itaq;
plurimū proficit & pbitatis testimoniū Ostendūt enī

adolescentes eorū se imitatores esse quibus adherēt & ea conualefcit opinio quod ab his uiuendi acceperunt similitudinem cum quibus conuersandi hauserint cupiditatem Inde tantus iesus naue quod eum non solum erudiuit ad legis scientiam moyli copula uerum etiam sanctificauit ad gratiam Denique cum in eius tabernaculo diuina refulgere præsentia uideretur maiestas domini solus erat in tabernaculo iesus naue Moyses cū domino loquebat̃ iesus pariter nube sacra tegebat̃ . Pbr̃i & populus deorsum stabant iesus cum moyse ad accipiendam legem ascendeat . Oīs populus in tracastra erat iesus extra castra in tabernaculo testimoniū: cū columna nubis descēderet & loqueretur cum moyse quasi fidus adstabat minister . Nec exibat de tabernaculo iuuenis: cū seniores lōge positi diuina trepidarēt miracula . Vbiq̃ue igit̃ inter admiranda opera & reuerenda secreta sācto moyli īdiuiduus adhærebat Vnde factum est ut qui fuerat socius conuersationis fieret successor potestatis . Merito uir huiusmodi euasit ut si steret fluminum cursus diceret stet sol & staret sol q̃si eius spectator uictoriæ noctē differret diē pduceret Quid quod moyli negatum est solus eligeretur populum introduceret in terram re pmissionis magnus uir fidei miraculis magnus triūphis Illius angastiora opa huius p̃speriora . Vterque igit̃ diuina subnixus gratia ultra humanam processit conditionem . Ille mari hic cœlo imperauit . Pulchra itaque copula seniorum atq; adolescentium Alii testimonio alii solatio sunt . Alii

64
magisterio alii delectationi Omitto q̄ abraæ adhesit
loth adolescētulus etiam proficiscenti ne forte hoc pro
pietatis magis fuisse existimetur & necessaria potius
quam uolūtaria adiūctionis Quid heliam atq; heliseū
loquamur ? Licet non expresse heliseum iuuenem
scriptura significauerit aduertimus tamē & colligimus
iuniorē fuisse . In actibus apostolorū barnabas marcū
assūpsit paulus sileā paulus thimotheū paulus titū Sed
superioribus uidemus diuisa officia ut leniores cōsilio
preualerent iuniores ministerio Plerunque etiā uirtu
tibus pares dispares ætatibus sui delectāt copula sicut
delectabantur petrus & iohannes Nam adolescentem
legimus in euāgelio iohannem & sua uoce licet meritis
& sapientia nulli fuerit seniorum secundus . Erat enim
in eo senectus uenerabilis morum & incana prudentia
Vita enim immaculata bone senectutis stipendium est
adiuuat hoc quoq; ad profectum bonæ existimationis
si de potentis manibus eripias inopem de morte dam
natum eruas quantum sine perturbatione fieri potest
ne uideamur iactantiæ magis causa facere quam mise
ricordiæ & grauiora inferre uulnera dum leuioribus
mederi desideramus . Iā si oppressum opibus potētis
& factione magis quam sceleris sui precio grauatum
liberaueris egregiæ conualescit opinionis testimoniū .
Commendat plerosque etiam hospitalitas . Est enim
publica species humanitatis ut peregrinus hospitio nō
egeat suscipiatur hic officiose pateat aduenienti ianua
Valde id decoꝝ totius ē urbis existimationi pegrinos

cum honore suscipi non deesse mēlæ hospitalis gratia
occurrere officiis liberalitatis explorare aduentus ho-
spitum Quod abraæ laudi est datum qui ante ianuam
suam speculabatur ne forte peregrinus aliquis præte-
raret & diligenter prætendebat excubias ut occurreret
ut præueniret & rogaret ne trāsiret hospes dicens Do-
mine si inueni gratiam ante te ne prætirieris puerum
tuum Et ideo pro hospitalitatis mercede fructū poste-
ritatis recepit. Loth quoque nepos eius non solum ge-
nere sed etiam uirtute p̄ximus propter hospitalitatis
affectum sodomitana a se suis que supplicia detorsit.
Decet igitur hospitem esse benignum iustum non
alieni cupidum imo de suo iure cadentem potius ali-
qua si fuerit lacessitus quam aliena iura pulsantem fu-
gitantē litiū ab horrentem a iurgiis redimentem con-
cordiam & tranquillitatis gratiam Si quidem de suo
iure uirum bonum aliquid relaxare non solum libera-
litis sed plerunque etiam commoditatis est primum
dispendio litis carere nō mediocre est lucrum Deinde
accedit ad fructum quod augetur amicitia ex q̄ oriunt̄
plurimæ cōmoditates quæ contemnenti aliqua in tem-
pore postea fructuosæ erunt. In officiis aut̄ hospitali-
bus omnibus qdē humanitas ipartienda est iustis aut̄
uberior deferenda honorificentia Quicumque enim
iustū receperit ī nomine iusti mercedem iusti accipiet
ut dominus pronunciauit Tanta autem est apud deū
hospitalitatis gratia ut ne potus quidem aquæ frigida
a præmiis remuneratiois īmunis sit Vides quia abraā

66
deum recepit hospitio dum hospites quærit. Vides
quia loth angelos recepit. Vnde scis ne & tu cum sus-
cipis hominem suscipias christum. Licet in hospite
sit christus quia christus in paupere est sicut ipse ait.
In carcere eram & uenistis ad me nudus eram & ope-
ruistis me. Suaue est igitur non pecuniæ sed gratiæ
studere. Verum hoc malum iam dudum humanis in-
fluxit mentibus ut pecunia honori sit & animi hominū
diuitiarum admiratione capiantur. Inde se immergit
auaricia uelut quædam bonorum ariditas officiorum
ut homines damnum putent quidquid præter morem
impenditur. Sed etiam in hoc aduersus auariciam ne
quod asferre possit impedimentū prospexit scriptura
uenerabilis dicens quia melior est hospitalitas cum
oleribus. Et infra melior est panis in suauitate cum
pace. Non enim prodigos nos docet esse scriptura
sed liberales. Largitatis enim duo sunt genera. Vnum
liberalitatis alterum prodigæ effusionis. Liberale est
hospitio suscipere nudum uestire redimere captiuos
nō habentes sumptum iuuare. Prodigum est sūptuosis
effluere conuiujs & uino plurimo. Vnde legisti
prodigū est uinum & contumeliosa ebrietas. Prodigū
est popularis fauoris gratia exinanire proprias opes
quod faciunt qui ludis circensibus uel etiam theatra-
libus & muneribus gladiatorijs uel etiā uenationibus
patrimonium dilapidant suum ut uincant superiorum
celebritates cū totū illud sit inane quod agunt. Quādo
quidem etiam bonorū operum sumptibus imoderatū

esse non deceat Pulchra liberalitas erga ipsos quoque
pauperes mensuram tenere ut habundans pluribus non
conciliandi fauoris gratia ultra modum fluere Quid
quid ex affectu puro & sincero promittit hoc est decorum
Non superfluas ædificatioes aggredi nec prætermittere
necessarias & maxime sacerdoti hoc conuenit ornare
dei templum decore congruo ut etiam hoc cultu aula
domini resplendeat . Impensas misericordiarum conueni-
entes frequentare quantum oporteat largiri peregrinis
non superflua sed competens non redudantia sed congrua huma-
nitati Ne sumptu pauperum alienam sibi querat gratiam
nec restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se
præbeat Alterum .n. inhumanum alterum prodigum
si aut sumptus desit necessitati quos a sordidis negoti-
ationis aucupis retrahere debeas aut uoluptati superflu-
at Quin etiam uerborum ipsorum & præceptorum esse
mensuram conuenit ne aut nimia remissio uideatur aut
nimia seueritas . Plerique .n. remissiores malunt esse ut
uideantur boni esse . Sed nihil simulatum & fictum seueræ
uirtutis esse certum est quin etiam diuturnum esse non solet
quod in principio uernat in processu tanquam flosculus dissipatur
& soluitur Quod autem uerum ac sincerum alta fundatur
radice Et ut exemplis assertiones nostras probemus
quoniam quæ simulata sunt diuturna esse non possunt
sed tanquam ad tempus uirentia cito decidunt ex ea fa-
milia ex qua nobis plurima ad uirtutis profectum ex-
empla arcessiuimus unum simulationis & fraudis profe-
ramus testimonium Absalon erat dauid regis filius

67
decore insignis egregius forma præstans iuuenta ita
ut uir talis in israel nō reperiret. Auestigio pedis usq;
ad uerticem immaculatus. Is fecit sibi currus & equos
& uiros quinquaginta qui precurrerent ante eū. Surge
bat diluculo & stabat ante portam in uia & si quem ad
uertisset regis iudicia quærentem accedebat ad eum
dicens Ex qua ciuitate es tu respondebat Ex tribu
una sum de tribubus israel seruus tuus. Referebat ab
salon Verba tua bona sunt & directa & q te audiat non
est tibi datus a rege. Quisq; cōstituet me iudicē & q
quis ad me ueniet cuiusque fuerit iudiciū necessariū
iustificabo illū talibus delinibat singulos sermonibus
Et cum accederent adorare eum extendens manus ap
prehendebat atque osculabatur eos. Sic conuertit in se
corda omnium dum blanditie huiusmodi intimorum
tangunt uiscerum sensum. Sed delicati isti & ambitiosi
elexerunt honorabilia & grata ad tempus & iocunda
Vbi parua processit dilatio quam prudens omnium
propheta paulisper cedendo interponendam putauit
nō potuerūt tolerare ac sustinere. Deniq; non dubitās
de uictoria dauid comēdabat filiū dimicaturis ut ei par
cerent. Ideoq; nec prælio itē esse maluit ne uel referre
arma paricidæ licet uideret sed tamen filio. Liq̃t igit̃
ea esse perpetua ac solida quæ uera sunt & quæ sincere
potius quam dolo congregantur. Ea uero quæ simula
tione atque assentatione parata sunt non posse diu per
seuerare. Quis igitur uel illos qui pecunia ad obediē
tiam redimuntur uel eos qui assentatione inuitantur

fidos sibi arbitretur Nam & illi frequenter se uedere uolunt & ista imperia dura ferre non possunt. Leui assentatiuncula facile capiuntur Si perstrinxeris uerbo immurmurant deserunt infesti abeunt indignantes relinquunt imperare malunt quam obedire Quasi ob noxios beneficio subiectos sibi debere esse existimant quos prappositos sibi habere debeant Quis igitur sibi fideles putet quos uel pecunia uel adulatione sibi obligandos crediderit Nam & ille qui pecuniam acceperit uilem se & despectum iudicat nisi saepe redimatur Itaq; frequenter expectat pecuniam suam & ille qui obsecratione ambitus uidetur uult semper se rogari. Ergo bonis actibus & sincero proposito nitendum ad honorem arbitror & maxime ecclesiasticum ut neque resupina arrogantia uel remissa negligentia sit neque turpis affectatio & indecora ambitio Ad omnia habundat animi directa simplicitas satisque se ipsa commendat In ipso uero munere neque seueritatem esse duram conuenit nec nimiam remissionem ne aut potestatem exercere aut susceptum officium nequaquam implere uideamur Enitendum quoq; ut beneficiis atq; officiis obligemus plurimos & collata reseruemus gratiam ne iure beneficii fiant inmemores qui se grauiter lasso dolent Saepe enim usu uenit ut quos gratia foueris uel aliquo superiore cumulaueris gradu auertas si indigne aliquem eis prapponendum iudices Sed & sacerdotem beneficiis suis uel iudiciis fauere conuenit ut aequitatem custodiat & pbrō uel ministro deferre ut parenti Neque

68
offendi sacerdotem si aut presbiter aut mīster aut qsq̃
de clero aut misericordia aut ieiunio aut ītegritate aut
doctrina. aut lectione existimationem accumulet suam
Gratia enī ecclesiæ laus doctoris ē bonū opus alicuius
p̃dicari ita tamen si nullo studio fiat iactatiā. Laudent
unumquēq; p̃ximorū labia & non suū os & cōmēdēt
opera nō studia sua. Cæterū si q̃s nō obediat ep̃o extol
lere atque exaltare sese deliderat obūbrare merita ep̃i
simulata affectatiōe doctrinæ aut humilitatis aut miseri
cordiæ is a uero deuius supbit: quoniā ueritatis ea ē re
gula ut nihil fuci commendandi tui causa quo mīor ali
us fiat neque si qd boni habeas id ad deformationem
alterius & uituperationem exerceas Non defendas
improbū & sancta indigno committenda arbitreris
Neque iterum urgeas & impugnes cuius crimen non
deprehenderis. Nam cum in omnibus iniusticia cito
offendat Tum maxime in ecclesia ubi æquitatem
esse oportet ubi æqlitatem haberi decet & ut nihil sibi
potērior plus uīdicet nihil plus usurpet ditior Siue enī
pauper siue diues ī christo unū sūt nihil sanctior plus
sibi arroget Ipsum enim par est esse humiliorem. Sed
nec personā alterius accipiāus ī iudicio. gratia absit cau
sā merita decernāt. nihil sic opinionē imo fidē grauat
quam si in iudicando potentiori dones causam inferio
ris uel pauperem innocentem arguas diuitem excuses
reum culpæ. Pronum quidem est genus hominum
fauere honoratoribus ne lāsos sese putent ne uicti
doleant. Sed primum si offensam uereri non recipi

as iudicium. Si sacerdos es aut si quisquam alius non
laceffas licet tibi filere i negotio dumtaxat pecuniario
quanquam sit constantia adesse æquitati. In causa au-
tem dei ubi communionis periculum est: etiam dissi-
mulare peccatum est non leue. Quid autem tibi pro-
dest fauere diuiti. An quia citius amantem remunerat.
His enim fauimus frequentius a quibus referenda ui-
cem speramus gratia. Sed eo magis infirmo & inopi
nos studere conuenit quia pro eo qui non habet remu-
nerationem speramus a domino iesu. qui sub specie
conuiuii generalem uirtutum edidit formam. ut his po-
tius nostra conferamus beneficia qui nobis ea non
possint repræsentare. dicens ad conuiuium atque epu-
las non eos qui diuites sunt: sed pauperes inuitan-
dos diuites enim rogari uidentur ut ipsi quoque nobis
reddant conuiuium. Pauperes qui non habent quid
restituunt cum acceperint remuneratorem nobis faci-
unt dominum qui se pro paupe obligandum obtulit.
Ad ipsum quoque seculi usum collatio beneficii acta
in pauperes magis quam in locupletes plus iuuat quia
diues dedignatur beneficiū & pudet eū debitorem esse gra-
tia. quin etiam id quod collatum est sibi meritis suis ar-
rogat quod uelut debitū acceperit & ideo datū sit eo q̃
qui dedit reddendum sibi a diuite uberius extimauerit
ita in accipiendo beneficio eo ipso quod acceperint di-
uites dedisse magis quam accepisse existimant: paup-
uero & si non habet unde reddat pecuniam refert gra-
tiam. In quo certum est quod plus reddat quam acce-

69
perit. Pecunia enim numo soluitur gratia nunquam
exinanitur reddendo uacuatur pecunia: gratia autem
& habendo soluitur & soluendo retinetur: Deinde
quod diues refugit pauper fatetur q̄ sit obligatus de
bito sibi que subuentum non honori suo delatum pu
tat donatos sibi arbitratur filios uitam redditam serua
tam familiam. Quāto igitur melius apud bonos quā
apud ingratos locare beneficium: unde dominus ad
discipulos ait. nolite possidere aurum neque argentū
neque pecuniam quæ uelut falce pullulanti in pecto
ribus humanis succidit auariciam. Petrus quoque clau
do qui ex utero matris suæ portabatur ait. argentum
& aurum non habeo sed quod habeo do tibi. In nomie
iesu christi nazareni surge & ambula: Itaque pecuniā
non dedit sanitatem dedit. Quanto melius est salutē
habere sine pecunia quam pecuniā sine salute Surrexit
claudus quod non sperabat pecuniam non accepit quā
sperabat Sed hæc uix in sanctis dei reperiuntur ut di
uitiæ cōtemptui sint Cæterum ita incubuerunt morēs
hominum admiratione diuitiarum ut nemo non di
ues honore dignus putetur neque hic recēs usus sed
iam dudum quod peius est inoleuit hoc uicium hu
manis mentibus Si quidem cum ierico magna ciui
tas tubarum sacerdotalium sono corruisset & Iesus na
ue potiretur uictoria cognouit infirmatam esse uir
tutem populi per auariciam atque auri cupiditatem
Nam cum de spoliis urbis incensæ sustulisset ac az
uestem auream & ducenta argenti didragmata &

regulam auream oblatus domino negare non potuit
Sed prodidit furtum: uetus igitur & antiqua auaricia
ē quæ cū ip̄is diuinæ legis cœpit oraculis imo p̄ter ip̄am
reprimendā lex data est Proter auariciam balaach pu
tauit balaam præmiis posse tētari ut malediceret po
pulo patrū & uicisset auaricia nisi doīnus a maledictio
eū abstinere uetuisset: p̄ auariciā præcipitatus achaz
in exitium deduxerat totam plebem parentum. Itaq;
iesus naue qui potuit solē statuere ne procederet auari
ciam hominum non potuit sistere ne serperet Ad uocē
eius sol stetit auaricia non stetit: Sole itaq; stante iesus
confecit triumphum auaricia autem procedente pene
amisit uictoriā. Quid fortissimum omniū sanson nō
ne dalidæ mulieris auaricia decepit. itaque ille qui ru
giētē leonē maibus discerpfit q̄ uictus & alienigenis
traditus sine ullo adiutore solus dissolutis uinculis mil
le ex his peremit uiros qui funes itextos neruis uelut
mollia sparti filla dirupit is sup̄ genua mulieris inflexa
cervice truncatus inuicti crinis ornatum prærogatiuā
sux uirtutis amisit influxit pecunia in gremium mulie
ris & a uiro discessit gratia. Feralis igit̄ auaricia illece
brofa pecunia quæ habētes cōtaminat nō habentes nō
iuuat: Esto tamen ut aliquādo adiuuet pecunia Inferio
rem tamen & ipsum desiderantem. Quid ad eum
qui non desiderat: qui non requirit: qui auxilio e
ius non indiget: studio non flectit: quid ad alios?
Sit ille copiosior qui habet. Nunquid idcirco hone
stior qui habet quo honestas plerunque amittitur

h
ot

70
quia habet quod custodiat magis quā quod possideat
Illud enim possidemus quo utimur Quod autē ultra
usum est non utique habet possessionis fructum sed
custodiæ periculum. Ad summam nouimus quod pe
cuniæ contemptus iusticiæ forma sit Et ideo auariciam
declinare debemus & omni studio intendere ne quid
faciamus unquam aduersus iusticiam sed in omnibus
gestis & operibus custodiamus eam Si uolumus com
mēdare nos deo charitatē habeamus unanimes simus
humilitatem sequamur alter alterutrum existimantes
superiorē sibi Hæc est humilitas si nihil sibi quis ar
arget & inferiore se esse existimet. Episcopus ut
membris suis utatur clericis & maxime ministris qui
uere sunt filii Quem cuique uiderit aptum muneri ei
deputet Cum dolore amputatur etiam quæ putruit
pars corporis & diu tractatur si potest sanari medica
mētis Si nō potest tūc a medico bono abscidit Sic epi
scopi affectus boni est ut optet sanare infirmos Serpē
tia auferre ulcera adurere aliq̃ nō abscidere postremo
quod sanari non potest cum dolore abscidere Vnde
pulcherrimum illud præceptum magis eminet ut co
gitemus non quæ nostra sunt sed quæ aliorum. Hoc
enī modo nihil erit quod uel irati nostro indulgeamus
affectui uel fauentes nostræ plus iusto tribuamus ali
quid uolunatti Hoc maximū incentiuum miseri
cordiæ ut compatiāmur alienis calamitatibus necessita
tibus aliorum possumus iuuenus & plus interdum
quam possumus. Melius est p̃ misericordia calumniæ

hō

causas præstare uel inuidiam perpeti quã prætere
inclementiam ut aliquãdo nos in inuidiam incidimus
quod confregerimus uasa mystica ut captiuos redime
remus quod arrianis displicere potuerat Nec tã factũ
displiceret quam ut esset quod in nobis reprehederet
Quis autem est tam durus immitis ferreus cui displi
ceat quod homo redimitur a morte fœmina ab impu
ritatibus barbarorum quæ grauiore morte sunt ado
lescentulæ uel pueri uel infantes ab idolorum cõtagiis
quibus mortis metu inquinabatur Quam causam nos
& si nõ sine ratione aliqua gessimus tamẽ ita in populo
prosecuti sumus ut confiteremur multoque fuisse com
modius astrueremus ut animas domino quam aurũ
seruaremus Qui enim sine auro misit apostolos eccle
sias sine auro congregauit Aurum ecclesia habet non
ut seruet sed ut erroget ut subueniat in necessitatibus.
Quid opus est custodire quod nihil adiuuat? An
ignoramus quantum auri atque argenti de templo
domini asirũ iustulerint Nonne melius conflant sacer
dotes proter alimoniam pauperum si alia subsidia de
sint quã sacrilegus contaminata asportet hostis Nõ ne
dicturus est dominus cur passus es tot inopes fame
mori Et certe habebas aurũ ministrasses alioniã Cur
tot captiui deducti in cõmercio sũt nec redempti ab ho
ste occisi sunt melius fuerat ut uasa uiuentiũ seruare
quam metalorum. His non posset responsum referri
Quid enim diceres timui ne tẽplo dei ornatus deesset
Responderet Aurum sacramenta non quærunt neq;

auro placent quæ auro non emuntur Ornatus sacramentorum redemptio est captiuorum . Vere illa sunt uasa preciosa quæ redimunt aninas a morte Ille uerus est thesaurus domini qui operatur quod sanguis eius est operatus Tunc uas dominici sanguinis agnoscitur cum in utroq; uideo redemptionem ut calix ab hoste redimat quos sanguis a peccato redemit Quā pulchrū ut cum agmina captiuorum ab ecclesia redimuntur dicatur hos christus redemit Ecce aurum quidem probari potest ecce aurum utile Ecce aurum christi quod a morte liberat ecce aurum quo redimitur pudicitia seruator castitas Hos ergo malui uobis liberos tradere quam aurum reseruare hic numerus captiuorum hic ordo præstator est quam species poculorum huic muneris proficere debuit aurum redemptoris ut redimeret periclitantes Agnosco ifusum auro sanguinē christi non solum inrutilasse uerum etiam diuinæ operationis impressisse uirtutem redemptionis munere Tale aurū sanctus martir laurētius domino reseruauit A quo cū quærerent thesauri ecclesiæ promisit se demonstraturæ Sequenti die pauperes duxit Interrogatus ubi essent thesauri quos pmiserat ostendit pauperes dicēs Hi sunt thesauri ecclesiæ Et uere thesauri ī qbus xp̄s ē in qbus fides ē Deniq; apostolus ait . Habētes thesaurū ī uasis fictilibus Quos meliores thesauros habet xp̄s q̄ eos in qbus se ēē dixit Sic . n . scriptū ē Esuriui & dedistis mihi mā ducare Sitiui & dedistis mihi bibere Hospes erā & collegistis me Quod . n . uni horū fecistis mihi fecistis

meliores iesus habet thesauros quam eos in quibus
amat uideri. Hos thesauros demonstraui laurentius
& uicit quod eos nec persecutor potuit auferre. Itaque
ioachim qui aurum in obsidione seruabat nec dispensabat
alimoniam comparandam & aurum uidit eripi & se in
captiuitatem duci. Laurentius qui aurum ecclesie maluit
errogare pauperibus quam persecutori seruare pro
singulari suae interpretationis uiuacitate sanctam martyrii
accepit coronam. Nunquid dictum est sancto laurentio
non debuisti erogare thesauros ecclesie Vasa sacra-
mentorum uendere opus est ut quis fide sincera & p-
spicaci prouidentia munus hoc impleat Sane si in sua
aliquis deriuat emolumenta crimen est Sin uero pau-
peribus erogat captiuos redimit misericordia est Ne-
mo potest dicere cur pauper uiuit nemo potest queri
quia captiui redempti sunt nemo potest accusare quia
templum dei edificatum est nemo potest indignari quia
humandis fidelium reliquiis spacia laxata sunt nemo
potest dolere quia in sepulturis christianorum requies est
defunctorum In his tribus generibus uasa ecclesie etiam
initiata confringere confrangere uedere licet Opus est ut de
ecclesia mystici poculi forma non exeat ne ad usus nefa-
rios sacri calicis ministerium transferat Ideo intra ecclesiam
primum quasi sita sunt uasa quae iniuncta non essent deinde cominuta
postremo confracta per minutias erogationis dispensata egeni-
bus captiuorum quoque precibus profecerunt Quod si desunt noua
& quae nequaquam initiata uideantur in huiusmodi
quos supra diximus omnia arbitror pie posse conuertere

72
Illud sane & diligenter intuendū est ut deposita uidua
rū intemerata maneant sine ulla seruentur offensione.
Non solum uiduarum sed etiam omnium. Fides enī
exhibenda est omnibus sed maior est causa uiduarum
& pupillorum denique hoc solo uiduarum noīe sicut
in libris machabeorum legimus commendatū tēplo
omne seruatnm est Nam cum iudicium factum esset
pecuniarum quas in templo hierosolimis maximas re
periri posse simō nefarius ātiocho regi pdidit missus
in rem heliodorus ad templum uenit & summo sacer
doti aperuit indicii inuidiam & aduentus sui causam.
Tunc sacerdos deposita esse dixit uiduarum uictualia
& pupillorum Quæ cum heliodorus ereptū ire uellet
& regis uindicare cōmodis sacerdotes ante altare iacta
uerunt se induti sacerdotes stolas & deum uiuū qui
de depositis legem dederat flentes inuocabāt ut custo
dem se preceptorum suorum præstaret uultus uero
& color summi sacerdotis imutatus declarabat dolorē
animi & mentis intentæ sollicitudinem flebant omnes
quod in cōtemptum locus uenturus foret si nec in dei
templo tuta fidei serua retnr custodia. Accinctæque
mulieres pectus & clausæ uirgines pulsabāt ianuā ad
muros alii currebant per fenestras alii prospectabant
Omnes ad cœlum tendebant manus orantes ut suis
dominus adēet legibus Heliodorus aut nec his territus
quod intenderat urgebat & satellitibus suis ærariū se
pserat cū subito apparuit illi terribilis eqs armis pful
gēs aureis equus aut eius erat isigni ornatus opertorio

Alī quoque duo iuuenes apparuerūt in uirtute inclita
decore grato cum splendore gloriæ speciosi amictu q̄
circumsteterūt eum & utraque ex parte flagelabant sa-
crilegū sine ulla intermissione cōtinuato uerbere Quid
multa? circūfusus caligie ī terrā cōcidit & euidēti diuī-
næ operatiōis iudicio exanimatus iacebat nec ulla spes
in eo residebat salutis. Oborta est letitia metuentibus
metus sup̄bis. Deiectique ex amicis heliodori q̄dam
rogabāt oniam uitam polcētes ei quoniam supremum
gerebat spiritum. Rogante itaque sacerdote summo
iidem iuuenes iterum heliodoro apparuerunt iisdem
amicti uestibus & dixerunt ad eū Oniā summo sacer-
doti gratias age proter quem tibi uita est reddita. Tu
autem expertus dei flagella uade & nuncia tuis oībus
quantā cognoueris templi religionē & dei potestātē.
His dictis non cōparuerūt Heliodorus itaque recepto
spiritu hostiam domino obtulit oniā sacerdoti gratias
egit & cū exercitu ad regē reuertit dicēs Si quē habes
hostem aut insidiatorem rerum tuarum illuc illum di-
rige & flagellatum recipies eum. Seruanda est igitur
filii depositis fides adhibenda diligentia egregie hinc
nostrum enitescit ministerium si suscepta impressio
potentis quē uel uidua uel orphani tollere non q̄ant
ecclesiæ subsidio cohibeatur si ostēdatis plus apud uos
mandatum dei q̄ diuitis ualere gratiā. Meministis ipsi
quotiēs aduersus regales impetus pro uiduarum imo
omnium depositis certamen subierimus Commune
hoc uobis cum mihi recēs exemplum ecclesiæ ticinēsis

75
proferam quæ uiduæ depositum quod suscepit amit-
tere periclitabatur Interpellante enim eo qui sibi il-
lud imperiali rescripto uendicare cupiebat clerici nō
tenebant auctoritatem honorati quoque & interces-
sores dati nō posse præceptis imperatoris obuiari fe-
rebant legebatur rescripti forma directior magistri
officiorum statuta agens in rebus imminebat Quid
plura traditum erat tamen communicato mecum con-
silio obsedit sanctus episcopus ea cōclauia ad quæ trāsla-
tum illud depositum uiduæ cognouerat Quod ubi nō
potuit auferri receptum sub chirographo est postea
iterum flagitabatur ex chirographo Præceptum impe-
rator iterauerat ut ipse per semetipsum nos conueni-
ret negatum est : & exposita diuinæ legis auctoritate
& ferie lectionis & heliodori periculo uix tādē ratio-
nem imperator accepit post etiam temptata fuerat ob-
reptio sed præuenit sanctus episcopus ut redderet ui-
duæ quod acceperat fides interim salua est imp̃ssio nō
est formidini quia iam res non fides periclitabatur Fi-
lii fugite improbos cauete inuidos inter improbum
& inuidum hoc interest : Improbus suo delectatur
bono inuidus torquetur alieno Ille diligit mala hic bo-
na odit ut prope tolerabilior sit qui sibi uult bene quā
qui male omnibus filii ante factum cogitate & cum diu-
tius cogitaueritis tunc facite quod probatis . Laudabi-
lis mors cum occasio datur rapienda est Illico dillata
gloria fugit nec facile comprahenditur . Fidem diligi-
te quoniam per fidem & deuotionem Iosias magnum

140
sibi ab aduersariis amorē adquisiuit quoniam celebra
uit pascha domini cum esset annorum decē & octo quē
admodum nemo ante eum zelo itaque ut uicit superio
res ita & uos filii zelum dei sumite exquirat uos dei
zelus & deuoret ut unusquisque uestrum dicat exqui
siuit me zelus domus tuæ Apostolus christi zelotes
dictus quid de apostolo dico Ipse dominus ait zelus
domus tuæ comedit me Sit ergo dei zelus non iste
humanus qui inuidiam generat sit inter uos pax quæ
exuperat omnem sensum amate uos inuicem nihil cha
ritate dulcius nihil pace gratius & uos ipsi scitis quæ præ
cæteris uos semper dilexi & diligo quasi unius patris fi
lii coaluistis in affectu meæ germanitatis quæ bona sūt
tenete & deus pacis & dilectionis erit uobiscum in do
mino Iesu cui est honor & gloria & magnificentia &
potestas cum spiritu sancto in secula seculorū amen.

FINIS LIBRI SECVNDI.

74
PRINCIPIVM TERTII.

AVID PROpheta docuit nos tan-
quam in ampla domo deambulare in
corde nostro & conuersari cum eo tan-
quam cum bono contubernali ut ipse si
bi diceret & loqueretur secum ut est il-
lud dixi custodiam uias meas Salomon quoque filius
eius dicit bibe aquam de tuis uasis & de puteorum tuo-
rum fontibus hoc est tuo consilio utere Aqua enī alta
cōsiliū ī corde uiri Nemo īqt alienus particeps sit tibi
Fons aquæ tuæ sit tibi proprius & iocundare cum uxo-
re tua quæ est tibi a iuuetute Ceruus amicitia & pul-
lus gratiarum confabulētur tecum Non ergo primus
scipio sciuit solus nō esse cū solus esset nec minus ocio-
sus q̄ cū ociosus esset Sciuit ante ipsū moyses q̄ cū ta-
ceret clamabat cum ociosus staret præliabatur nec so-
lum præliabatur sed etiam de hostibus quos non con-
tigerat triumphabat adeo ociosus ut manus eius alii
sustinerent nec minus quam cæteri negociosus q̄ ocio-
sis manibus expugnabat hostem quem non poterant
uincere qui dimicabant Ergo moyses & in silentio lo-
quebatur & in ocio operabatur Cuius autem maiora
negocia quam huius oia qui quadraginta diebus po-
situs in monte totā legem complexus est & in illa soli-
tudine qui cum eo loqueretur nō defuit unde & dauid
ait audiam quid loquatur ī me dominus deus & quan-
to plus est si cum aliquo deus loquatur quam ipse

secum? Transibant apostoli & umbra eorum curabat
infirmos tangebant uestimenta eorum & sanitas de-
fluebat Sermonem locutus ē helias & pluuia stetit nec
cecidit super terrā tribus annis & sex mēsis Iterum
locutus est & ydria farinae non defecit & uas olei toto
famis diuturnae tempore non ē exinanitum Et quoniā
plerosque delectant bellica quid est praestātius exerci-
tus magni lacertis an solis meritis cōfecisse praelium?
Sedebat heliseus in uno loco & rex syriae magnā belli
mollem inferebat populo patrum diuersisque consilio-
rum acceruebat fraudibus & circūuenire insidiis moli-
ebatur Sed omnes eius apparatus propheta deprahē-
debat & uigore mētis per gratiam dei ubique praesēs
cogitationes hostium suis annūciabat & monebat qui-
bus cauerent locis Quod ubi regi syriae manifestatū ē
misso exercitu clausit prophetam Orauit Heliseus
& omnes eos cœcitate percuti fecit & captiuos intra-
re in samariam qui uenerant obsidere eum Confera-
mus hoc ocium cum aliorum ocio Alii enim reqescen-
di causa abducere animum a negociis solent & a conuē-
tu cœtuque hominum subtrahere sese & aut ruris pe-
tere secreta & captare agrorum solitudines aut intra
urbē uacare animo & indulgere q̄eti & trāq̄litati Heli-
seus autem in solitudine iordanē trāsitu suo diuidit ut
pars defluat posterior superior autē ī fontē recurrat
aut in carmelo resoluta difficultate generādi iopiā ste-
rilē cōceptiōe secūdat aut resuscitat mortuos aut cibo-
rum tēperat amaritudines & facit farinae admixtione

dulcescere aut decem panibus distributis reliquias col-
 ligit plebe saturata aut ferrū securis excussū & in flu-
 uii iordanis mersum profundo misso in aquas ligno fa-
 cit supernatare aut emundatione leprosum aut siccita-
 tem imbribus aut famē mutat fecunditate Quando ergo
 iustus solus est? qui cum deo semper est quādo solita-
 rius est? qui nunquam separatur a christo q̄s nos sepa-
 rabit inquit a dilectione christi cōfido q̄a neque mors
 neque uita neque āgelus Quando autem feriatur a ne-
 gocio qui nunquā feriatur a merito quo consumat̄ ne-
 gocium Quibus autē locis circūscribitur cui totus mū-
 dus diuitiarū possessio est qua aestimatione definitur
 qui nunquam opinione cōprāhēditur Et enī q̄si igno-
 ratur & cognoscitur quasi moritur & ecce uiuīt q̄si tri-
 stis & semper ecce letior Aut egenus & largus q̄ nihil
 habeat & possideat omnia Nihil enim expectat uir iu-
 stus nisi quod constans & honestū est & ideo etiam si
 alii uideatur paup sibi diues ē q̄ nō eorum quæ caduca
 sed eorū quæ æterna sunt aestimatione censetur.

CAPITVLVM SECVNDVM DE COM- PARATIONE UTILIS ET HONESTI.

e T quoniam de duobus superioribus locis dixi-
 mus ī quibus honestū illud & utile tractauimus
 sequitur utrū honestatem & utilitatē iter se cōparare de-
 beamus & quærere qd sit sequēdū Sicut enī supra tra-
 ctauimus utrū honestū illud an turpe esset & secundo

loco utrum uile an inutile Similiter hoc loco utrū honestum sit an inutile nōnulli requirendum putāt Nos autē mouemur ne hæc inter se uelut compugnantia inducere uideamur quæ iā supra unum esse ostēdimus nec honestum esse posse nisi quod utile nec utile nisi quod honestū quia nō sequimur sapientiā carnis apud quam uulitas pecuniariæ istius cōmoditatis pluris habetur sed sapientiā quæ ex deo est apud quam ea quæ in hoc seculo magna extimant̃ pro detrīmēto habent̃ Hoc ē enim catorithoma quod perfectū & absolutum officium est & a uero uirtutis fonte proficiscitur Cui secundū est cōmune officium quod ipso sermone significatur nō esse arduæ uirtutis ac singularis quod pōt plurimis esse cōmune Nā pecuniæ compēdia captare familiare multis est elegātiore cōuiuio & suauioribus delectari epulis usitatū est ieiunare autē & cōtinētē esse paucorum ē alieni cupidū non esse rarum est Contra autem detrahere uelle alteri & non esse contentū suo Nam in hoc cū plerisque consortium est Alia igit̃ prima alia media officia prima cū paucis media cum pluribus Deniq; in iisdē uerbis frequenter discretio est aliter enim bonū deum dicimus aliter hominē Aliter iustū deum appellamus aliter hominē Similiter & sapientem deum aliter dicimus aliter hominē quod & in euāgelio docemur Estote ergo & uos pfecti sicut & pater uester cœlestis pfectus est Ipsum Paulū lego pfectū & non perfectum Nā cum dixisset non quod iam acceperim aut q̃ iā pfectus sim sequor autē ut cōpræhēdā

76
statim subiecit quicunque enim perfecti sumus : duplex est enim
forma perfectionis alia medios alia plenos numeros
habens : alia hic alia ibi : alia secundum hominis possibili-
tatem alia secundum perfectionem futuram Deus autem iustus
per omnia sapiens super omnia perfectus in omnibus Inter ipsos quoque
homines distantia est Aliter daniel sapiens de quo dictum
est quod daniel sapientior aliter alii sapientes aliter sa-
lomon qui repletus est sapientia super omnem sapientiam anti-
quorum & super omnes sapientes aegypti Aliud est enim com-
muniter sapere aliud sapere perfecte Qui communiter
sapit per temporalibus sapit per se sapit ut alteri detrahat
aliquid & sibi adiungat Qui perfecte sapit nescit sua
spectare commoda sed ad illud quod aeternum est quod de-
corum atque honestum toto affectu intendit quare non quod
sibi utile est sed quod omnibus . Itaque haec sit formula ut in-
ter duo illa honestum atque utile errare nequeamus eo quod
iustus nihil alteri detrahendum putet nec alterius incom-
modo suum commodum augeri uelit Hanc formam tibi prescri-
bit apostolus dicens Omnia licent sed non omnia expediunt omnia li-
cent sed non omnia aedificant Nemo quod suum est quaerat sed
quod alterius hoc est nemo commodum suum quaerat sed alte-
rius Nemo honorem suum quaerat sed alterius unde &
alibi dicit Alter alterum existimantes superiorem sibi non
quae sua sunt singuli cogitantes sed quae aliorum Nemo
etiam suam gratiam quaerat nemo suam laudem sed alterius
quod euidenter etiam in puerbiis declaratum esse aduer-
tamus dicente sancto per salomonem spiritu Fili si sapiens fue-
ris tibi sapiens eris & proximis si autem malus euaseris

solus hauries mala Sapiens enim aliis consulit sicut iustus quandoquidē concors sui est utriusque forma uirtutis Si quis igitur uult placere omnibus per omnia quærat non quod sibi utile sed quod multis sicut quærebat & Paulus hoc est enim conformari christo alienum nō quærere nihil alteri detrahere ut adqrat sibi. Christus enim dominus cum esset in dei forma exinaniuit se ut formam susciperet hominis quam opum suorum locupletaret uirtutibus Tu ergo spoliās quē christus iduit tu exuis quē inuestiuit christus hoc enim agis quando alterius detrimēto tua commoda augere expetis .

CAPITVLVM TERTIVM DE IUVANDIS PROXIMIS ET MUTVA HOMINVM INTER SE DILIGENTIA.

Considera homo unde nomē sumpseris ab humo utiq; quæ nihil cuiq; eripit sed oīa largitur omnibus & diuersos in usus omnium animantiū fructus ministrat inde appellata humāitas spālis & domestica uirtus hominis quæ cōsortem adiuuat . Ipsa te doceat forma tui corporis membrorumq; usus Nunquid mēbrū tuum alterius membri officia sibi uendicat ? ut oculus officium oris aut os oculi officiū sibi uēdicet ut manus pedum ministerium aut pes manuū Quin etiā ip̄a manus dextra ac sinistra dispartita habēt officia pleraque

ut si usum cōmutes utriusq; aduersus naturā sit priusq;
 totum hominem exuas q̄ mēbrorū tuorum ministeria
 cōuertas si aut de sinistra cibū suggeras aut de dextra
 fungaris ministerio sinistrae ut reliquias ciborum ab
 luat nisi forte poscat necessitas Finge hanc & da oculo
 uirtutem ut possit detrahere sensum capiti auditum
 auribus menti cogitationes odoratum naribus ori sa
 pore & sibi conferat Non ne omnem statum dis
 soluent naturā Vnde pulchre apostolus ait si totum
 corpus oculus ubi auditus Si totum auditus ubi odo
 ratus Omnes ergo unū corpus sumus & diuersa mē
 bra sed omnia corpori necessaria non enim potest mē
 brum de membro dicere non est mihi necessarium
 Quinetiam ipsa quæ uidētur infirmiora membra esse
 multo magis necessaria sūt & maiorē plerūq; tuēdi se
 requirūt sollicitudinē Et si cui dolet mēbrū unum com
 patiuntur ei membra omnia Vnde quā graue est ut de
 trahamus aliquid ei cui nos compati oportet & cui de
 bemus cōsortium ministerii ei fraudi & noxæ simus
 Hæc utique lex naturæ est quæ nos ad omnē strigit hu
 manitatem ut alter alteri tāquā unius partes corporis
 inuicem deferamus nec detrahēdū qdquā putemus cū
 cōtra naturæ legē sit nō iuuare Sic enī nascūt ut cōfētiāt
 mēbea mēbris & alterū alteri adhereat & obsequatur
 sibi mutuo ministerio Q si unū desit officio suo impe
 diantur cætera Quod si eruat oculū manus non ne si
 bi operis sui usum negabit si pedem uulneret quan
 torū sibi actūū profectū iuidit & quanto grauius est

totū corpus uiolat utiq; in uno homine cōmunio totius
humanitatis soluitur Violatur natura humani generis
& sacta ecclesiae cōgregatio quā ī unū cōnexū corpus
atq; cōpactū uitate fidei & charitatis adsurgit christus
quoq; domīus q; p̄ uīuersis mortuus ē mercedē sāguis
sui euacuatā dolebit Quid q; etiā lex domī hāc formā
tenēdā edocet ut nihil alteri detrahas tui cōmodi seruā
di gratia cū dicit Nō trāsferas termīos quos statuerūt
patres tui Cū uitulū fratris tui errātē reducēdū praci
pit cū furē mori iubet cū uetat mercenariū debita mer
cede fraudari cū pecuniā sine usuris reddēdā cēset sub
uenire enī nō habēti humāitatis ē duricie autē plus ex
torquere q̄ dederis Et enī si ideo tuo auxilio eguit q̄
nō habuit unde de suo redderet Nō ne impiū ē ut sub
humāitatis simulatōe āplius ab eo poscas q; nō hēat tūde
mīus solueret Absoluīs igit̄ alteri debitor ē ut cōdēnes
tibi & hanc humāitatē uocas ubi ē inīqtatis auctio hoc
præstāus cæteris aīmātibus q; alia genera aīmātiū con
ferre aliqd nesciūt Feræ autē eripiūt homīes tribuunt
unde & psalmista ait iustus misereť & tribuit Sūt tamē
qbus & feræ cōferāt si qdē collatōe sobolē suā nutriūt
& aues cibo suo pullos satiāt suos homini autē soli tri
butū ē ut oēs rāq; suos pascat Debet istud ip̄o naturæ
iure Q; si nō licet nō dare quo mō detrahēre licet nec
ip̄æ leges nos docēt quæ ea quæ detracta sūt alicui cū ī
iuria psōæ aut rei ip̄ius cumulo restitui iubēt quo furē
a detrahēdo aut p̄is deterreāt aut mulcta reuocēt pōe
tāen ut aliq; possit aū penā nō t̄iere aū mulctæ illudere

78
Nūquid dignum est ut aliquis alteri detrahat seruile
hoc uicium & familiare ultimæ conditioni A deo con-
tra naturā ut iopia magis hoc extorquere uideat̃ q̃ na-
tura suadere Seruorum tamen occulta furta diuitū ra-
pinæ publicæ Quid autem tā cōtra naturam quā uiola-
re alterum tui cōmodi causa cum pro omnibus excubā-
dum subeundas molestias suscipiendum laborem na-
turalis affectus persuadeat & gloriosum unicuique du-
cat̃ si periculis propriis quærat uniuersorū tranquillatē
Multūq; sibi unusq; arbitret̃ gratius excidia patriæ
repulisse quā propria pericula præstātiusque sibi esse
existimet quod operā suā patriæ impēderit q̃ si i ocio
positus trāquillā uitā uoluptatū copiis functus egisset
Hinc ergo colligit̃ q̃ homo qui secundū naturæ forma-
tus ē directionem ut obediat sibi nocere nō possit alte-
ri Quod si cui noceat naturā uiolet neque rātū esse cō-
modi quod adipisci sese putet q̃tū incōmodi quod ex
eo sibi accidat Quæ enī pœna grauior q̃m interioris
uulnus consciētia? quod seuerius iudiciū q̃m domesti-
cum? quo unusq;que sibi reus est seque ipse arguit
q̃ iuriā fratri indigne fecerit quod non mediocriter
scriptura cōmēdat dicens Ex ore stultorum baculum
contumeliæ Stulticia igit̃ cōdēnat̃ q̃a contumeliā facit
Non ne hoc magis fugiendum q̃m mors q̃m dispēdiū
q̃m iopia quā exilium q̃m debilitatis dolor Quis enī
uiciū corporis aut patrimonii dānū nō leuius ducat ui-
cio animi & existimatōis dispēdio liquet igit̃ id expetē-
dū & tenēdum oībus q̃ eadem singulorum sit utilitas

quæ sit uniuersorū nihilque iudicādū uile nisi quod in
cōmune p̄sit Quo modo enī potest uni p̄desse quod
inutile sit oībus mihi certe nō uidet̄ q̄ inutilis ē oībus si
bi utlis esse posse Et enī si una lex nat̄ æ oībus una uti
que utilitas uniuersorū Quod si una utilitas uniuerso
rum ad cōsulēdū utique oībus naturæ lege constringi
mur Nō est ergo eius qui consultū uelit alteri secundū
naturā nocere ei aduersum legē naturæ Et enī ii qui ī
stadium currūt ita ferunt̄ p̄ceptis informari atque
instrui ut unusquisque celeritate nō fraude contendat
cursuque quantū potest ad uictoriā p̄pet supplātare
autē alterū aut māu deiicere nō ausit quāto magis ī hoc
cursu uitæ istius sine fraude alterius & circumscriptione
gerēda nobis uictoria ē? Quærūt aliqui si sapiens in
naufragio positus insipiēti naufrago tabulā extorque
re possit utrum debeat Mihi quidē & si p̄stabilius
cōmuni uideatur usui sapiētem de naufrago q̄ inscipiē
tē euadere tamē nō uidet̄ q̄ uir christiāus & iustus &
sapiens quærere sibi uitā aliena morte debeat utpote
qui etiā si latronem armatum icidat feriētem referire
nō possit ne dū salutem defendit pietatem contamine
De quo in euāgelii libris apta & euidens sententia est
Recōde gladiū tuū Omnis enim q̄ gladio percusserit
gladio ferietur Quis latro detestabilior quā persecu
tor qui uenerat ut christum occideret sed noluit se
christus persecutorum defendi uulnere qui uoluit suo
uulnere omnes sanare Cui enim te potiolem alteri
iudices? cum uiri sit christiani p̄ferre sibi alterum

79
Nihil sibi arrogare nullum sibi honorē assumere non
uendicare meriti sui premium Deinde cur tuum nō po-
tius tolerare incommodum quā alienū commodū diripe-
re assuescas quid tā aduersus naturam quam non esse
contentum eo quod habeas aliena quærere ambire tur-
piter Nam si honestas secundum naturā omnia enim
fecit deus bona ualde turpitudine utique contraria ē Nō
potest ergo honestati conuenire & turpitudini cū hæc
inter se discreta naturæ lege sint Sed iam ut etiam in
hoc libro ponamus fastigium in quo uelut ī fine dispu-
tationis nostræ dirigamus sententiam ut nihil expeten-
dum sit nisi quod honestum nihil agit sapiēs nisi quod
cum sinceritate sine fraude sit neque quidquam facit ī
quo se crimīe quo quā obliget etiā si latere possit Sibi
enim est reus prius quam cæteris nec tā pudēda apud
eum publicatio flagitii quam consciētia est Quod nō
fictis fabulis ut philosophi disputāt sed uerissimis iusto-
rum uirorum exemplis docere possumus Non igitur
ego simulabo terræ hiatus quæ magnis quibusdā dissi-
luerit soluta imbribus in quem descendisse gyges atq;
ibi fabularium illum equum æneum offendisse a plato-
ne inducitur qui in lateribus suis fores haberet Quas
ubi aperuit animaduertisse anulum aureū in digito mor-
tui hominis cuius illic corpus exanime iaceret auriq;
auarū sustulisse anulum Sed cum se ad pastores rece-
pisset regios de quorū numero imple foret casu quodā
q; paleā eius anulī ad palmā conuerterat ipse oīs uide-
bat atq; a nullo uidebat deinde cū locū suū reuocasset

anulū uidebatur ab omnibus Cuius solers factum mi-
raculi per anulū opportunitatem regiæ stupro potius
necem regi intulit cæterisque interemptis quos necan-
dos putauerat ne sibi impedimēto forent lidix regnū
adeptus est Da inquit hunc anulum sapienti ut benefi-
cio eius possit latere cū deliquerit Nō enī minus fugit
peccatorum contagium quam si non possit latere Nō
enim latebra sapienti spes impunitatis sed innocentia
est Denique lex non iusto sed iusto posita est quia iu-
stus legem habet mētis suæ & æquitatis ac iusticiæ suæ
normam Ideoque non terrore pœnæ reuocatur a cul-
pa sed honestatis regula Ergo ut ad propositum rede-
amus nō fabulosa pro ueris sed uera pro fabulosis ex-
empla proferam Quid enim mihi opus est fingere
hiatum terræ equum æneum anulumque aureum ī di-
gito defuncti repertum? cuius anuli tanta sit uis ut pro
arbitrio suo qui eum sit indutus anulum appareat
cum uelit; cum autem nolit e conspectu se præsentium
subtrahat ut præsens non possit uideri nempe eo tēdit
studio utrum sapiēs etiam si isto utat̃ anulo quo possit
propria flagitia celare & regnum assequi nolit ne pec-
care & grauius ducat sceleris contagium pœnarū dolo-
ribus an uero spe ipunitatis utat̃ ad ppetrandū scelus
Quid inquam mihi opus est figmēto anuli cū possim
docere ex rebus gestis q̃ uir sapiēs cū sibi ī peccato nō
solū latendū sed etiā regnādū uideret si peccatū admit-
teret e cōtra autē piculū salutis cerneret si decliaret fla-
gitium eligeret tamen magis piculū salutis ut uacaret

flagitio quā flagitium quod sibi regnum pararet De
 nique Dauid cum fugeret a facie regis saul quod eum
 rex cum tribus millibus uirorum electorū ad inferēdā
 necē in deserto quæreretur ingressus in castra regis cum
 dormiētem offendisset nō solum ipse non percussit sed
 etiā protexit ne ab aliquo q̄ simul īgressus fuerat pime
 retur Nā cum diceret ei abessa conclusit dominus ho
 die inimicum tuū ī manibz tuis & nūc occidam eū Re
 spondit non consumas eum quoniā quis iniiciet manū
 suam in christum domini & purus erit & addidit uiuit
 dominus quoniā nisi dominus percussit illum aut ho
 ra illius uenerit ut moriatur aut in pugnā descenderit
 & apponatur mihi non sit a domino iniicere manū meā
 in christū domini Itaque non permisit necari eum sed
 solam lanceam quæ erat ad caput eius & lenticulam su
 stulit Itaque dormientibus cunctis egressus de castris
 transiuit in cacumen montis & coarguere cœpit stipa
 tores regios & p̄cipue p̄cipem militiæ abuer q̄ neq̄q̄
 fidam adhiberet custodiam regi & domino suo Deni
 que demonstraret ubi esset lancea regis uel lenticula
 quæ erat ad caput eius Et appellatus a rege lanceam
 reddidit Et dominus inquit restituat unicuique iusti
 cias suas & fidē suā sicut tradidit te dominus ī manus
 meas & nolui uīdicare māu mea ī christū domini & cū
 hæc diceret timebat tamen īsidias eius & fugit sedem
 exilio mutans non tamē salutē prætulit inocētiæ cū iā
 secundo facultate sibi tradita regis necandi nolisset
 uti occasiōis beneficio quæ & securitatē salutis metuēti

& regnum offerebat exuli ubi opus fuit Ioanni gygeo
anulo qui si tacuisset non esset occisus ab herode Præ-
stare hoc illi potuit silentiū suū ut & uideret & non oc-
cideretur Sed quia non solum peccare se propter salutis
defensionem passus non est sed ne alienum quidē
peccatum ferre ac perpeti potuit ideo in se causam ne-
cis excitauit Certe hoc negare non possunt potuisse fi-
eri ut taceret qui de illo gyge negant potuisse fieri ut
anuli beneficio absconderetur Sed fabula & si uim non
habet ueritatis hanc tamen rationem habet ut si possit
celare se uir iustus tamen ita peccatum declinet quasi
celare non possit Nec personam suam idutus anulum
sed uitam suam christum indutus abscondat sicut apo-
stolus ait Quia uita nostra abscondita est cum christo
in deo nemo ergo hic fulgere quærat nemo sibi arro-
get nemo se iactet. Nolebat se christus hic cognosci
nolebat prædicari in euangelio nomen suum cum ī ter-
ris uersaretur uenit ut lateret seculum hoc & nos ergo
simili modo abscondamus uitam nostram cristi exem-
plo fugiamus iactantiam prædicari nō expetamus me-
lius est hic esse in humilitate ibi ī gloria Cum christus
inquit apparuerit tunc & uos cum illo apparebitis in
gloria nō uicat igitur honestatem utilitas sed honestas
utilitatem hanc dico utilitatem quæ æstimatur secundū
uulgi opionē mortificet avariciā moriatur cōcupiscēti-
a sactus ī negociatōnē itroisse se negat qā p̄ciore capta-
re icremēta nō simplicitatis sed uersutia ē & alius ait cap-
tās p̄cia frumēti maledictus ī plebe ē definita ē sētētia

Nihil disputationi relinques : q̄le controuersū genus
 solet dicēdi esse cū alius allegat agriculturā laudabilē
 apud omnes haberi fructus terræ simplice esse quo
 plus qui seminauerit eo p̄batiorem fore uberiores
 redditus īdustriæ non fraudari negligētiam magis &
 incuriā ruris inculti repræhendi solere . Araui inquit
 studiosius uberius seminaui diligētius excolui . bonos
 collegi puentus sollicitius recōdi seruauī fideliter pro
 uide custodiui . Nunc in tempore famis uendo subue
 nio esurientibus uēdo frumentum non alienum sed
 meū Non pluris quā ceteri imo etiā minore precio
 Quid hic fraudi est cū multi possent periclitari si nō
 haberēt quod emerēt Nū industria in crīmen uocatur
 Num diligentia rephēditur num p̄uidētia uituperat̃
 Fortasse dicat & ioseph frumēta ī habūdātia collegit
 ī caritate uēdidit . Num carius aliquis emere cōpelli
 Nū uis adhibet̃ emptori omībus defert̃ emēdi copia
 nulli irrogat̃ iniuriā . His igit̃ quantum cuiusq; fert
 ingenium disputātis exurgit alius dicens Bona est qui
 dē agricultura quæ fructus ministrat omībus quæ sim
 plici industria accumulāt terrarū fecunditatē nihil doli
 nihil fraudis interserens Deniq; si quid uicii fuerit .
 plus dispendii est : quia si bene aliquis seminauerit
 melius metit . Si sincerū tritici granū fuerit puriorē ac
 sincerā messē colligit fecūda terra multiplicatū red
 dit q̄ accepit fidelis ager fœneratos solet restituere
 p̄uentus De redditibus igit̃ uberis glebæ expectare de
 bes tui mercedem laboris de fertilitate pinguis soli

Nota
iusta sperare cōpēdia. Cur ad fraudē cōuertis nature
industriam. Cur inuides usibus hominū publicos par
tus. Cur populis minuis habundātiā cur affectas in
opiam cur optari facis a paupibus sterilitatē cū enī nō
sentiunt beneficia fecunditatis te auctiōate & precio
condente frumētum optāt potius nihil nasci q̄ te de fa
me publica negociari. Ambis frumētorum indigentia
alimentorum penuriam uberis soli partus ingemiscis
fles publicam fertilitatem horrea frugum plēa deplo
ras. Exploras quādo sterilior puentus sit quando exi
lior partus Votis tuis gaudes arisisse maledictū ui
nihil cuiq̄ nasceret. Tunc messē tuam uenisse letaris
tunc tibi de omniū miseria congeris opes & hanc tu in
dustriam uocas hāc diligentia nomias quæ calliditatis
uersutia quæ astutia est fraudis. Et hoc tu remediū uo
cas quod ē cōmentū nequicie Latrocinia hoc ā fœnus
appellem. captantur tanq̄ latrocinii tempora quibus ī
uiscera hominū durus insidiator obrepas. Augeť pre
tium tanq̄ sorte cumulatū fœnoris quo periculū ca
pitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicat usura
Tu frumentū quasi fœenerator occultas quasi uēditor
auctiōaris. Quid iprecaris male ōnibus quia maior
futura sit fames quasi nihil frugum supsit quasi ifecū
dior annus sequatur lucrum tuum dānū publicum est
Ioseph sanctus ōnibus apuit horrea nō clausit nec præ
tia captauit annonæ sed penne subsidiū coll'ocauit nihil
sibi adquisiuit sed quē ad modū fames etiā iposterū
uinceretur prouida ordinatiōe disposuit. Legisti quē

92
ad modum huuc frumentarium prætii captatorem ex
ponat in euangelio dominus ielus cuius pelestio diui
tes fructus attulit & ille quasi egens dicebat. Quid
faciam. Non habeo quo congregem. Destruam hor
rea mea & maiora faciam cum scire non posset utrū
sequenti nocte anima sua ab eo reposceretur. Nescie
bat quid faceret quasi ei alimenta deessent herebat
ambiguo non capiebāt annonam horrea & ille se ege
re credebat recte igitur salomon qui continet inquit
frumentum relinquet illud nationibus nō heredibus
quoniam auariciæ emolumētum ad successorum iura
non peruenit. Quod non legitime acquiritur quasi
uentis quibusdam ita extraneis diripientibus distipa
tur. Et addidit. Captās annonā maledictus in plebe
est benedictio autē ī capite eius qui participat. Vides
ergo quod largitorem frumenti esse deceat non præ
tium capatorem. Non est igitur ista utilitas in qua plus
honestati detrahitur quam utilitati adiungitur sed &
illi qui peregrinos urbe prohibent nequaquam pban
di expellere eo tempore quo deberent iuuare separa
re a commertiis communes parentes suos omnibus
partus negare. Inita iam consortia uiuendi auocare.
Cum quibus fuerint communia iura cum his nolle in
tēpore necessitatis subsidia partiri feræ non expellūt
feras & homo excludit hominem feræ & bestię com
munem putant omnibus uictum quem terra ministrat
illæ etiam conformem generis sui adiuuant homo im
pugnat qui nihil a se alienū debet credere quidquid

humani ē. Quāto ille rectius qui cum iam puecta
pcessisset ætate & famē toleraret ciuitas atq; ut ī tali
bus solet peterēt uulgo ut peregrini urbe prohiberēt
præfecturæ urbanæ curam cæteris maiorem sustinēs
conuocauit honeratos & locupletiores uiros poposcit
ut in medium consulerent dicens tam immane esse pe
regrinos efici quam hominem exui qui cibum morien
ti negaret. Canes ante mensam impastos esse non pa
timur & homines excludimus quam inutile quoq; tot
populos mundo perire quos dira conficiebat tabes.
Quantos urbi suæ perire qui solerent adiumento eē
uel in conferendis subsidiis uel in celebrādīs commer
tiis. Neminem famem alienam iuuare protrahere ut
plurimum diem posse non inopiā repellere. Imo tot
cultoribus extinctis tot agricolis occidētibus occasura
in perpetuum subsidia frumentaria hos igitur excludi
mus qui uictum nobis inferre consueuerunt hos nolu
mus in tempore necessitatis pascere q nos omni ætate
pauere. Quāta sunt quæ ab ipsis nobis hoc ipso tēpo
re ministrantur. Non in solo pane uiuit homo. No
stra illic familia pleriq; etiā nostri parētes sunt. Red
damus quod accepimus sed ueremur ne cumulemus
inopiam primum omnium misericordia nunquam de
stituitur sed adiuuatur. Deinde subsidia annonæ quæ
his impartieda sunt collatiōe redimamus reparemus
auro. Numquid his deficientibus non alii nobis redi
mendi cultores uidentur quanto uillius ē pascere quā
emere cultorem? Vbi etiam repares ubi etiā iuenias

quem reformes: adde si inuenias quod ignarum & alieni usus numero possis sustinere nō cultui. Quid plura: collato auro coacta frumēta suut. Ita nec habūdantiā urbis minuit & peregrinis alimoniam subministravit. Quātā hoc cōmendationis apud deū fuit sanctissimo seni: quātā apud hoīes glorie: hic magnus uere p̄batus qui uere potuit īperatori dicere demōstrās prouiciā totius populos hos tibi omēs reseruauī oēs hi uiuūt beneficio tui senatus hos tua cura iā morti abstulit. Quāto hoc utilius: quā illud quod proxime romæ factū ē eiectiones esse urbe amplissima q̄ plurimā illic iā aetate trāsegerant flentes cum filiis abiile q̄bus uelut ciuibus admoliēdū exiliū deplorarēt īinterruptas cōpluriū necessitudines direptas affinitates: & certe arriiserat anni fecūditas īuecticio urbs sola egebat frumēto potuisset iuuari: si peteret ab italīs frumentum quorū filii expellebāt. Nihil hoc turpius excludere q̄si aliēū exigere q̄si suū. qd illū eiicis q̄ de suo pascit qd illū eiicis q̄ te pascit seruū reties trudis parētē frumētū suscipis nec affectū īptis Victū extorques nec repēdis gratiā. Quā deforme hoc quā iūtile: quo mō enī potest esse utile quod nō deceat: quātis corpora torū subsidiis dudū roma fraudata est. Potuit & illos nō amittere & euadere famē expectatis uētorū opportunis flatibus & speratarū cōmeatu nauū. Quā uero illud supius hōestū atq; utile. Quid enim tā decorū atq; hōestū quā collatiōe locupletū iuuari egentes mīstrari uictū esurientibus nulli cibū defore. Quid tam

utile quā cultores agro reseruari non iterire plebē rusticanoꝝ . Quod honestū igit̃ & utile est & quod utile honestū . Et cōtra quod iutile īdecorū quod autē īdecorū id etiā iutile : Quādo maiores nostri seruicio exire potuissent nisi id non solū turpe sed etiam iutile credidissent regi seruire egyptioꝝ : Iesus quoq; & caleph missi ad explorandā terrā Vberem qdem terram sed a ferocissimis īhabitari gentibns nūtiauerunt Terrore belli populus īfractus recusabat terrā eius possessionem suadebāt missi exploratores iesus & caleph terram esse utilē . Indecorū putabāt cedere nationibns lapidari potius eligebāt quod minabatur plus quam decedere de honestate . Dissuadebant alii plebes reclamabat dicens aduersus diras & asperas gentes bellū fore cadendū sibi ī preliū mulieres suas & pueros direptioni futuros . Exarsit domini īdignatio ut omnes uellet p̃dere . Sed rogāte moysē tempauit sententiā ultionē distulit . Satis ēē p̃fidis suplicii iudicans & si parceret iterim ne p̃cūteret incredulos ad eā tamē terram quā recusauerāt propter īcredulitatis suā p̃ciū non puenirent sed pueri & mulieres q non īmurmurauerant uel sexu uel aetate ueniabiles caperēt eius terrā promissam h̃reditatē . Deniq; quicunq; erant a uigessimo anno & supra ī deserto eorū membra ceciderūt . Sed alioꝝ dilata p̃na est qui aut̃ ascēderunt cū iesu & dissuadendum putauerunt plaga magna statim mortui sunt iesus uero & caleph cum īnoxia aetate uel sexu ī terrā promissionis ītrarūt . Pars igit̃

melior gloriā p̄tulit saluti detrior salutē hōestati. Diuina
 aut̄ sentētia eos p̄bauit q̄ honesta utilibus p̄stare arbitra
 bāt̄ eos uero cōdēnauit ap̄ quos ea q̄ uidebāt̄ saluti po
 tius q̄ hōestati ad cōmoda p̄pōderabant nihil itaq̄ detor
 mius q̄ nullū habere amorē honestatis & usu quodā de
 generis mercaturæ q̄stu sollicitari Ignobili uirū astua
 re corde diebus ac noctibus īhiare ī alieni detrimēta pa
 trionii nō eleuare aīnū ad hōestatis nitorē nō cōsidera
 re uere laudis pulchritudinē Hic nascūt̄ aucupio q̄sitæ
 hereditates cōtinētie atq̄ grauitatis simulatiōe captatæ
 q̄ abhorret a p̄posito christiāi uiri. Omne enī q̄ arte eli
 citū & fraude cōpositū est caret merito simplicitatis. In
 ip̄is q̄ nullū ecclesiastici ordīs officiū recepit̄ īcōgrua iu
 dicat̄ affectate ābitio hereditatis. Si ē ī lūpino fine uite
 p̄itos suū habere iudiciū ut libere testēt̄ quod sentiūt̄
 q̄ postea nō sūt emēdaturi cū honestū nō sit cōpetētia cō
 pedia alijs uel debita uel parata auertere cū uel sacerdo
 tis uel mīistri sit p̄dēē si fieri pōt oībus obēē nemīi. De
 niq̄ si nō pōt alteri subuēire nisi alter ledat̄ cōmodius ē
 neutrum iuuari q̄ grauari alterū. Ideoq̄ in cās pecuniariis
 iteruēire nō ē sacerdotis ī q̄bus nō pōt fieri qn frequen
 ter ledat̄ alter q̄ uincit̄ quoniā intercessoris beneficio se
 uictū arbitrat̄. Sacerdotis ē igit̄ nulli nocere p̄dēē uelle
 oībus posse aut̄ solius ē dci .nā ī cā capitis nocere ei quē
 iuuare debeas p̄clitātē nō sine peccato ē graui In cā aut̄
 pecunie odia q̄rere īsīpiētie ē cū p̄ salute hoīs graues fre
 q̄nter fiāt molestie ī quo ē p̄clitari gloriōsū sit. p̄posi
 ta igit̄ forma in sacerdotis officio rēcat̄ ut nulli noceat
 ne laceffitus qdē & aliq̄ iūria offēsus .bonus ē enī uir q̄

dixit. si reddidi retribuētibus mihi mala. q̄ enī ē gloria
si eū nō lediūs q̄ nos nō leferit sed illa uirtus ē si lefus
reittas. q̄ hoētū q̄ cū potuisset regi iimico nocere malu
it parcere. q̄ ē utile. q̄ successori hoc pfuit ut discerent
oēs fidē regi seruare pprio nec usurpare ipiū sed uereri
Itaq; & hōestas utilitati p̄lata ē & utilitas secuta hōestate
ē pax ē q̄ pepcit addiditq; ē i bello doluit occisū & flebi
liter deplorauit dicēs. mōtes q̄ estis in gelboe neq; ros
neq; pluuia cadat sup uos mōtes mortis quōiā ibi subla
ta ē p̄tectio potētū p̄tectio Saul nō ē ūctus oleo sed san
guīe uulneratorū & ex adipe belligerātū. sagita iōathæ
nō ē reuerfa retro & gladius saul nō ē reuersus uacuu.
Saul & iōathas speciosi & carissimi īseparabiles in uita
sua & i morte nō sūt separati sup aqlas uelociore super
leōes potētiores. filie israel plorate sup saul q̄ uestiebat
uos uestimēta coccinea cū ornamēto uestro q̄ ipōebat au
rū sup uestimēta uestra. quo mō ceciderūt potētes i me
dia pugna iōathas i morte uulneratus ē doleo i te frater
iōatha speciosus mihi ualde. ceciderat aor tuus i me sup
aorē mulierū. quo mō ceciderūt potētes & pierūt arma
cōcupiscēda q̄ mater sic unicū defleret filiū quēadmodū
hic defleuit iimicū. q̄s gratie auctorē tātis p̄sequerē laudi
bus. q̄ntis iste p̄secutus ē īsidiatorē capitis sui. q̄ pie do
luit q̄nto īgēuit affectu. aruerūt mōtes p̄phetico maledi
cto & diuina uis sētētiā maledicētis īpleuit Itaq; p̄ regie
necis spectaculo penā elemēta soluerūt. qd uero sancto
nabuthe q̄ fuit cā mortis nisi hōestatis cōtēplatio. nā cū
ab eo uieā rex posceret pecūiā daturū se pollicēs īdeco
rū p̄riū p̄ paterna recusauit hereditate maluitq; morte
decliare huiusmodi turpitudīe. nō mihi iqt faciat doīnus

84
ut de tibi hereditate patrum meorum. hoc tantum mihi obprobrium
um non fiat non permittat deus tantum extorqueri flagitium. non uti
que de uitibus dicit neque enim de uitibus cura est deo neque de
terreno spatio sed de iure loquitur patrum. potuit utique & alte
ram uiam de uicinis regis accipere & alicuius esse in quo non medio
cris seculi huius utilitas extirari solet sed quod turpe erat iu
dicauit non uideri utile maluitque periculum cum honestate subire
quam utilitatem cum obprobrio uulgare. utilitatem loquor non illam in
qua honestatis est gratia est deique & ipse rex potuit extor
re sed impudens arbitrabatur sed occisum doluit. dominus quo
que mulieris immunitatem quam honestatis immemor turpe. attulit lu
crum congruo supplicio plectendam annuntiavit. Tur
pis itaque omnis est fraus. deique est in rebus uilibus execrabilis
est statere fallacia & fraudulenta mensura. si in foro rerum ue
lium in usu commerciorum fraus plectitur potest ne irreprehensibilis ui
deri inter officia uirtutum. clamat salomone pondus magnum &
exiguum & mensure duplices immunda sunt coram domino. supra
quoque ait statera adultera abominatio est domino pondus autem
aequum acceptabile est illi. in omnibus igitur decora est fides iusti
cia grata mensura equitatis iocunda. quod autem loquitur de contracti
bus ceterris ac maxime de coemptione pediorum uel transactioni
bus atque pactis. non ne formule sunt dolum malum abesse. eumque
cuius dolus fuerit deprehensus duplici pene obnoxium fore
Vbique igitur honestatis praepoderat consideratio quam dolum exclu
dit fraudem eiicit unde recte generaliter dauid prompsit sententiam
dicens nec fecit peccatum suo malum Non solum itaque in contractibus
in quibus est uicia eorum quam ueniunt. per diu iubetur ac nisi intimaue
rit ueditor quamuis in ius emptoris transcripserit doli actione
uacuantur sed etiam generaliter in omnibus dolus ab
esse debet aperienda simplicitas intimanda ueritas est

Veterē istā de dolo nō iuris peritorū formulā sed patri
archarū sententiā scriptura diuina euidenter exp̄ssit ī libro
testamēti ueteris q̄ iesu naue īscribit̄. nā cū exisset fama
p̄ populos siccātū ēē mare ī hebreorū trāsitu fluxisse aq̄
de petra de celo diurnā mūstrari alīoniā tot populi mil
libus abūdātē corruisse muros iericho sacro tubarū sōo
īctu & ululatu plebis arietatos getho. horū quoq; regē ui
ctū & suspēsū ī lignū usq; ad uesp̄ū gabaōite metuentes
ualidā māū uēerūt cū uersutia simulātes se de terra lō
gīqua diuq; p̄griatos dirupisse calciamēta detriuisse a
miētū uestiū q̄x uer̄ ascētū īdicia mōstrarēt cām aut̄ tāti
laboris emerēde pacis & iēūde cū ebreis ēē aicitie cupi
ditatē & ceperūt a iesu naue poscere ut secū firmaret lo
cietatē. & q̄a adhuc erat ignarus locorū atq; icolarū īsciū
nō cognouit fraudes eorū neq; deū īterrogauit sed cito
credidit. adeo s̄cta erat illis tēporibus fides ut fallere
aliquos posse nō crederet̄. q̄s hoc rep̄hēdat ī s̄ctis q̄ ce
teros de suo affectu extimāt & q̄a ip̄is aīca ē ueritas mē
tiri nēinē putāt fallere qd sit ignorāt. libēt credūt quod
ip̄i sūt nec possūt suspectū habere q̄ nō sūt. hīc salomon
ait īnocēs credit oī uerbo Nō uitupāda facilitas sed lau
dāda bōitas hoc ē īnocētē ēē ignorare q̄ noceat & si cir
cūscribit̄ ab aliquo de oībus tamē bene iudicat q̄ fidē ēē
ī oībus arbitrat̄. hac igit̄ mētis sue deuotiōe īclīatus ut
crederet testamētū dīsposuit pacē dedit cōfirmauit soci
etatē. sed ubi ī terras eorū uētū ē dep̄hēsa fraude q̄ cū es
sēt fūitimi aduēas se ēē simulauerūt circūscriptū sese po
pulus patrū īdignari cepit. Iesus tamē pacē q̄ dederat re
uocādā nō cēsuit quia firmata erat sacramenti religione

Ne dñ alienā pfidiā arguit suam fidem solueret mul-
ctauit eos tamen uilioris obsequio ministerii . Clemē-
tior sententia sed diuturnior . Manet enī officiis pœ-
na ueteris astutiæ hæreditario ī hūc diem ministerio
deputata . Nō ergo in hæreditatibus adeundis digito-
rum p̄uisiones & nudi successoris salutatiōes notabo
nam hæc etiā uulgo notabilia Nō simulatæ piscationis
compositas copias ut ēptoris illiceretur affectus . Cur
enim tā studiosus luxuriæ ac deliciarū reptus ē ut hu-
iusmodi fraudi pateret . Quid mihi tractare de siracu-
fano illo amoeno secretoq; secessu & de siculi hominis
calliditate qui cū peregrinū aliquē repperisset cognito
q̄ cupidus esset ortorū uenaliū ad cœnā in ortos roga-
uerit : Promisisse iuitatū postridie uenisse ostendit e
illic magnā piscatorū multitudinem exquisitis copiis
adornatū cōuiuiū in prospectu cœnantiū ante ortulos
compositos piscatores ubi nūquam ante iaciebāt retia
Vnus quisq; quod ceperat certatī offerrebat cpulanti-
bus supra mensam pisces īgerebant oculos recubenti-
um resiliētes ueberabant . Mirari hospes tantam co-
piam pisciū tātarumq; numerum cimbarum . Respō-
sum quærenti dictum ē aquationē illic eē dulcis aquæ
gratia īnumerabiles eo pisces cōuenire qd multa pel-
lexit hospitē ut sibi extorqueret ortos uendere uolens
cogitur præciū grauatus suscipit . Sequenti die ad or-
tos emptor cum amicis uenit nauigium nullum iuenit
Percūtātī num aliqua piscatoribus eo esset die feria-
rū solennitas . Respondetur nulla necunquam illic

præter hesternū piscari solitos . Quā hic redarguen-
di haberet auctoritatem doli qui tā turpe captarit au-
cupium deliciarum . Qui alterum peccati arguit ipse
a peccato debet alienus esse . Nō ergo huiusmodi nu-
gas ego in hanc ecclesiasticæ censiōis auctoritatem uo-
cabo quæ generaliter codemnat omnem turpis lucri
appetentiam breuiq; sermonis compendio excludit le-
nitatem ac uersutiam . Nam de illo quid loquar qui de
eo testamento quod ab aliis licet factum falsum tamē
cognouerit heræditatem sibi aut legatum ueudicet &
lucrum quærat alieno crimine cum etiam leges publi-
cæ eum qui sciens falsum utitur tamquā reum facino-
ris astringant . Regula autem iusticiæ manifesta est
quod a uero declinare uirum nō decet bonū & damno
iusto afficere quemquam nec doli aliquid adnectere
fraudis ue cōponere . Quid euidentius eo quod ana-
nias qui fraudauit de præcio agri sui quem ipse uendi-
derat & portiōem præcii tāquā summæ totius nume-
rum ante pedes posuit apostolorū . Sicut reus fraudis
interiit . Licuit utiq; illi nihil offerre & hoc sine frau-
de fecisset sed quia fraudem admiscuit non libertatis
gratiā reportauit sed fallaciæ pœnam exoluit . Et do-
minus in euangelio cum dolo accedētes repudiabat di-
cens Vulpes foveas habēt quoniam ī simplicitate cor-
dis & ī innocentia iubet nos uiuere . Dauid quoq; ait .
Sicut nouacula accuta fecisti dolum nequitia arguens
proditorem eo quod instrumentum huiusmodi ad ho-
minis adhibetur ornatum & plerumq; ulcerat . Si qs

igitur prætendat gratiam & dolum neſcit proditoris
 exemplo ut eum quem protegere debeat & prodatur
 ad mortem instrumenti iſtius comparatione cēſetur
 quod ebriæ mentis & titubantis uicio manus uulnera
 re conſueuit . Sicut iſte maliciæ ebrius uino per
 funeſtæ proditiōis indicium abimelech ſacerdoti ne
 cem detulit eo q̄ prophetam hoſpitio recepiſſet quem
 rex inuidiæ accenſus ſtimulis perſequebatur . Purū
 igit̃ ac ſincerum oportet eſſe affectum ut unusquiſq̄
 ſimplicem ſermonem proferat uas ſuum in ſanctitate
 poſſideat nec fratrem circumſcriptione uerborum in
 ducat . Nihil ꝑmittat inhoneſtū at ſi promiſſerit tole
 rabilius ē promiſſum non facere quam facere quod
 turpe ſit . Sæpe pleriq̄ conſtringunt ſeipſos iuriliurā
 di ſacramēto & cū ipſi cognouerūt ꝑmittēdū non fuiſſe
 ſacramēti tamē cōtēplatiōe faciūt quod ſpopōderūt ſi
 cut de herode ſupra ſcripſimus qui ſaltatrici premium
 turpiter ꝑmiſit crudeliter ſoluit . Turpe q̄ regnum ꝑ
 ſaltatiōe ꝑmittit crudele q̄ mors ꝑphetæ ꝑ iuriliurādi
 religiōe dōat̃ . Quāto tolerabilius tali fuiſſet ꝑiuriū
 ſacramēto . Si tamē ꝑiuriū poſſet dici q̄ ebrius itra ui
 na iurauerat q̄ adiuratus iter ſaltatiū choros ꝑmiſerat
 iſerit diſco ꝑphetæ caput & hoc extiatū ē fidei eē quod
 amētiæ fuit . Neq̄ ūq̄ adducar ut credā non içaute ꝑ
 miſiſſe ꝑrīcīpē iepte ut imolaret domino quidquid
 ſibi reuertēti intra limē domus ſuæ occurreret cum &
 ipſum uoti ꝑcēnituert ſui poſtquā filia occurrit ſibi de
 nique conſcidit ueſtimenta ſua & dixit heu me filia .

Impedisti mihi stiulus doloris facta es mihi . Quod licet pio metu ac fortitudine acerbiter duræ solutionis impleuerit tamen luctum annum etiam posteris deplorandum statuit ac dereliquit . Dura promissio acerbior solutio quam necesse habuit lugere etiã ipse qui fecit . Deniq; factum est præceptum & decretum in israel ex diebus in dies . Ambulabunt inquit filia populi israel lugentes filiam iepthe galaaditis quatuor diebus in anno . Non possum accusare uirũ qui necesse habuit implere quod uouerat sed tamen miserabilis necessitas quæ soluitur patricidio melius est non uouere quã uouere id quod sibi cui promittitur nolit exolui . Deniq; i ysaac habemus exemplum pro quo arietem dominus statuit imolari sibi : Nõ semper igitur promissa soluenda omnia sunt . Dẽiq; ipse dõius frequenter suam mutat sententiam sicut scriptura indicat . Nam & in eo libro q scribitur numeri pposuerat percutere morte & perdere populũ sed postea rogatus a moyse reconciliatus est populo suo . Et iterũ ad moysen & aaron ait . Diuidite uos de medio synagagæ huius & consumabo eos simul . Quibus discedentibus a coetu dathã & abirõ atq; chore subito ipios terra prærupto soluta hiatu absorbuit . Præcellentius & antiquius istud exemplum de filia iepthe quam illud quod memorabile habetur apud philosophos de duobus pytagoreis . Quorum alter cum a tyranno dionisio capitis damnatus esset præscripto mortis die poposcit ut domum pergendi ei facultas daretur ut com

88
1700 m. 8. v. 13
cōmendaret suos Ac ne reuertēdi nutaret fides uadē
mortis obtulit ea conditione ut si ipse deforet ad cōsti
tutum diem uas eius sibi p eo moriendum agnosceret
Nec qualitatem sponsionis qui offerebatur recusauit
constantiq; animo diem necis præstolabatur. Itaq; al
ter se nō subtraxit alter ad diem recepit quod eo uiq;
fuit mirabile ut tyrannus eos sibi ī amiciciam adscisce
ret quorum urgebat piculum. Quod ergo inspectatis
& eruditis uiris plenum miraculi hoc in uirgīe multo
magnificentius multoq; illustrius deprahēditur quæ
ingemiscēti patri ait fac mihi ut exiuit de ore tuo. Sed
spatium duorum poposcit mensiū ut cū æqualibus cō
uentū ageret in montibus quæ uirginitatem eius præ
destinatam neci pio affectu psequerent nec fletus. æq;
lium mouit puellā nec dolor flexit nec gemitus retar
dauit nec dies præteriit nec fefellit hora Rediī ad pa
trem quasi ad uotum rediret & uoluntate propria cun
ctatē impulsit fecitq; arbitrato spontæo ut quod erat
fortuitum impietatis fieret pietatis sacrificium. Ecce
tibi iudith se offert mirabilis quæ formidatum popu
lis olofernen adiit syrorum triumphali septum cater
ua quem primo forme gratia & uultus decore percu
lit deinde sermonis circumscripsit elegantia. Primus
triumphus eius fuit quod integrum pudorē de taber
naculo hostis reuexit. Secundus quod formā de uiro
reportauit uictoriam fugauit populos cōsilio suo hor
ruerunt per se audaciam eius Vtiq; quod ī illis pitha
goreis duobus mirantur nō expauit mortis periculū

sed nec pudoris, quod ē grauius bōis fœminis nō icū
carnificis sed nec totius exercitus tela trepidauit. Stre-
tit iter cuneos bellatorū fœmina iter uictitria arma se-
cura mortis. Quātū ad mollē spectat piculi moritura
pcessit. Quātū ad fidē dimicatura. hōestatē igit̃ secu-
ta ē iudith & dū eam sequit̃. utilitatem iuenit honesta-
tis enī fuit. phibere ne populus dei se pphāis daret ne
ritus patrios & sacramēta pderet. ne sacras uirgīes ui-
duas graues pudicas matronas barbaricæ subiiceret ī
puritati ne obsidionē deditiōe solueret: hōestatis fu-
it se malle p omnibus piclitari ut omēs eximeret a pi-
culo. Quāta hōestatis auctoritas ut cōsiliū de summis
rebus fœmina sibi uēdicaret nec p̃cipibus populi cō-
mitteret quanta honestatis auctoritas ut deū adiutorē
præsumeret quāta gratia ut iueniret. Quid uero heli-
seus nisi hōestatē secutus est cū exercitū siriaē qui ad
obsidendū eū uenerat captiuū it̃roduxit in samariā cu-
ius oculos cœcitate obduxerat & dixit Domine aperi-
oculos eorū ut uideāt Itaq; cū rex israel pcutere īgres-
sos uellet eāq; sibi dari a ppheta facultatē posceret re-
spōdit nō pcutiēdos quorū captiuitatē nō esset manu
opatus armisq; bellicis sed magis subsidio alimētōrū
iuuādos dēiq; epularibus refecti copiis nūq; postea
in terrā israel pirate siriaē reuertēdū putauerūt. Quā-
to hoc subliū q̃ illud græcorū q̃ cū duo populi ad-
uersus se de gloria impioq; decertarēt & alter ex his
haberet copiā quēadmodū naues alterius populi clan-
culo exureret turpe credidit maluitq; minus posse

honeste q̄ plus turpiter. Et isti q̄dem sine flagitio hoc
 facere neqbāt ut eos qui cōsumādi belli p̄fici gratia in
 societatem conuenerant hac fraude deciperent q̄nam
 licet non possent negare non possent tamen nō erube
 scere. Heliseus autem non fraude deceptos licet sed
 potestate domini percussos maluit tamē seruare quā
 perdere. Quia decorum foret hosti parcere & aduer
 sario donare uitam quam potuisset auferre nisi peper
 cisset. Liqueet igitur id quod decorum est semp esse
 utile nam & iudith sancta decoro contemptu propriæ
 salutis soluit obsidionis periculū & publicā honesta
 te propria adquisiuit utilitatem & heliseus gloriosius
 ignouit quam perculit & utilius seruauit hostes quā
 cœperat. Quid autē aliud Ioannes nisi honestatē con
 fideuauit? ut inhonestas nuptias etiam in rege nō pos
 set perpeti dicens Non tibi licet illam uxorem habe
 re. Potuit tacere nisi indecorum sibi iudicasset mortis
 metu uerum non dicere inclinare regi propheticam
 auctoritatē adulatione subtexere Sciebat utiq; mori
 turū se esse quia regi aduersabatur Sed honestatem
 saluti prætulit. Et tamen quid utilius quā quod pas
 sionis uiro sancto aduexit gloriam? Sancta quoq; su
 fanna denunciato falsi testimonii terrore cum hic se
 uideret urgeri periculo inde obprobrio maluit hone
 sta morte uitare obprobrium quam studio salutis tur
 pem uitam subire ac sustinere. Itaq; dū honestati intē
 dit etiam uitam reseruauit Quæ si id quod sibi uide
 batur ad uitā utile præoptauisset nō tantā reportasset

gloriam . Imo etiam id quod non solum iuuile sed
etiam periculosum foret pœnam criminis forsitan nō
eualisset . Aduertimus igitur quia id quod turpe est
non possit esse utile neque rursus id quod honestum
est inutile quia complex honestatis est semper utili
tas & utilitatis honestas . Memorabile ferūt rhetores
quod dux romanorum cum ad eum aduersarii regis
medicus uenisset pollicens daturum se regi uenenum
uinctum eum ad hostem remiserit . Et re uera præcla
rum ut qui uirtutis certamen susceperat nollet fraude
uincere . Non enim in uictoria honestatem ponebat
sed ipsam nisi honestate quæsitam uictoriam turpe
prænuñciabat . Redeamus ad nostrum moysen atque
ad superiora reuertamur ut quanto præstantiora tan
to antiquiora promamus . Nolebat ægypti rex popu
lum dimittere patrum dixit moyses sacerdoti aaron
ut extenderet uirgam suam super omnes aquas egypti .
Extendit aaron & conuersa est aqua fluminis in
sanguinem & nemo poterat bibere aquam omnesq;
egyptii siti peribant . Sincera autem fluentia patribus
habundabant . Iactauerunt fauillam in cœlum & facta
sunt ulcera & uesicæ cadentes in hominibus & qua
drupedibus . Deduxerunt grandinem in igne flāmeo
contrita erant super terram omnia . Rogauit moyses
& uniuerfa in suam gratiam reuerterunt Grando se
data est ulcera sanata potus solitos flumina præbue
runt . Iterum caligantibus tenebris operta erat ter
ra per triduum ex quo moyses manum leuauerat &

90
tenebras infuderat Moriebatur omne primogenitū
ægypti cum hebreorum omnis esset inoffensa proge-
nies. Rogatus moyses ut his quoque finem exitus
daret orauit & impetrauit. In illo prædicandum quod
a fraudis consortio temperauit in hoc mirabile quoni-
am diuinitus intenta supplicia & uirtute propria etiā
ab hoste detorserit. Vere nimium sicut scriptum est
mansuetus & mitis sciebat quod fidem rex non serua-
ret promissis Tamen honestum putabat ut rogatus o-
raret Iesus benediceret appetitus remitteret. Proie-
cit uirgam & serpens factus est qui deuorauit serpen-
tes ægyptiorum Significans q̄ uerbum caro fieret
quæ serpentis diri uenena uacuaret per remissionem
& indulgentiam peccatorum. Virga est enim uerbū
directum regale plenum potestatis insigne imperii
Virga serpens facta est quoniam qui erat filius dei
ex deo patre natus filius hominis factus est natus ex
uirgine Qui quasi serpens exaltatus in cruce medici-
nam uulneribus infudit humanis Vnde ipse dominus
ait Sicut moyses exaltauit serpentem in deserto ita
exaltari oportet filium hominis. Denique & alterū
signum ad dominum Iesum pertinet quod moyses fe-
cit Misit manum suam in sinum & protulit eam & fa-
cta est manus eius sicut nix iterum misit & protulit eā
& erat sicut carnis hūanæ species Significās dominū
Iesū primū fulgorē diuinitatis postea susceptionē car-
nis in qua fide credere omnes gētes populosq; opor-
teret merito manum misit quia dextera dei christus

est in cuius diuinitate & incarnatione si quis non crediderit quasi reprobis flagelatus sicut iste rex qui quoniam signis non credidit euidentibus postea flagellatus orabat ut ueniam mereretur. Quamvis igitur honestatis affectus esse debeat & his probatur & eo maxime quod se obiciebat pro populo dicens ut remitteret populo deus. Aut certe de libro uiuentium se deleteret. Tobias quoque formam expressit honestatis euidentius cum relicto conuiuio mortuos sepeliret & ad cibos pauperis mensam inuitaret inopes. Raguhel precipue qui contemplatione honestatis cum rogaretur ut filiam suam in coniugium daret uicia quoque filiam non tacebat ne circumuenire petitem uideretur tacendo itaque cum thobias filius thobis posceret ut sibi daretur puella respondit lege quidem ipsi eam deberi tanquam propinquo sed dedisse eam iam sex uiris & omnes eos esse mortuos. Iustus itaque uir plus alienis timebat & malebat innuptam sibi manere filiam quam propter nuptias eius extraneos periclitari. Quam breuiter absoluit omnes quaestiones philosophorum. Illi de uiciis tractant domorum tegenda an prodenda a uenditore uideantur noster nec filiam uicia celanda arbitratus est. Et certe non ipse affectabat ut eam traderet sed rogabatur. Quanto itaque iste honestior sit illis dubitare non possumus si conferamus quanto praestantior sit filiae causa quam rei uenalis pecunia. Consideremus aliud quod in captiuitate gestum summum tenuit honestatis decorem. Nullis enim aduersis ho-

91
nestas impeditur quæ in his eminet & magis præcel
lit quam in prosperis. Inter uicula itaque inter arma
flammas seruitutem quæ liberis omni supplicio gra
uior est inter pœnas morientium excidia patriæ uiro
rum formidinem peremptorum sanguinem non exci
dit tantum cura honestatis maioribus nostris sed in
ter euerlæ patriæ cineres & fauillas in affectibus piis
resplenduit & refulsit Nam cum in perfidem ducere
tur patres nostri qui tunc dei omnipotentis cultores
erant acceptum ignem de altari sacerdotes domini oc
culte in ualle absconderunt Erat illic uelut puteus haud
quaquam patens aquæ secessu infrequens nec popu
lari usui patens ignoto & ab arbitris remoto loco. Ibi
obsignauerunt indicio sacro pariter ac silentio ignem
reconditum Non illis studium fuit aurum defodere
argentum abscondere quod seruarent posteris suis.
Sed inter extrema sua honestatis curam habentes sa
crum ignem seruandum putauerunt ne eum uel impu
ri contaminarent uel defunctorum sanguis extingue
ret uel deformium ruinarum aceruus aboleret Abie
runt itaque in perfidem sola religione liberi quæ sola
illis per captiuitatem extorqueri nequiuuit Post uero
plurimum temporis quâdo placuit deo dedit hanc mē
tem regi persarum ut restaurari in iudea templum &
legitimos reparari hierosolimis ritus iuberet Cuius
gratia muneris neemiam sacerdotem rex persarū di
rex At ille secum deduxit illorum sacerdotum ne

potes qui profecturi de patrio solo sacrum ne periret
ignem absconderunt Venientes autem ut patrum ser
mone est proditum non inuenerunt ignem sed aquā
Et cum deesset ignis quo adolerent altaria . Haurire
eos aquam neemias sacerdos sibi que deferre & asp
gere super ligna præcepit tūc visu mirabile cum esset
cælum intextum nubibus sol repente illuxit accensus
est magnus ignis ita ut omnes ī tam euidenti domini
gratia factum stupentes leticia perfunderentur ora
bat neemias psalebant sacerdotes hymnum deo canē
tes . Utque consumptum est sacrificium iussit iterum
neemias residua aqua maiores perfūdi lapides Quo
facto flamma accensa est lumen autem refulgens ab
altari consumptum illico est Hoc patefacto īdicio rex
persarum eo loco in quo ignis fuerat absconditus &
postea reperta est aqua templum fieri mandauit cui
inferebantur dona plurima Appellauerunt autem il
lud qui erant cum sancto neemīa epathar quod intrer
prætationem habet purificationis A plurimis nepthe
uocatur Inuenitur autem ī descriptionibus hieremiæ
prophetæ quod iusserit accipere de igne eos qui po
stea essent futuri Hic est ignis qui cecidit super sacri
ficiū moyſi & consumpsit illud sicut scriptum est q̄
exiuit ignis a domino & cōsumpsit uniuersa quæ erāt
sup altare holocausta . Hoc igne oportebat sanctificari
sacrificiū Ideoq; filios aaron quia alienum ignem īfer
re uoluerūt exiuit ignis iterū a domino & cōsumpsit eos

92
ita ut mortui extra castra proiicerentur . Veniens autē
hieremias ī locū inuenit domū ī loco spelūcæ & taber
naculū & archam & altare icēsi itulit illuc & obstruxit
hostiū . Quod cum ii qui simul uenerant curiosius p
scrutarentur ut notarent sibi locum nequaquam con
præhēdere atq; inuenire potuerunt ut autem cogno
uit Hieremias quod affectassent dixit Ignotus erit lo
cus donec congreget deus congregationem populi &
propitius fiat & tunc deus ostendet hæc & aparebit
maiestas domini . Congregationem populi tenemus
propiciationem domini dei nostri agnoscimus quam
propiciator in sua operatus est passione . Arbitror q
nec ignem istum possimus ignorare cum legerimus
quia baptizat dominus Iesus in spiritu sancto & igni
sicut in euangelio dixit Ioannes . Merito consumeba
tur sacrificium quoniam pro peccato erat Ille autem
ignis typus spiritus sancti fuit qui descensurus erat
post domini ascensionem & remissurus peccata omni
um qui quasi ignis inflamat animum ac mentem fi
delem Vnde ait Hieremias accepto spiritu Et factū
est in corde meo ut ignis ardens flāmigerans in ossi
bus meis & dissolutus sum undiq; & ferre non possū
Sed & ī actibus apostolorum cum decidisset spiritus
sanctus super apostolos & plerosq; qui expectabant
promissa domini tanquam ignē dispersas esse linguas
legimus . Deniq; sic uaporabatur animus singulorū
ut musto repleti esse extimarentur qui acceperant lin

guarū diuersitate Quid ergo sibi uult q̄ ignis aqua
factus ē & aqua ignē excitauit Nisi quia spiritalis gra
tia per ignē exurit per aquā mundat peccata nostra :
Eluitur enim peccatum & exurit . Vnde & aposto
lus ait Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit &
infra Si cuius opus arlerit detrimentum patietur ipse
autem saluus erit sic tamē quasi per ignē Quod ideo
posuimus ut probaremus p̄ ignē exuri peccata . Notū
est ergo hūc esse uere ignē sacrū qui tunc in typo futu
ræ remissionis peccatorū descendit sup sacrificiū . Hic
igitur ignis absconditur captiuitatis tēpore quo culpa
regnat tēpore autē libertatis promitur Et licet ī aquā
speciem mutatus tamen seruat ignis naturā ut cōsume
ret sacrificiū Nec mireris cū legeris quia pater deus
dixit Ego sum ignis consumēs Et alibi me derelique
runt fōrem aquæ uiuæ Ipse quoq; dominus Iesus qua
si ignis īflāmat audiētium corda quasi fons refrigerat
nā ipse in euāgelio suo dicit quod ideo uenerit ut ignē
in terras mitteret & potum sitiētibus aquæ uiuæ mini
straret . Helix quoq; tēpore descēdit ignis quādo p̄
uocauit prophetas gētiū ut altare sine igne accēderent
Et cū illi nequiuisent facere Hostiā suā tercio ipse p̄
fudit aqua & manabat aqua in circuitu altaris & exclā
mauit & cecidit ignis a domino de cœlis & cōsumpsit
holocaustū Hostia illa tu es considera tacitus singula
In te descēdit uapor spiritus sancti te uidetur exurere
cū tua peccata cōsumit . Deniq; & illud quod cōsūptū

25
est sacrificiū moysi tempore sacrificiū p peccato erat
Vnde moyses ait sicut i machabeorū scriptū est libro
eo quod non sit manducatū quod erat pro peccato cō
sumptū est Non ne tibi consumi uidetur quando in
baptismatis sacramēto interit homo totus exterior ue
tus homo noster confixus est cruci apostolus clamat
Illic sicut patrum exempla te docent ægyptius demer
gitur hebreus resurgit sancto renouatus spiritu Qui
etiam per mare rubrū inoffenso trāsiuit uestigio ubi
baptizati sunt patres sub nube & in mari In diluuio
quoque noe tempore mortua est omnis caro iustus
tamen cū sua progenie seruatus est An non consumi
tur homo cū absoluitur mortale istud a uita Deniq;
exterior corrumpitur sed renouatur interior Nec so
lum in baptismo sed etiam in pœnitētia fit carnis in
teritus ad profectū spiritus sicut apostolica docemur
auctoritate dicente sancto paulo iudicaui ut præsens
eum qui sic operatus est tradere huiusmodi sathanæ
in interitum carnis ut spiritus saluus sit in die domini
nostri iesu christi . Prolixior excursus admirandi gra
tia misterii factus uidetur dū studemus reuelatū ple
nius sacramentū pandere quod eo usq; plenū honesta
tis est ut sit plenum religionis Quanta autem honesta
tis cura maioribus fuerit ut unius mulieris iniuriam
stupro illatam intemperatiū bello persequerent & ui
cto populo tribus beniamin obtestarentur in coniugi
um se eis pprias filias nō duros Remāserat tribus

sine ullo posteritatis subsidio nisi fraudis necessaria
accepisset licentiam Quæ tamen indulgentia congruo
in temperantiæ supplicio nõ uidetur uacare quãdo illis
hoc solum permillum est ut rapta inirent coniugia nõ
cõnubii sacramẽto Et re uera dignum fuit ut qui alie
num contubernium soluerant ipsi nuptiarum amitte
rent solennitatem . Quam plena autem miserationis
historia Vir inquit leuita acceperat sibi iugale quam
a concubitu concubinam appellatã arbitror Quæ ali
quanto post quibusdam ut fieri solet offensa rebus ad
patrem se cõtulit & fuit illic quatuor mensibus Exur
rexit uir eius & abiit ad soceri sui domum ut cum sua
iugali repararet gratiam & reuocaret eam & reduce
ret Occurrit ei mulier atq; in domum patris sui intro
duxit maritum Letatus est adolescentulæ pater uenit
obuiam & sedit cum eo tribus diebus & epulati sunt
& quieuerunt Et sequenti die surrexit leuita diluculo
& retentus est a socero Vt tam cito non defereret cõ
uiuui iocunditatem & alio & tercio die non permisit
pater adolescẽtulæ proficisci generũ suũ donec leticia
inter eos & gratia omnis consumaretur Sed die septi
mo cum iam ad uesperum declinaret dies post mēsas
& leta conuiuia cum prætexeret finitimæ noctis uicini
am ut apud suos potius quam apud extraneos requie
scendum putaret nequiuu tenere & dimisit una cum fi
lia sua Verum ubi facta est aliqua progressio cum ue
sper iã ppior urgeret & adpropinquatũ foret ad urbẽ

iebus eorum dicente serualo ut ad eam dominus suus
dessekeret non adqueuit dominus suus quia nō erat
illa ciuitas filiorum israel sed intendit peruenire usq;
gaba quæ habitabatur a populo tribus beniamin Nec
erat quisquā qui aduenientes reciperet hospitio nisi
uir peregrinus progressa ætate Qui cum aspexisset
eos & interrogasset leuiten quo uadis uel unde uenis
quo respondente q̄ esset uiator & montem repeteret
et freni & non esset qui colligeret eum hospitium ei ob
tulit & adornauit conuiuū At ubi facietas epulādi fa
cta est & mensæ remotæ irruerunt pestilentes uiri cir
cumierunt domum Tunc senior filiam suam uirginē
& corqualem eius cum qua cubitare solita esset offe
rebat uiris iniquitatis tantum ne uis irrogaretur ho
spiti Verum ubi parum ratio processit & uis praualu
it cessit leuites iugali suæ & cognouerunt eam & tota
nocte illuserunt ei Qua atrocitate uel dolore uicta in
iuriæ ante hostium hospitis quo uir suus deuerterat p
iecit se atque exhalauit spiritum supræmo licet uitæ
munere affectum bonæ coniugis seruans ut exequias
saltem sui funeris marito reseruaret Quo cognito ne
multis morer omnis prope populus israel in bellum
exarsit Dubioque euentu cum anceps maneret præli
um tertia tamen præliandi uice traditus est populus
beniamin populo israel & diuina iudicatus se uentia
pœnas intemperantiæ luit & condēnatus quoq; ne q̄s

ei ex numero patrum filiam suam daret in uxorem
Idq; cōfirmatū iurisiurādi sacramēto est Sed cōpuncti
quod tam acerbā in fratres tulissent sententiā ita seue-
ritatem eius temperauerūt ut orbatas parētū uirgines
in cōiugiū sibi asciscerent quorū patres pro delicto pe-
repti forēt uel rapto copulāsociarent qā pro tā tur-
pis cōmissi faciōre quo alieni matrīonii iulsiolauerāt
indignos se impetrando exhibuere matrimonio Sed
ne periret una populo tribus fraudis idulta est cohi-
bentia. Quāta igitur honestatis cura maioribus fuerit
hinc prodit ut . xl . millia uirorū stringerēt gladiū ad-
uersus fratres suos de tribu beniamin dū ulcisci uolūt
iūriā pudiciā qā temeratores castitatis nō sufferebā-
tur Itaq; in eo bello cāsa sunt utrinq; sexaginta quinq;
fere milia bellatorū & exustæ urbes Et cum inferior
primo fuisset populus israel tamen nec aduersi metu
belli pcitus uindicandæ castitatis sequestrauit dolorē
Ruebat in prælium uel sanguine suo parans cōmissi
flagicii diluere notā Et quid mirum si populo dei de-
corum illud atq; honestum curæ fuit quando lepro-
sis sicut in libris regnorum legimus honestatis non
defuit consideratio fames erat magna in samaria quia
obsederat eam exercitus syrorum Rex militares
excubias supra murum sollicitus reuisebat interpel-
lauit eum mulier dicens Persuasit mihi hæc mulier
ut afferrem filium meum Et atulli & coximus &
comedimus eum Et promisit ut & ipsa postea suum

24
filium afferret et carnes illius simul manducaremus
Nūc autē filiū suū abscondit & nō uult eum afferre . Mo-
tus rex quod nō solum humanis sed etiā parricidiali-
bus cadaueribus mulieres pastæ uiderētur & tā atro-
cis calamitatis exemplo p̄itus Heliseo propheta de-
nunciauit necē cuius in potestate fore crederet ut obli-
dionē solueret propullaret famē Vel quia nō permī-
serat regi ut percuteret syros quos cœcitate pfuderat
Sedebat Heliseus cum senioribus in bethel & priusq̃
introiret ad eum regis nuncius ait ad seniores uiros
Si uidistis quoniā filius homicidæ illius misit auferre
caput meum Et introiuit nuncius & mādātū regis ptu-
lit denūciantis præsens capitis periculū Cui rei podit
propheta hac hora die crastina erit mensura similagi-
nis siclo & duæ mensuræ ordeī siclo in porta samariæ
Et cū missus a rege nuncius nō credidit et dicēs si plu-
erit dominus de cœlo habundantiā frumenti Nec sic
quidem id possit effici dixit ad eum Heliseus quia nō
credidisti oculis tuis uidebis & nō māducabis Et fa-
ctus est subito in castris syriæ uelut quadrigarū sonus
& uox multa eq̃tum & uox magna uirtutis atq; īgens
belli tumultus et arbitrati sunt syri quod rex israel in
societatem aduocasset praelii regem ægypti et regē
amoreorum et fugerunt diluculo relinquentes taber-
nacula sua quoniam uerebantur ne in prouiso aduentu
nouorū opprimerētur hostiū et cōiūctis regū uiribus
nō possent resistere . Id incognitū samariæ erat quoniā

uicti metu & fame tabidi nec pratendere audebant
Erant autē leprosi quatuor ad portā ciuitatis qbus ui
ta erat suppliciū & mori lucrum & dixerunt ad se īui
cem. Ecce nos hic sedemus & morimur Si ingredi
mur urbem moriemur fame Si manemus hic nullum
subsidiū uiuendi suppetit nobis Eamus ī castra syriæ
aut compendiū mortis erit aut salutis remediū. Per
rexerunt itaq; & intrauerūt in castra & ecce omnia nu
da Hostium ingressi tabernacula primū repertis ali
mentis fugauerunt famem deinde auri & argenti quā
tum potuerūt diripuerunt Et cū soli prædæ incumbe
rent disposuerūt tamen nūciare regi fugisse syros qa
id honestum arbitrabantur quam repræssio indicio foue
re fraudis rapinam Quo indicio egressus ē populus
& diripuit castra syriæ & cōmeatus hostiū habundan
tiam fecit annonæ uilitatem reddidit secundū prophe
ticum dictum ut mensura similaginis siclo & duæ mē
suræ ordeī pari præcio constarent. In hac leticia ple
bis nuncius ille in quo requiescebat rex cōtritus ī por
ta iter exeūtiū festinationē & remeātiū exultationē cō
culcatus a plebe mortuus ē Quid hester regina nō ne
ut populū suū piculo exueret quod erat decorū atq;
honestū morti se obtulit nec īmitis regis trepidauit fu
rorē Ipse quoq; rex persarū ferox atque tumido cor
de tamen decorum iudicauit indici insidiarum quæ si
bi paratæ forent gratiam repræsentare populumque
liberum a seruitute eripere neci eruere nec parcere ei

qui tam indecora suassisset Denique quem secundum
a se precipuum inter omnes amicos haberet cruci tra-
didit quod dehonestatum se eius fraudulentis consi-
liis animaduertisset.

CAP. DE AMICICIA PROBABILI:

e A enim amicicia probabilis quæ honestatem
tuetur præferenda sane opibus honoribus po-
testatibus Honestati uero præferri non solet sed ho-
nestatem sequi Qualis fuit Ionathæ qui pro pietate
nec offensam patris nec salutis periculum refugebat
Qualis fuit abimelech qui pro hospitalis gratiæ offi-
ciis nec potius sui quam prodicionem fugientis ami-
ci subeundam arbitrabatur. Nihil igitur præferendū
honestati Quæ tamē ne amiciciæ studio prætereatur
etiam hæc scriptura admonet de amicicia Sunt enim
plereq; philosophorū quæstioēs. Vtrū amici causa q̄s
quam cōtra patriā sentire nec ne debeat ut amico obe-
diat Vtrū oporteat ut fidē deferat dū indulget atq; itē
dit amici cōmoditatibus Et scriptura q̄dem ait Cla-
ua & gladius & sagitta ferrata sic homo ē testimonium
dās falsum aduersus amicū suū Sed cōsidera qd astru-
at non testimonium repræhendit dictum in amicum
sed falsum testimonium Quid enim si dei causa quid
si patriæ cogatur aliquis dicere testimonium Nun-
quid præponderare debet amicicia religioni præ-

ponderare ciuium charitati. In his tamē ipsis requirē
da est ueritas testimonii ne amicus appetatur amici p
fidia cuius fide absolui debeat. Amicus itaque neque
noxio gratificari debet neque innocenti insidiari. Sa
ne si necesse sit dicere testimoniū si quid ī amico uicii
cognouerit corripere occulte. Si non audierit corripe
re palam. Sunt enim bonæ correptiones & plerūq;
meliores quam tacita amicitia. Et si ledi se putet ami
cus tu tamen corripe. Et si amaritudo correptionis ani
mū eius uulneret tu tamē corripere ne uerearis. To
lerabilia sunt enim amici uulnera quam adulantium
oscula. Errantem igitur amicum corripe. Innocentē
amicum ne deserās. Constans enim debet esse amici
cia perseuerare ī affectu nō puerili modo amicos mu
tare uaga quadam debemus sententia. Aperi pectus
tuum amico ut fidelis sit tibi & capias ex eo uitæ tuæ
iocunditatem. Fidelis enim amicus medicamentum ē
uitæ immortalitatis est gratia. Defer amico ut equali
nec te pudeat ut præuenias amicum officio. Amicitia
enim nescit superbiam. Ideo enim sapiēs dixit. Ami
cum salutare non erubescas nec deserās amicum in ne
cessitate nec derelinquas eum neque destituas quoni
am amicitia uitæ adiumentum ē. Ideo eius onera ut
nostra portemus sicut apostolus docuit. Dicit enim
his quos eiusdem corporis complexa est charitas. Et
enim si amici secundæ res amicos adiuuant cur non &
in aduersis amici rebus amicorum adiumentū suppetat.

37
luemus consilio conferamus studia compatiatur af-
fectu. Si necesse est toleremus proter amicum etiā
aspera. Plerumque inimiciā subeundā sunt proter
amici innocentiam laepe obrectationes si restiteris uel
responderis cum amicus arguitur & accusatur Nec
te peniteat huiusmodi offentionis Iusti enim uox est
& si mala mihi euenerint proter amicum sustineo In
aduersis enim amicus probatur Nam in prosperis
amici omnes uidentur. Sed ut in aduersis amici pati
entia & tolerantia necessaria est sic ī prosperis aucto
ritas congrua est ut insolentiam extollentis se amici
reprimat & redarguat. Quam pulchre ī aduersis po
situs iob dicit miseremini mei amici miseremini non
quasi abiecta uox ista est sed quasi censoria. Nam cū
iniuste arguitur ab amicis respondet miseremini mei
amici Hoc est qui misericordiam deberis facere Op
primitis autem uos & impugnatis hominē cuius erū
nis compati pro amicicia uos oportebat. Seruate igi
tur filii unitam cum fratribus amiciciam quia nihil est
in rebus humanis pulchrius. Solatium quippe uitæ
huius est ut habeas cui pectus aperias tuum cum quo
arcana participes cui committas secretum pectoris tui
ut colloques tibi fidelem uirum qui in prosperis gratu
letur tibi in tristibus compatiatur in persecutionibus
adhortetur. Quam boni amici hebrei pueri quos a
sui amore nec fornacis ardentis flamma diuisit
De quo loco ut supra diximus bene ait sanctus
Dauid, Saul & Ionatha speciosi & carissimi insepa

• H. •
inseparabiles in uita sua & in morte non sunt separari. Hic est
amiciciae fructus non ut fides propter amiciciam deserat.
Non potest enim homini amicus esse qui deo fuerit
infidus. Pietatis custos amicicia est & aequalitatis ma-
gistra ut superior inferiori se exhibeat aequalem inferi-
or superiori. Inter dispares enim mores non potest
esse amicicia. Et ideo conuenire sibi utriusque debet
gratia. Nec auctoritas desit inferiori si res poposce-
rit nec humilitas superiori. Audiat quasi parem qua-
si aequalem & ille quasi amicus moneat obiurget non
iactantiae studio sed affectu caritatis. Neque monitio
aspera sit neque obiurgatio contumeliosa. Sicut enim
adulationis fugitans amicicia debet esse ita etiam alie-
na insolentiae. Quid est enim amicus nisi cōsors amo-
ris ad quem animum tuum adiungas atque applies
& ita misceas ut unum uelis fieri ex duobus cui te tam-
quam alteri tibi cōmittas a quo nihil timeas nihil ipse cōmo-
di tui causa inhonestum petas. Non enim uestigalis
amicicia est sed plena decoris plena gratiae. Virtus est
enim amicicia non quaestus quia non pecunia paratur
sed gratia nec licitatione preciorum sed concertatione
beniuolentiae. Denique meliores amiciciae sunt in opū
plerumque quam diuitum. Et frequenter diuites si-
ne amicis sunt quibus habundant pauperes. Non est
enim uera amicicia ubi est fallax adulatio. Diuitibus
itaque plerique assentatorie gratificantur erga pauperem nemo
simulator est. Verū est quoddam deferre pauperi huius ami-
cicia inuidia uacat. Quid amicicia preciosius quam angelis.

cōmunis & hominibus est. Vnde dominus iesus dicit
 facite uobis amicos de iniquo mamona q̄ recipiat uos
 in aeterna tabernacula sua: Ipse nos deus amicos ex
 seruulis facit sicut ipse ait lam uos amici mei estis si
 feceritis quæ ego præcipio uobis dedit formam ami
 ciciæ quam sequamur ut faciamus amici uoluntatem
 ut aperiamus secreta nostra amico quæcunq̄ in pectō
 re habemus & illius arcana non ignoremus. Osten
 damus illi nos pectus nostrum & ille nobis aperiat su
 um Ideo inquit uos dixi amicos quia omnia quæcun
 que audiui a patre meo nota feci uobis. Nihil ergo
 occultat amicus si uerus est effundit animum suum si
 cut effundebat misteria patris dominus iesus. Ergo
 qui facit mandatum dei amicus est hoc honoratur no
 mine qui est unanimes ipse amicus est q̄ unitas ani
 morum in amicis sit. Neq̄ quisquam detestabilior
 quam qui amiciciam læserit. Vnde in proditorem do
 minus hoc grauissimū iuenit quo eius cōdemnaret pfi
 diā q̄ gratiæ uicē nō repræsentauerit & cōuiuuiis amici
 ciæ uenenū maliciæ miscuerit. Itaq̄ sic ait. Tu uero ho
 mo unanimes meus & dux meus & notus meus qui
 semper mecum dulces capiebas cibos. Hoc est nō po
 test sustineri istud quia unanimes aperisti eum qui ti
 bi donauerat gratiam. Nam si inimicus meus maledi
 xisset mihi sustinuisssem utiq̄ & ab eo q̄ me oderat ab
 sconderem me inimicus uitari potest amicus non pōt
 si insidiari uelit. Illum cauemus cui non committimus
 consilia nostra hunc cauere non possumus cui commi

simus . Itaq; ad aceruandam peccati inuidiam nō dixit
tu uero seruus meus apostolus meus sed unanīus me
us hoc est non meus sed etiam tuus proditor es quia
unanimus prodidisti . Dominus ipse cum a tribus re
gibus offensus ēēt qui sancto iob nō detulissent igno
scere his per amicum maluit ut amicitia suffragiū re
missio fieret peccatorum . Itaque rogauit iob & domi
nus ignouit . Profuit illis amicitia quibus offuit īsolē
tia : Hæc apud uos deposui filii quæ custodiat in ani
mis uestris quæ utrum aliquid profectus habeant uos
probabit interim copiam multam exemplorum af
ferent . Nam prope omnia maiorū exempla plurima
quoq; dicta his tribus inclusa libris tenentur . Vt & si
sermo nihil deferat gratia series tamē uetustatis quo
dam cōpēdio expressa plurimū īstructionis conferat .

FINIS TERTII LIBRI SANCTI AM
BROSII DE OFFICIIS .

Nectar & Ambrosiam cœlestia munera quæris

Hoc Sanctum Ambrosi perspice lector opus .

Arida qui tali compleuerit ora sapore

Non sitiet . nullam sentiet ille famem .

Impressus mediolani p Chiristofor Valdarfer

Ratisponensem . M . cccc lxxiiii die vii Ianuarii .

22
VITA SANCTI AMBROSII MEDIOLA-
NENSIS EPISCOPI SECVNDVM PAV-
LINVM EPISCOPVM NOLANVM AD
BEATVM AVGVSTINVM EPISCO-
PVM.

Ortaris uenerabilis pater augustine
ut sicut beati uiri athanasius episco-
pus & hieronymus presbiter stilo p-
secuti sunt uitam sanctorum pauli &
antonii in heremo positorum sicut eti-
am martini uenerabilis episcopi turonensis ecclesie se-
uerus seruus dei sermone cōtexuit ita etiā beati ambro-
sii episcopi mediolanensis ecclesie ego meo psequar
stilo. Sed ego ut meritis tantorum uirorum qui muri
ecclesiarum sunt & eloquentie fontes ita etiam sermo-
ne me imparem noui. Tamen quia absurdū esse opi-
nor quod præcipis declinare ea quæ a probatissimis
uiris q̄ illi ante me adstiterūt & maxime a sorore ipsi-
us uenerabili Marcelina didici uel quæ ipse uidi uel
quæ ab his agnoui qui illum in diuersis prouinciis post
obitum ipsius se uidisse narrarunt uel quæ ad illū scri-
pta sunt cum adhuc obiisse nesciretur adiutus orationi-
bus tuis & meritis tanti uiri licet inculto sermone bre-
uiter strictimq; describam ut lectoris animū & si ser-
mo offenderit tamen breuitas ad legendum prouocet

Nec uerborum fucis ueritatē obducā nedum scriptor
elegantiæ pompam requirit lector tantarum uirtutum
amittat scientiā quē non magis uerborū faleras pom-
pasq; sermonū quā uirtutē rerū gratiāq; spiritus san-
cti expectare cōueniat Si qdem nouerimus uiatores
gratiore habere aquā breuī uena stillantē fōte cū sitiūt
quā profluētis fōtis riuos quorū copiā sitis tēpore re-
pire nō possūt & ordeacius panis dulcis soleat esse eti-
am his qui cētenis uicibus ferculorū quotidiani conui-
uii copias ructare cōsuerūt . Sed & ortorū amœna mi-
rantibus herbæ agrestes placere cōsuerunt . Quā ob-
rem obsecro uos omnes ī quorum manibus liber iste
uersabitur ut credatis uera esse quæ scripsimus . Nec
me q̄quā putet studio amoris aliqd quod fide careat
posuisse quādo qdem melius sit penitus nihil dicere
quā aliquid falsi proferre cū sciamus nos omniū ser-
monū nostrorū reddituros esse rationem . Nec dubi-
tem & si nō ab omnibus omnia tamē a diuersis diuer-
sa sciri & ea cognita nōnullis esse quæ etiā ipse minus
aut audire aut uidere potui Vnde a die natiuitatis eius
narrandi initium sumam ut gratia uiri ab ipsis cuna-
bulis quæ fuerit agnoscat .

Igitur posito in administratiōe præfecturæ galliarum
patre eius ambrosio natus Ambrosius ē q̄ ifās ī area
prætorii ī cunis positus cum dormiret apto ore subi-
to examē apū adueniēs faciē eius atq; ora compleuit
ita ut īgrediēdi ī os egrediēdiq; frequentarēt uices .
Quæ pater q̄ ppter cū matre uel filia deābulabat ne

abiceretur ab acilla quæ curam nutriendi infantis susceperat prohibens sollicita enim erat ne infanti noceretur expectabat tamen patrio affectu quo fine illud miraculum clauderetur At ille post aliquandiu euolantes in tantam aeris altitudinem subleuatae sunt ut humanis oculis minime uideretur. Quo facto territus pater ait Si uiixerit infans iste aliquid magni erit. Operabatur enim iam tunc dominus in serui sui infantia ut impleretur quod scriptum est faui mellis sermones boni Illud enim ex amen apud scriptorum ipsius nobis generabat fauos quæ coelestia dona annunciarerunt & mentes hominum de terris ad coelum erigerent Postea uero cum adoleuisset & esset in urbe roma constitutus cum matre uidua & sorore quæ uirginitatem fuerat iam professâ comite alia uirgine cuius uirginis soror candida & ipsa eiusdem professionis quæ nunc chartagine degit iam anus cum uideret sacerdotibus a domesticâ sorore uel matre manus osculari ipse ludens offerebat dexteram dicens & sibi id ab ea fieri oportere si quidem episcopum se futurum esse memoraret Loquebatur enim iam in illo spiritus domini qui illum ad sacerdotium nutrebat Illa uero ut adulescentem & nescientem quid diceret respuebat. Sed postquam edoctus liberalibus disciplinis ex urbe egressus est profectusque in additorium praefecturae praetorii ita splendide causas porauit ut eligeretur a uiro illustri probo tunc praefecto praetorii ad consilium tribuendum. Post quod consularitatis suscepit insignia ut regeret liguriam æmiliamque prouincias uenitque mediolanum.

Per idē tēpus mortuo auxentio arrianæ p̄fidia episcopo
po q̄ dionilio beatæ memoriæ confessorē ad exiliū de
stinato incubabat ecclesiam cū populus ad seditionem
surgeret in petēdo episcopū essetq; illi cura sedandæ
seditionis ne populus ciuitatis in periculū sui cōuerteretur
perrexit ad ecclesiam Ibiq; cū alloqueret̄ plebem
subito uox fertur īfantis in populo sonuisse Ambrosiū
episcopū Ad cuius uocis sonitū totius populi
ora cōuersa sunt adclamantis Ambrosiū episcopū Ita
qui ante turbulentissime dissidebant q̄a & arriani sibi
& catholici sibi episcopū cupiebāt superatis alterutris
ordinari repente hunc unum mirabili & incredibili cōcordia
conserunt. Quo ille cognito egressus ecclesiam
tribunal sibi parari fecit Quippe mox futurus
episcopus altiora conscendit. Tūc contra consuetudinem
suā tormenta p̄sonis iussit adhiberi Quod cū faceret
populus nihilo minus adclamabat peccatū tuū super
nos. Sed nō similiter hic populus tūc clamauit sicut
populus iudæorū. Illi enī uocibus suis sanguinem
dominicum effuderūt diceutes sanguis eius super nos
Isti uero catecuminū sciētes fideli uoce remissionem
illi peccatorū omniū p̄ baptismi gratiā p̄mittebāt Tūc
ille turbatus reuersus domū philosophiā p̄fiteri uoluit
futurus uerus philosophus christi q̄ cōtemptis sacularibus
pōpis piscatorū secuturus esset uestigia q̄ christo
populos congregarūt nō fucis uerborū sed simplici
sermone & uera fidei ratiōe missi sine pera sine uirga
etiā ipsos philosophos conuerterūt Quod ubi ne

faceret reuocatus ē publicas mulieres publice ad se ingredi fecit ad hoc tantū ut uisis his populi intentio reuocaretur . At uero populus magis magisq; clamabat peccatū tuū sup nos At ille cū uideret nihil sua intentione posse proficere fugā parauit .

Egressus noctis medio ciuitate cū ticinū se pgere putaret mane ad portā ciuitatis quæ romana dicitur iuenitur . Dominus enī q ecclesiæ suæ catholicæ murū parabat aduersus inimicos suos & turrē erigebat dauid cōtra faciē damasci hoc ē pfidiā hereticorū fugā illius ipediuit Qui iuētus cū custodiretur a populo missa relatio est ad clemētissimū īperatorē tunc ualētinianum Qui summo gaudio accepit quod iudices a se directi ad sacerdotium peterēt . Letabatur etiā pbus præfectus qā uerbū eius īpleretur ī Ambrosio . Dixerat enī pficiēti cū mādata ab codē darētur ut moris ē uade age nō ut iudex sed ut episcopus . Pēdente itaq; relatione iterū fugā parauit . Atq; ī possessione cuiusdā leontii clarissimi uiri aliquādiu latuit Sed ubi relationi respōsum ē ab eodē leontio proditur Præceptum enī erat uicario ut īlisteret rebus pficiēdis Qui iūcta sibi cū uellet īplere pposito edicto cōuenit omnes ut si uellent sibi cōsultare rebusq; suis pderent uirū . Proditus itaq; & adductus mediolanū cū itelligeret circa se dei uolūtātē nec se diutius posse resistere postulauit nō se nisi a chatholico episcopo baptizari . Sollicitā enī habebat pfidiā arrianorum . Baptizatus itaque fertur omnia ecclesiastica officia īplesse atq; octauo die epus

ordinatus est summa gratia & leticia cūctorum .
Igitur post annos aliquot ordinationis suæ ad urbem
romā hoc ē ad propriū solū perrexit Ibiq; sanctā pu
elam de qua supra memorauimus cui manum offerre
solitus erat ī domo propria cū germana sicut relique
rat inuenit iā matre defuncta Atq; cū illa dexterā illi
us oscularetur Inbridens ait illi Ecce ut dicebam tibi
sacerdotis manum oscularis .

Per idem tēpus cū trans tiberim apud quandā clarissī
mam inuitatus sacrificiū in domo offerret quedā bal
neatrix quæ paralitica in lecto iacebat cū cognouisset
ibidē esse domini sacerdotem in sedula se ad eandem
domum ī quam ille inuitatus aduenerat portari fecit
atq; oranti & imponēti manus uestimēta attigit Quæ
cum exoscularetur statim sanitate recepta ābulare cœ
pit ut impleretur illud dominicū dictum ad apostolos
etiā maiora his facietis in nomine meo Quod tamē si
gnum sanitatis ut mirabile fuit ita etiam nec ocultum
Nam ego hoc in eadem regione post annos plurimos
sanctis uiris referentibus positus in urbe cognoui . Si
rinium uero cum ad ordinandum episcopum anemiū
puenisset ibiq; Iustinæ tunc temporis reginæ potentia
& multitudine coadunata de ecclesia pelleretur ut nō
ab ipso sed ab hereticis arrianis episcopus in eadē ec
clesia ordinaretur essetq; cōstitutus ī tribunali nihil cu
rans eorū quæ a muliere excitabantur una de uirgini
bus arrianorū impudētior ceteris tribunal cōscendēs
apprehēso uestimēto sacerdotis cum illum adtrahere

uellet ad patrem mulierum ut ab ipsis cæsus ecclesia
 pelleretur audiuit ut ipse solitus erat referre Et si ego
 indignus tanto sacerdotio sum tamēte nō cōuenit uel
 professionem tuam in qualēcumq; sacerdotem manus
 inicere . Vnde debuit uereri dei iudicium ne illi aliqd
 eueniret Quod dictum exitus cofirmauit Nam alio
 die mortuam ad sepulchrum usq; deduxit gratiam p
 contumelia rependens Sed hoc factum non leuem ad
 uersariis incussit metum pacemq; magnam catholicæ
 ecclesiæ in ordinādo episcopo tribuit Ordinato itaq;
 catholico sacerdote mediolanum reuertitur Ibiq; Iusti
 næ supradictæ mulieris innumeras insidias sustinuit
 Quæ muneribus atq; honoribus aduersum sanctū ui
 rum oblati populos excitabat Sed infirmorū animi
 talibus promissis decipiebātur . Promittebat enim tri
 bunatus & diuersas alias dignitates . His qui illū de
 ecclesia raptum ad exilium perduxissent Quod cum
 multi conarentur sed deo præsule perficere non uale
 rent unus infelicior cæteris nomine euthimius in tan
 tum furorem excitatus est ut iuxta ecclesiā sibi domū
 pararet atq; in eadem carrum constitueret quo facili
 us raptum super positum carpēto ad exilium deduce
 ret Sed iniquitas eius in uerticem eius descēdit Post
 annum & enim eodem die quo illum rapere se arbitra
 batur in eodem carpento impositus de eadem domo
 ipse ad exilium destinatus est reputans sibi iusto iudi
 cio dei id in se esse conuersum ut in eodem carpēto di
 rigeretur ad exiliū quod ipse parauerat sacerdoti Cui

non minimum solatium sacerdos prebuit dando sumptus uel alia quæ erant necessaria. Sed hæc confessio hominis nec mulieris furorem nec uesanorum arrianorum dementiam repressit. Maiore & enim accensi dementia basilicam portianam inuadere nitebantur. Exercitus etiam armatus ad custodiendas fores ecclesiæ est directus ut nemo auderet catholicam ecclesiam ingredi. Sed dominus qui de aduersariis suis ecclesiæ suæ triumphos donare consuevit ad ecclesiæ suæ munimentum militum corda conuertit ut aduersis scutis ecclesiæ fores seruarent nec egredi dimitterent sed ingredi ecclesiam plebem catholicam minime prohiberent. Nec hoc satis erat missis militibus nisi ut etiam pro catholica fide cum plebe pariter acclamarēt. Hoc in tempore primum antiphonæ hymni & uigiliæ in ecclesia mediolanensi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio usq; in hodiernum diem nō solum in eadem ecclesia uerum etiam per omnes pene prouincias occidentis manet.

Per idem tempus sancti martyres protasius & geruasius se sacerdoti reuelauerunt. Erant enim in basilica positi in qua sunt hodie corpora naboris & felicitis martyrum. Sed sancti martyres nabor & felix celeberrime frequentabātur. Protasii uero & geruasii, martyrum ut nomina ita etiam sepultura incognita erat in tantum ut supra ipsorum sepulchra ambulant omnes

qui uellent ad cancellos peruenire quibus sanctorum
naboris & felicitis martyrum ab iniuria sepulchra de
fendebantur Sed ubi sanctorum martyrum corpora
sunt leuata & in lecticis posita multorum ibi sanata ægri
tudines perdocentur. Cæcus etiam seuerus nomine
qui nunc usq; in eadem basilica quæ dicitur ambrosia
na quo martyrum corpora sunt translata religiose ser
uit ubi uestem martyrum attigit statim lumen recepit
Obsessa etiam corpora a spiritibus immundis curata
summa cum gratia domum repetebant. Sed his bene
ficiis martyrum quantum crescebat fides ecclesiæ ca
tholicæ tantum arrianorum perfidia minuebatur De
niq; ex hoc tempore sedari cœpit persecutio quæ Iusti
næ furore accendebatur ut sacerdos de ecclesia pelle
retur Tamen quoniam intra pallatium multitudo arri
anorum cum Iustina constituta residebat tantam dei
gratiam quam ecclesiæ suæ catholicæ iesus dominus
meritis martyrum conferre dignatus est uenerabilē
que uirum Ambrosium narrabat pecunia comparas
se homines qui se uexari ab immundis spiritibus men
trentur atque ab illo sicut & a martyribus se torqueri
dicerent. Sed hoc iudaico ore loquebantur arriani
suppares scilicet eorum Illi enim de domino dicebāt
quoniā ī beelzebub p̄cipe demoniorū eiicit demonia
Isti de martyribus uel de domini sacerdote loq̄bātur
quod nō dei gratia quæ p̄ illos opabat̄ imūdi spiritus

pellarentur sed accepta pecunia se torqueri mentirēt
Clamabant enim demones scimus uos esse martires
sed arriani dicebant nescimus esse martires Iam hoc
& in euangelio legimus ubi dixerunt demones ad do
minum iesum scimus te qui es dei filius . Et iudæi di
cebant hic autem unde sit nescimus . Sed non hic testi
monium accipitur demonum sed confessio . Vnde mi
seriores arriani uel iudæi ut quod confitentur demo
nes illi negent ? Dominus tamen qui gratiam eccle
siæ suæ augere consuevit non passus est diu insultari a
perfidis sanctis suis . Vnus itaque ex ipsa multitudi
ne subito arreptus a spiritu immundo clamare cœpit
ita torqueri eos ut ipse torquebatur qui negarēt mar
tires uel qui non crederent in trinitatis unitatem quā
docet Ambrosius At illi hac uoce confusi qui conuer
ti debuerant & dignam tali confessione agere pœnitē
tiam in piscinam demersum hominem necauerunt per
fidia homicidium adiungentes . Deduxit enim illos
ad hanc finem summa necessitas . Sanctus uero Am
brosius episcopus maioris humilitatis uir factus dona
tam sibi a domino gratiam reseruabat . Crescebatque
quortidie fide & amore corā deo & corā hominibus.
Per idem tempus erat quidam uir de
heresi arrianorum acerimus nimium disputator & du
rus atque inconuertibilis ad fidem catholicam . Is con
stitutus ī ecclesia tractante episcopo uidit ut ipse post
modū loq̄batur angelū ad aures tractātis ep̄i loq̄ntem
ut uerba āgeli populo ep̄s renūtiare uideret quo uiso

cōuersus fidē quā expugnabat cœpit ipse defendere
 Fuerunt etiā duo cubicularii tūc temporis gratiani im-
 peratoris de heresi arrianorū q̄ tractāti episcopo quæ-
 stionē proponerēt. Ad quā audiendā altero die ad
 basilicā porcianā se affuturos promiserāt. Erat enim
 quæstio de incarnatione domini sed alio die miserādi
 homines supbiæ tumore cōpleti nec memores promiss-
 forum contēpnentes deū ī sacerdote ipsius nec plebis
 expectātis cōsiderantes iūriam. Immemores etiā di-
 ctorū dominicorū quoniā qui scandalizauerit unū ex
 minimis istis oportet ut mola asinaria collo eius alli-
 getur & demergatur in profundū maris conscenden-
 tes rhedam quali gratia gestandi ciuitate egressi sunt
 expectāte sacerdote uel plebe ī basilica cōstituta Sed
 huius contumaciæ qui finis fuerit horresco referens
 Subito & cū præcipitati de rheda animas emisērūt at
 q̄ corpora eorū sepulturæ sunt tradita. Sanctus uero
 Ambrosius cū ignoraret quid factū esset nec diutius
 posset plebē tenere ascēdens pro tribunali de eadem
 quæstione quæ fuerat proposita sermonē adorsus est
 dicens. Debitū quidē uideo soluendū sed hesternis
 meos nō inuenio creditores & reliqua quæ ī libro scri-
 pta sūt q̄ de incarnatione titularur Occiso itaq̄ gratiano
 īperatore de recipiēdi corporis eius causa secundam
 ad maximū suscepit legationē apud quē quā cōstāter
 egerit q̄ uoluerit cogōlcere legatiois ipius epistolā ad
 ualētinianū iuniore datā cū legerit approbabit Nobis
 enim alienū a promissione uilum est illam īserere ne

adiunctæ epistolæ prolixitas fastidiū legendi afferret
Ipsū uero maximū a comuniōis cōsortio segregauit
admonēs ut effusō sanguine domini sui & quod ē gra
uius innocētis ageret pœnitētiā si sibi apud deū uellet
esse cōsultū . Sed ille cū pœnitentiā declinat superbus
spiritu nō solum futurā sed etiā præsenti salutem ami
sit & regnū quod male arripuerat fœmineo quodam
modo tumore deposuit ut pcuratorē se rei publicæ nō
impatorem fuisse confiteretur . Mortua uero Iustina
cū qdam aruspex īnocentius nomine nō tamen opere
in causā maleficiorū a iudice torqueretur aliud quam
īterrogabatur fateri cœpit . Clamabat enī ab angelo
maiora tormēta adhiberi ei qui non comunicaret Am
brosio & custodiret Ambrosiū Quoniā temporibus
Iustinæ ad excitāda odia populorū ī episcopū cacumē
tecti ecclesiæ cōscendens medio noctis sacrificauerit .
Sed quāto īstantius & sollicitius opera maligna exer
cebat tanto magis amor populi circa fidem catholicā
& domini sacerdotē cōualescebat . Misisse ēt se dæmo
nes qui illum īternecarent fatebatur . Sed dæmones
renūciassē se minime nō solū ad ipsū appropiquare
posse uerū etiam nec ad fores domus in qua manebat
episcopus quoniā ignis īsuperabilis omne illud ædifi
ciū cōmuniret ut etiā lōge positi urrerētur Ita cessasse
artes suas qbus aduersū domini sacerdotē se aliqd pos
se arbitrabatur Alius etiā gladiū ferēs ad cubiculū us
q; puenit ut īterficeret sacerdotē sed cū eleuasset manū
districto gladio dextera obrigēte remāsit tūc se missū

a iustina postquā cōfessus est brachium quod inique
cū extēderetur obriguerat sanātū ē cōfessione .

Per idē tempus cū illustris probus puerū suū nota
rium qui spiritu imūdo grauitē uexabatur direxisset
ad episcopū egressū urbem dimisit diabolus timēs ad
uirū sanctū p̄duci . Atq; ita puer quādiu mediolani
apud ep̄m fuit nulla ī illo diaboli dominatio apparuit
Sed ubi egressus est mediolano & p̄pe urbem puenit
idē spiritus q̄ illū ante habuerat uexare cōpit Qui cū
īterrogaret̄ ab exorcistis cur quādiu fuisset mediola
ni nō in illo apparuisset cōfessus est diabolus timuiss̄
se Ambrosiū ideo recessisse ad tēpus atq; expectasse
ī illo loco ubi ab illo recesserat donec reuerteret̄ quo
reuertēte uas quod deseruerat repetiss̄ . Extincto ita
q; maximo politico theodosio īperatore mediolani am
brosio uero episcopo cōstituto aquileiā ī partibus ori
entis ī quodā castello a christiaīs uiris synagoga iude
orum & lucus ualentinianorū īcendio cōremata sunt
pterea quod iudei uel ualētiniāni īsultaret̄ monachis
christianis . Valētiniānorū enī heresis trigīta deos co
lit . Sed de huiusmodi facto comes oriētis ad īpatorē
relationē direxit . Qua accepta īmpator p̄cepit ut sy
nagoga ab ep̄o loci reādicaretur ī monachos non uī
dicaretur Sed huius prācepti tenor cū ad aures pue
nisset uenerabilis ambrosii ep̄i direxit ad īpatorē epi
stolam q̄a ipse ī tempore excurrere nō poterat Qua
illū cōuenit ut id quod ab eodē statutum fuerat reuo
cetur seruari que sibi debere ab illo andientiam .

qui si dignus non esset qui ab illo audiret dignus etiam
non esset qui pro illo a domino audiretur uel cui suas
preces cui sua uota committeret Paratum etiam se esse
pro tali negotio mortem subire ne dissimulatione sui
præuaricatorē faceret impatorem qui tam iniusta con-
tra ecclesiam præcepisset . Postea uero quā mediola-
num reuersus est posito impatore in ecclesia de eadē
causā tractauit in populo . In quo tractatu introduxit
domini personā loquentis imperatori . Ego te ex ulti-
mo imperatorem feci ego tibi exercitū inimici tui tradi-
di ego tibi copias quas ille aduersum te exercitui suo
parauerat dedi ego inimicū tuū in potestatem tuā redeg-
i ego de semine tuo supra solium regni tui cōstitui ego
te triūphare sine labore feci & tu de me inimicis meis
donas triumphos Cui descendenti de exedra impera-
tor ait Contra nos proposuisti hodie episcope . At il-
le respondit non se contra ipsum sed pro ipso fuisse lo-
cutum . Tunc imperator re uera inquit dura præcepe-
ram contra episcopū de sinagoga reparanda in monachos
non iudicandum esse . Ita & a comitibus qui in tempore
aderant dicebatur . Quibus episcopus . Ego quidem
cum imperatore nunc ago uobiscum uero mihi aliter
agendum est . Atque ita obtinuit ut illa quæ statuta fu-
erāt reuocaretur Nec prius ad altare accedere uoluit quā
fidē suā ipator illū agere debere testaretur , cui epus
ergo ago fide tua respōdit ipator age fide mea . quā spō-
sione iterata securus pergit sacerdos diuina misteria cele-
brare . Hæc autē scripta sūt in epistola quā ad germanā suā

106
fecit in qua tractatū inferuit quem eodē die habuerat
de baculo nucis q̄ a propheta Ieremia iussus esse de
scribitur .

Per idem tēpus causa thessalonicēsis ciuitatis nō mi
nima successit tribulatio sacerdoti cū pene repperisset
deletam ciuitatem . Promiserat enī illi īperator se ue
niam daturū ciuibz supradictæ ciuitatis . Sed agentibz
comitibz occulte cū īperatore ignorāte sacerdote
usq; in horā terciā ciuitas est donata atq; plurimi inte
reempti innocentes Quo facto ubi cognouit sacerdos
copiā īperatori īgrediēdi ecclesiā denegauit Nec pri
us dignū iudicauit cœtu ecclesiæ uel sacramētorū com
munionē quā publicā ageret pœnitentiā . Cui īpera
tor e contra adlerebat dauid adulteriū simul & homici
dium ppetrasse . Sed respōsum illico ē Qui secutus
es errātem sequere corrigentē Quod ubi audiuit cle
mētissimus īperator ita suscepit animo ut publicā pœ
nitentiā nō abhorreret . Cuius correptiōis pfectus se
cundā illi parauit uictoriā .

Per idē tempus duo potētissimi & sapiētissimi uiri p
sarum ad famā sacerdotis uenere mediolanū deſeren
tes secū plurimas quæstiones ut ex iis p̄barent sapiē
tiam uiri . Cū quo ab hora diei prima usq; ī horā ter
ciam noctis p̄ interpretē disputauerūt admirātesq; di
ſceſſerunt ab eo . Et ut se probarēt nō ob aliā causam
ueiſſe nisi ut certo certius noscerēt uirū quē fama cōpe
rerāt alia die uale faciētes īperatori pfecti lūt ad urbē
romā illic uolētes cogōſcere potētiā illustris uiri p̄bi

Qua cognita ad propria remearūt .Sed egresso theodotio de italia & constantinopoli constituto ualentiniano augusto intra gallias posito directa legatio est sub nomine senatus a symacho tunc praefecto urbis de repetenda ara uictoriae & sumptibus ceremoniarū Sed ubi comperit sacerdos missio libello ad imperatorem postulauit ut ad se relationis exemplaria dirigerentur quibus ipse pro patribus suis responsurus esset . Qua relatione accepta praeclarissimum libellum conscripsit ut contra nihil unquam auderet symachus uir eloquentissimus respondere . Sed postquam auguste memorie ualentinianus in menensi ciuitate quae est gallorum ciuitas uitam finiuit . Eugenius suscepit imperium Qui ubi imperare coepit non multum post petentibus flauiano tunc praefecto & arbogaste comite aram uictoriae & sumptus ceremoniarū quod ualentinianus augustae memoriae adhuc in iunioribus annis constitutus petentibus denegauerat oblitus fidei suae concessit . Hoc ubi agnouit sacerdos derelicta ciuitate mediolanensi ad quam ille festinato ueniebat ad bononiensem ciuitatem migravit atque inde fauentiam usque perrexit . Vbi cum aliquantis degeret diebus inuitatus a florentinis ad tusciam usque descendit declinans magis aspectum sacrilegi uiri non formidans imperatoris iniuriam . Nam & epistolam ad eundem dedit in qua conuenit conscientiam illius de qua pauca et multis ponenda duxi . Etsi imperatoria potestas magna sit tamen considera imperator quantum sit deus corda omnium uidet & conscientiam interiorem interrogat nouit

omnia ante q̄ fiāt nouit interna pectoris tui Ipsi falli
 uos nō patimini & domini uultus celare . Nō cecidit ī
 animū tuū qcquā . Si illi agebāt tā pseuerāter non ne
 tuū fuit impator p̄ dei sūmi & ueri & uiui ueneratione
 pseuerātius obsistere & negare quod erat iūria sacre
 legis Et iterū quoniā igitur meis uocibus & apud de
 um & apud omnes hoīes teneor aliud mihi nō licere ī
 rellexi aliud nō oportere nisi ut cōsulerē mihi q̄a nō po
 tui tibi . In supradicta itaq; ciuitate florētīnorū cū ī do
 mo clarissimī quōdam uiri decētii & quod ē amplius
 christiani maneret filius ipsius panlophius nomine ad
 modū paruulus cū spiritu īmundo laboraret frequēti
 oratione & īpositione manus sacerdotis ipsius ē sana
 tus . Sed post aliquātos dies subita infirmitate corre
 ptus īfantulus exlauit spiritū Cuius mater ualde re
 ligiosa & plena fide ac timore dei ablato illo de supio
 re parte domus ad īferiora descēdit atq; ī lecto sacer
 dotis ipso absente cōposuit Quē cū reuertēs sacerdos
 ī lecto iuenisset erat enī illo tēpore extra domū positus
 miseratus matrē & fidē ipsius cōtēplatus . Heliseo si
 milis supra corpus īfantis se ipse cōposuit atq; orādo
 meruit ut unū redderet matri quē mortuū iuenierat at
 q; etiā ad īfantulū libellū cōscripsit ut quod p̄ ætatis ī
 fantiā scire nō poterat legēdo cognosceret Verū tamē
 factū scriptis suis nō cōmemorauit sed quo affectu de
 clinauerit cōmemorare nō ē nostrū iudicare
 In eadem etiā ciuitate basilicā cōstituit ī qua deposuit
 reliquias sanctorū martyrum uitalis & agricolæ quorū

corpora i bononiēsi ciuitate leuauerat . Posita enī erāt
corpora martyrum inter corpora iudeorum . Nec erat co
gnitū populo christiāo nili se sancti martyres sacerdo
ti ipsius ecclesiā reuellassēt Quā cū deponerētur sub
altari quod est i eadē basilica cōstitutū magna illic toti
us plebis sanctā leticia atq; exultatio fuit pœna demo
nū cōfidentiū martyrum merita quorum passionē & exitū
breui ac lucidissimo sermone cōscripsit .

Per idē tempus arbogastes comes aduersus gētem su
am hoc est frācorū bellū parauit atq; pugnādo nō par
uam multitudinē manu fudit cū residuis nō pacem fir
mauit . Sed cū in cōuiuio a regibus gentis suā iterro
garetur utrū sciret ambrosiū & respōdisset se nosse ui
rū & diligere ab illo & frequēter cū illo cōuiuari solitum
audiuit . Ideo uicis comes qā ab illo uiro diligere qui
dicit soli sta & stat Quod ego ideo posui ut cuius fa
mā fuerit uir sanctus etiā apud barbaras gētes agno
sceretur . Nam & nos referēte iuuenē quodā arboga
stis admodū religioso cognouimus q tūc iterfuit erat
enī i tēpore quo hāc loquebātur ubi minister Profe
ctus itaq; sacerdos de tuscīa partibus mediolanum re
uersus ē iā idē egresso eugenio cōtra theodosiū ibiq;
christiani ipatoris prāstolabatur aduētū . Securus de
dei potētia quod nō traderet credētē i se hoībus iniu
stis nec relīqueret uirgā peccatorū sup sortē iustorū
ne extēderent iusti ad iniquitatē manus suas Promiserat
enī arbogastes tūc comes & flāmanus prāfectus me
diolano egrediētes cū uictores reuersi fuissent stabulū

se esse facturos ī basilica ecclesiæ mediolanēsis atq; clericos sub armis probaturos Sed miserādi hoīes cum dæmoībus suis male creduli sunt & aperiūt os suum ī blalphemia apud deū spem sibi uictoriæ ademerunt .

Causa autē cōmotionis hęc fuit Quia munera īperatoris q se sacrilegio miscuerat ab ecclesia respuebatur nec orādi cū ecclesia societas tribuebat Sed dominus q ecclesiā suā tueri cōsueuit de cœlo iaculatus ē iudiciū atq; omnē uictoriā ad religiosum īpatorem trāstulit theodosiū Extincto itaq; eugenio satellitibusq; eius cū scripta acciperet īperatoris non illi alia cura maior fuit quā ut p his īterueniret quos reatus īuenerat Obsecrans ē primo scriptis īperatorē misso diacono . Postea uero quā directus ē Ioannes tūc tribunus & notarius q nūc pfectus ē ad tuitionē eorum q ad ecclesiā cōfugerant etiā ipse aqleīā prexit precatū pro eis . Quibus facile ueniā īpetrata ē qā christianus īperator pro uolūtus ad pedes sacerdotis testabatur se meritis & orationibus eius esse seruātū Reuertēs itaq; de urbe aquileia uno die præcessit īperatorē . Nec diu clementissimæ memoriæ theodosius īperator susceptis filiis ī ecclesia & traditis sacerdoti in hac luce fuit . Post cuius obitum fere trienium superuixit Quo in tempore sancti nazarii martyris corpus quod erat in orto posuitum extra ciuitatem leuatum ad basilicam apostolorū quæ est in romana trāstulit . Vidimus enim in sepulchro in quo iacebat corpus martyris qui quādo sit passus usq; ī hodiernum scire non possumus sanguinem

martyris ira recentem quasi eadē die fuisset effusus .
Caput etiā ipsius quod ab impiis fuerat abscissum . ita
integrū atq; incorruptum cū capillis suis atq; barba ut
nobis uideretur eodem tempore quo leuabatur lotū
atq; compositū in sepulchro Et quid mirum quando
quidem dominus hoc in euāgelio ante promisit quod
capillus de capite eorum non peribit Etiam odore tā
to repleti sumus ut omnium aromatum uinceret suauitatem .
Quo leuato corpore martyris & in lectica cō
posito statim ad sanctū cellsum martyrem qui in eodē
orto positus est cū sancto sacerdote ad orationē perre
ximus Numquā tamē illum ante orasie ī eodem loco
compertum habemus . Sed hoc erat signum reuelati
martyris si sanctus sacerdos ad locum ad quē nūq; an
tea fuerat oratū issset . Cognouimus tamē a custodibus
loci ipsius dictum quod a parentibus suis illis traditū
sit non discedere de illo loco per omnē generationem
& progeniem suorum eo quod thesauri magni ī eodē
loco politi essent Et uere magni thesauri quos nō eru
go neq; tinea exterminet neq; fures effodiāt & furēn
tur . Quia custos eorum christus est & locus eorum
aula cœlestis est quibus uiuere christus fuit & mori
lucrum . Translato itaq; corpore martyris ad basilicā
apostolorum ubi pridem sanctorum apostolorum re
liquiæ summa omnium deuotione depomite fuerant cū
tractaret episcopus quidam de populo repletus spiri
tu immundo clamare cœpit se torqueri ab Ambrosio
At ille conuersus ait ad eum . Obmutesce diabo le qa

109
non te torquet Ambrosius sed fides sanctorum & in
uidia tua. Quoniā illuc uides homines ascendere un
de tu deiectus es. Nā Ambrosius nescit īflari. Quo
dicto ille qui clamabat obmutuit Prostratusq; ī terra
est nec amplius uocem qua obstrepere posset emisit
Per idem tempus cum consulatus sui īperator honori
us in urbe mediolanensi libicanarū ferarū exhiberet
munus populo illuc concurrenti data copia est missis
militibus tūc ab stilicone comite hortatu eusebii præfe
cti ut crisconius quidam de ecclesia raperetur Quem
confugientē ad altare domini sanctus episcopus cū cle
ricis qui in tempore aderant defendendū circundedit
Sed multitudo militū quæ duces duos habebat de pfi
dia arrianorū præualuit aduersus paucos Atq; ablato
crisconio exultantes ad amphitheatrum reuerſi sunt ec
clesiæ luctum non modicum relinquentes. Nam sacer
dos prostratus ante altare domini factum diu fleuit.
Sed in tempore cum reuertissent & renunciaſſent his
a quibus fuerant destinati milites dimissi leopardi sal
tu celeri ad eundem locum in quo ſederant qui de ec
clesia triumphabant ascendentes grauit̄ laniatos reli
querunt. Quod ubi uidit stilico comes pœnitentia
motus est ita ut per multos diēs satisfaceret sacerdoti
& illeſum quidem illum qui ablatus fuerat Sed quia
grauiffimorum criminum erat reus & aliter emenda
ri non poterat ad exilium deſtinaret nō multo poſt eo
indulgentia proſequente.
Per idem tēpus cum ad palatiū pergeret eumq; pro

loco officii nostri sequeremur theodolo tunc notario
qui postea summa cum gratia mutinensem rexit eccle
siam cum casu quidam pede lapsus esset atq; prostra
tus iaceret in terra ridente factum cōuersus sacerdos
ait Et tu qui stas uide ne cadas . Quo dicto statim is
qui alienū lapsum riserat suum doluit .
Per idem tempus fritigil quedam regina marcoman
norum cum a quodā christiāo uiro qui ad illam forte
de italiæ partibus aduenerat referente sibi audiret fa
mam uiri christo credidit cuius illum seruulum reco
gnouerat . Missisq; muneribus ad ecclesiam per lega
tos postulauit ut scriptis ipsius qualiter credere debe
ret informaretur Ad quā ille epistolam fecit præclarā
in modum catacismi in qua etiā admonet ut suaderet
uirum suum romanis pacem seruare qua accepta epi
stola mulier suasit uiro ut cum populo suo se romanis
traderet . Quæ cum aduenisset mediolanum plurimū
doluit quod sanctū sacerdotem ad quem festinauerat
minime repperisset Iam enī de hac luce migrauerat .
Temporibus gratiani ut retro redeam cum ad præto
rium macedonii tunc magistri officiorum pro quodā
intercedendo prexisset atq; ex præcepto supradicti ui
ri fores inuenisset clausas nec copiam ingrediēdi ade
ptus esset ait . Et tu quidem uenies ad ecclesiam nec
clausis sed aptis ianuis iuenies qua gradiaris . Quod
& factum est mortuo gratiano confugiens & enim ma
cedonius ad ecclesiam patentibus ianuis aditum repe
rire nō poterat . Ipse autem uir uenerabilis episcopus

erat multæ abſtinentiæ & multarum uigiliarum quotti-
diano ieiunio macerans corpus . Cui prandēdi nūquā
conſuetudo fuit niſi die ſabbati & dominico uel cū nata-
licia celeberrimorum martyrū eſſent . Orandi etiā aſſi-
duitas magna die ac nocte . Nec operā declinabat ſcri-
bēdi propria manu libros niſi cū aliqua infirmitate cor-
pus eius attereretur . Erat enī in illo ſollicitudo omni-
um eccleſiarum . Interueniendi etiam magna aſſidui-
tas & conſtantia In rebus etiam diuinis implendis for-
tiſſimus . In tantū ut quod ſolus implere ſolitus erat cir-
ca baptizandos quique poſtea epiſcopi tempore quo
deceſſit uix implerent . Sollicitus etiam pro pauperi-
bus & captiuis nimium . Nam in tempore quo epiſco-
pus ordinatus eſt aurū omne atq; argentū quod habe-
re poterat eccleſiæ uel pauperibus contulit . Prædia
etiā quæ habebat reſeruato uſufructu germanæ ſuæ
donauit eccleſiæ nihil ſibi quod hic ſuum diceret dere-
linquens ut nudus atq; expeditus miles chriſtum do-
minum ſequeretur qui cū diues eſſet proter nos pau-
per factus eſt ut nos eius inopia ditaremur . Erat etiā
gaudens cū gaudentibus & flens cum flentibus Siqui-
dem quocientūq; illi aliquis ob percipiendā pœnitē-
tiam lapſus ſuos confeſſus eſſet ita flebat ut etiam illū
flere compelleret . Videbatur enim ſibi cum iacente
iacere . Cauſas etiā criminū quas illi confitebatur nul-
li niſi domino ſoli apud quem intercedebat loquebat̃
Bonū relinquens exemplū poſteris ſacerdotibus ut
interceſſores magis apud deū ſint quam accuſatores .

apud homines . Nā & secūdū apostolū circa huiusce
modi hoīem cōfirmanda caritas est qā ipse sui accusa
lator est nec expectat accusatorem Sed prāuenit ut
confitēdo suū absoluat ipse delictū nec habeat quēd ad
uersarius criminetur Ideoq; scriptura dicit Iustus in
sermonis p̄cipio accusator ē sui Vocē enim prāripit
aduersario & quasi dētes quosdā paratos ad prādā
criminationis īfeste peccatorū suorū cōfessione cōfrin
git dās honorē deo cui nota sunt omnia & qui uult uitā
magis peccatoris quā mortē Nā & ipsi p̄nitenti nō
sufficit sola confessio nisi subsequat̄ emēdatio facti ut
p̄nitēs p̄nitēda nō faciat humiliet etiā animā suā
sicut dauid sanctus q post quā audiuit a p̄pheta dimissū
est peccatū tuum humilior factus est ī emēdatione pec
cati ita ut cinerē sicut panē māducaret & potū suū cum
fletu mīseret Flebat etiā amarissime qucciēscūq; for
te nunciatum illi fuerat de cuiuscūq; sancti c̄bitu sacer
dotis In tantū ut nos illū cōsolari uideremur ignorā
tes piū affectū uiri nec qua ratione ita fleret ītelligen
tes . Quibus ille huiusmodi respōsum reddebat non
se flere quia recesserat qui fuerat mortuus nunciat
sed quia se prācesserat uel quia difficile esset īueniri
uirū qui summo sacerdotio dignus habeatur . Ipse au
tē de lūa morte ante prādixit quod usq; pascha nobis
cum futurus esset Quod quidē meruit domino obse
crādo quo maturius liberaretur Ingemiscebat enī ue
hemēter cū uideret radicē omniū malorū auariciā quā
neq; copia neq; īopia minui potest magis magisq; īcre

scere in hominibus & maxime in iis qui in potestatibus
erant constituti Ita ut interueniendi illi apud illos gra-
uissimus labor esset quia omnia pretio distrahebant
quæ res omne malum primo inuexit italiæ Exinde omnia
uertuntur in peius & quid dicam? Si in huiusmodi per-
sonis ita rabiem suam exercet qui solent aut filiorum aut
propinquorum causas prætere ad excusandas
excusationes in peccatis quando quidem plerumque con-
perit etiam celebres sacerdotes uel leuitas quibus por-
tio deus est ut illi etiam ipsi appetant. Sed ue mihi mi-
sero qui nec fine mundi prouocamur ut tam graui iu-
go seruitutis liberari uelimus quod demergit usque ad
profundum inferni ut faciamus nobis amicos de mammo-
na iniquitatis qui nos recipiant in æterna tabernacula
Attamen beatus ille qui quando conuersus disruptis
uiculis atque proiecto iugo huiusmodi dominationis te-
nebit & allidet paruulos eius ad petram hoc est omnes in-
tentiones eius allidet ad christum qui secundum apostolum
petra est. Quæ omnes ad se allisos iterum ipsa inuio-
labilis manens nec reum faciens eum qui ad se alliserit ne-
quissimi uteri deteriores partus sed innocentem ita ut
securus possit dicere portio mea dominus Quia cui
nihil in sæculo est illius portio christus est & qui con-
tempserit parua multa percipiet in super & uitam æter-
nam possidebit. Ante paucos uero dies quam lectu-
lo detineretur cum quadragesimum tertium psalmum dictaret
me excipiente & uidete subito in modum scuti breuis ignis
caput eius coopuit atque paulatim per os ipsius tamquam in do-

mum habitator ingressus est Et facta est facies eius
tāquam nix postea uero reuersus ē uultus eius ad spe
ciem suā n. Quod cū fieret stupore percussus obri
gui nec potui scribere quæ ab illo dicebantur nisi po
stea quā uisio ipsa transiuit. Dicebat enim in tempore
testimoniū scripturæ diuinæ quod ego optime retine
bam Nam scribendi uel dictandi ipso die finem fecit
si quidem ipsum psalmū explere nō potuit Ego uero
id quod a me uisum fuerat honorabili uiro casto diaco
no sub cuius cura degebam statim rettuli At ille reple
tus gratia dei spiritus sancti aduentū me ī illo uidisse
docuit lectione actū apostolorū Superioribus autē
diebus cū stiliconis tūc comitis seruus quē a demonio
liberauerat in ambrosiana basilica iam sanus maneret
cōmendatus a domino suo ferebatur enim quod libē
ter ab eodem haberetur faceret falsas epistolas tribu
natus in tātū ut tenerētur hoīes qui ad ministrādū per
gebant Sed ubi ad psonā serui sui peruenit comes stili
co ipse ī seruo noluit iudicare Homines etiā q̄ decepti
fuerāt iteruētū sacerdotis dimisit de ipso uero seruo sa
cerdoti questus ē Quem uir sanctus cū de basilica ā
mbrosiana egrederetur requiri fecit atq; ad se perducī
Quē cū interrogasset & deprāhēdisset auctōrē iacti fla
gitii ait Oportet illū tradi satanæ in interitum carnis
ne talia in posterum audeat admittere quem eodem
momento cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis
spiritus immundus arreptum discerpere cœpit Quo
uiso nō minimo timore repleui sumus & admiratione

112
ratione . Multos etiam diebus illis imponēte illo ma-
nus & imperante ab spiritibus immundis uidimus ēē
purgatos .

Per idem tempus Moētius quidam ex tribuno & no-
tario qui ita pedum dolore tenebatur ut raro in publi-
co uideretur cum ad altare accessisset ut sacramenta p-
ciperet calcatusq; casu a sacerdote exclamasset audiuit
Vade & amodo saluus eris . Nec se amplius doluisse
pedes tempore quo sanctus sacerdos de hac luce mi-
grauit lacrimis testabatur .

Sed post dies hos ordinato sacerdote ecclesiæ ticinen-
sis incidit in infirmitatem Qua plurimis diebus cū
detineret ī lectulo comes stilicho dixisse fertur quod
tanto uiro recedente de corpore interitus immineret
italiæ Vnde conuocatis ad se nobilissimis uiris illius
ciuitatis quos diligere a sancto sacerdote cognouerat par-
tim interminatus est illis partim blando sermone per-
suasit ut pergerent ad sanctum sacerdotem suaderent
q; illi ut sibi uiuendi peteret a domino commeatum .
Quod ille ubi ab illis audiuit respondit . Non ita in-
ter uos uixi ut pudeat me uiuere nec timeo mori quia
bonum dominum habemus .

Per idē tempus cū ī extrema parte porticus in qua ia-
cebat in uno positi castus polemius uenerius & felix
tunc diacones secum tractarent uoce ita pressa ut uix ī
uicē audirēt q post obitū illius epus ordināndus ēēt atq;
cū de noīe sancti loqrēt simpliciāi tāq iterēēt tractatui
cū lōge positus ab ipis iaceret ad pbās exclāauit tertio

Senex sed bonus. Erat enim simplicianus animatus
Qua uoce audita expauescentes fuerunt. Defunctio
tamen eo non alius illi successit in sacerdotium nisi is
quem ille bonum senem trina uoce signauerat. Cui
simpliciano uenerius. quē supra memorauimus succes
sor fuit felix uero nunc usq; bononiensem regit ecclesi
am. Castus autem & polemius nutriti ab Ambrosio
bonæ arboris boni fructus in ecclesia mediolanensi di
aconii funguntur officio. In eodem tamen loco in quo
iacebat sicut referente sancto bassiano episcopo laudē
sis ecclesiæ qui ab eodem audierat didicimus cū oraret
uua cum supradicto sacerdote uiderat dominum iesū
aduenisse ad se & adridentem sibi Nec multos post
dies a nobis ablatu est. Sed eodem tempore quo a
nobis migravit ad dominū ab hora circiter undecima
diei usque ad illam horam qua emisit spiritum ex
pansis manibus in modum crucis orauit. Nos uero la
bia illius moueri uidebamus uocem autem non audie
bamus. Honoratus etiam sacerdos ecclesiæ uercellen
sis cum in superiora domus se ad quiescendum compo
suisset tertio uocem uocantis se audiuit dicentisq; sibi
Surge festina quia modo est recessurus Qui descen
dens obtulit sanctū domini corpus Quo accepto ubi
glutiuu emisit spiritū Bonū uaticū secum ferens ut in
uirtute escæ esset animæ refectio Angelorū nūc cōsor
tio quorū uita uixit in terris & heliæ societate letatur
Quia ut helias nunquā regibus uel ullis potestatibus
ita & iste pro dei timore loquutus non ē Atq; inde

113
ad ecclesiam maiorem antelucanam horam qua defū
ctus est corpus ipsius portatum est Ibiq; eadem fuit
nocte qua uigilauimus in pascha . Quam plurimi infā
tes baptizati cum a fonte uenirent uiderūt ita ut alii se
dentem in cathedra tribunali dicerent . Alii uero ascē
dentem suis parentibus digito ostenderent Sed illi
uidentes uidere non poterant quia tam mundos ocu
los non habebant . Plurimi autem stellam supra cor
pus eius se uidere narrabant . Sed lucente die do
minico cum corpus ipsius peractis sacramentis diui
nis de ecclesia leuaretur portandum ad basilicam am
brosianam in qua positus est ita ibi dæmonum turba
clamabat se ab illo torqueri ut eiulatus eorū ferri non
possent Quæ gratia sacerdotis non solum in illo loco
uerum etiam in plurimis prouinciis usq; in hodiernū
diem manet lactabant etiam turbæ uirorum ac mulie
rum oraria uel semicintia sua ut corpus sanctum aliq̃
tenus ab ipsis contingeretur . Erant enim exequiarū
turbæ innumerabiles totius dignitatis totiusq; sexus
omniumq; pene ætatum nō solum christianorum sed
& iudæorum & paganorum Maiore tamē gratia or
do præcedebat eorum qui fuerant baptizati eadem ta
men die qua uir dei obiit sicut textus epistolæ loquit̃
quæ a successore ipsius uenerabili uiro simpliciano su
scepta est de partibus orientis ad ipsum tāquā adhuc
nobiscum uiuentem directa quæ nunc usq; mediolani
habetur i monasterio cuiusdā uiri sancti apparuit orās
cum illis & imponens illis manus . Habet enim diem

epistola quæ directæ est . Qua lecta inuenimus diē esse
quo ille defunctus est . Intra tusciam etiam in ciuitate
florētina ubi nūc uir sanctus zenobius episcopus ē q̃a
promiserat se petentibus illis illos s̃p̃ius uisitaturum
frequenter ad altare quod est in basilica ambrosiana
quæ ibidem ab ipso constituta est uisum orare sanctū
uirum sacerdote zenobio referente didicimus In eadē
etiam domo in qua declinans eugenium mansit tem
pore quo radegaisus supradictam ciuitatē obsidebat
cum iam de se penitus desperassēt uiri ciuitatis ipsius
per uisum cuidam apparuit & promisit alio die salutē
illis affuturam Quo referente ciuium animi sunt ere
cti Nam altero die adueniente stilicone tūc comite cū
exercitu facta est de hostibus uictoria Hæc pansophia
religiosa fœmina matre pueri pansophii referente co
gnouimus Mascizeli etiam desperātī de salute sua uel
exercitus quē ductabat cōtra gildonē baculum tenens
manu ī uisiōe noctis apparuit Ad quē cū prouoluere
ad pedes sancti uiri Mascizel percutiēs terrā senex ba
culo a quo regebat̃tercio hac enī illi specie apparuerat
ait hic hic hic signās locū deditq; intellectū uiro quē ui
sitatione dignum fuerat arbitratus ut agnosceret se in
ipso loco ī quo sanctū domini uiderat sacerdotem die
tercia uictoriam adepturum atque ita securus bellum
incohauit & cōsumauit . Nos tamen ea mediolani posi
ti ipso Masizele referēte cognouimus Nā & in hac .p
uicia ī qua nūc positi scribimus plurimis hoc ipsū retulit
sacerdotibus q̃bus etiā referētibns securius nobis . ate

117
cognita huic libro arbitratī sumus adiungere Sisinnii
etiam & alexandri martyrum qui nostris temporibus
hoc est post obitū sancti Ambrosii ī anannia partibus
psequētibz gētilibus uiris martyrii coronas adepti
sunt cū reliquias mediolani summa cū deuotione susci
peremus adueniēte quodā coco & referēte didicimus
q̄ eodem die tacto loculo in quo sanctorū reliq̄a por
tabātur lumen recepit eo quod p̄ uisum noctis uidisset
nauē ad ppinquātem littori ī qua erat multitudo alba
torum uirorū Quibus descēdētibus ad terrā cū unus
de turba deprecaretur ut sciret qui essent uiri audierit
Ambrosiū eiusq; consortes Quo audito nomine cū
deprecaret ut lumen reciperet audierit ab eo Perge
mediolanū & occurre fratribz meis qui illo uenturi
sunt designans diem & recipies lumen Erat enī uir ut
ipse adferebat de littore dalmatino Nec se uenisse an
te in ciuitatē quā recto itinere reliquiis sanctorū occur
risset nondum uidens Sed tacto loculo uidere cōp̄is
set His itaq; decursis non arbitror graue uideri si pa
ululū p̄missionis nostrae metas excesserimus ut dictū
domini quod p̄ os sanctorū prophetarum locutus est
impletum esse doceamus Sedentem aduersus fratrem
suum & detrahentem occulte persequeremur Et alibi no
li diligere detrahere ne eradiceris Vt quicumq; for
te huiusmodi captus est consuetudine cum legerit qua
liter in his qui sancto uiro detrahere ausi sunt fuerit
uīdictā ipse etiā ī aliis emēdetur Igitur dōatus qdā na
tione apher prebiter tamen ecclesiae mediolanensis

cū in cōuiuio positus ī quo erāt nōnulli militares uiri
religiosi detraheret memoriā sacerdotis aspnātibus il
lis & deferētibus līgūā nequā subito uulnere pcussus
grauī de eodē loco ī quo iacebat alienis manibus subla
tus ī lectulū positus ē atq; īde ad sepulchrū usq; dedu
ctus In urbe etiā cartaginēsi cū apud fortunatū diaco
nem fratrē uenerabilis uiri aurelii epī ad cōuiuū cōue
nissē una cum īnocentio colositano epō murano etiā
epō bolitano sed & aliis epīs & diaconibus tūc murāo
epō detrahētī sancto uiro retuli exitū presbiteri supe
rius memorati Quod ille de alio dictū de se oraculū
maturo sui ictu cōprobauit Nā de eodē loco ī quo iace
bat cū subito uulnere īgenti esset pcussus alienis mani
bus ad lectū usq; portatus ē Atq; īde ī domū in qua
hospitabatur reductus diē clausit extremū lste finis ui
rorū illi detrahētīū fuit Quē uidētes q tūc erāt admī
rati sunt Vnde hortor & obsecro omnē hoīem q hūc li
brū legerit ut imitetur uitā uiri laudet dei gratiā & de
clinet detrahētīū līgūas si magis uult consortiū habere
cū Ambrosio ī resurrectiōe uitā q cū detrahētibus subi
re suppliciū quod nullus sapiēs nō declinat Tuā etiā
precor beatitudinē pater ut p me humillimo & pecca
tore paulino cū omnibus sanctis q tecū īuocāt nomen
domini nostri iesu christi ī ueritate orare digneris Vt
q ī adipiscēda gratia cū tāto uiro nō sum dignus habe
re consortiū adepto meorū ueniā peccatorum sit mihi
præmiū fugisse supplicium .

iii
VITA GLORIOSE VIRGINIS AGNETIS
A SANCTO AMBROSIO EDITA

a Ambrosius seruus christi uirginibus sacris diem festum sacratissimæ uirginis celebramus. Hinc psalmi resonant inde concrepant lecti ones .hinc populorū turbæ letantur inde subleuantur pauperes christi. Omnes ergo gratulemur in domino & ad ædificationē uirginum qualiter passa sit Agnes beatissima ad memoriam reuocemus. Tercio decimo ætatis suæ anno mortem pdidit & uitam inuenit : quia solum uitæ dilexit auctorem infantia cōputabatur ī an nis sed erat senectus mentis īmensa. Corpore quidem iuuenula sed aīo cana pulchra facie sed pulchrior fide. Dū ab scholis reuertit̃ a præfecti urbis filio adamat̃ cuius parētes dū requisisset cœpit offerre plurima & plurima promittere : deniq; detulerat secū pretiosissima ornamenta quæ a beata Agnete ueluti quædā sūt ster cora recusata . Vnde factum est ut iuuenis maiori pur geretur stimulo & putans eam meliora uelle accipere ornāmēta omnem lapidem preciosum secum detulit & per se ipsum & per amicos & notos & affines cœpit aures uirginis appellare diuitias domos possessiōes fa milias atque omnes mundi diuitias repromittere si cō sēsūm suū coniugio nō negaret. Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni dedisse responsum . Discede a me fo mes peccati nutrimentum facinoris pabulum mortis

Discede a me quoniā iam ab eo amatore prauēta sum
qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta & anulo fi
dei suæ subarrauit me longe te nobilior & genere &
dignitate ornauit me inæstimabili margarita dextram
meam & collū meum cinxit lapidibus preciosis tradi
dit auribus meis inæstimabiles margaritas & circum
dedit me uernātibus atq; coruscantibus gemmis posu
it signum suum in faciem meā ut nullū præter ipsum
amatorem admittam induit me dominus cyclade auro
texta & īmensis monilibus ornauit me ostēdit mihi the
sauros incōparabiles quos mihi se donaturum si ei p̄se
uerauero repromisit Non ergo potero ad cōtumeliā
prioris amatoris uel aspicere alium & illum derelique
re cum quo sum depicta charitate cuius ē generositas
cellior possibilitas fortior aspectus pulchrior amor su
auior & omni gratia elegātior a quo mihi iā thalamus
collocatus est cuius mihi organa modulatis uocibus re
sonāt cuius mihi uirgines modulatis uocibus cātant Iā
mel & lac ex eius ore suscepi iam amplexibus eius ca
stis astricta sum iam corpus eius corpori meo sociatū
est & sanguis eius ornauit genus meum cuius mater
uirgo est cuius pater feminam nescit cui angeli serui
unt cuius pulcritudinē sol & luna mirantur cuius odore
reuiuiscunt mortui cuius tactu cōfortantur infirmi cuius
opes nunquam deficiunt cuius diuitiæ nō decrescūt
ipsi soli seruo fidem ipsi me tota deuotione committo
quē cū amauero casta sum cum retigero mūda sum cū
accepero uirgo sum nec deerunt post nuptias filii ubi

116
partus sine dolore succedit & fecunditas quotidiana
cumulatur Audiens hæc insanus iuuenis amore corrū
pitur cæco & iter āgustias animi & corporis anelo cru
ciabat̃ spiritu Interim lecto p̃sternitur & per alta suspi
ria amor medicis aperitur fiūt nota patri quæ fuerant
inuenta a medicis & eadē paterna uoce quæ fuerant iā
dicta a filio ad petitionē uirginis reuoluunt̃. abnegat
Agnes beatissima & se nullo pacto prioris asserit spō
si fœdera uiolare cūque pater diceret in fascibus se age
re præfecturæ & idcirco non sibi quāuis illustrissimū
etiā posse præferri cœpit tamē uehemētissime īquire
re quis esset spōsus eius cuius se Agnes potestate iā
ctaret Exitit quidā ex parascitis eius qui diceret hanc
christianā esse ab īfantia & magicis artibus ita occupa
tam ut dicat Christū sponsum suū Audiens hæc præ
fectus letus efficitur & missa apparitione cū ingēti stre
pitu suis etiam tribunalibus præcepit sisti Et primo q
dem blādīs eam sermōibus secretius puocat dein ter
roribus pulsat Sed uirgo Christi nec blandimentis se
ducit̃ nec terrore cōcutit̃ sed eodē uultu eodē aīo pse
uerās terrētē similiter sicut blādiētē animo deridebat
Videns itaque Simphronius præfectus tantā in puel
la cōstantiā parentes eius adloquit̃ & quia erant nobi
les & uim eis inferre non poterat titulum eis christia
nitatis opposuit: sequenti nāque die Agnem sibi pre
sentari iubet & iterum iterūque repetēs replicare cœ
pit de iuuēis amore sermonē cūque omnis sermo eius
casso labore deficeret sisti eam iterū suis tribunalibus

iussit cui & dixit superstitio christianorū de quorum re
magicis artibus iactas nisi a te fuerit segregata nō pote
ris a te insaniam abiicere pectoris neque æquissimis cō
siliis prebere cōsensum Vnde te ad uenerandā deam
Vestā pręparare necesse est ut si perseuerātia uirgini
tatis placet eius die noctuq; sacrificiis reuerēdis īstas
Ad hęc beata Agnes dixit Si filium tuū quamuis īni
quo amore uexatū tamē uiuentem hominem recusauī:
hominem utiq; qui & rationis capax qui & audire & ui
dere & palpare & ambulare pōt & florē lucis huius cū
bonis pfrui si ergo hunc cā amoris Christi nulla possū
ratione respicere quo mō possum Idola muta & lūrda
& sine sensu & sine aīa colere & ad iniuriam sūmi dei
cervices meas lapidibus inclinare Audiens pręfectus
Simpfronius dixit Cupio cōsultum infātix tuę & ad
huc te deos blasphemantem idcirco differo quia annos
tuos infra sensū aspicio Noli ergo temetipsam ita de
spicere ut motus deorum incurras Beata Agnes dixit
Noli infātiā corporalem ita ī me despiciere ut putes
me te uelle habere propiciū Fides enim nō in ānis sed
in sensibus inuenitur & deus omnipotens mētes ma
gis cōprobat q̄ ætates : deos autem tuos quorum mo
tus me īcurrere nō uis īpī se irasci pmittāt ipsi loq̄nt̄
ipsi mihi hoc pręcipiant ipsi iubeāt se coli īpī iubeāt se
adorari uerū quoniā te ad hoc uideo tēdere quod īpe
trare non poteris quiddā tibi uidetur exerce Simphro
nius pręfectus dixit Vnum tibi ē duobus elige aut cū
uirginibus deę uestę sacrificia aut cū meretricibus scor
taberis ī cōtuberniō lupanari & lōge erūt a te christiāi

q te ita magicis artibus ibuerūt ut hāc calamitatē itrepi
do aīo te posse pferre cōfidas . Vnde ut dixi aut sacrifi
ca deæ uestæ ad laudē generis tui aut ad ignominiā na
taliū tuorum eris publicæ abiectiōis scortum . Tūc
beata Agnes cū ingēti cōstātia dixit Si scires q̄s ē de
us meus nō ista de ore tuo pferres Vnde quia ego no
ui uirtutem domini mei Iesu christi securā cōtēdo mi
nas tuas credēs q̄ neq; sacrificē idolis tuis neq; polluar
fordibus aliēis Mecū enī habeo custodē corporis mei
angelū domini Nā unigenitus dei filius quem ignoras
murus ē mihi īpenetrabilis & custos mihi est nūq̄ dor
miēs & defensor mihi ē nūquā deficiens Dii autem tui
aut ærei sunt ex quibus cōgrue melius fiūt ad usus ho
minū aut lapidei ex qbus sternūt plateæ Diuinitas er
go nō in lapidibus uanis habitat sed ī cœlis non in ære
aut ī aliquo metallo sed ī regno superno cōsistit tu aut
& similes tui nisi ab istorū cultu recesseritis simul uos
pœnæ cōcludēt sicut enī illi igne cōflati sunt ut funderē
tur sic colentes eos ppetuo icendio conflagabunt nō ut
fundātur sed ut cōfundant & pereant ī æternum Ad
hæc insanus iudex iussit eā spoliari & nudā ad lupanar
duci sub uoce præconia dicens Agnē sacrilegā uirginē
diis blasfemiā inferntem scortū lupanaribus datū Statī
aut ut spoliata ē crine soluto tātā densitatē capillis eius
diuina gratia cōcessit ut melius eorum fimbriis uidere
tur q̄ uestibus tecta Ingressa aut turpitudinis locū āge
lum illic domini ita præparatū iuenit ut circūdaret eā
īmenso lumine ita ut nullus eam posset præ splendore
respicere Fulgebat enī tota illa cella quasi radiās sol ī

uirtute sua & quāto quis curiosior oculis esse uoluisset
tanto sibi uisus aciem obtundebat cūque se in oratione
domino subtrauisset apparuit ante oculos eius stola
cādidissima & apprhēdēs eam induit se & dixit Gra
tias ago tibi domine Iesu Criste qui me in numero an
cillarum tuarum computans uestem hanc mihi largiri
præcepisti Ita nāque ad mensurā corpusculi eius aptū
erat indumentum & ita nimio candore cōspicuū ut nul
lus dubitaret hoc nisi angeli manibus præparatum . In
terea lupanar locus efficitur orationis in quo omnis q
fuiſſet ingressus adoraret & ueneraretur & dās hono
rem immenso lumini mundior egrederetur foras quā
fuerat intus ingressus cūque hæc agerentur præfecti fi
lius qui auctor huius erat scelerts uenit ad locum cum
sodalibus suis iuueculis quasi insultaturus puellæ cum
quibus libidinis suæ se posse credebatur ludibrium exer
cere Sed ingressos ante se furentes pueros & turpiter
seuientes cum oī aut ueneratione & īgenti admiratiōe
egressos cœpit īpudentes arguere atque uanos & mol
les ac miseros iudicare & irridēs eos locum in quo uir
go orabat audacter ingressus est & uidens tantū lumē
circa eam non dedit honorē deo sed irridens in ipso lu
mine prius quam uel manu eā contingeret cecidit in fa
ciem suam & præfocatus a diabolo expirauit . Viden
tes autem socii eius q̄ moras intus īneſteret putabant
obscenis eū operibus occupari & ingressus unus ex iu
uenibus qui ei familiarior erat ut congratularet īsulta
tioni eius & mortuū eū inueniens exclamauit uoce ma
gna dicens piīssimi romani succurrite magicis artibus

118
ista meretrix Præfecti filium interfecit fit repente
cōcursus populorum ad theatrū & uaria populi
furentis acclamando Alii dicebant magam alii in-
nocentem alii sacrilegam conclamabāt Præfectus
autem audiens filium suum interiisse cum ingenti
tumultu & luctu uenit ad theatrum & ingressus locū
in quo corpus filii eius iacebat exanime cum in-
genti clamore dicebat beatissimæ uirgini Crude-
lissima omnium fœminarum ad filium meum uo-
luisti apodixen tuæ artis magicæ demonstrare. Et
cum talia atque huiuscemodi uerba multa repeter-
et & causā mortis eius ab ea uehemēter īquireret
Ait ad eum beatissima Agnes Ille cuius uoluntar-
tem uolebat perficere ipse in eum potestātē accer-
pit. Quare autem omnes qui ad me ingressi sunt
sani sunt quia uniuersi dederunt honrem deo qui
mihi misit angelum suum qui & induit me hoc in-
dumento misericordiæ & custodiuit corpus meum
quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est
& oblatum. Videntes ergo splendorem angelicum
adorabant omnes & abscedebant illesi: Hic autem
impudens statim ut īgressus est seuire cœpit & fre-
mere: cumque manum suam ad me contingendum
aptaret dedit eum angelus domini ī reprobam mon-
tem Dicit ei præfectus: In hoc apparebit quia non
magicis artibus ista gessisti si deprecata fueris an-
gelum ut mihi restituat filium meum sanum Cui
beata Agnes dixit licet fides uestra hæc impetrare

non mereatur a domino tamen quia tempus est
ut uirtus domini mei . Iesu Christi manifestetur
egredimini omnes ut solitam ei oratiōem offeram
cumque uniuersi fuissent egressi prosternēs se in
faciem planam rogare cœpit dominum ut iuuenem
suscitaret . Orante autem illa apparuit ei angelus
domini qui & leuauit eam flentem & confortans
animum eius iuuenem suscitauit q̄ egressus foras
cœpit uoce publica clamare & dicere . Vnus deus
in cœlo & in terra & in mari qui est deus Christi
anorum . Nam omnia templa uana sunt . Dii qui
coluntur omnes uani sunt & penitus nec sibi pos-
sunt aliquid nec aliis aliquid pręstare . Ad hanc uo-
cem omnes auruspices & templorum pōtiffices con-
turbantur . & fit per eos uehementior quam fu-
erat seditio populorum . Atque omnes una uoce
clamabant tolle magam tolle maleficam quę & mē-
tes mutat & animos alienat . Pręfectus autem ui-
dens tanta mirabilia obstupuit Sed ueritus pro-
scriptionem si contra templorum pontiffices ageret
& Agnem contra suas sententias defensaret Vica-
rium ad seditionem populi iudicem dereliquit ipse
autem tristis abscessit quod eam non potuit post re-
suscitatiōem filii sui liberare . Tunc uicarius Aspa-
sius nomine iussit in conspectu omnium ignem co-
piosum accendi & in medio eam pręcepit iactari
flammarum quod cum fuisset impletum statim in

duas partes diuisæ sunt flammæ & hinc atque illinc
 seditiosum populum exurrebāt Ipsa autem penitus
 in nullo contingebat incendium Eo magis hoc nō
 uirtutibus diuinis sed maleficiis reputantes dabant
 fremitus inter se populi & infinitos clamores ad
 cœlos . Tunc beata Agnes expandens manus suas
 in medio ignis in his uerbis orationem fudit ad do
 minum . Omnipotens adorande colende tremen
 de pater domini nostri Iesu Christi benedico te q̃a
 per filium tuum unigenitum euasi minas hominum
 impiorum & spurcicias diaboli impoluto calle trāsi
 ui Ecce & nunc per sanctum spiritum rore cœle
 sti perfusa focus iuxta me moritur flamma diuidit̃
 & ardor incendii huius ad eos a quibus in me
 ministratur effunditur Benedico te pater prædi
 cande qui etiam inter flammās intrepidam me ad
 te uenire permittis Ecce iam quod credidi uideo
 quod speraui iā teneo quod concupiui complector
 te confiteor labiis & corde te totis uisceribus con
 cupisco . Ecce ad te uenio uiuum & uerum deum q̃
 cum domino nostro Iesu Christo filio tuo & cum
 spiritu sancto uiuis & regnas semper & in cuncta
 sæcula seculorum . Amen .

Cumque compleuisset orationem ita omnis ignis
 extinctus est ut nec rep̃or quidem incendii rema
 neret . Tunc Aspasius urbis Romæ Vicarius
 populi seditionem non ferens in guttur eius

gladium mergi præcepit atque hoc exitu roseo sui sanguinis rubore perfusam Christus sibi & spōsam & martyrem consecrauit. Parentes uero eius nullam penitus tristitiam habentes cum omni gaudio abstulerunt corpus eius & posuerunt illud in prediolo suo non longe ab urbe in uia quæ dicitur nummentana ubi cum omnis turba Christianorum concurreret insidias a paganis perpeffi sunt & uidentes populum infidelium super se uenientem armatum omnes fugerunt. Ali quanti tamen lapidum ictibus lesi euaserunt. Emerentiana autem quæ fuerat conlactanea eius uirgo sanctissima licet catecumina constanter intrepida stabat immobilis & his uerbis exprobat eos. Supflui miseri caduci atque atrocissimi deum omnipotentem colentes occidistis & pro defensione lapidum innocentes homines iugulastis. Hæc & his similia dum turbis furentibus diceret lapidata est ab eis & orās iuxta sepulchrum Agnetis beatissimæ emisit spiritum. Non dubium est quin in suo sit sanguine baptizata quæ pro defensione iuste dum cōfiteatur dominū mortem constanter excepit. Eadem denique hora fit terremotus uehementissimus & cum nimia esset cœli serenitas tantæ corruscationes tantaque fulgura & tonitrua extiterūt ut pass maxima insani populi expiraret. Vnde factum ē ut nullus pēitus ex eo aduēiētibus ad sepulchra sanctoꝝ alijs molestias excitaret. Veniētes autē pentes

beatæ Agnetis cū sacerdotibus nocte abstulerunt cor-
 pus sanctæ Emerentianæ uirginis & sepelierunt illud
 in confinio agelli beatissimæ uirginis Agnetis igit̃
 dum parentes sanctæ agnetis assiduis pernoctatiōibus
 uigilarent ad tumulum eius uident in medio noctis silē
 tio exercitum uirginū quæ omnes auro textis cycladi-
 bus indutæ cum ingenti lumine præteribant iter quas
 uident beatissimam Agnem simili ueste fulgentem &
 ad dexterā eius agnus niue cādidior Hæc itaque dum
 uiderent & ipsi parentes eius omnes qui simul erant
 quasi stuporem mentis incurrunt sed beata Agnes ro-
 gat sanctas uirgines parumper gradum figere & stās
 parentibus suis dixit Videte ne me quasi mortuā luge-
 atis sed congaudete mihi atque cōgratulamini q̃a cum
 his oībus lucidas sedes accepi & illi iuncta sum in cœlis
 quē in terris posita tota animi itentione dilexi & his di-
 ctis ptrāsiit. hæc uisio publice ab oībus q̃ uiderāt quot
 tidie uulgabatur Vnde factum est ut post aliquātos an-
 nos ad Constātiā Constantini Augusti filiam hoc
 factum ab iis qui uiderāt narraretur Erat enim ipsa
 Constantia regina uirgo prudentissima sed ita obsessa
 uulneribus ut a capite usque ad pedes nulla membro-
 rum pars libera remansisset Accepto autem consilio
 & spe recuperandæ salutis uenit ad tumulum marty-
 ris nocte licet pagana tamen credula animi intentione
 p̃ces fideliter fundebat Quod cū faceret repentina so-
 mni suauitate corripitur & uidet per uisum Agnem be-
 atissimam talia sibi monita præferentem Constanter
 age Costantia crede dominū Iesum Christū filiū dei

esse saluatorem tuū per quē modo consequeris omni
um uulnerum quæ in tuo corpore pateris sanitatem
Ad hāc uocem constantia euigilat sana ut nec signū in
eius mēbra alicuius uulneris remaneret Reuerſa igit̃
ad palatium suū ſaniffima facit gaudium & patri Au-
guſto & fratribus ſuis Imperatoribus coronat̃ ciuitas
tota fit leticia & militātibus & priuatis atq; uniuerſis
audientibus hāc Infidelitas gentiū cōfundebat̃ & fides
dominica letabat̃ Interea patrē & fratres auguſtos re-
gat ut baſilica beatæ Agnetis cōſtrueretur & ſibi illic
manſoleum collocari præcepit Currit hāc opinio ad
omnes & quotquot credētes ad eius tumulū aduēſſet
ſaluabant̃ quacunque fuiſſent īfirmitate detenti quod
facere Criſtum nullus dubitat uſque in hodiernū diē
Perſeuerāte autē Constantia auguſti filia in uirginita-
te ſua per quam multæ uirgines & mediocres & nobi-
les & illuſtres ſacra uelamia ſuſceperunt & quia fides
mortis damna nō patitur uſque hodie multæ uirgines
romanæ Agnen beatiffimam quaſi in corpore manētē
attēdūt & eius exēplo & amore puocāte agētes uiriliter
& integre perſeuerant credentes ſine dubio q̃ perſeue-
rantes perpetuæ uictoriæ palmam adquirant Hāc ego
Ambroſius ſeruus Chriſti dū ī uoluminibus diuinis
īueniſſe ſcripta nō ſum paſſus infructuoſo ſilētio regi
Ad honorem igitur tantæ uirginis martyris ſicut ge-
ſta eius agnouicōſcripſi & ad ædificationē ueſtrā ouir-
gines Chriſti textum paſſionis eius credidi deſtinan-
dum obſecrans charitatem ſpiritus ſancti ut labor no-
ſter in ueſtra imitatione fructum ī conſpectu domini

121
ualeat iuenire . Passa ē beatissima martyr Agnes die
duoecimo . kalēdas februaras . Regnāte domīo no-
stro Iesu Chhristo cui est honor & gloria in secula se-
culōrum . amen .

PASSIO SANCTORVM MARTYRVM VITALIS ET AGRICOLE .

a Mbrosius seruus Christi Iesu uocatus epi-
scopus dilectissimis fratribus & uniuersis
plebibus suis in domino æternā salutē Ma-
gna martyrum & præcella sunt testimōia quæ adtenu-
at noster potius quā explicat sermo Hic igitur inuita-
tus a plebe Bononiensi negare præsentiam meā nulla
tenus potui quia tempus aderat ut sua dominus mira-
bilia quæ solet ostenderet apoforeta quidē plena sãcti-
tate & gratia mecum detuli christi enim nostri princi-
pis sunt triumphī martyrum palmæ Ergo quia in me-
minus est quam præsumebatur in martyribus plus re-
peritur Sancti martyris nomen agricola est cuius san-
ctus uitalis seruus fuit olim nunc consors & collega fa-
ctus est martyrii Præcessit seruus ut præuideret locū
secutus est dominus secure quo data fide seruuli iam
mortem inueniret paratam Non alienam laudamus
passionem serui domini disciplina est hic instituit il-
le impleuit Nihil illi decerpitur . Quo modo minui
potest quod Christus donauit egregie & ille quo-
dā modo homini seruiēdo didicit quo mō christo pla-
ceret hic tamē geminā laudē adq̃siuit ī illo magisterii

in se martirii Certauerunt inter se inuicem beneficiis
postquā æquales esse meruerunt Hic illum ad marty-
rium præmisit ille istum accersiuit Nullū ergo ad com-
mendationem hominis conditio affert impedimētum
nec dignitas prosapiæ meritum sed fides affert Siue
liber siue seruus omnes in Christo unum sumus & u-
nus quisque quod fecerit bonum hoc recipiet a domīo
Apuđ dominum bona seruitus & bona libertas æqua-
lance appenduntur quoniam nulla maior dignitas quā
seruire Christo qui nos tali precio æstimauit ut aīam
suam pro nobis traderet . Sed iam ad proposita redea-
mus . Cumque sanctus Vitalis cogeretur a persequen-
tibus ut christum negaret & ille amplius profiteretur
dominum Iesum christum oīa tormentorū genera ī eū
exercentes ut non esset in corpore eius sine uulnere
locus orationem fudit ad dominum dicens domīe Iesu
saluator meus & deus meus iube suscipe spiritū meū
quia iā desidero ut accipiā coronā quā āgelus sanctus
tuus mihi ostendit & completa oratione emisit spiritū
Sanctus uero Agricola mitior habebatur moribus ut
ab ipīs etiā inimicis diligeret Ideoque differebāt eius
passionē Sed hæc psecutorū honorificētia oī erat īmani-
tate acerbior quæ inuidebat martiribus Denique ubi
nō adqueuit psecutoribus sanctus Agricola crucifixus
est ut aduertamus illas blandicias eorum non sedulita-
tis fuisse sed fraudis & per supplicia & tormenta quæ
fācto uitali exercuerūt dominū eius fāctū Agricolā ter-
rere uoluerūt sed uertit hoc Iesus xp̄s domus noster

122
i gratiam ut martyriū serui dominus imitaretur utrisq;
nomē aptū ut martyrio designati iam ipsis uocabulis ui-
derent Ille uitalis dictus est quasi cōtemptu istius uitæ
uerā illā æternā sibi acquireret. Iste agricola q; bonos
fructus spūalis gratiæ semīaret & sacri sāguis effusiōe
meritorum suorū oīumq; uirtutū rigaret plātaria. Pas-
si sūt autē facti martires tēporibus Dioclitiani & Maxi-
miani imperatorū & sepulti sunt i iudæorū solo intra eo-
rum sepulchra qui dominū negauerunt. Eundē locum
mihi dominus noster Iesus christus reuelare dignatus ē
illic martyriū excubias requirebamus tāq; inter spinas
rosam eligētes circūfundebamur a iudæis cū sacra cor-
pora ueherent Aderat populus christianus cū plausu
& leticia Dicebāt iudei flores uisi sunt in terra cū uide-
rent martires Christi cristiani dicebāt tempus incisio-
nis adest iam qui metit mercedē accipit Alii semīaue-
runt nos autē metimus martyrum fructus audientes
uoces iudei plaudētis ecclesiæ dicētes inter se Vox tur-
turis audita ē i terra nostra unde bene a ppheta dictū
est Dies diei eructat uerbum & nox nocti indicat sciē-
tiam Dies diei Cristianus christiano Nox nocti iu-
dæus iudæo. Detuli ergo munera quæ meis elegi ma-
nibus crucis tropheū cuius gratiam opibus agnoscitis
Certe ipsi demones cōfitebant & ab hominibus mox
egrediebantur & multi q; egritudinibus diuersis affli-
gebantur contingentes sudaria sanctorum sanabantur
Sed & alia multa mirabilia p sanctos suos i presentia
populi dū trāsferrentur facta sunt Condant alii aurū

atque argētum ac de latentibus eruāt uenis legāt pre
ciola moniliū ferta Temporalis ille thesaurus ē & sepe
habentibus perniciosus Nos erigamus martyrum cla
uos & multos quidem ut plura fuerunt uulnera quam
mēbra Collegimus sanguinē triumphalem & crucis li
gnū Hęc sanctæ uiduæ negare nō potuimus postulā
ti munera. Itaque salutis munera accipite quæ nūc sub
sacris altaribus reconduntur. Hęc igitur uidua sancta
est Iuliana quæ domino templum parauit atq; obtulit
Fufis itaque præcibus oīpotentem dominum deprecor
ut supra domum hāc supra hęc altaria supra hos lapi
des spirituales quibus sensibile tibi ī singulis uirtutibus
sanctorū tuorum Vitalis atque Agricolæ templū sacra
tum est quottidiāus præsul itēdas orationesq; sancto
rum tuorū quæ fundunt in hoc loco diuina tua suscipi
as misericordia fiat tibi ī honore sãctificatiōis omne sa
crificiū quod ī hoc tēplum fide integra & pia sedulitate
defertur & cū ad illā respexeris hostiā salutarem per
quā peccatū mūdi huius abluatur respicias etiā ad has
pie hostias castitatis & diuturno eas tuearis auxilio ut
fiant tibi in odorē suauitatis hostiæ acceptabiles Chri
sto domino placētes & integrū spiritū eorū & corpus
sine quærela locūq; usque in diem domini nostri Iesu
cristi filii tui seruare digneris. Passi sūt autem sancti
martires Vitalis & Agricola in puīcia Italiæ ī ciuitate
Bononienſi sub Dioclitiano & Maximiano imperato
ribus pridie nonas nouēbres Regnāte domīo nostro
Iesucristo cui ē honor & gloria ī secula seculorū . amē.

123
PASSIO SANCTORVM MARTYRVM
PROTASII ET GERVASII.

2   Mbrofius feruus Crifti fratribus per omne
italiam in domino æternam salutē in diuinis
uoluminibus reus afcribitur qui non ftudu
erit dare gratis quod gratis accepit : Quidquid enim
ecclefie profuturum erat fubtraxiffe arguitur cum no
luerit tradere oībus quod ipfe non celando acceperit .
Vnde & pfalmigraphus uates cānit iufticiam tuam nō
abfcondi i corde meo ueritatem tuā & falutare tuū dixi
Non celauī mīfericordiā tuā & ueritatem tuā in cōcilio
multorū . Et pro hoc opere quali uiciffitudinem a deo
poftulans adiecit Tu autem domine ne elonges mīferi
cordiam tuam a me q̄fi qui diceret ficut ego feci alios
mīfericordiā iuenire ita & ipfe non patiaris longe fie
ri mīfericordias tuas a me aperiamus ergo cur ifta præ
miſimus & ueftros aīos q̄ de deo ſētitis & creditis de i
uentione ſāctoꝝ corporū ad leticiam inuitemus . In die
bus tranſactæ nuper q̄drageſimæ cum dominus mihi
donaffet ut ieunatiū & oratiū me faceret eſſe participē
i oratione poſito ita mihi ſomnus obrepsit ut nec uigi
lans apte nec dormiens itegre uiderem apertis oculis
mecum duos iuuenes ephœbos ueftibus candidiſſimis
ideſt colobio & pallio indutos calligulis calciatos mani
bus extenſis orantes nullam quidē grauitudinē paties
loqui cum eis non poterā . Sed quia ut dixi pars in me

somni incomberebat quæ me ad eorū interrogationē uerbum pferre non sineret Plene autē euigilanti uisio eorum ab oculis meis elapsa ē Vnde factum ē ut rogarē domini mei misericordiā ut si ludificatio demonū esset abscederet Si uero ueritas esset plēius appareret Ad impetrandū uero quæ poscebā a domino augmentaui ieiunium Similiq; modo canente gallo orantes mecū iuuenes paruerūt Tertia uero nocte defecto ieiuniis corpore non dormienti sed stupenti cū quadā mihi tertia apparuere psona quæ similis esset beato Paulo apostolo cuius uultū me pictura docuerat In tātum ut ipse mecū illis astātibus loqueret̃ dicens isti sunt qui monita mea secuti sunt respuentes prædia & diuitias secuti sunt domini nostri Iesu Christi uestigia nihil terrenū nihilq; carnale cōcupiscētes in media hac mediolanēsi urbe per decē annos in dei seruitio perdurātes ad hoc pertigere meruerunt ut Christi martyres fierēt Quorum corpora ī eo loco inuenies ī quo stas & oras Duo decim pedū altitudine terræ eo opertā arcam inuenies Quā arcam superius exaltabis & ī nomīe eorū ecclesiā fabricabis Cumq; ab eo nomina requirerē dixit mihi Ad caput eorū libellū scriptū inuenies in quo & ortus eorum & finis scriptus ē Conuocans itaque omnes p circuitū fratres & coepiscopos urbiū uicinarū referēs uniuerſa quæ uiderim quæq; audierī ipsis corā positīs primus ego terræ fossor accessi Cateri epī psecuti sūt fodientes puenimus ad arcā quā sactus p̃miserat quā apientes inuenimus q̃si ipsa hora positos sanctos miro

127
odore fragrātes Ad quorum caput libellū inuenimus
in quo erāt hęc p ordinē uniuersa cōscripta Ego seruus
Christi philippus intra domū meā sanctorū corpora
quæ cū filio meo rapui & sepeliui Quorū matrer Vale
ria pater Vitalis dicti sunt quos uno ortu geminos ge
nuerunt & unum Protasium alterū Geruasium uocauē
runt cumq; post trāsītū parētū ab itestato Protasius &
Geruasius domū propriā in qua nati fuerāt & res pa
rentum casellulasq; uenundātes dederūt preciū omne
pauperibus & familiolæ suæ quā īgenuā fecerāt Ipsi se
in uno cœnaculo cōcluserūt Per decē annos lectioni &
orationi uacantes hoc ordine in anno conuersionis suæ
undecimo ad palmam martyrii peruenerūt . Superue
niente comite Astasio q; pficiscebāt ad bellum quod a
marchomānis fuerat excitatū occurrerūt ei tēplorū cul
tores cū sacerdotibus suis dicētes Si uis letus ad augu
stos nostros reuerti & uictor Protasiū & Geruasii sa
crificare cōpelle Vehemēter enī dii nostri de eorū con
temptu cōmoti nobis edicere responsa cōtēnunt Audi
ens hęc Astasius comes iussit eos teneri & ad se addu
ci quibus & dixit hortor uos ut a deorū nostrorū iniuriis
tēperātes ad imolādū eis deuoti studeatis insistere ut
expeditio mea nauiter celebret Geruasius dixit uicto
riam de cœlo debes a deo oīpotente reqrere non de si
mulacris mutis & uanis quæ oculos habēt sine lumine
aures sine auditu nares sine odoratu os sine sermone
manus sine tactu pedes sine gressu & uentrē absq; īteri
oribus probāt habere & sine flatu esse noscūt . Indigna

tus comes Astasius iussit eū tā diu plūbātis tundi q̄ diu
exhalaret spiritū quo amoto iussit libi astare Protasiū
cui & dixit miser uel tu uiuere stude & noli biotha na
tus fieri sicut & frater tuus cui Protasius respōdēs ait
qs ē miser ego q̄ te nō timeo an tu q̄ me timere p̄baris
Astasius comes dixit ego te quo mō timeo Protasius
respōdit In eo quod te times ledi a me si nō sacrificauē
ro Si enī nō timebas te ledi a me me ad sacrificiū nō cō
pellebas. ego aut nō te timēs cōtēno minas tuas & oīa
idola tua stercora cōputās deū solū q̄ regnat ī celis ado
ro. audiēs hāc astasius comes iussit eū fustibus cadi po
stea uero erecto dixit miser ut quid tā supbus & tā re
bellis existis uis p̄ire sicut tuū p̄basti p̄isse germanū p̄
tasius dixit non tibi irascor nec ego nec ip̄a iusticia quo
niā cōcos oculos tui cordis adtēdo īcredulitas enī quā
ī tuis sēsibus regnat non te p̄mittit uidere quod dei est
Nā & domūs meus Iesus Christus crucifigentibus se
nō maledixit sed potius ut eis īdulgeret orauit addēs
hoc quia nescirēt quid facerent uide & ego tui misereor
quia nescis quid facias .age ergo quod cōcepisti ut mihi
possit cum meo fratre hodie benignitas nostri saluato
ris occurrere Astasius comes iussit eum capite cadi
Quod cum factum esset ego Philippus abstuli cum fi
lio meo furtim nocte sancta ista corpora & in domo
mea deo solo teste in ista arca saxea sepeliui credēs me
oratiōibus eorum consequi misericordiam domini no
stri Iesu Christi Qui cum patre & spiritu sācto uiuit
& regnat in secula seculorum . Amen .

724
AMBROSII AD MARCELLINAM SO
ROREM DE INVENTIONE CORPO^{re}
SANCTO^{re} PROTASII ET GERVASII.

d Ominæ sorori uitæ atq; oculis præferendæ
frater. Quia nihil sanctitatem tuā soleo eorū
præterire quæ hic te gerūt absente scias etiā
sanctos martyres a nobis repertos. Nā cū basilicā de
dicassē multi tāq; uno ore me interpellare cœperūt dicē
tes sic & romanā basilicā dedices. Respondi faciam si
martyrū reliqas iuenero statiq; subiit ueluti cuiusdā ar
dor pælagii. Quid multa? Domius gratiā dedit for
midatibus etiā clericis iussi eruderari terrā eo loco q; ē
āte cancellos factō^{re} Felicis atq; Naboris inueni signa
conueniētia Adhibitis etiā qbus p nos māus iponēda
foret sic sancti martyres iminere cœperunt ut adhuc
nobis silentibus arriperet una & sterneretur pna ad lo
cū sancti sepulchri iuenimus miræ magnitudinis uiros
duos ut prisca ætas ferebat ossa oīa itegra sāguinis plu
rimū ingens cōcursus populi per totū illud biduū. qd
multa. cōdidimus itegra ad ordinē trāstulimus uespe
etiā icōbēte ad basilicā faustæ ibi uigiliæ tota nocte &
manus ipositio. Sequēti die trāstulimus ea ī basilicam
quā appellāt ambrosianā. Dū trāsferremus cæcus sa
natus ē. Talis mihi ad populū fuit sermo cū tā effusam
tāq; iauditā cōsiderarē cōuētus nostri celebritatē & di
uinæ gratiæ munera ī sanctis martyrībus refulserunt

ip̄e me fateor huic mūeri iudicabā nec fieri posse ut ser-
mōe absoluerē quod uix possē aīo itēdere oculisq; cōp-
hēdere Sed ubi sanctariū legi cōepit series scripturarū
largitus ē sp̄s s̄ctus q̄ locutus ē ī p̄phetis qd' dignum
aliqd tāto cōetu & expectatōe uestra martyꝝq; s̄ctoꝝ
meritis p̄ferāus cōeli īqt enarrāt gloriā dei cū legeret
hic psalmus occurrit q̄ nō tā elemēta materialia q̄ cōele-
stia merita dignū deo p̄coniu deferre uideāt hodie
na tāen fortuitu lectōe patuit q̄ cōeli enarrāt gloriā dei
aspicite ad dextrā meā aspiciat ad sinistrā reliqas sacro
s̄ctas uidete cōelestis cōuersatōis uiros spectate animi
sublimis trophea Isti sūt cōeli q̄ enarrāt gloriā dī hāc o-
pa māuū eius q̄ ānūciat firmamētū Nō enī eos secularis
illecebra sed diuini opis gratia ad firmamētū sacratissi-
mā passiōis euexit multoq; āte moꝝ uirtutūq; documē-
tis adnūciauit his martyribus quo aduersus lubricū s̄c-
culi huius stabiles p̄manerēt cōelū erat Paulus q̄ ait no-
stra aut cōuersatio ī cōelis ē cōeli erāt Iacobus & Iōānes
deniq; filii tonitruī nūcupabāt & ideo q̄si cōelū Iōānes
uerbū apud deū uidit ip̄e dōius Iesus p̄petui lumīs erat
cōelū cū enarraret dī gloriā sed eā quā nemo āte cōspe-
xerat & ideo dixit deū nēo uidit nūq̄ nisi unigēitus filius
q̄ ē ī sinu patris ip̄e enarrauit. Opa quoq; manuū dei si
q̄ris audi Iob dicētē. sp̄s diuinus q̄ fecit me & iō aduersus
diaboli tēptamēta firmatus iōffēsā uestigiū cōstātie re-
seruauit sed uēiāus ad reliq̄ dies īqt diei eructat uerbū
Ecce ueri dies quos nulla caligo noctis īterpollat ecce
ueri dies plēi lumīs & fulgoris æterni qui nō p̄fūctorio
sermōe uerbū dei sed ītīmo corde tractarūt ī cōfessiōe

cōstantes in martyrio p̄seuerātes Alius psalmus lectus
 ē dicens quis sicut dominus deus noster q̄ in altis habi
 tat & humilia respicit in cōelo & in terra Respexit sane
 & humilia deus noster qui latentes sub ignobili cespite
 reliquias sanctorū martyrum suae ecclesiae reuelauit quo
 rum aīa in cōelo corpus in terra suscitās a terra hūc in o
 pē & de stercore hūc erigēs paupē quos uidetis ut eos
 cum principibus populi sui collocaret Principes po
 puli quos alios nisi sanctos martyres extmare debe
 mus? Quorum iam in numerum diu ante ignorati
 Protasius Gerualsiusque referuntur qui sterilem mar
 tyribus ecclesiam mediolanensem iam plurimorum ma
 trem filiorū letari passionis propriae fecerunt & titulis
 & exemplis Nec hoc abhorret a uero dies diei eructat
 uerbū aīa aīa uita uita resurrectione resurrectioni & nox
 nocti indicat scientiam hoc ē caro carni Quorū passio
 ueram fidei scientiam omnibus indicauit Bonae noctes
 noctes lucidae quae habent stellas. Sicut enim stella a
 stella difert in claritate ita & resurrectio mortuorum
 Nō īmerito aut pleriq; hāc martyrum inuentōne resurre
 ctionē appellāt Videbo tamē utrum sibi an nobis certe
 martyres resurrexerūt cognouistis iō uidistis ipi mul
 tos dāmonibus purgatos plurios etiā ubi ueste sanctorū
 cōtigerūt maibus his qbus laborāt debilitatibus absolu
 tos repata uetusti tēporis miracula cognouistis quo se
 paduētū domini Iesu gratia terris maior īfuderat nam
 umbra qdem sanctorum corporum plerosque sanatos
 cernitis & uidetis quanta oraria iaciantur quanta indu
 menta super reliquias sacratissimas & tactu ipso medi

cabilia reposita. Gaudet oēs extremā lineā cōtingere &
q̄ cōtingerit saluus erit. Gratias tibi domine Iesu q̄ hoc
tempore tales nobis s̄ctorū martyꝝ spiritus excitasti
quo ecclesia tua p̄sidia maiora desiderat cognoscāt oēs
quales ego propugnatores req̄rā q̄ ppugnare possunt
ipugnari nō soleāt Hos ego adq̄siui tibi plebs sancta q̄
p̄sint oībus noceāt nemini. Tales ego abio defēsores
tales milites hēo. Hoc est nō seculi milites sed milites
Christi Nulla de talibus iuidiā timeo quorū quo maio
ra eo tutiora patrocinia sunt horū etiā illis ip̄is qui mihi
eos iuidēt opto p̄sidia Veniāt ergo & uideāt stipato
res meos talibus me armis abiri nō nego. Hi in curri
bus & i eq̄s nos aut̄ i nomīe domini dei nostri magnifi
cabimur. Heliseū scripturæ diuinæ series refert cū ab
exercitu s̄iroꝝ esset obsessus dixisse timenti seruulo ne
timeret q̄a plures iqt̄ p̄ nobis sūt q̄ contra nos Et ut p̄
baret petisse ut oculi Giezi apirēt q̄bus ille innumeros
adesse uidit p̄phetæ exercitus angelorū. Nos & si eos
uidere nō possumus s̄timus tamē. erāt clausi isti oculi
q̄diu obruta s̄ctorū corpora delitescēbāt apuit oculos
nostros dom̄us uidimus auxilia q̄bus sumus s̄ape de
fēsi nō uidebāus h̄c sed hēbāus tamē Itaq; trepidanti
bus nobis q̄si dixerit dom̄us aspiciat q̄ntos uobis mar
tyres dederit ita reſeratis oculis gloriā domini specula
mur quæ ē i martyꝝ passiōe p̄t̄ ita & op̄atōe p̄sētī
Eualimus fratres nō mediocrē pudoris sarcinā patro
nos habebamus & nesciebamus inuenimus unum hoc
quod uideamus p̄stare maioribus s̄ctorū martyꝝ

cognitionē quā illi amiserūt nos adepti sumus eruunt
 nobiles reliquæ de sepulchro ignobili ostēdūt cælo tro
 phea sanguine tumulus madet appet cruoris triūphalis
 notæ Inuiolata reliquæ loco suo & ordīe reptæ auulsum
 humeris caput nūc lenes repetūt audissē se alq̄do horū
 martyꝝ nomīa titulūq; legissē pdiderat ciuitas marty
 res suos quæ rapuit aliēos & si hoc dei munus est tamē
 gratiā quam temporibus sacerdotii mei dominus Ie
 sus tribuit negare nō possū q̄a ip̄e martyr esse nō mere
 or hos uobis martyres adq̄lūi Succedāt uictimæ triū
 phales loco ubi Christus ē hostia Sed ille sup̄ altare q̄
 p̄ oībus passus ē isti sub altari q̄a illius redēpti sūt passi
 one hūc ego locū prædestinauerā mihi Dignū ē enī ut
 ibi req̄scent sacerdos ubi offerre consueuit sed cedo sa
 cris uictimis dexterā portionē locus iste martyribus
 debebat. Cōdamus ergo reliquas sacrosāctas & dignis
 sedibus iuehamus totūq; diē fida deuotōe cālebremus
 Adclamauit populus ī domīcā differat diē martyꝝ de
 positō sed tādē obtētū ē ut sequēti fieret diē Talis itēꝝ
 sermo ad populū fuit hesternō tractaui uersiculū illū di
 es diei eructat uerbū p̄ ut nostri tulit captus īgenii. ho
 die mihi nō solū sup̄iore tēpore sed p̄senti quoq; pp̄he
 tasse uidet̄ scriptura diuīa Nā cū diebus ac noctibus cō
 tinuatā uiderē sāctitatis uestre celebritatē istos esse di
 es pp̄hetici carminis oracula declararūt Hesternū atq;
 hodiernū de q̄bus oportūissime dicit̄ dies diei eructat
 uerbū & istas noctes de quibus aptissime disputat̄ q̄a
 nox nocti īdicat sciētiam Quid enim aliud hoc biduo

nisi uerbū intimo eructastis affectu & scientiā uos habere fidei probastis cui tamē celebritati uestrā qui solēt iuident & q̄a celebritatē uestrā iuidis animis ferre non possunt causā celebritatis oderūt atq; ī tantū amentiae p̄deunt ut negent martyrum merita quorū opera etiā demones cōfitentur Sed hāc nō miror si q̄dem tāta ē incredulorū perfidia ut tolerabilior sit diaboli plerūq; cōfessio Dicebat diabolus Iesu fili dei uiui qd uenisti āte tēpus torquere nos Et cū hāc audirēt iudaei ipsi tamē dei filiū denegabant & nunc audistis demones clamantes & cōfītes martyribus q̄ p̄enas ferre nō possūt & dicētes qd ueistis ut nos grauius torqueātis & arriani dicunt Nō sunt isti martyres nec torquere diabolū possunt nec aliquē liberare cum tormenta demonum ipso rum uoce prodant & beneficia martyrum remediis sanatorū & absolutorū iudiciis declarant Negant cæcū illuminatū sed ille non negat se sanatum Ille dicit uideo q̄ nō uidebā Ille dicit cæcus esse desui & p̄bat facto Isti beneficium negant q̄ factū negare non possunt Notus hō est publicis cum ualeret mācipatus obsequiis seuerus nomine lanius ministerio deposuerat officiū postquā inciderat impedimētū uocat ad testimonium homines quorū ante sustentabat obsequiis Eosdem iudices suae uisionis accersit quos hābebat testes & arbitros cæcitatibus Clamabat quia ut contigit fimbriā de ueste martyris q̄ sacrae reliquiae uestiunt redditū sibi lumē sit Non ne simile istud ē atq; illud quod ī euāgelio legimus unius enī potētiā laudamus auctoris nec īterest utrum opus

128
lit an minuis cum & muneret i opere & opet i munere
Quod eni aliis faciendū donauerat hoc i aliorum opere
nomē eius operat legimus ergo i euāgelio iudæos cū
uiderēt i illo cæco sanitatis remediū req̃sisse parētum
testimoniū Interrogabāt quo modo uidet filius noster
cū ille diceret cæcus cū esse mō uideo .Hoc & iste dicit
cæcus fui & mō uideo Interrogate alios si mihi non cre
ditis Sed qd iterrogatis quod uidetis interrogate extra
neos ne astipulari mihi parentes putetis Detestabilior
eorū ē iudæorū p̃iacia Illi cū dubitarēt uel p̃entes iterro
gabāt isti palā negāt iā nō op̃i icreduli sed auctori Sed
quero qd nō credāt utrū a martyribus possint aliqui ui
sitari hoc ē christo nō credere Ipse eni dixit & maiora
his facietis An ab istis martyribus quorū merita iam
dudū uigent corpora dudū repta sunt Quero hic utrū
mihi an lāctis martyribus iuideāt Si mihi nūqd a me
alique uirtutes fiunt Nūquid meo opere meo nomē
cur igit̃ mihi iudent quod meū nō ē Si martyribus re
stat eni ut si mihi nō inuidēt martyribus inuidere uide
antur ostendent alterius fidei fuisse martyres quā ipsi
credūt neq; eni aliter eorū opibus inuiderēt nisi fidem
in his fuisse eā quā isti nō habēt iudicarent Fidē illā ue
rā maiorū traditione firmatā quā demones ipsi nega
re nō possūt sed arriani negāt Audiuius hodie dicē
tes eos quibus manus impōebat̃ neminē posse esse sal
uum nisi q in patrē & filiū & spiritū s̃ctū credidisset Il
lum functum illum funereum q spiritū s̃ctum nega
ret qui trinitatis omnipotentē uirtutē nō crederet. cōfi

ter hoc diabolus sed arriani nolūt fateri dicit diabolus
sic torqueatur quēadmodū ipse a martyribus torque
batur qui spiritus sancti diuinitatem negaret. Nec ac
cipio a diabolo testimoniū sed confessionē. Inuitus di
xit diabolus sed exactus & tortus Quē nequitia suppri
nit extorquet iniuria Cedit diabolus plagis & adhuc
credere nesciūt arriani Quanta & quēadmodum pha
rao malis suis idurantē dicebat diabolus ut scriptū legīt
scio te qui sis tu es filius dei uiui Dicebant iudei nesci
mus qui sis Dicebant hodie & supiore die uel nocte de
mōes scimus quia martyres estis & arriani dicūt nesci
mus Nolumus intelligere nolumus credere. Dicunt
demonēs martyribus uenistis pdere nos Arriani dicūt
non sunt demonū uera tormenta sed ficta & composita
ludibria Audiui multa cōponi. Hoc nemo unquā fin
gere potuit ut demonē se esse simularet Quid illud
quod ira exagitari eos uidemus quibus manus impōit
Vbi hic locus fraudi ē ubi suspicio limulādi sed nō ego
ad suffragium martyrum usurpo uoces demonū bene
ficiis suis sacra passio cōprobetur Habeat iudices sed
purgatos habeat testes sed absolutos Melior uox ē quā
sanitas loq̃t eorū q debiles aduenerūt Melior uox est
quā sanguis emittit habet enim sāguis uocē canoram
quæ de terris ad cælum peruenit ut legistis dicēte deo
sanguis fratris tui ad me clamat & hic sanguis clamat
operationis præconio sanguis clamat passionis trium
pho Sanctis factū est petitioni uestre ut condenda he
sterno in hodiernum diem differemus.

G.K. 1611 12.